ב"ה

אין ליכט פון תורה

ספר

חק לישראל

שלח

בלשון הקודש ואידיש

777

הוצאת אמונה
ברוקלין נוא יארק,
שנת תשנ"ט לפ"ק

ספר

חק לישראל

פרשת שלח

מן

חמשה חומשי תורה

עם מ"ב פירושים. מגדולי המפרשים ראשונים ואחרונים.

א) תורה נדפסה בשלמות עם הפטרות וחמש מגלות עם הטעמים

ב) תרגום על התורה

ג) פי' רש"י בשלמות וגם פי' רש"י ישן.

ד) פי' שפתי חכמים הנודע ללומדי תורה.

ה) פי' הרשב"ם ז"ל נכד רש"י ז"ל.

ו) פי' בעל הטורים מרבינו בעל ארבעה טורים.

ז) פי' דעת זקנים מבעלי התוספות ז"ל.

ח) תולדות אהרן מראה מקום כל פסוק בש"ס.

ט) מנין המצות למהר"ם חאגיז ז"ל נדפסו בפנים החומש ע"ס הפסוקים.

י) טעמי הקרבנות בדרך חדש ונפלא נאספו מגדולי המפרשים ז"ל.

יא) דיני הקרבנות בקצרה

יב) ההפטרות עם לקוטים ומשלים.

יג) עניני הסדרה פירוש על מקומו אשר גם הוא נאסף מגדולי המפרשים בטוב טעם ודעת.

יד) ענין הסדרה על ע"ט לפני כל סדרה.

טו) ופי' ע"ט על התורה הוא כמעט העתקה חדשה בטוב טעם וכן בההפטרה.

טז) ליקוטים יקרים ע"ט מהספרים הנקובים בשמותם למטה (יותר מחמשים במספר).

יז) משלי חכמים נעימים המושכים לב הקורא למוסר וליראת ה'. על התורה וההפטרות.

יח) ספר פדר"א עם ספר הישר יחדו נעתק על ע"ט (יעדער זאל וויסען וואס עס איז געשעהן פון וועלט בעשאפונג ביז היינט.

יט) מצות השם על תרי"ג מצות (אויף ע"ט) יעדער מענטש זאל וויסען די מצות וואס גאט האט גיבאטען.

כ) חמש מגלות עם פירש"י (בסוף כל כרך מהחומש נדפסה המגלה השייכה לכרך ההוא). זולת זה

נוספו על חמש מגלות עוד פירושים חדשים להפליא אשר לא בא עוד בדפוס הנה מלוקט מגדולי מפרשים והקורא בו יתענג מאד. ולפי פי' העברי העתקנו גם פי' ע"ט (יעדער וואס וועט לייענען וועט גרויס פערגעניגען האבין).

כא) על ספר שיר השירים נקוב בשם שירי שלמה.

כב) על ספר רות נקוב בשם יחום דוד.

כג) על ספר איכה נקוב בשם קינות ירמיה.

כד) על ספר קהלת נקוב בשם הבלי העולם

כה) על ספר אסתר נקוב בשם טור והדס.

כו) לקוטים יקרים על ח"מ מגדולים אנשי שם.

כז) משלים ערבים ונעימים על כל החו"ר

כח) תרגום שני על מגלת אסתר

כט) פתשגן הכתב על תרגום שני בתקון נפלא.

ל) העתק ע"ט מהתרגום שני בהוספות ותקונים.

לא) נדפס בסוף כל כרך סדר התפלה וכו'.

לב) גם הוספנו קצורי הדינים הנצרכים לתפלה.

לג) נביאים עם פירש"י ומצודת דוד

לד) כתובים עם פרש"י ומצודת דוד.

לה) המשניות עם ברטנורא ועיקר תוי"ט כנדפס מכבר עם הוספות ותקונים.

לו) גמרא עם פרש"י והעתקה ע"ט ועם איזה דבורי הוספות.

לז) ההלכה פסוקה עם העתקה ע"ט.

לח) המוסר עם ההעתקה ע"ט.

לט) למהדרים ללמוד בכל יום התרי"ג מצות כאשר תקנו הקדמונים.

מ) ארחות חיים מהרא"ש ז"ל.

מא) הארחות חיים הנ"ל נעתק גם ללשון ע"ט.

מב) אגרת הרמב"ן ז"ל לבנו ז"ל נעתק גם הוא לע"ט.

מיט אַלע מפרשים אויף עברי טייטש, תנ"ך, משניות, גמרא, מוסר, הלכה, איבערזעצט אויף אַ לייכטע אידישע שפּראַך, מיט שיינע ליכטיגע אותיות און קלאָרען דרוק.

הוצאת אמונה — 388-8812

ואנכי תרגלתי לאפרים קחם על זרועותי ולא ידעו כי רפאתים יש על סכוטה בסם להוחיל ממעוף צוקתו כי יהי' החושך סבת סאורם כמ"ש אל תשמחי אויבתי לי כי נפלתי קמתי כי אשב בחשך ה' אור לי :

שיהפך בו ויתבשל חצי בישול משני צדדין. שכח והדביק פת בתנור בשבת ונזכר מותר לו לרדותה קודם שתאפה ויבוא לידי מלאכה :

זיי קענען ברייננגען אלע טובות] אונ זיי טראכטין אויף מיר אז מיט די יסורים וויל איך זיי שלעכטס טאהן ונאמר נאך זאגט דער פסוק ואנכי תרגלתי לאפרים קחם על זרועותי ולא ידעו כי רפאתים איך האב איינגעוואהנט אפרים ומיט די יסורים וואס איך האב אויף זיי געשיקט, זיי זאלין טאהן תשובה] איך זאל זיי קענען נעמען אויף מיינע ארעמס, אונ זיי ווייסין גאר ניט אז מיט די יסורים האב איך געהיילט זייערע נשמות ויש על הכוסה בת' להוחיל ממעוף צוקתו כי יהיה החשך סבת תאורה אונ דער מענטש וואס איז פארזיכערט אויף גאט דארף ווארטין אז פון זיינע שטארקע צרות וועט ער געהאלפין ווערין אונ די פינסטערקייט וועט זיין אסבה. אז אויף איהם זאל קומען אליכטיגקייט כמו שנאמר ווי עס שטייט אין פסוק אל תשמחי אויבתי לי מיין פיינד זאלסט דיך ניט פרייען אויף מיר כי נפלתי קמתי אפילו איך בין געפאלין פון דעסטוועגין בין איך אויף געשטאנען כי אשב בחשך ה' אור לי אפילו איך וועל נאך אמאהל דארפין זיצען אין דער פינסטער, ווייס איך אז גאט וועט זיין מיין ליכטיגקייט:

איז דאך פון דיא איין זייט אויך גיבראטין גיווארין נאר די העלפט וויא עס דארף גיבראטין ווערין איז ער פטור עד שיהפך בו סיידין ער זאל די פלייש אומקערין אויף די אנדערע זייט אונ זאל לייגין די אנדערע זייט אויף די קוילין ויתבשל חצי בישול משני צדדין אונ דיא אנדערע זייט וועט זיך אויך בראטין אפערטיל שעה אונ וועט אויך גיבראטין ווערין דיא העלפט וויא עס דארף גיבראטין ווערין, וועט שוין זיין גיבראטין דיא העלפט פון ביידע זייטין וועט ער חייב זיין שכח והדביק פת בתנור בשבת אויב ער האט פארגעסין אז עס איז שבת אונ האט אנגיקלעבט ברויט אין הויבין אום שבת ונזכר אונ ער האט זיך דערמאנט אז עס איז שבת מותר לו לרדותה קודם שתאפה ויבא לידי מלאכה מעג ער ארויס נעמען די ברויט פון הויבין איידער זיא וועט געבאקט ווערין. ווארום אז ער וועט ווארטין ביז דער ברויט וועט געבאקט ווערין וועט ער חייב זיין אקרבן חטאת:

אמוסר וועגין בטחון. צו האבין אפארזיכערונג אויף הקב"ה

שלח לך אנשים וגו' גאט האט גיזאגט צו משה ער זאל שיקען מענטשין אין דיא לאנד כנען זייא זאלין אוים זעהן דיא לאנד, פון דעם פסוק זעהן מיר אז הקב"ה פירט דיא וועלט מיט דיא נאטירליכע בשאפונג וויא ער האט זיא בשאפין, אונ ער וויל זיא ניט ענדערין, נאר סיידין ווען עס איז גאנץ נייטיג דאמאלס ענדערט הקב"ה זיין בעשאפונג, דאס ווערט גערופין אנס, דריבער דארף יעדער מענטש אויך אזוי פירען, למשל אז איינער איז קראנק דארף ער גיין צו אדאקטער אונ נעמען מעדיצין אונ פון דעסטוועגין זאל ער זיך ניט פאר זיכערין אז דער מעדיצין וועט איהם העלפין, דיא פארזיכערונג דארף ער האבין אויף הקב"ה אז דורך דעם מעדיצין וועט איהם גאט העלפין, אונ ער זאל ניט זאגין אז גאט קען העלפין אן מעדיצין אויך, עס איז אמת גאט קען טאקע העלפין אן מעדיצין אויך, פון דעסטוועגין האט גאט בשאפין אלע ערלייא גראזין וואס מיט זיי זאל זיך דער מענטש היילין מיט דער נאטור, נאר גאט שיקט אריין דעם דאקטער אין זינען ער זאל טרעפין וואס די קראנקייט איז אונ זאל באלד צו טרעפין דעם מעדיצין צו די קראנקייט, אונ ער זאל געזונד ווערין, אונ אזוי איז גיזאגט גיווארין אין דיא תורה ורפא ירפא דער מענטש זאל גיין צו ארופא ער זאל איהם היילין, אונ אזוי איז ביי די פרנסה פון דעם מענטש, דער מענטש זאל ניט זאגין גאט האט מיך בעשאפין זאל מיך גאט שפייזין אזוי וויא ער שפייזט אלע בהמות, זייא טוהען גאר ניט צו זייער פרנסה אונ גאט שפייזט זייא, אונ איך וועל אויך גאר ניט טאהן אונ גאט וועט מיך שפייזין, אויף דעם מענטש זאגט דער פסוק וברכך בכל אשר תעשה גאט וועט דיך בענטשין אין אלץ וואס דו וועסט טאהן, דער מענטש מוז טאהן, אדער ער איז אבעל מלאכה אדער אסוחר, אדער ער איז אערד ארבעטער, נאר הקב"ה גיט דעם מענטש זיין ברכה ער זאל האבין פרנסה, אדער ער זאל רייך ווערין, וויא הקב"ה וויל, אבער וואו דער מענטש קען זיך ניט העלפין אונ ער קען ניט גיהאלפין ווערין מיט דער נאטור, אויב דער מענטש איז ווערט העלפט איהם גאט איבער דיא נאטור, דאס הייסט ער טוהט איהם אנס. אונ אזוי געפינען מיר ביי נח, אפילו הקב"ה האט גיקענט רעטטין נח פון מבול אן אתבה, ווי רש"י פרעגט הרבה רוח והצלה לפני הקב"ה פאר הקב"ה

אין

אִיז דָא פִיל עֵצוֹת צוּ רֶעטְטִין וֶועמֶען עֶר וִויל רֶעטְטִין, פוּן דֶעסְטְוֶועגִין הָאט גָאט גִיוָואלְט רֶעטְטִין נֹחַ אַבִּיסֶעל מִיט דֶער נַאטוּר, עֶר זָאל מַאכִין אַהֲבָה אוּנ גָאט הָאט אִיהם גִיזָאגְט וִויא לַאנְג זִיא זָאל זַיין אוּנ וִויא בְּרֵייט אוּנ וִויא הוֹיךְ, אוּנ וַוייטֶער אִיז גִיוֶועזִין מִיט נִסִּים, אוּנ אַזוֹי גֶעפִינֶען מִיר בַּייא דָוִד הַמֶּלֶךְ אִין סֵפֶר שמואל ב קַפִּיטֶל ח, אוּנ אַזוֹי גֶעפִינֶען מִיר בַּייא יְהוֹשֻׁעַ אִין סֵפֶר יהושע קַפִּיטֶל ח, וָואס הקב"ה הָאט גִיזָאגְט צוּ דָוִד אוּנ צוּ יְהוֹשֻׁעַ וִויא אַזוֹי זַייא זָאלִין פִירֶען זַייעֶרֶע מִלְחָמוֹת מִיט דֶער נַאטוּר, אֲפִילוּ דִיא מִלְחָמָה אִיז גִיטָאהְן גִיוָוארִין דוּרְךְ הקב"ה. דָאס זֶעלְבִּיגֶע אִיז בַּייא אַמִּלְחָמָה, דִי מִלְחָמָה גִיהֶער צוּ הקב"ה, וִויא דָוִד הַמֶּלֶךְ ע"ה הָאט גִיזָאגְט שֶׁקֶר הַסּוּס לִתְשׁוּעָה וּבְרוֹב חֵילוֹ לֹא יְמַלֵּט עֶס אִיז פַאלְשׁ וָואס דֶער מֶענְטְשׁ זָאגְט אַז דֶער פֶערְד וֶועט אִיהם הֶעלְפִין אִין דִי מִלְחָמָה אוּנ נִיט מִיט פִיל זֶעלְנֶער וֶוערְט מֶען גִיהָאלְפִין אִין דִי מִלְחָמָה, דִי אוֹיג פוּן גָאט גִיט נָאר אַכְטוּנְג אוֹיף דִיא מֶענְטְשִׁין וָואס הָאבִּין מוֹרָא פַאר אִיהם אוּנ וָואס הָאפִין נָאר צוּ דֶעם חֶסֶד פוּן גָאט, פוּן דֶעסְטְוֶועגִין מוּז יֶעדֶער מֶלֶךְ אָנְגְרֵייטִין אַלֶע זַאכִין וָואס מֶען דַארְף צוּא דֶער מִלְחָמָה אוּנ עֶר מוּז גֵיין הַאלְטִין מִלְחָמָה מִיט דֶער נַאטוּר אוּנ וֶועמֶען הקב"ה וִויל גֶעבִּין דָאס גְלִיק עֶר זָאל גֶעווִינֶען דִי מִלְחָמָה, דֶער גֶעווִינְט דִי מִלְחָמָה. דָאס דֶערְצֵיילְט אוּנְז דִי תּוֹרָה אֲפִילוּ דִי מִלְחָמָה וָואס דִי יוּדִין הָאבִּין גֶעהַאט אִין דֶער מִדְבָּר מִיט עֲמָלֵק אוּנ מִיט סִיחוֹן אוּנ עוֹג; אִיז גִיוֶוען אַנֶעטְלִיכֶע מִלְחָמָה, אוּנ אַזוֹי דִי מִלְחָמוֹת פוּן יְהוֹשֻׁעַ זֶענֶען גִיוֶוען נֶעטְלִיכֶע מִלְחָמוֹת, וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק כִּי ה' נִלְחָם לָהֶם וָוארוּם גָאט הַאלְט מִלְחָמָה פוּן דִי יוּדִינְס וֶועגִין, פוּן דֶעסְטְוֶועגִין הָאט גָאט גֶעהֵייסִין מֶען זָאל שִׁיקֶען מֶענְטְשִׁין אוֹיסְזֶעהְן דִי לַאנְד, מֶען זָאל טָאהן וִויא אַלֶע מְלָכִים טוּהֶען, אוּנ יְהוֹשֻׁעַ הָאט אוֹיךְ אַזוֹי גִיטָאהן, עֶר הָאט אוֹיךְ גֶעשִׁיקְט מְרַגְּלִים זַיי זָאלִין אוֹיסְזֶעהְן דִיא לַאנְד כְּנַעַן. נָאךְ אַמַּעס קֶען מֶען זָאגִין דְרִיבֶּער הָאט גָאט גִיבָּאטִין מֶען זָאל שִׁיקֶען מְרַגְּלִים. וָוארוּם אַז דִי פֶעלְקֶער וֶועלִין זֶעהְן דִי יוּדִין שִׁיקֶען מְרַגְּלִים וֶועלִין זַיי זָאגִין גֶעווִיס וֶועט זַיין זַייעֶרֶע מִלְחָמוֹת אַזוֹי וִויא דִיא מִלְחָמוֹת פוּן אַלֶע פֶעלְקֶער וֶוער עֶס וֶועט זַיין שְׁטַארְקֶער וֶועט אֵיין נֶעמֶען דִיא מִלְחָמָה. וֶועלִין זִיךְ פַארְזַאמְלֶען פִיל פֶעלְקֶער מִיט אֵיין מָאהֵל מִלְחָמָה הַאלְטִין מִיט דִי יוּדִין, וֶועלִין דִי יוּדִין הָאבִּין אֵיין מִלְחָמָה נִיט מֶעהְר, וֶועלִין דִי יוּדִין נִיט דַארְפִין זִיךְ מִיר מַאכִין מִיט יֶעדֶער פָאלְק בְּעֶזוּנְדֶער הַאלְטִין מִלְחָמָה, אוּנ אַזוֹי גֶעפִינֶען מִיר אִיז גִיוֶוען בַּייא יְהוֹשֻׁעַ עֶס הָאבִּין זִיךְ פַארְזַאמוּלְט פִיל פֶעלְקֶער מִיט אֵיין מָאהֵל צוּ מִלְחָמָה הַאלְטִין מִיט דִי יוּדִין, אוּנ דִי יוּדִין הָאבִּין זַיי אַיינְגֶענוּמֶען אַלֶע מִיט אֵיין מָאל. דֶער זוהַר זָאגְט דִיא מְרַגְּלִים זֶענֶען גִיוֶוען דִיא גְרֶעסְטֶע מֶענְטְשִׁין פוּן דִי יוּדִין, זַייא זֶענֶען גִיוֶוען נְשִׂיאִים אוּנ זַייא הָאבִּין אָבֶּער גִיזֶעהְן אַז זַייעֶרֶע נְשִׂיאוּת וֶועט נָאר זַיין אִין דֶער מִדְבָּר אָבֶּער נִיט אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וֶועלִין זַיין אַנְדֶערֶע נְשִׂיאִים, דְרִיבֶּער הָאבִּין זַייא גֶעמַאכְט אַמוֹרָא אוֹיף דִי יוּדִין זַייא זָאלִין נִיט וֶועלִין אַרֵיין גֵיין אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וֶועלִין זַייא פַארְבְּלַייבִּין אִין דֶער מִדְבָּר, וֶועלִין זַיי זַיין ווַייטֶער נְשִׂיאִים, זַיי הָאבִּין אָבֶּער פַאר גֶעסִין אַז גְרוֹיסְקַייט קֶען מֶען זִיךְ אַלֵיין נִיט נֶעמֶען נָאר דָאס אִיז אַמַּתָּנָה פוּן הקב"ה, וֶועמֶען הקב"ה ווִיל מַאכְט עֶר גְרוֹיס אוּנ וֶועמֶען עֶר ווִיל מַאכְט עֶר נִידֶערִיג, וִויא דָא אִיז גִיוֶוען דֶער סוֹף זַייא הָאבִּין זִיךְ אוּמְגְלִיקְלִיךְ גֶעמַאכְט אוּנ הָאבִּין אוּמְגְלִיקְלִיךְ גֶעמַאכְט אַלֶע יוּדִין בִּיז דֶעם הַיינְטִיגֶען טָאג. וָוארוּם דִי נַאכְט וָואס דִי יוּדִין הָאבִּין גֶעוַויינְט אִיז גִיוֶוען נַיין טָאג אִין חֹדֶשׁ אָב [דָאס אִיז תִּשְׁעָה בְּאָב] הָאט הקב"ה גוֹזֵר גִיוֶוען דִי יוּדִין זָאלִין אֵייבִּיג וַויינֶען דִי נַאכְט בִּיז מָשִׁיחַ וֶועט קוּמֶען, אִין דִי נַאכְט אִיז חָרוּב גִיוָוארִין דֶער עֶרְשְׁטֶער בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אוּנ דֶער אַנְדֶערֶער בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וֶוען טִיטוּס הָאט אֵיין גֶענוּמֶען יְרוּשָׁלַיִם אוּנ הָאט גִיפַאנְגֶען פִיר הוּנְדֶערְט קִינְדֶער פוּן יוּדִין אוּנ הָאט זַייא אַרֵיין גִיזֶעצְט אִין אַשִׁיף עֶר זָאל זַיי אַוֶועק שִׁיקֶען אִין רוּים אוּנ אַלֶע זֶענֶען אַרֵיין גֶעשְׁפְּרוּנְגֶען אִין יָם אוּנ דֶער טְרוּנְקֶען גִיוָוארִין [וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין דִי מסכת גטין דף נו] דָאס אִיז אוֹיךְ גִיוֶוען אִין דִי נַאכְט פוּן תִּשְׁעָה בְּאָב דָאס אִיז אַלְץ גִיוָוארִין גְזֵירוֹת אוֹיף שְׁפֶּעטֶערְדִיגֶע צֵייט, נָאר אִיצְט הָאט הקב"ה גוֹזֵר גִיוֶוען אוֹיף דִי יוּדִין זַייא זָאלִין פֶערְבְּלַייבִּין אִין דֶער מִדְבָּר, אוּנ דִי מְרַגְּלִים זֶענֶען בַּאלְד גִישְׁטָארְבִּין. אִין דִי צֵייט וָואס דִיא יוּדִין זֶענֶען גִיוֶוען אִין דֶער מִדְבָּר נָאךְ אַכְט אוּנ דְרֵייסִיג יָאהְר הָאט הקב"ה גִיגֶעבִּין צוּ זַייא דִי גַאנְצֶע תּוֹרָה, אוּנ מֶען הָאט גִיבָּאטִין צוּ זַייא צְוַוייא עֶרְלֵיי מִצְוֹת, צוּ דִי מֶענְטְשִׁין וָואס זֶענֶען אַרוֹיס גִינַאנְגֶען פוּן מִצְרַיִם אוּנ הָאבִּין גֶעדַארְפְט שְׁטַארְבִּין אִין דֶער מִדְבָּר מִיט זַייא הָאט מֶען גִילֶערְנְט דִי דִינִים וָואס זַיי הָאבִּין גִידַארְפְט מְקַיֵּים זַיין אִין דֶער מִדְבָּר, אוּנ מִיט דִיא קִינְדֶער זַייעֶרֶע וָואס הָאבִּין גִידַארְפְט אַרֵיין גֵיין אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מִיט זַייא הָאט מֹשֶׁה גִילֶערְנְט דִי דִינִים וָואס זַיי וֶועלִין דַארְפִין טָאהן אַז זַיי וֶועלִין אַרֵיין קוּמֶען אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. פוּן דַאנֶען זֶעהְן מִיר אַז דִי יוּדִין הָאבִּין גֶעגְלוֹיבְּט אִין עוֹלָם הַבָּא. וָוארוּם

די יודין האבין דאך גיקענט זאגין סיי וויא וועלין מיר שטארבין אין דער מדבר אונ מיר וועלין ניט אריין גיין אין ארץ ישראל צוא וואס זאלין מיר היטען די תורה, נאר פון דעסטוועגין האבין זייא גילערונט תורה אונ געהיט אלע מצות פון וועגין עולם הבא, אונ הקב"ה האט גיזאגט צו משה ער זאל זייא זאגין די פרשה ציצית, אונ ער זאל זייא געבין אנייע מצוה זייא זאלין מאכין ציצית אויף דיא אויבערשטע קלייד (וויא מיר טוהען אן דעם טלית פון הויבין אויף אלע קליידער) דער מענטש

זאל זעהן דיא ציצית וועט ער זיך דערמאנען אן אלע מצות וואס הקב"ה האט גיבאטין. ווארום דערווארט ציצית בטרעפט זעקס הונדערט אונ פינף קניפלאך אונ אכט פעדים איז דרייצעהן. צו זאמען איז זעקס הונדערט מיט דרייצעהן, דאס איז תרי"ג, זעקס הונדערט מיט דרייצעהן מצות, אונ ווער עס היט דיא מצוה ציצית וויא דער דין וועט זוכה זיין צו זעהן די שכינה וויא עס שטייט אין פסוק וראיתם אותו איהר וועט איהם זעהן. דאס מיינט מען איהר וועט זעהן הקב"ה:

אונקלוס

שלח יום א תורה

להמשיך מת"ת דז"א יהוה נפש י יה יהו יהוה רוח יוד הא ואו הא נשמה יהוה חיה יתידה ו דמלוי יו"ד אל שם ב"ן שבעשיה בניקוד חולם:

יג א ומליל יי עם משה למימר: ב שלח לך גוברין ויאללון ית ארעא דכנען דאנא יהיב לבני ישראל גברא חד גברא חד לשבטא דאבהתוהי

ת"א שלח לך אנשים. סוטה לד:

יג א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ב שְׁלַח־לְךָ אֲנָשִׁים וְיָתֻרוּ אֶת־אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר־אֲנִי נֹתֵן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אֶחָד אִישׁ אֶחָד לְמַטֵּה

בעל הטורים

(ב) שלח לך. סמוך מרגלים למרים בשביל לה"ר כדפרש: שלח לך אנשים. סופי תיבות חכם שיהו חכמים ולדיקים: שלח לך. רמז לאנין בל"ח שהיו יבחלמו וילאו בגלות בבג' אלפים ושל"ח שנים חרב שבית, וכן שלח מעל פני וילאו (ירמיה טו):

רשב"ם

(ב) שלח לך. כל נשיא בהם. עיקר פשוטו כך כל אלה שנים עשר אנשים תקח מאותם שבישראל שנשא אותם לבם ללכת שתכריז בתוך העם מי האיש שירצה ללכת לרגל את הארץ, ומאותם שאמרו ללכת תקח ותבחר מהם שנים עשר ולפי שהאנשים גבורים שאינם יראים ורך לבב ראוים ללכת בארץ נכריה וגם להתחזק ולקחת מפרי הארץ לכך הוצרך להכריז ולא נקבם הקב"ה בשמות כשם שעשה

רש"י

(ב) שלח לך אנשים. (במדבר רבה) למה נסמכה א פרשת מרגלים לפרשת מרים לפי שלקתה על עסקי דבה שדברה באחיה ורשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר:

שפתי חכמים

א) הכי מקשה רש"י למה נסמכה פרשת מרגלים לכד לפ' מרים דהיה לו לסמוך ג"כ לפ' קרח ולפ' מרים והיה לו להקדים מחליקת קרח ואח"כ מרים ואח"כ מרגלים שהרי מחלוקת של קרח בתחלות היה אבל ענין מרגלים בפסוק היה. ומתכן לפי

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ב) איש אחד וגו'. אך מבטע לוי לא הובלח מרגל לפי שלא היה להם חלק בארץ:

ענין שילוח המרגלים

(ב) שלח לך אנשים וגו'. הוכן ענין המרגלים כתב אברבנאל שכן היה, הנה משה רבינו בספר אלה הדברים מיפר בזה

פירוש לתורת אלהים

(א) וידבר יי אל משה לאמר אונ גאט האט גירעט צו משה אזוי צו זאגין: (ב) שלח לך שיק פון דיין דעה וועגין אנשים קעסטליבע מאנען ויתורו אונ זיי זאלין אויס זעהן דאס לאנד כנען אשר וואס איך גיב צו די יודין, רש"י שרייבט דרום שטייט די פרשה פון די מרגלים נאהענט צו דער פרשה פון מרים ווייל זיא האט לשון הרע גירעט אויף איהר ברודער דריבער איז זיא גישטראפט גיווארין מיט צרעת אונ די מרגלים האבין דאס גיזעהן אונ האבין פארט קיין מוסר דער פון גינומען אונ האבין גירעט לשון הרע אויף ארץ ישראל, אונ דרום זאגט דער פסוק שיק פון דיין דעה וועגין

ווארום די ישראל זענען געקומען צו משה אונ האבין גיזאגט מיר ווילין שיקין מענטשין זיי זאלין אויס זעהן דאס לאנד, האט משה גיפרעגט בייא הקב"ה, האט הקב"ה גיענטפערט איך האב זייא גיזאגט אז דאס איז אגוט לאנד אונ איך זאג דיר ניט דוא זאלסט שיקין מרגלים נאר זיי ווילין מיר ניט גלויבין דרום זאג איך דיר אז דוא ווילסט שיק, נאר איך שווער ביי זייער לעבין אז איך וועל זייא געבין איין ארט זייא זאלין זיך טועה זיין אין די רייד פון די מרגלים כדי זייא זאלין ניט ירשנען דאס לאנד איש צו איטליכען שבט זאלט איהר שיקין איין מאן כל נשיא אלע

אֲבֹתָיו תִּשְׁלָחוּ כֹּל נָשִׂיא בָהֶם׃
ג וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה מִמִּדְבַּר פָּארָן
עַל־פִּי יְהוָה כֻּלָּם אֲנָשִׁים רָאשֵׁי
בְנֵי־יִשְׂרָאֵל הֵמָּה׃ ד וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם
לְמַטֵּה רְאוּבֵן שַׁמּוּעַ בֶּן־זַכּוּר׃

תְּשַׁלְחוּן כָּל רַבָּא דִבְהוֹן׃
ג וּשְׁלַח יָתְהוֹן מֹשֶׁה
מִמַּדְבְּרָא דְפָארָן עַל
מֵימְרָא דַייָ כּוּלְהוֹן
גּוּבְרִין רֵישֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
אִנּוּן׃ ד וְאִלֵּין
שְׁמָהָתְהוֹן לְשִׁבְטָא
דִרְאוּבֵן שַׁמּוּעַ בַּר זַכּוּר׃

רשב"ם

לנשיאים שמנו את ישראל ובנשיאים שהנחיל את הארץ באלה מסעי. שאותם היו נקובי שמות: כל נשיא בהם. הטעם שתחת כל מוכיח פירושו, כל אלה הי"ב הנה יהיה נשיא באותם המתנדבי' ללכת, כמו כל שתה תחת רגליו:

בעל הטורים

(ג) וישלח אותם משה. סופי תיבות מחם, שאמר להם בחמה הכניסו לעיר, שלעולם יכנס אדם בכי טוב ויצא בכי טוב: ראשי בני ישראל המה. המה עולה חמשים, מלמד שהיו שרי חמשים:

רש"י

שלח לך. (במדבר רבה, סוטה לד) לדעתך בו אני איני מצוה לך אם תרצה שלח, לפי שבאו ישראל ואמרו (דברים א) נשלחה אנשים לפנינו כמה שנאמר (שם) ותקרבון אלי כלכם וגו' ומשה נמלך בשכינה אמר אני אמרתי להם שהיא טובה שנאמר (שמות ג) אעלה אתכם מעני מצרים וגו' חייהם שאני נותן להם מקום לטעות ג בדברי המרגלים למען לא יירשוה: (ג) על פי ה'. ברשותו ד שלא עיכב על ידו: כלם אנשים. כל אנשים שבמקרא לשון חשיבות ה ואותה שעה כשרים היו:

שפתי חכמים

שלקחה כו' ומש"ה כתב ספרשיות שלא על הסדר כדי לדרוש זה ואם היה כותבן על הסדר אע"פ שהיה מקדים מרגלים למרים לא היה יכול לדרוש זה דלמא כסדר הם נכתבים, הרא"ם. (נח"י) ככל כתבתי כ"פ שאין הרב כותב טעם על הסמיכה אלא א"כ יש בכהו: איזה יתור או שנוי לי' וכיוצא בזה שהכתוב מקפיד על הסמיכה אף בכאן מה שכתב וישלח אותם משה ממדבר פארן הוא מיותר דהא לעיל מ:ס כתיב ויחנו במדבר פארן ופשיטא דמשם נשתלחו אלא ודאי שהכ' הודיע לנו מקום השליחות לומר לך שאע"פ שמחצרות נסעו ובאו למדבר פארן וה"ל לקחת מוסר ואעפ"כ חטאו ושלא כפי' הרא"ם: ב דק"ל הלא גלוי וידוע לפני השם שעתידים לחטוא ע"י שליחות זה א"כ למה לוה להם השם ית' שישלחו מרגלים להכניסם שעל ידם יבא פורעניות להם שלא יבאו לא"י כי ימותו במדבר. ועז"ם אני איני מצוה לך. והרא"ם פי' ממלת שלח קדריס ולא ממלת לך דכיון דכתיב ותקרבון אלי כלכם ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו וגו' ובודאי נמלך משה בהקב"ה ובאתה התשובה שלח ובכלל הוא כתיבת רשות ולא לווי כיון שהוא תשובת שאלה מורה הוא על נתינת רשות ולא לווי ומלת לך ל"ל או דרך הל' כך הוא כמו הנהם אלף הלך לו או לדרוש כשראה הקב"ה את המרגלים שעתידין לחטוא קרא אותן לשמו של משה שלח לך וגו' וכשראה הקב"ה את הזקנים שמעשיהם כשרים קרא אותן לשמו שנא' אספה לי ע' איש, רא"ם: ג וכדאמרינן הבא ליטמא פותחין לו. (נח"י) אין הפי' שישראל יטעו בכונס דברי המרגלים אלא שהמרגלים יטעו וטייגו ארץ אוכלת יושביה שטעו המרגלים וכמו שפי' הרב שם: ד פי' ולא בגזירתו של השם שזה לא היה רק ברצונם, ואין לפרש דעל פי ה' מאותם קאי כלומר שהשלוחים היו על פי ה' אע"פ שהשליחות לא היה ע"פ ה' שהרי בריכתן לא הוזכרה כלל עדיין וא"כ היאך יאמר וישלח אותם שהכנוי מורה על הנזכרים לעיל ואדרבה בהליכתן היה לו לומר ע"פ ה' שלא אותם קאי אמשה אנשים שהוזכרו שהיה ברצונם: ה פי' כל מקום אנשים ל' חשיבות הוא וכשיבאו במקום שוסר כמו הבא וכמו ומזקת והיית לאיש אבל כשלא יהיו במקום תואר כמו ויאמרו האנשים ואת האנשים אשר פתח הבית שלא לך אנשים כלם לשון אנשים ממש הם ולא חשובים, רא"ם:

ענין שילות המרגלים

שלשון „ואומר אליכם באתם עד הר האמרי אשר ה' אלהינו נותן לנו ראה נתן ה' אלהיך לפניך את הארץ עלה רש אל תירא ואל תחת", וכאשר בני ישראל שמעו דברים אלו יוצאים מפי משה שאמר להם „עלה רש אל תירא ואל תחת" חשבו שהמשה בכחם ובגבורתם ירשו את הארץ ועליהם מוטל כיבושה ומלחמתה, שכיון שאמר להם עלה רש מורה שבכוחם אל ארץ נושבת לא ילך עוד הענן לפניהם, ומפני זה נתיעצו בדברי המלחמות כאלו היה כל דבר המלחמה מוטל רק עליהם. וז"ש מיד אחר זה ותקרבון אלי כלכם ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו, ולא אמרו למשה שהוא ישלחם ולא ג"כ בקשו שישלחם ה' אלא שהם כבעלי הדבר היו רוצים לשלחם, והוא אמרם „לפנינו" שהם ילכו אחריהם, ויחפרו לנו, דהיינו שהאנשים המרגלים יחפשו שמה כל הדברים הצריכים לדעת לעניני המלחמה ועניני הארץ, וישיבו אותנו דבר, אלינו ישיבו האנשים תשובתם ולא למשה. והנה הבורא יתברך ראה שאם ימחה בידם ויאמר אליהם שלא ישלחו מרגלים יחשבו שלכם שהארץ רעה מאד ולכך הוא מונע מהם שליחותם פן יראו חסרון הארץ ויגמו עיניהם, ואם יתן להם מקום לשלחם מידם כמו שאמרו הנה יהיה זה מרד בהנהגת משה והוי נדור שכל העם פרנסיו, גם לא יהיה עליהם מורא שמים בחשבם שאינם תחת ידו ואין משה מנהיגם. ע"כ לוה הקב"ה למשה שלח לך אנשים, ר"ל איני רוצה שהם ישלחו אותם כדבריהם, אבל אתה משה שלח אותם ואיש מהעם לא יהיה בשליחותם, באופן שהמרגלים מעצם אליך ישיבו דבריהם ולא לעם וגם ממך יבושו ויפחדו ומלבד זה ידעו ויבינו שהם שלוחים ע"פ ה' ולא ימרו את דברו. הנה התבאר שלא היה שליחות המרגלים ענין הכרחי וצריך לישראל, כי ההשגחה העליונה היה מנהיגם ובלא זה יתברך מפלאו על שליחותם להיות הדבר טוב וישר בעיניו, אלא מפני שישראל היו רוצים לשלחם מידם והיה בזה הפסד ההנהגה וביטול מורא שמים, והתבאר ג"כ למה אמר שלח לך, כי מלת לך מורה שהוא לבדו יהיה השולח, וכמוהו לך לך מארצך, ר"ל שהוא לבדו ילך זולת אביו ומולדתו. ואמר ויתורו את ארץ כנען אשר אני נותן לבני ישראל, ר"ל שלח לך אנשים ויתורו את ארץ כנען לידע שהטובה היא לא רעה כתאות העם הזה, עם היות שאני נותן אותם לבני ישראל במתנה ומה שינתן לאדם במתנה אין ראוי לחקור ע"ז, אבל יהיה כן למלאות שאלתם, ולא תשלח כדרך שאר מלכים ששולחים מרגלים אחד או שנים, והמרגלים הם מפחותי הערך, אבל אתה לא תעשה כן, אלא איש אחד איש אחד למטה אבותיו תשלחו, ויהיו א"כ י"ב אנשים מרגלים, וגם יהיו כל נשיא בהם לא פחותים ריקים ופוחזים:

פירוש להורת אלהים

הערין צווישן זיי: (ג) וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה האט משה זיי גישיקט פון דער מִדְבַּר פָּארָן עַל פִּי יְיָ דורך גאטס גיבאט דאס הייסט ער האט איהם ניט גיווערט כֻּלָּם אֲלֵיהֶם זענען גיוועזן אֲנָשִׁים גרויסע לייט רָאשֵׁי זיי זענען גיוועזן די עלצטע פון די יודין זיי זענען נאך אין דער צייט צדיקים גיוועזן: (ד) וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם

ה לשבטא דשמעון שפט
בר חורי: ו לשבטא
דיהודה כלב בר יפנה:

ה למטה שמעון שפט בן־חורי:
ו למטה יהודה כלב בן־יפנה:

ת"א בן יסנה. שם קא:

פירוש לתורת אלהים

שמותם אונ דאס זענען זייערע נעמען למטה ראובן צו שבט ראובן שמוע דער זוהן פון זכור: (ה) למטה שמעון צו שבט שמעון שפט דער זוהן פון חורי: (ו) למטה יהודה צו שבט יהודה כלב דר זון פון יפונה:

תרגום — נביאים יהושע ב

להמשיך מנ"ח דז"א צבאות נפש צ צב צבא צבאו צבאות רוח יהוה נשמה דנצח אדני נשמה דהוד יהוה חיה יחידה דנצח יהוה חיה יחידה דהוד אל שם ב"ן שבעשית:

א ושלח יהושע בר נון מן
שטין תרין גוברין מאללין
ברז למימר אזילו חזו ית
ארעא וית יריחו ואזלו ועלו
לבית אתתא פונדקיתא
ושמה רחב ושכיבו תמן:
ב ואתאמר למלכא דיריחו
למימר הא גובריא אתו הכא
בליליא מבני ישראל לאללא
ית ארעא: ג ושלח מלכא
דיריחו לות רחב למימר
אפיקי גובריא דאתו לותיך
דעלו לביתיך ארי לאללא
ית כל ארעא אתו: ד ודברת
אתתא ית תרין גובריא
ואטמרתנון ואמרה בקושטא
אתו לותי גובריא ולא ידעית
אי מנן אינון: ה והוה עדן
למיחד תרעא בקבלא וגובריא נפקו ולא ידעית לאן אזלו גובריא רדפו בפריע בתריהון ארי תדבקונון:
ו והיא אסקתנון לאגרא ואטמרתנון בטעוני כתנא דסדירין לה על אגרא:

א וישלח יהושע בן־נון מן־השטים שנים אנשים
מרגלים חרש לאמר לכו ראו את־הארץ ואת־יריחו
וילכו ויבאו בית־אשה זונה ושמה רחב וישכבו־
שמה: ב ויאמר למלך יריחו לאמר הנה אנשים באו
הנה הלילה מבני ישראל לחפר את־הארץ: ג וישלח
מלך יריחו אל־רחב לאמר הוציאי האנשים הבאים
אליך אשר־באו לביתך כי לחפר את־כל־הארץ
באו: ד ותקח האשה את־שני האנשים ותצפנו
ותאמר כן באו אלי האנשים ולא ידעתי מאין
המה: ה ויהי השער לסגור בחשך והאנשים
יצאו לא ידעתי אנה הלכו האנשים רדפו
מהר אחריהם כי תשיגום: ו והיא העלתם הגגה
ותטמנם בפשתי העץ הערכות לה על־הגג:

רש"י

(א) חרש. אמר להם עשו עצמכם כחרשים כדי שלא יסתירו דבריהם מפניכם: אשה זונה. מוכרת מיני מזונות: (ב) לחפור. לרגל: (ד) ותצפנו. כל א' ואחד בפ"ע: (ו) בפשתי העץ. בגבעוליהן:

מצודת דוד

(א) מרגלים חרש. מחפשים מחשבת סכנות אם נאם לכנס: לאמר. ר"ל וכה אמר: (ד) ותצפנו. כל א' במקום מיוחד כי יותר נוח להטמין אחד אחד: האנשים. אשר תשאלו עליהם: ולא ידעתי. בעת בואם: (ה) ויהי השער. ר"ל ויהי בעת בא זמן סגירת שער הבית כאשר תבך היום: כי תשיגום. היות זה מקרוב יצאו: (ו) ותטמנם. הוסיפה להטמינם במקום יותר נסתר: בפשתי העץ. בפשתים שהם עדיין בתוך העץ והם הקנים של פשתן: הערוכות. בכדי שלא ירגישו שיש מי טמון שם:

דעם פירוש עברי טייטש געפינט מען בייא דער הפטורה פון דער וואך.

תרגום — כתובים תהלים ב

להמשיך מיסוד ומלכות דז"א שין דלת יוד נפש שין שין דלת שין דלת יוד רוח יאהדונהי נשמה דיסוד א אר אדנ אדני נפש אדני רוח אלף דלת נון יוד נשמה דמלכות יו הו וו הו חיה יחידה דיסוד יהוה חיה יחידה דמלכות אל שם ב"ן שבעשיה:

א למה מהרגשין עממיא
ואומיא מרגנין סריקותא:

א למה רגשו גוים ולאמים יהגו־ריק: ב יתיצבו מלכי־

רש"י

(א) למה רגשו. נתקבצו:

מצודת דוד

(א) למה רגשו. ר"ל למה להם זאת להתקבץ ולדבר דברי ריק לא לעזר ולא להועיל: (ב) יתילבו. מוסב על למה האמור

פירוש עברי טייטש

(א) זאגט דוד למה רגשו גוים אז דער וועג פון די רשעים ווערט פארלארין האב איך שוין קיין מורא וואס די פעלקער זאמלען זיך איין

אֶרֶץ וְרוֹזְנִים נוֹסְדוּ־יָחַד עַל־יְהוָה וְעַל־מְשִׁיחוֹ: ג נְנַתְּקָה
אֶת־מוֹסְרוֹתֵימוֹ וְנַשְׁלִיכָה מִמֶּנּוּ עֲבֹתֵימוֹ: ד יוֹשֵׁב בַּשָּׁמַיִם
יִשְׂחָק אֲדֹנָי יִלְעַג־לָמוֹ: ה אָז יְדַבֵּר אֵלֵימוֹ בְאַפּוֹ וּבַחֲרוֹנוֹ
יְבַהֲלֵמוֹ: ו וַאֲנִי נָסַכְתִּי מַלְכִּי עַל־צִיּוֹן הַר־קָדְשִׁי:

ב קָיְמִין מַלְכֵי אַרְעָא וְשִׁלְטוֹנַיָא יִתְחַבְּרוּן כַּחֲדָא לְמִרְדָא קֳדָם יְיָ וּלְמִנְצֵי עַל מְשִׁיחֵיהּ: ג נְתַרַע יַת אֶסָרַתְהוֹן וְנִטְלוֹק מִנַּנָא שַׁלְשְׁלָוָתֵיהוֹן: ד דְיָתֵיב בִּשְׁמַיָא יְגַחֵךְ מֵימְרָא דַיְיָ יְדַחֵךְ לְהוֹן: ה הֵידֵין יְמַלֵּיל לְהוֹן בִּתְקוֹפֵיהּ וּבְרוּגְזֵיהּ יְבַהֵל אִנוּן: ו וַאֲנָא רַבֵּיתִי מַלְכִּי וּמַנִיתֵיהּ עַל טוּר מַקְדְשִׁי:

מצודת דוד

כנקרא שלפניו לומר למה יהילכו המלכים והשרים בעלה אחת על ה' ועל משיחו ויאמר על גוג והמלכים אשר אתו שיעמדו בימי המשיח להלחם עמו וכאלו יעמדו גם על ה' שמשחו למלך: (ג) ננתקה. וכה יאמרו בעלתם ננתק מאתנו את מוסרי עולו לבל נעבוד אותו ואחז כמשל לדבר בל' הנופל בשור המושך בעול: ונשליכה. הוא כפל ענין במלות שונות לתפארת המליצה ולחזוק הדבר: (ד) יושב בשמים. כאומר הנה ה' יושב הוא בשמים ממעל ואפי' אלם למעלה לגבור יחשב ומכ"ש גבור למעלה וא"כ הלא ישחק על פעלם וילעג עליהם, וכפל הדבר במ"ש: (ה) אז. כאשר ימתיקו הסוד והעצה היעילה ידבר כו': (ו) ואני. וכה יאמר אבל אני הוא אשר המשלתי את מלך המשיח ואין א"כ תוכלו לו לעמוד לנגדו וכאומר כאלה דבר מי יקום שלכם או שלי:

רש"י

(ב) נוסדו. לשון סוד: (ג) מוסרותימו. רצועות שקושרין העול בהם: (ה) אז ידבר אלימו. כמו אליהם, ומה יאמר: (ו) ואני נסכתי. אכי מניתי את זה למלוך על ציון הר קדשי:

פירוש עברי טייטש

וּלְאֻמִּים יֶהְגּוּ רִיק אוּנ דִי קֶינִיגְרֵייכִין פוּן דִי פְּלִשְׁתִּים טְרַאכְטִין לֶעהְרֶע זַאכִין: (ב) יִתְיַצְּבוּ מַלְכֵי אֶרֶץ זַייא שְׁטֶעלִין זִיךְ צוּ מִלְחָמָה גְלַייךְ וִוי מְלָכִים פוּן דֶער וֶועלְט וְרוֹזְנִים נוֹסְדוּ יָחַד אוּנ אוֹיךְ מִיט רָאטְהַארִין גְרִינְדֶען זַיי צוּ זַאמֶען אַ עֵצָה, אָבֶּער עֶס וֶועט נִיט אוֹיסְהַאלְטִין זַייעֶר עֵצָה עַל יְיָ וְעַל מְשִׁיחוֹ וַוייל זַייא גֵייעֶן קֶעגִין גָאט אוּנ קֶעגִין זַיין גִיזַאלְבְּטִין: (ג) נְנַתְּקָה אֶת מוֹסְרוֹתֵימוֹ זַיי זָאגִין לָאזִין מִיר נָאר אַוֶועק רַייסִין זַיינֶע שְׁטְרִיק פוּן דֶעם מֶלֶךְ דָוִד וָואס עֶר בִּינְדְט אוּנ וְנַשְׁלִיכָה מִמֶּנּוּ עֲבוֹתֵימוֹ וֶועלִין מִיר שׁוֹין אַרָאפְּוַארְפִין פוּן אוּנְז זַיינֶע גְרָאבֶּע שְׁטְרִיק, אוֹיךְ דָאס מֵיינְט מֶען פוּן גָאט, מִיר וֶועלִין אוֹיס־ ווייזִין אַז דֶער אִידִישֶׁער גָאט אִיז נָאר נִיט: (ד) יוֹשֵׁב בַּשָּׁמַיִם יִשְׂחָק אָבֶּער דֶער בַּאשֶׁעפֶּער וָואס זִיצְט אִין הִימֶעל לַאכְט פוּן זַיי אֲדֹנָי יִלְעַג לָמוֹ מַיין גָאט שְׁפֶּעט פוּן זַייעֶרֶע אַיינְזַאמְלוּנְגֶען: (ה) אָז יְדַבֵּר אֵלֵימוֹ בְאַפּוֹ דַאמָאלְס וֶוען זַיי וֶועלִין זִיךְ אַיינְזַאמְלֶען וֶועט גָאט רֵיידִין צוּ זַיי מִיט זַיין צָארִין וּבַחֲרוֹנוֹ יְבַהֲלֵמוֹ אוּנ מִיט זַיין גְרִימְצָארִין וֶועט עֶר זַיי דֶערְשְׁרֶעקִין: (ו) וַאֲנִי נָסַכְתִּי מַלְכִּי אִיךְ הָאבּ דָאךְ גִיזַאלְבְּט מַיין קֶענִיג עַל צִיּוֹן הַר קָדְשִׁי אוֹיף דֶער שְׁטָאט וָואס דָארְט אִיז מַיין הֵיילִיגֶער בַּארְג. דָאס מֵיינְט מֶען דֶער בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וֶועט דָארְט שְׁטֵיין:

ברטנורא | משנה שביעית פרק ד | עיקר תוי"ט

בראשונה. כדרך שהוא מלקט מחברו את הגס הגס. הכי מפרש מתניתין בירושלמי בראשונה היו אומרים מלקט אדם בתוך שלו את הגס הגס כדרך שמלקט בשל חברו בין גסין בין דקין ואף ע"ג דעלים ועשבים כשמלקטין אותם מתוך השדה מתקן השדה לזריעה כשמלקט הגס כלומר העלים והעשבים הגסים ומניח את הדקים תלינן דצריך לעלים הוא ולא לתקן את הקרקע קעביד כדרך דתלינן במלקט בשדה חבירו בין דקין בין גסין דלא עביד איניש לתקן שדה חבירו (א) ומידע ידיע דלעלים הוא צריך: משרבו עוברי עבירה. שהיו מלקטין בשדותיהן בין דקים בין גסים והן אומרים בגסים לקטנו: שלא בטובה. וא"צ שאין חבירו מחזיק לו טובה דהשתא ודאי לא אתי ללקט הדקין כיון שאין חבירו מחזיק לו טובה (ב) על זה

כלי מגלגי דחסד דמלכות דילידה אלף למד אלף למד

בראשונה היו אומרים מלקט אדם עצים ואבנים ועשבים מתוך שלו כדרך שהוא מלקט מתוך של חבירו את הגס הגס. משרבו עוברי עבירה התקינו שיהא זה מלקט מתוך של זה. וזה מלקט מתוך של זה שלא בטובה.

(א) כדפרשינן בפרקין דלעיל מ"ו, הר"ם: (ב) נשמע דמשרבו ע"ע התקינו שיהא זה מלקט כו' כדרך כו' מתוך שלו דהיינו דוקא גסין וטעמא דתקנתא אע"ג דמלקטין שלא בטובה אפ"ה הואיל וזה מלקט בשל זה וזה בשל זה הוי מלקטין

פרק ד א בָּרִאשׁוֹנָה הָיוּ אוֹמְרִים מְלַקֵּט אָדָם עֵצִים וַאֲבָנִים וַעֲשָׂבִים מִתּוֹךְ שֶׁלּוֹ אִין אָנְהֵייבּ הָאט מֶען גִיזָאגְט אַמֶענְטְשׁ מֶעג קְלוֹיבִּין אוּם שְׁבִיעִית אִין זַיין פֶעלְד גְרוֹיסֶע שְׁטִיקֶער הָאלְץ אוּנ גְרוֹיסֶע שְׁטֵיינֶער אוּנ גְרוֹיסֶע גְרָאז אַזוֹי וִויא עֶר מֶעג קְלוֹיבִּין פוּן חַבֵרְס פֶעלְד גְרוֹיסֶע אוּנ קְלֵיינֶע, וָוארוּם אַז עֶר קְלוֹיבְּט נָאר דִיא גְרוֹיסֶע אוּנ דִיא קְלֵיינֶע לָאזְט עֶר אִין פֶעלְד מֵיינְט עֶר דָאךְ נִיט רֵיין צוּ מַאכִין דִי פֶעלְד צוּם זַייעֶן, נָאר דָאס וָואס עֶר נֶעמְט דִי גְרוֹיסֶע. אִיז וַוייל עֶר דַארְף דִי הָאלְץ אָדֶער דִי שְׁטֵיינֶער אָדֶער דִי גְרָאז כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא מְלַקֵּט מִתּוֹךְ שֶׁל חֲבֵרוֹ. אֶת הַגַּס הַגַּס אַזוֹי וִוי עֶר מֶעג קְלוֹיבִּין פוּן חַבֵרְס פֶעלְד גְרוֹיסֶע אוּנ קְלֵיינֶע וַוייל עֶר מֵיינְט נִיט רֵיין צוּ מַאכִין דִיא פֶעלְד צוּם זַייעֶן וָוארוּם וָואס הָארְט אִיהם פַאר זַיין חַבֵר נָאר וַוייל עֶר דַארְף דִיא שְׁטֵיינֶער אָדֶער דִי הָאלְץ פַאר זִיךְ דַארִיבֶּער נֶעמְט עֶר זֵיי מִשֶּׁרַבּוּ עוֹבְרֵי עֲבֵירָה וִויא עֶס זֶענֶען גִיוֶוען פִיל מֶענְטְשִׁין וָואס הָאבִּין גֶעקְלִיבֶּען אוּם שְׁבִיעִית פוּן זַייעֶרֶע פֶעלְדֶער גְרוֹיסֶע אוּנ קְלֵיינֶע אוּנ הָאבִּין גִיזָאגְט זַייא קְלוֹיבֶּען נָאר גְרוֹיסֶע הִתְקִינוּ שֶׁיְּהֵא זֶה מְלַקֵּט מִתּוֹךְ שֶׁל זֶה שֶׁלֹּא בְטוֹבַת

ואין צריך לומר שיקציץ להם מזונות. שיאמר לו לקוט משדי היום ואתן לך מזונותיך פשיטא דאסור:
ב שנתקוצה. שנטלו קוציה בשביעית: שנטייבה. שנחרשה היטב שכל העולם חורשים פעם אחד והוא חרש ב' פעמים ומתני' איירי בשעת הסכנה שהיתה המלכות אונסת על המס המוטל על הקרקעות והתירו לחרוש בשביעית כדי ליתן המס הקצוב מהתבואה למלך ואם חרש שני פעמים קנסוהו רבנן דחרישה א' התירו ולא ב' חרישות (ג): או שנדיירה. שעשה ממנו דיר לבהמות שעשה בה סהר כדאמרי' בפרקין דלעיל ולא עשה ממנו אשפות אלא הניחו כדי לזבל בו השדה: לא תזרע למוצאי שביעית. דקנסינן ליה בהני יותר מבנתקוצה: בטובה. אסור דאין מחזיקין טובה לבעלים דרחמנא אפקרינהו: חלוף הדברים. דב"ש לקולא, ואין הלכה כר"י:
ג חוכרין נירין. יכול ישראל לקבל עליו בכך וכך כורים לשנה שדה כותי שחרשה בשביעית לזרעה למוצאי שביעית

לומר שיקציץ להם מזונות: ב שדה שנתקוצה תזרע במוצאי שביעית שנטייבה או שנדיירה לא תזרע במוצאי שביעית. שדה שנטייבה בית שמאי אומרים אין אוכלין פירותיה בשביעית ובית הלל אומרים אוכלין. בית שמאי אומרים אין אוכלין פירות שביעית בטובה. ובית הלל אומרים אוכלין בטובה ושלא בטובה. רבי יהודה אומר חלוף הדברים זו מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה: ג חוכרין נירין מן הכותי בשביעי' אבל

סדקין כראה כמתקן: (ג) וכתבו התוס' כפ' זה בורר וא"ת ומשום ארנונא התירו לחרוש כו' דשוי איסור דאורייתא. וי"ל דמיירי בזמן הזה שהוא דרבנן א"נ י"ל דספיקא נפש הוא שעושה להם המלך מס ואין להם מה יפרעו ומתים בתפיסה, והכי איתמר בירושלמי משום חיי

האט מען מתקן גיוועזן יעדערער זאל קלויבען אין חברם פעלד (דער בעל הבית זאל קלויבען באיי דעם אנדערען בעל הבית און דער אנדערער בעל הבית זאל קלויבען באיי איין אנדערען אזוי איינער באיי דעם אנדערען) און דער בעל הבית זאל ניט דאנקען דעם מענטש וואס ער האט באיי איהם געקליבען ווארום אז ראובן וועט ניט דאנקען שמעון פאר וואס ער קלויבט די שטיינער פון זיין פעלד וועט זיך שמעון ניט מטריח זיין אוים צו קלויבען אלע שטיינדליך פון פעלד אפילו דיא קליינע אויך ואין צריך לומר שיקציץ להם מזונות און דאס איז געווים אז ער טאר איהם ניט צו זאגין עסין דער פאר וואס ער וועט באייא איהם קלויבין די שטיינער פון פעלד. ווארום די קליינע שטיינער אדער די קליינע שטיקלאך האלץ נוצען ראך איהם ניט ער קלויבט דאס נאר ווייל ער וויל טאהן דעם בעל הבית פון דער פעלד א טובה, און אז ער וועט זעהן אז ער האט גאר ניט פון דעם בעל הבית דער פאר וואס ער האט איהם אוים גע־קליבען זיין פעלד וועט ער דאס נאך אמאהל גישט טאהן: ב שדה שנתקוצה תזרע במוצאי שביעית אפעלד וואס מען האט פון איהר ארוים גענומען די דערנער אום שביעית (מען האט נאר גיאקערט איין מאהל ארוים צו נעמען די דערנער שנ"א) מעג מען איהר פאר זייען מוצאי שביעית (דעם אכטין יאהר) שנטייבה אויב זיא איז גוט גיאקערט גיווארין (די משנה שמועסט ווען מען האט גגייט די בעלי בתים צו געבין צינזין (פאראטקעס) פון דיא פעלדער, און די בעלי בתים האבין ניט גיהאט צו באצאהלין האבין דיא חכמים מתיר גיוועזן צו אקערין אום שביעית מען האט אבער נאר מתיר גיוועזן איין מאהל צו אקערין ניט צווייא מאהל, און אויב ער האט גיאקערט צווייא מאהל. דאס הייסט שנטייבה) האבין איהם די חכמים גקנסת אז במוצאי שביעית זאל ער ניט טארין זייען או שנדיירה ער האט גימאכט פון דער פעלד אשטאל צו בהמות אום שביעית און ער האט ניט גילאזט די מיסט אויף איין ארט נאר ער האט גילאזט די פעלד זאל זיך אוים מיסטען לא תזרע במוצאי שביעית טאר ער ניט זייען די פעלד במוצאי שביעית שדה שנטייבה בית שמאי אומרים אין אוכלין פירותיה בשביעית. ובית הלל אומרים אוכלין אפעלד וואס זיא איז צווייא מאהל גיאקערט גיווארין אום שביעית בית שמאי זאגין מען טאר ניט עסין די פירות אום שביעית, און בית הלל זאגין מען מעג עסין די פירות אום שביעית בית שמאי אומרים אין אוכלין פירות שביעית בטובה. ובית הלל אומרים אוכלין בטובה ושלא בטובה בית שמאי זאגין אז איינער עסט פירות וואס האט גע־וואקסין אום שביעית טאר ער ניט דאנקען דעם בעל הבית פון די פירות, ווייל די תורה האט די פירות מפקיר גיוועזן צו אלע מענטשין, גיהערין ניט דיא פירות צום בעל הבית. בית הלל זאגין וויא ער וויל, אויב ער וויל דאנקט ער דעם בעל הבית און אויב ער וויל דאנקט ער איהם ניט רבי יהודה אומר חלוף הדברים. זו מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל רבי יהודה זאגט עס איז פאר קערט גילערינט גיווארין, בית הלל זאגין מען טאר ניט באנקען, און בית שמאי זאגין אויב ער וויל איהם דאנקען מעג ער איהם דאנקען, איז בית שמאי מיקל (מאכין גרינגער) און בית הלל איז מחמיר (וויא מאכין שווערער): ג חוכרין נירין מן הנכרי בשביעית א ישראל מעג דינגען אגיאקערטע פעלד פון א עכו"ם אום שביעית, ער זאל די פעלד פארזייען און שניידין די תבואה און זאל געבין צום עכו"ם צעהן כור תבואה א יאהר (מעהר אדער ווייניגער) און ער זאל דיא פעלד פאר זייען נאך שביעית. אפילו דער ישראל מאכט דער עכו"ם זאל אלע מאהל אקערען די פעלד אום שביעית, כדי מען

אבל לא מישראל ומחזיקים ידי כותי בשביעית אבל לא ידי ישראל. [א] ושואלין בשלומן מפני דרכי שלום: ד המדל בזתים בש"א יגום ובה"א ישרש. ומודים במחליק עד שיגום. איזה הוא המדל אחד או שנים המחליק ג' זה בצד זה בד"א מתוך שלו אבל מתוך של חבירו אף המחליק ישרש: ה [ב] המבקיע בזית לא יחפהו בעפר אבל מכסה הוא באבנים או בקש. הקוצץ קורות שקמה לא יחפהו בעפר. אבל מכסה הוא באבנים או בקש. אין קוצצין בתולת שקמה

ואע"פ שגורם לכותי לחרוש בשביעית. נירין ל' נירו לכם ניר: ומחזיקים ידי כותי. אם מצאו חורש יכול לומר לו יישר כחך וכיוצא בזה: ושואלין בשלומן. ואפי' ביום חגם: ד המדל בזיתים. כשהזיתים מקורבים זה לזה יותר מדאי נוטל א' ומניח ב' או נוטל ב' ומניח א' כדי שיגדל ויתעבה (ד). מדל ל' שליפה והסרה, וי"מ לשון דלדול ודלית שמדלדל שלהן מן הזיתים: יגום. גומם ומקצץ האילן ומשאיר השרש בארץ ולא ישרש לגמרי שלא יראה כעובד את האדמה: ומודים במחליק. כגון אם נוטל ג' זיתים זה בצד זה שמחליק פני הקרקע יותר מדאי יאמרו לעבודת קרקע הוא מתכוין ואסור: מתוך של חבירו אף המחליק ישרש. דלא עביד איניש שיתקן קרקע חבירו וידוע דלעצים הוא מכוין: ה לא יחפה. הביקוע: בעפר. שהרי הוא מתקן בכך שהעפר נעשה טיט ומשביח האילן: באבנים ובקש. דהוי כמושיב שומר שלא ייבש: בתולת

נשם: [א] ושואלין. ואפי' בשעת הסכנה מפני שנראה שמה בטיסול סמלות אלא לריך לסראות כאנום וכע"כ. ת"מ: (ד) ולריך לחלק בין מדל לזירוד ופיסול דפ"ב מ"ג דלא שרינן אלא עד ר"ה דמה לי שמזמל וכורת מקלת מהאילן כדי שיגדיל הוא או שכורת אילן אחד כדי שיגדל השני, ונראה פי' הר"ש שהמדל הוא שיכרתם לסיות עצים לאש, ואפשר שגם הר"ב סובר כן אלא מדל דפלמא פי' דהוא כך אבל אה"כ דלריך שלא יעשה בשביל שיפכם ויגדל אלא שיכרום לעצים, תוי"ט: [ב] המבקיע כו'. פירוש לקסם

זאל קענען באלד מוצאי שביעית זייען פון דעסט־ וועגין מעג מען אבל לא מישראל אבער פון אישראל טאר ער ניט דינגען אפעלד אום שביעית, ער זאל ניט גורם זיין דער ישראל זאל אקערען אום שביעית ומחזיקין ידי נכרי בשביעית אויב אישראל טרעפט איין עכו"ם ווען ער אקערט מעג ער איהם זאגין יישר כח אבל לא ידי ישראל אבער צו אישראל וואס אקערט אום שביעית טאר ער ניט זאגין יישר כח אפילו ווען מען האט מתיר גיוועז צו ארבייטען אין פעלד אום שביעית (אזוי ווי פריער איז גישטאנען) פון דעסטוועגין טאר מען ניט זאגין צו איהם יישר כח. (ווארום עס זעהט אוים אזוי ווי ער פרייט זיך דאמיט וואס מען איז מבטל די מצוה פון שביעית) ושואלין בשלומן מפני דרכי שלום אונ אפילו ווען עס איז יום טוב באיי דעם עובד כוכבים מעג מען איהם אויך געבען שלום כדי עס זאל ניט זיין אשנאה: ד המדל בזיתים ווען די אייל בוימער זענען געדיכט געמט ער ארויס פון דריי בוימער דעם מיטעלסטען אונ לאזט איבער צוויי, כדי דיא בוימער זאלין ניט זיין איינג וועלין זייא קענען גראב ווערין, אונ אזוי טוהט ער אין דעם גאנצען בוים גארטין בית שמאי אומרים יגום זאגין בית שמאי אז ער וויל אזוי טאהן אום שביעית זאל ער נאר אפ האקען דעם בוים ביז דעם ווארציל, אונ דעם ווארציל זאל ער לאזין אין דער ערד, ווארום אז ער וועט ארויס נעמען דעם ווארציל וועט אויס זעהן ווי ער וויל ריין מאכין די ערד צום זייען אום שביעית ובית הלל אומרים ישרש אונ בית הלל זאגין ער מעג דעם ווארציל אויך ארויס רייסין ומודים במחליק עד שיגום אונ בית הלל זיינן מודה צו בית שמאי במחליק אז ער האקט אפ אום שביעית דריי בוימער איינעם באיי דעם אנדערין וואס עס ווערט ליידיג אשטיק ערד

טאר ער ניט אויס רייסין דיא ווארצלען ווארום ווייל עס איז אשטיק ערד ליידיג וועט מען זאגין ער מיינט צו זייען אויף דעם ארט איזה הוא המדל וואס ווערט גירופין מדל אחד או שנים אז ער נעמט ארויס איין בוים אדער צוויי בוימער, המחליק הייסט שלשה זה בצד זה אז ער האקט אפ דרייא בוימער איינס באיי דאס אנדערע (אזוי ווי פריער איז גישטאנען) במה דברים אמורים ווען זאגט מען אז ער רייסט אויס דריי בוימער אום שביעית טאר ער ניט אויס רייסין די ווארצלען מתוך שלו נאר אין זיין פעלד, ווייל מען וועט זאגין ער וויל ריין מאכין די ערד צום זייען אבל מתוך של חבירו אף המחליק ישרש אבער אז ער רייסט אויס דריי בוימער אין אפרעמדע פעלד מעג ער די ווארצלען אויך אויס רייסין אום שביעית, ווייל אין אפרעמדע פעלד וועט ער דאך ניט זייען וועט מען זאגין געוויס דארף ער די האלץ: ה המבקיע בזית לא יחפהו בעפר ווען איינער האט אפ גישפאלטין אזית (אאייל ביר בוים) צו נעמען פון איהם האלץ טאר ער ניט בדעקין דעם שפאלט מיט ערד, ווארום די ערד וועט פאר בעסערין דעם בוים אבל מכסה הוא באבנים או בקש אבער ער מעג פאר דעקין דעם ארט וואו ער האט פון איהם אפ גיהאקט מיט שטיינער אדער מיט שטרוי, ווארום זיי פאר היטען נאר דעם בוים ער זאל ניט פאר טריקנט ווערין אבער זיי פאר בעסערין איהם ניט הקוצץ קורות שקמה לא יחפהו בעפר ווען איינער האקט אפ באלקונס (צו בויען) פון אשקמה (אפייגין בוים) טאר ער איהם ניט בדעקין מיט ערד ווארום די ערד פר בעסערט איהם אבל מכסה הוא באבנים או בקש אבער מיט שטיינער אדער מיט שטרוי מעג מען איהם בדעקין ווארום דאס פאר בעסערט ניט נאר עס היט אפ דעם שקמה ער זאל ניט פאר טריקנט ווערין (אין

קוצצין

שקמה. שלא נקללה מעולם: מפני שהיא עבודה. שהיא משובחת בכך: כדרכה אסור. שהיא מתגדלת ומתעבה בכך והוו כעין זמור לגפנים: אלא מגביה י'. שאין דרך לעולם לכרתה אלא למטה מעשרה: או גומם מעל הארץ. שאין דרך לכרות אותה כך, והלכה כר"י: ו המזנב בגפנים. מקטע זנבות הגפנים כדי שיעבה הנגע ויגדל ויגבר כחו וכן הקוצץ קנים כדי שיתעבה ויוסיף כחו: ירחיק טפח. מן הקרקע ושוב לא מחזי כעבודה (ה):

בשביעית מפני שהוא עבודה [ג] ר' יהודה אומר כדרכה אסור אלא או מגביה י' טפחים או גומם מעל הארץ: ו [ד] המזנב בגפנים והקוצץ קנים רבי יוסי הגלילי אומר ירחיק טפח ר"ע אומר קוצץ כדרכו בקרדום או במגל ובמגירה ובכל מה שירצה. אילן שנפשח קושרין אותו בשביעית לא שיעלה אלא שלא יוסיף: ז מאימתי אוכלין פירות האילן בשביעית הפגים משיזריחו אוכל בהם פתו בשדה. ביחלו כונס לתוך ביתו. וכן כיוצא בהם בשאר [ה] שני שבוע חייב במעשרות: ח הבוסר משהביא מים אוכל בו פתו בשדה הבאיש כונס לתוך ביתו. וכן כיוצא בו בשאר שני שבוע חייב במעשרות: ט זתים משיכניסו רביעית לסאה פוצע ואוכל בשדה.

שנפשח. נסדק כמו ויפשחני: לא שיעלה. שיתחברו סדקיו: אלא שלא יוסיף. ליסדק: ז מאימתי אוכלין פירות האילן בשביעית. משום דדרשינן לאכלה ולא להפסד ואם אוכלן קודם בשולן היינו הפסד: הפגים. פגי תאנה כדכתיב התאנה חנטה פגיה: משהזריחו. האדימו וזה התחלת בשולן: אוכל בהם פתו בשדה. אבל ללקט ולהכניס לבית אינו רשאי עד שיגמרו: בחלו. ובירושלמי ילוף לה מדכתיב תהיה כל תבואתה לאכול וכתיב מן השדה תאכלו את תבואתה בשתי תבואות הכ' מדבר אחת מן הבית ואחת מן השדה: ח משהביא מים. שסוחטו ויוצא ממנו משקה: משהבאישו. משיקראו באשה והיינו כשיתחילו להתבשל ונתבשל (ו) עד שהחרצנים שבפנים נראים ונכחון מתוך הקליפה: ט רביעית לסאה. משסחה זיתים יכול להוציא רביעית הלוג שמן: פוצע. דרך הזיתים לפצען כדי למתק מרירותן: ואוכל בשדה.

מהם עלים, הר"מ: [ג] רי"א. גלת"ק לית ליה הלי שיעורא אלא שיעורא אחרינא כגון מג' ולמעלה אסור דליתא כב"ב ד"ס דכג' מעלי לה ועד האידן ודאי קשי לה מכאן והילך לא מקשי קשי ולא עלוי מעלי לה: [ד] המזנב. פי' הר"מ כשלא נתכוין לזמר וע"ל מ"ד: (ה) אף כי בזיתים (במ"ד) שרי לג"ס כלשה דשירש הזיתים מסכבי יותר המהריסה מסירש גפני', בפס הסירוש: [ה] שני שבוע. אסיפא קאי ביחלו כונס כו'. כדתנן בס"ק דמעשרות התאנים משיבחילו, וכ"כ הר"ס: (ו) וליכא דקרא (ישעיה) ויקו לעשות ענבים ויעש באושים מפמע דבאושים ענבים רעים שם ובפרש"י שם שגדלו הרבה, ודומה לו וגם נפסס בחלה כי.

קוצצין בתולת שקמה בשביעית מפני שהיא עבודה מען טאר ניט אפ האקין אום שביעית בתולת שקמה דאס הייסט אפייגין בוים וואס מען האט איהם נאך קיין מאהל ניט אפ גיהאקט, ווייל דאס הייסט איין ארבייט, ווארום דער פייגין בוים ווערט דער מיט פאר בעסערט. רבי יהודה זאגט כדרכה אסור אזוי ווי דער שטייגער איז אלע מאהל אפ צו האקין טאר מען ניט אפ האקין אום שביעית (ווארום זיא ווערט פאר בעסערט) אלא או מגביה עשרה טפחים או גומם מעל הארץ נאר ער האקט אפ פון העכער ווי צעהן טפחים פון דער ערד, אדער גלייך מיט דער ערד מעג מען אפ האקין אום שביעית: ו המזנב בגפנים והקוצץ קנים ווען איינער שנייט אפ אום שביעית די עקין פון דיא וויינשטאקין אדער ער האקט אפ די שטעקלאך כדי די גיבליבענע וויינשטאקין זאלין בעסער אונ גרעבער וואקסין, רבי יוסי הגלילי זאגט ירחיק טפח ער זאל דער ווייטערין א טפח פון דער ערד אבער ביי דער ערד טאר ער ניט אפ האקין עס זאל ניט אויס זעהן אז ער וויל אקערין די ערד (ועיין ת"ח וש"א) רבי עקיבא זאגט קוצץ כדרכו בקרדום או במגל ובמגירה ובכל מה שירצה ער מעג אפ האקין אזוי ווי ער האקט אפ אלע מאהל מיט איין האק אונ מיט איין שנייד מעסער אונ מיט איין זעג אונ מיט וואס ער וויל אילן שנפשח א בוים וואס איז צו שפאלטין גיווארין קושרין אותו בשביעית מעג מען איהם צו בינדען אום שביעית לא שיעלה אלא שלא יוסיף ניט כדי ער זאל צו זאמען וואקסין נאר ער זאל זיך ניט ווייטער שפאלטין: ז מאימתי אוכלין פירות האילן בשביעית דער דין איז דיא פירות וואס וואקסין אין זיבעטין יאהר (שמטה) מעג מען נאר עסין דיא פירות אבער ניט קאליע מאכין אונ אז ער עסט פירות וואס זענען ניט צייטיג הייסט עס ער האט זיי צו שאדין גימאכט, זאגט די משנה ווען הייסין פירות צייטיג מען זאל זיי מעגין עסין אום שביעית הפגים משיזריחו אוכל בהם פתו בשדה פייגין ווי באלד זיי ווערין רויט מעג ער עסין ברויט מיט די פייגין אין פעלד אבער אהיים נעמען טאר ער ניט ביחלו כונס בתוך ביתו אז זיי זענען גרויס גיווארין מעג ער זיי נעמען מיט זיך אהיים וכן כיוצא בשאר שני שבוע חייב במעשרות אונ אין אנדערע יאהרין פון שמטה (אז זיי זענען אזוי גרויס גיווארין מוז מען שוין פון זיי געבין מעשר): ח הבוסר משהביא מים אוכל בו פתו בשדה אום צייטיגע וויינטרויבין, אז זיי האבין אין זיך זאפט מעג מען עסין די וויינטרויבין מיט ברויט אין פעלד הבאיש כונס לתוך ביתו אז די וויינטרויבין האבין אן גיהויבן צייטיג צו ווערין מעג ער זיי נעמען אהיים צום עסין וכן כל כיוצא בו בשאר שני שבוע חייב במעשרות אונ אין אנדערע יאהרין פון שמטה (אז זיי זענען אזוי צייטיג גיווארין) מוז מען שוין פון זיי געבין מעשר: ט זיתים משיכניסו רביעית לסאה, פוצע ואוכל בשדה אז ער האט איילבערען וואס פון א סאה איילבערען קען מען אויס קוועטשין א פערטיל לוג אייל, (סאה אונ לוג זענען גיווען פאר צייטין

אזעלכע

דדבר שדרכו לאכול הוא אבל לסוף לא חזי ואין סכין אלא בדבר שדרכו לסוף: הכניסו חצי לוג. שנתבשלו עד שיכול להוציא חצי לוג מסאה: הכניסו שליש. שנתגדלו שליש ממה שעתידים להתגדל א"נ שמוציא מהן עכשיו שליש ממה שמוציא לסאה כשנתבשלו יפה יפה: כך עונתן לשביעי'. ואין אוכלין מהן בשביעי' עד שיגיעו לעונת מעשרו' המפורש בפ"ק דמעשרות דדוקא תאנים וענבים וזיתים רגילים להכול קודם בשולן לפיכך התירו לאכול מהם בשדה בשביעית קודם שיגיעו לעונת המעשרות אבל לא בשאר פירות: י אין קוצצין את האילן בשביעית. משום דלאכלה אמר רחמנא ולא להפסד, ואני שמעתי כיון דאפקרינהו רחמנא לפירות אם יקצצם הוי גוזל את הרבים (ז): משיוציא. תחלת העלין בימי ניסן: משישלשלו. משיתחילו להכביד ולתלות כעין שלשלת: משיגרעו. משיעשו גרעינים, פ"א הבוסר כשיגדלו הענבים ונעשו כפול הלבן נקרא גרוע: משינצו. משיגדל עליהם הנץ כמו הגלגים נראו בארץ כשיגיעו לשיעורין הללו אסור לקצצן בשביעית: מותר לקוצצו. ואין כאן משום הפסד הפרי או משום גזל לאידך לישנא שכבר הפרי ראוי לאכילה ומשום קוצץ אילנות טובים ליכא אם הוא מעולה בדמים שדמיו יקרים לעצים יותר מלאילן: ובכמה יהא בזית.

הכניסו חצי לוג כותש וסך בשדה הכניסו שליש [ו] כותש בשדה וכונס לתוך ביתו וכן כיוצא בהם בשאר שני שבוע חייבים במעשרו' ושאר כל פירות האילן כעונתן למעשרו' כך עונתן לשביעי': י מאימתי אין קוצצין האילן בשביעית בש"א כל האילן משיוציא בה"א החרובין משישלשלו והגפנים משיגרעו והזיתים משינצו ושאר כל אילן משיוציא וכל אילן כיון שבא לעונת המעשרות [ז] מותר לקוצצו. כמה יהא בזית

ולפיכך כתב הר"ע והביא על זה הטעין שם באסם מפני שהוא קרוב להתעפש ולהסחית כשיניחהו כלומר דטובים יקראו בשם באסם כשהגיעו לכלל זה מהטעם הנז' אבל עיק' שם באסם הונח על ענבים רעים כנזכר: [ו] כותש בשדה כו'. אורחא דמלתא נקט שכן דרך לכותשם בשדה, וכ"כ הר"ע: (ז) זה פי' הר"ע ותימה למה מפרש טעם אחר ממה שאמרו בגמרא לאכלם ולא להפסד, עכתוי"ט: [ז] מותר. פי' לעצים, וכ"כ הר"ע:

אזעלכע מאסין] שפאלט ער זיי אונ עסט זיי אין פעלד, אונ שמירין זיך מיט די אייל טאר מען ניט, ווייל זיי טויגין ניט צום שמירין הייסט עס ער מאכט צו שאדין די זיתים אונ שאדין מאכין פירות פון שביעית טאר מען ניט הכניסו חצי לוג כותש וסך בשדה אבער אז מען קען ארויס נעמען פון אסאה איילבערין אהאלבין לוג אייל (זייא זענען שוין צייטיגער גיווארין) שטויסט ער זייא אונ מעג זיך מיט זיי שמירען אין פעלד הכניסו שליש כותש בשדה וכונס לתוך ביתו אונ אז זיי זענען נאך צייטיגער גיווארין אונ מען קען פון אסאה איילבערין ארויס נעמען אייל אדריטעל פון ווי פיל מען וועט פון זיי קענען ארויס נעמען אז זיי וועלין ווערין גאר צייטיג (דהיינו אז זיי וועלין גאר צייטיג ווערין וועט מען קענען פון דעם סאה איילבירטען ארויס נעמען אייל דריי קווארט אונ איצט נעמט מען פון זיי ארויס איין קווארט) מעג ער זיי שטויסין אין פעלד אונ נעמט זיי אהיים] וכן כיוצא בהם בשאר שני שבוע חייב במעשרות אונ אין אנדערע יאהרין פון שמטה (אז זיי זענען אזויא צייטיג גיווארין) מוז מען שוין פון זיי געבין מעשר אונ דאס איז גאר ביי פייגין אונ ווינטרויבין אונ איילבירטען וואס דער שטייגער איז מען עסט פון זיי איידער זיי ווערין צייטיג האט מען אום שביעית אויך מתיר גיוועזן צו עסין פון זיי איידער זיי זענען צייטיג ושאר כל פירות האילן כעונתן למעשרות כך עונתן לשביעית אבער ביי אנדערע פירות ווען זיי ווערין אזוי צייטיג אז מען מוז שוין פון זיי געבין מעשר (אזוי ווי עס וועט שטיין אין ערשטין פרק פון דער מסכת מעשרות) מעג מען זיי עסין אום שביעית, אונ ניט פריער: י מאימתי אין קוצצין האילן בשביעית פון וועלכער צייט אן טאר מען ניט אפ האקין אבוים אום שביעית בית שמאי זאגין כל האילן משיוציא אלע בוימער ווען זיי הייבין אן ארויס צו ציהען בלעטער (אין ניסן) טאר מען זיי שוין ניט אפ האקין ווארום דאס איז שוין אנהייב פון פירות אונ פירות שביעית האט די תורה גיזאגט מען זאל זיי עסין אבער ניט שאדין מאכין בית הלל זאגין החרובין משישלשלו באקסארין בוימער ווען די צווייגין הייבין אן שווער צו ווערין אונ אראפ צו היינגען טאר מען ניט אפ האקין דעם בוים, אבער פריער, ביי אלע בוימער איידער עס הייבט אן ארויס צו קומען אויף זיי בלעטער אונ ביי באקסין בוימער איידער די צווייגין ווערין שווער מעג מען זיי אפ האקין אום שביעית והגפנים משיגרעו אונ ווינשטאקין ווען עס ווערט אין די ווין טרויבין קערנער טאר מען ניט אפ האקין דעם ווין שטאק אום שביעית והזיתים משינצו אונ זיתים (אייל בוימער) ווען זיי בליהען טאר מען שוין ניט אפ האקין דעם בוים אום שביעית ושאר כל אילן משיוציא אונ אנדערע בוימער ווען זיי הייבין אן ארויס צו ציהען בלעטער טאר מען זיי ניט אפ האקען אום שביעית וכל אילן כיון שבא לעונת המעשרות מותר לקוצצו אונ אלע בוימער אז די פירות ווערען צייטיג אז מען מוז שוין געבען פון דיא פירות מעשר מעג מען דעם בוים אפ האקין ווארום עס מאכט שוין ניט שאדין די פירות ווייל מען קען שוין די פירות אראפ נעמען פון בוים, אנדערש טאר מען ניט אפ האקין אבוים וואס וואקסט אויף איהם פירות סיידין ער איז מעהר ווערט אויף האלצן ווי אויף פירות ווארום אין דער תורה שטייט כי ממנו תאכל ואותו לא תכרות פון דעם בוים

לאו אשביעית קאי אלא שיהא אסור לקוצצו משום קוצץ אילנות טובים כדכתיב כי ממנו תאכל ואותו לא תכרת: רובע. הקב משום דחשיב יותר מאשר אילנות דאלו בדקל מותר לקוצצו עד דטעין קבא:

ולא יקוצנו רובע רבן שמעון בן גמליאל אומר הכל לפי הזית:

נאם דוא עסט פירות זאלסטו אים ניט אפשניידין כמה יהא בזית ולא יקוצנו רובע דער דין שמועסט גיט פון שביעית נאר די משנה זאגט ווי פיל פירות זאל זיין אויף אאיילבער בוים מען זאל אים ניט טארין אפ האקין, אפערטיל קב, אבער או עס וואקסט אויף דעם בוים ווייניגר ווי אפערטיל קב איילבירען מעג מען איהם אפ האקין רבן שמעון בן גמליאל זאגט הכל לפי הזית אלץ נאך דעם ווערט פון דעם איילבירבוים (אויב די האלץ איז מער ווערט וויא די פירות מעג מען איהם אפ האקין):

תוספות

קידה על אפים. ומייתי קרא אע"ג דאשכחן כמי בענין אחר י"ל דקים להו מקבלה דקידה על אפים ומייתי קרא דמסייע:

גמרא ברכות דף לד ע"א

הלכה ה' כלה כלי החיצון דהסד דמלכות דבריאה אלף למד

ת"ר אלו ברכות שאדם שוחה בהן, באבות החלה וסוף, בהודאה החלה וסוף. ואם בא לשוח בסוף כל ברכה וברכה ובתחלת כל ברכה וברכה מלמדין אותו שלא ישחה. אמר ר' שמעון בן פזי אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא הדיוט כמו שאמרנו כה"ג בסוף כל ברכה וברכה והמלך תחל' כל ברכה וברכה וסוף כל ברכה וברכה. אמר רבי יצחק בר נחמני לדידי מפרשא לי מניה דר' יהושע בן לוי הדיוט כמו שאמרנו כהן גדול תחלת כל ברכה, וברכה המלך כיון שכרע שוב אינו זוקף, שנ' ויהי כבלות שלמה להתפלל קם מלפני מזבח ה' מכרוע על ברכיו. ת"ר קידה על אפים, שנא' ותקוד בת שבע אפים ארצה. בריעה על ברכים, שנא' מכרוע על ברכיו. השתחואה זו פישוט ידים

רש"י

התחלה וסוף. במודים ולך נאה להודות: כ"ג בסוף כל ברכה. כל מה שהוא גדול ביותר צריך להכניע ולהשפיל עצמו: אינו זוקף. עד שיגמור: קם מלפני מזבח ה' מכרוע. רישיה דקרא ויהי ככלות שלמה להתפלל והדר קם מכרוע: ארצה. ל' משמע משמע

תנו רבנן אלו ברכות שאדם שוחה בהן דיא רבנן האבין גילערנט דאס זענען דיא ברכות וואס דער מענטש דארף זיך איינבייגין ביי זייא באבות תחלה וסוף ביי די ערשטע ברכה פון שמונה עשרה, אין אנהייב ברכה און אין סוף ברכה ווען מען זאגט ברוך אתה, אין אנהייב שמונה עשרה, דארף מען זיך איינבייגן, און ווען מען זאגט ברוך אתה און מען לאזט אויס מגן אברהם דארף מען זיך אויך איינבייגן) בהודאה תחלה וסוף ווען מען זאגט מודים אנחנו לך דארף מען זיך איינבייגין און ווען מען זאגט ברוך אתה ה' הטוב שמך ולך נאה להודות דארף מען זיך אויך איינבייגין ואם בא לשוח בסוף כל ברכה וברכה ובתחלת כל ברכה וברכה מלמדין אותו שלא ישחה און אויב ער וויל זיך איינבייגין ביא יעדער סוף ברכה און ביי יעדער אנהייב ברכה, לערונט מען איהם ער זאל זיך ניט איינבייגין אמר רבי שמעון בן פזי אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא רבי שמעון בן פזי האט גיזאגט רבי יהושע בן לוי האט גיזאגט פון בר קפרא'ס וועגין הדיוט כמו שאמרנו ביי אפראסטין מענטש איז דער דין וויא מיר האבין גיזאגט ער זאל זיך נאר איינבייגין אין שמונה עשרה פיר מאהל (אין אנהייב שמונה עשרה, צו מגן אברהם, צו מודים, צו הטוב שמך) כהן גדול בסוף כל ברכה וברכה אכהן גדול דארף זיך איינבייגין ביא יעדער סוף ברכה והמלך תחלת כל ברכה וברכה וסוף כל ברכה וברכה און אמלך דארף זיך איינבייגין ביא יעדער אנהייב ברכה און ביא יעדער סוף ברכה אמר רבי יצחק בר נחמני לדידי מפרשא לי מניה דרבי יהושע בן לוי רבי יצחק בר נחמני זאגט מיר האט מען גזאגט אז אזוי האט רבי יהושע בן לוי גזאגט הדיוט כמו שאמרנו ביא אפראסטין מענטש איז דער דין וויא מיר האבין גיזאגט ער זאל זיך איינבייגין אין שמונה עשרה נאר פיר מאהל כהן גדול תחלת כל ברכה וברכה אכהן גרול דארף זיך איינבייגין ביי יעדער אנהייב ברכה המלך כיון שכרע שוב אינו זוקף דער מלך דארף קניהען ווען ער הייבט אן זאגין דעם אנהייב שמונה עשרה, דארף ער שטיין אויף די קניה ביז ער זאגט אפ די גאנצע שמונה עשרה שנאמר וואורום עס שטייט אין פסוק ויהי ככלות שלמה להתפלל קם מלפני מזבח ה' מכרוע על ברכיו ווען שלמה האט גיענדיגט זיין תפלה איז ער אויפגעשטאנען פון צו קניהען אויף זיינע קניה וואס ער האט געקניהט פאר דעם מזבח פון גאט תנו רבנן די רבנן האבין גילערנט קידה על אפים וואו עס שטייט דער ווארט קידה מיינט מען צו זיין זיינגעבויגין מיט דעם פנים אויף די ערד שנאמר וואורום עס שטייט אין פסוק ותקוד בת שבע אפים ארצה בת שבע האט זיך איינגעבויגין מיט דעם פנים אויף די ערד כריעה על הברכים וואו עס שטייט דער ווארט כריעה מיינט מען קניהען אויף די קניה שנאמר וואורום עס שטייט אין פסוק מכרוע על ברכיו שלמה איז אויפגשטאנען פון צו קניהען אויף זייגע קניה השתחואה זו פישוט ידים ורגלים וואו עס שטייט דער ווארט השתחואה מיינט מען ער לייגט זיך אין גאנצין

ורגלים, שנאמר הבוא נבוא אני ואמך ואחיך להשתחות לך ארצה. א"ר חייא בריה דרב הונא חזינא להו לאביי ורבא דמצלוי אצלויי. תני חדא הכורע בהודאה הרי זה משובח, ותניא אידך ה"ז מגונה. ל"ק הא בתחלה והא לבסוף. רבא כרע בהודאה תחלה וסוף, אמרו ליה רבנן אמאי קא עביד מר הכי. אמר להו חזינא לרב נחמן דכרע וחזינא ליה לרב ששת דקא עביד הכי. והתניא הכורע בהודאה הרי זה מגונה, ההיא בהודאה שבהלל. והתניא הכורע בהודאה ובהודאה שבהלל הרי זה מגונה, כי תניא ההיא בהודאה של ברכת המזון:

נשמע: דמצלוי אצלויי. כמוטלים על פניהם אין פושטין ידיהם ורגליהם אלא מטין על צידיהם: בתחלה. כורע: חזינא לר"נ דכרע. תחלה וסוף: בהודאה דהלל. הודו לה' כי טוב:

חזינא להו לאביי ורבא דמצלו אצלויי. פירוש שהיו מטים על צדיהם:

אויף די ערד אונ ציהט אוים די הענט אונ די פים שנאמר וואררום עס שטייט אין פסוק יעקב האט גיזאגט צו יוסף הבא נבא אני ואמך ואחיך להשתחות לך ארצה וועלין מיר דען קומען איך אונ דיין מוטער אונ דיינע ברידער מיר זאלין אונז בוקין פאר דיר אויף די ערד אמר רבי חייא בריה דרב הונא רבי חייא דער זוהן פון רב הונא האט גיזאגט חזינא להו לאביי ורבא דמצלו אצלויי איך האב גיזעהן ווען אביי אונ רבא זענען געפאלין אויף זייער פנים האבין זייא זיך איינגעבויגין אויף אזייט תני חדא אין איין ברייתא האבין מיר גילערונט הכורע בהודאה הרי זה משובח דער מענטש וואס קניהעט ווען ער זאגט מודים איז ער געלויבט ותניא אידך אונ נאך אין א ברייתא האבין מיר גילערונט דער מענטש וואס קניהעט ווען ער זאגט מודים הרי זה מגונה איז דאס מיאוס. ענטפערט די גמרא לא קשיא דאס איז קיין קשיא הא בתחלה והא לבסוף ווען מען הייבט אן צו זאגין מודים דארף מען קניהען, אונ ווען מען ענדיגט מודים דארף מען ניט קניהען רבא כרע בהודאה תחלה וסוף רבא האט געקניהט ווען ער האט אנגעהויבין זאגין מודים אונ ווען ער האט גיענדיגט זאגין מודים אמרו ליה רבנן האבין די רבנן גיזאגט צו רבא אמאי קא עביד מר הכי פאר וואס טוהט דער רבי אזוי, אונ קניהעט ווען ער ענדיגט מודים אמר להו האט רבא גיזאגט צו די תלמידים חזינא לרב נחמן דכרע איך האב גיזעהן רב נחמן האט אויך גע־קניהעט ווען ער האט אנגיהויבין זאגין מודים אונ ווען ער האט גיענדיגט זאגין מודים וחזינא לרב ששת דקא עביד הכי אונ איך האב גיזעהן רב ששת האט אויך אזוי גיטאהן וויא רב נחמן והתניא הכורע בהודאה הרי זה מגונה מיר האבין דאך גילערנט דער מענטש וואס קניהעט ווען ער זאגט מודים איז מיאוס ההוא בהודאה שבהלל דאס מיינט מען דער וואס קניהעט ווען ער זאגט אין הלל הודו לה' כי טוב, איז מיאוס, פרעגט דיא גמרא והתניא מיר האבין דאך גילערונט הכורע בהודאה ובהודאה של הלל הרי זה מגונה דער וואס קניהעט בייא מודים אונ בייא הודו לה' כי טוב וואס אין הלל איז מיאוס, זעהן מיר דאך אז בייא מודים דארף מען ניט קניהען, ענטפערט דיא גמרא כי תניא ההיא בהודאה של ברכת המזון דאס האבין מיר גילערונט בייא דעם מודים וואס אין בענטשין, דער מענטש וואס קניהעט ווען ער בענטשט אונ זאגט ועל הכל ה' אלהינו אנחנו מודים לך, איז מיאוס:

זוהר שלח דף קנט ע"א ת"ת דאלולות יוד הא ואו הא

ויבאו עד נחל אשכול וגו'. רבי יהודה פתח (ישעיה מב) כה אמר האל יי' בורא השמים ונוטיהם וגו'. כמה אית להו לבני נשא לאסתכלא בפולחנא דקב"ה. כמה אית להו לאסתכלא במלי דאורייתא. דכל מאן דאשתדל באורייתא כאלו מקריב כל קורבנין דעלמא לקמי קב"ה. ולא עוד אלא דקב"ה מכפר ליה על כל חובוי ומתקנין ליה כמה כורסיין לעלמא דאתי (חסר): ר' יהודה הוה אזיל בארחא בהדי ר' אבא שאל ליה אמר מלה חד בעינא לשאלא כיון דידע קב"ה דזמין ב"נ למהטי קמיה ולמגזר עליה מיתה אמאי ברא ליה דהא אורייתא הוה תרי אלפין שנין עד לא איברי עלמא וכתיב בה באורייתא (במדבר יט) אדם כי ימות באהל. (שם כז) איש כי ימות. וימת. ויחי פלוני וימת מאי קבעי קב"ה לב"נ בהאי עלמא דאפי' אי אשתדל באורייתא יממא ולילא ימות ואי לא אשתדל באורייתא ימות כלא בחד ארחא בר פרישותא דההוא עלמא כד"א (קהלת ט) כטוב כחוטא. א"ל אורחוי דמארך וגזרי דמארך מה לך למערא בהו מה דאית לך רשו למנדע ולאסתכלא שאיל ודלית לך רשו למנדע כתיב (שם ה) אל תתן את פיך לחטיא את בשרך דאורחוי דקב"ה וסתרין גניזין עלאין דהוא סתים וגניז לית לן לשאלא. א"ל א"ה הא אורייתא כלא סתים וגניז דהא היא שמא קדישא עלאה הוי ומאן דמתעסק באורייתא כאלו אתעסק בשמיה קדישא וא"ה לית לן לשאלא ולאסתכלא. א"ל אורייתא כלא סתים וגליא ושמיה קדישא סתים וגליא וכתיב (דברים כט) הנסתרות לה' אלהינו והנגלות לנו ולבנינו הנגלות לנו דאית רשו לשאלא ולעיינא ולאסתכלא בהו ולמנדע בהו. אבל הנסתרות לה' אלהינו דיליה אינון וליה אתחזיין דמאן יכיל למנדע ולאתדבקא דעתוי סתימא. וכ"ש למשאל. ת"ח לית רשו לבני עלמא למימר מלין סתימין ולפרשא לון בר בוצינא קדישא ר"ש דהא קב"ה אסתכם על ידוי ובגין דדרא דיליה רשימא הוא לעילא ותתא וע"ד מלין אתמרו באתגלייא על ידוי ולא יהא דרא כדרא דא דאיהו שארי בגויה עד דייתי מלכא משיחא:

משערי תשובה לר"י דף ט' ע"ג.

כל איש ואיש ביום צר לו יתן לבו להבין ולהתענות עם התשובה והתפלה כמו שהצבור חייבים לצום ולהתענות בעת צרתם כאשר תקנו חכמינו ז"ל וזה יום נבחר ויום רצון וכאשר יבא מוסר השי"ת על האיש אשר הוא זך וישר יהיה לנסיון ולהגדיל שכרו לעוה"ב כמו שנאמר למען ענותך ולמען נסותך להטיבך באחריתך, ואמרו ז"ל פשפש במעשיו בעת צרתו וחפש וחקר ולא מצא חטא בידו הן הן יסורין של אהבה, ומענין הדרך הזה אשר זכרנו התשובה ביום המות בלהות המוסף כי כלתה אליו

הרמב"ם הלכות תפלה פרק ח.

(א) אין ממנין שליח צבור אלא גדול שבצבור בחכמתו ובמעשיו ואם היה זקן הרי זה משובח ביותר. ומשתדלין להיות שליח צבור אדם שקולו ערב ורגיל לקרות. ומי שלא נתמלא זקנו אע"פ שהוא חכם גדול לא יהא שליח צבור מפני כבוד צבור אבל פורס הוא על שמע משיביא שתי שערות אחר י"ג שנים: (ב) וכן העלג כגון מי שקורא לא' ע' או לע' א' וכל מי שאינו יכול להוציא את האותיות כתיקונן אין ממנין אותו שליח צבור, והרב ממנה א' מתלמידיו להתפלל לפניו בצבור. הסומא פורס על שמע ונעשה שליח צבור, אבל מי שכתפיו מגולות אע"פ שהוא פורס על שמע אינו נעשה שליח צבור לתפלה עד שיהי' מעוטף:

כל איש ואיש ביום צר לו יעדער מענטש ווען אויף איהם קומט אצרה ח"ו יתן לבו להבין ולהתענות עם התשובה והתפלה זאל ער דאס נעמען אין הארצין צו פארשטיין פאר וואס איז אויף איהם די צרה געקומען אונ זאל פאסטין אונ זאל טאהן תשובה אונ מתפלל זיין ובעטין צו הקב"ה] ער זאל פון איהם אפטאהן דיא צרה כמו שהצבור חייבים לצום ולהתענות בעת צרתם כאשר תקנו חכמינו זכרונם לברכה אזוי וויא אלע יודין מוזין פאסטין ווען עס קומט אויף זייא אצרה, אזוי וויא אונזערע חכמים האבין גיבאטין וזה צום נבחר ויום רצון אונ דער תענית איז אויסדערוויילט פון הקב"ה אונ דאס איז אבעווילינגטער טאג, הקב"ה וויל אז אמענטש זאל פאסטין אונ בעטין בייא איהם ער זאל איהם העלפין פון זיינע צרות וכאשר יבא מוסר השם יתברך על האיש אשר הוא זך וישר יהיה לנסיון ולהגדיל שכרו לעולם הבא אונ אז עם קומט די שטראף פון הקב"ה אויף אזוי אמענטש וואס ער איז ריין פון עבירות, איז די שטראף געקומען אויף איהם צו פרובען איהם אויב ער וועט ניט צערנען אויף הקב"ה אונ אויב ער וועט אן נעמען מיט ליבשאפט דיא יסורים, אונ אויב ער וועט זאגין געווים איז הקב"ה גירעכט, וועט זיין שכר פארגרעסערט ווערין צו עולם הבא כמו שנאמר למען ענותך ולמען נסותך להטיבך באחריתך אזוי וויא עס שטייט אין פסוק גאט האט דיך געפייניגט צו פרובין דיך ער זאל דיר טאהן גוטעס אין דיין לעצטין, אויף עולם הבא ואמרו זכרונם לברכה די חכמים האבין גיזאגט פשפש במעשיו בעת צרתו וחפש וחקר ולא מצא חטא בידו הן הן יסורין של אהבה אז אויף אמענטש קומט אצרה אונ ער זוכט צווישין זיינע מעשים אונ געפינט ניט קיין עבירה זאל ער וויסען אז דיא יסורים זענען אויף איהם געקומען ווייל גאט האט איהם ליב אונ ער וויל פאר גרעסערין זיין שכר צו עולם הבא ומענין הדרך הזה שזכרנו התשובה ביום המות דיא תשובה וואס אמענטש טוהט פאר זיין שטארבין איז אויך אזוי

(א) אין ממנין שליח צבור אלא גדול שבצבור בחכמתו ובמעשיו מען טאר ניט אויפנעמען אמענטשין פאר אחזן, סיידין ער איז דער גרעסטער פון דער שוהל וואס ער דאווינט דארט, ער איז מער חכם [מער למדן] אונ האט מעהר מעשים טובים פון זייא ואם היה זקן הרי זה משובח ביותר אונ אויב ער איז איין אלטער מאן איז נאך בעסער ומשתדלין להיות שליח צבור אדם שקולו ערב ורגיל לקרות מען דארף זיך מטריח זיין צו נעמען אחזן וואס האט אשיינע שטימע אויסע אונ ער איז געוואהנט צו לערנען ומי שלא נתמלא זקנו אונ דער מענטש וואס האט נאך קיין בארד אף על פי שהוא חכם גדול אפילו ער איז אגרויסער חכם, פון דעסטוועגין לא יהא שליח צבור זאל ער ניט זיין אחזן מפני כבוד צבור ווייל ער איז ניט שיין פאר דיא מענטשין פון שוהל איונגער מאן זאל זיין זייער חזן אבל פורס הוא על שמע משיביא שתי שערות אחר י"ג שנים אבער זאגין ברכו אונ די ברכות פון קריאת שמע אנדערע מענטשין זאלין הערין אונ יוצא זיין, מעג איונגער מאן אויך, אפילו ער איז נאר אלט דרייצעהן יאהר אונ האט שוין צוויי האר אונטען, מעג ער שוין זיין אחזן צו ברכו זאגין: (ב) וכן העלג אונ דער מענטש וואס שטאמילט, ער קען ניט שארף ריידין כגון מי שקורא לא' ע' או לע' א' דהיינו ער רעט דעם אל"ף וויא אע', אדער ער רעט דעם ע' וויא אאל"ף, טאר ער ניט זיין אחזן וכל מי שאינו יכול להוציא האותיות כתקונן אין ממנין אותו שליח צבור אונ דער מענטש וואס קען ניט ארויסריידין דיא אותיות וויא מען דארף ריידין, זאל מען איהם ניט מאכין פאר אחזן והרב ממנה אחד מתלמידיו להתפלל לפניו בצבור ארבי מעג געבין רשות צו איינעם פון זיינע תלמידים ער זאל דאווענען פאר דעם עמוד אונ זאל איהם מאכין פאר אחזן הסומא פורס על שמע ונעשה שליח צבור אבלינדער מעג זאגין ברכו אונ דיא ברכות פון קריאת שמע אנדערע מענטשין זאלין הערין אונ יוצא זיין אונ ער מעג ווערין אחזן אבל מי שכתפיו מגולות אף על פי שהוא פורס על שמע אינו נעשה שליח צבור לתפלה עד שיהיה

מעוטף אבער דער מענטש וואס זיינע אקסלען זענען אפגעדעקט אפילו ער מעג זאגין ברכו אונ די ברכות פון קריאת שמע, פון דעסטוועגין טאר ער ניט זיין אחזן צום גאנצין דאווענען צו שמונה עשרה אויך סיידין ער זאל זיין באדעקט מיט אקלייד וויא אלע מענטשין גייען:

כרעה ואבדה תקותו כמ"ש במות אדם רשע תאבד תקוה והוא מסודה בעת ההיא ושב אל ה' בלב שלם, וגם התשובה ההיא מועילה אף על פי שאינה משנה לתשובת השב הן בעודנו חי והוא בכחו:

בתשובה ברעות החוטא כי כלתה אליו הרעה ואבדה תקותו או דער זינדיגער זעהט דאס שלעכטס איז שוין געקומען אויף איהם אין גאנצין אונ עס איז שוין פארלארין זיין אפענונג ער זאל נאך לעבין כמו שכתוב במות אדם רשע תאבד תקוה וויא שלמה המלך האט גיזאגט ווען דער רשע שטארבט ווערט פארלארין זיין אפענונג והוא מתודה בעת ההיא אונ אין די צייט זאגט ער ודוי ושב אל ה' בלב שלם אונ ער קערט צוריק צו הקב"ה מיט אגאנצע הארץ, ער האט באמת חרטה אויף זיינע זינד וגם התשובה ההיא מועילה די תשובה העלפט אויך אף על פי שאינה משנת לתשובת השב הן בעודנו חי והוא בכחו אפילו דיא תשובה איז נים אזוי גוט וויא דיא תשובה וואס אמענטש טוהט ווען ער איז נאך לעבעדיג מיט זיינע כחות, פון דעסטוועגין נעמט אן הקב"ה די תשובה וואס אמענטש טוהט פאר זיין שטארבין אויף פאר אגוטע תשובה:

שלח יום ב תורה — אונקלוס

להמשיך מח"ת דז"א יהוה נפש י יה יהו יהוה. רוח יוד הא ואו הא. נשמה יהוה חיה יחידה ד דמילוי יו"ד אל שם ב"ן שבעשיה בניקוד חולם:

ז לְמַטֵּה יִשָּׂשכָר יִגְאָל בֶּן־יוֹסֵף: ח לְמַטֵּה אֶפְרָיִם הוֹשֵׁעַ בִּן־נוּן: ט לְמַטֵּה בִנְיָמִן פַּלְטִי בֶּן־רָפוּא: י לְמַטֵּה זְבוּלֻן גַּדִּיאֵל בֶּן־סוֹדִי:

ז לְשִׁבְטָא דְיִשָּׂשכָר יִגְאָל בַּר יוֹסֵף: ח לְשִׁבְטָא דְאֶפְרָיִם הוֹשֵׁעַ בַּר נוּן: ט לְשִׁבְטָא דְבִנְיָמִן פַּלְטִי בַּר רָפוּא: י לְשִׁבְטָא דִזְבוּלֻן גַּדִּיאֵל בַּר סוֹדִי:

בעל הטורים

(י) סודי. ב', גדיאל בן סודי, תעבוני כל מתי סודי. המרגלים שהיו מתי סודי ששלחו אותם לתור הארץ ולגלות כל סודותיה תעבוני שהוציאו דבה וגרמו שנקבעו להם בכיה לדורות:

פירוש לתורת אלהים

(ח) למטה אפרים צוא שבט אפרים הושע בן נון: (ט) למטה בנימן צו שבט בנימן פלטי בן רפוא וכו':

נביאים יהושע ב — תרגום

להמשיך מנ"ה דז"א צבאות נפש צ צב צבא צבאו צבאות רוח יהוה נשמה דנצח אדני נשמה דהוד יהוה חיה יחידה דנצח יהוה חיה יחידה דהוד אל שם ב"ן שבעשיה:

א וְהָאֲנָשִׁים רָדְפוּ אַחֲרֵיהֶם דֶּרֶךְ הַיַּרְדֵּן עַל הַמַּעְבְּרוֹת וְהַשַּׁעַר סָגָרוּ אַחֲרֵי כַּאֲשֶׁר יָצְאוּ הָרֹדְפִים אַחֲרֵיהֶם: ב וְהֵמָּה טֶרֶם יִשְׁכָּבוּן וְהִיא עָלְתָה עֲלֵיהֶם עַל־הַגָּג: ג וַתֹּאמֶר אֶל־הָאֲנָשִׁים יָדַעְתִּי כִּי־נָתַן יְהוָה לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ וְכִי־נָפְלָה אֵימַתְכֶם עָלֵינוּ וְכִי נָמֹגוּ כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם: ד כִּי שָׁמַעְנוּ אֵת אֲשֶׁר־הוֹבִישׁ יְהוָה אֶת־מֵי יַם־סוּף מִפְּנֵיכֶם בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם וַאֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם לִשְׁנֵי מַלְכֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן לְסִיחֹן וּלְעוֹג אֲשֶׁר הַחֲרַמְתֶּם אוֹתָם:

א וְגֻבְרַיָּא רְדַפוּ בָּתְרֵיהוֹן אוֹרַח יַרְדְּנָא יָת מְגִיזָתָא וְתַרְעָא אֲחַדוּ בָּתַר דִּנְפָקוּ רָדְפַיָּא בָּתְרֵיהוֹן: ב וְאִינוּן עַד לָא שְׁכִיבוּ וְהִיא סְלִיקַת לְוָתְהוֹן לְאִגָּרָא: ג וַאֲמָרַת לְגֻבְרַיָּא יְדַעְנָא אֲרֵי יְהַב יְיָ לְכוֹן יָת אַרְעָא וַאֲרֵי נְפַלַת אֵימַתְכוֹן עֲלָנָא וַאֲרֵי אִתְּבָרוּ כָּל יָתְבֵי אַרְעָא מִן קֳדָמֵיכוֹן: ד אֲרֵי שְׁמַעְנָא יָת דִּיבֵּשׁ יְיָ יָת מֵי יַמָּא דְסוּף מִן קֳדָמֵיכוֹן בְּמִפַּקְכוֹן מִמִּצְרַיִם וְדִי עֲבַדְתּוּן לִתְרֵין מַלְכֵי אֱמוֹרָאָה דִּי בְּעִבְרָא דְיַרְדְּנָא לְסִיחוֹן וּלְעוֹג דִּי גַמַּרְתּוּן יָתְהוֹן:

מצודת דוד

(א) אחריהם. כן חשבו הרודפים לפי דעתם: סגרו. לפי שהלכו לבקשם עוד בעיר לזה סגרו שומרי השער את השער בלא דעתם: (ב) והמה. המרגלים: (ג) וכי נפלה וגו'. ולא נעלר כח לעלמם בכם:

רש"י

(א) המעברות. מקום מעבר המים: והשער סגרו. השוערים:

כתובים תהלים מב

להמשיך מיסוד ומלכות דו"א שין דלת יוד נפש שין שין דלת שין דלת יוד רוח יאהרונהי נשמה דיסוד א אד
ארנ אדני נפש אדני רוח אלף דלת נון יוד נשמה דמלכות יו הו וו הו חיה יחידה דיסוד יְהֹוָה חיה יחידת
דמלכות אל שם ב"ן שבעשיה:

א אֵלֶּה אֶזְכְּרָה וְאֶשְׁפְּכָה עָלַי נַפְשִׁי כִּי אֶעֱבֹר בַּסָּךְ אֶדַּדֵּם עַד־בֵּית־אֱלֹהִים בְּקוֹל־רִנָּה וְתוֹדָה הָמוֹן חוֹגֵג: מַה־תִּשְׁתּוֹחֲחִי נַפְשִׁי וַתֶּהֱמִי עָלָי הוֹחִלִי לֵאלֹהִים כִּי־עוֹד אוֹדֶנּוּ יְשׁוּעוֹת פָּנָיו: ג אֱלֹהַי עָלַי נַפְשִׁי תִשְׁתּוֹחָח עַל־כֵּן אֶזְכָּרְךָ מֵאֶרֶץ יַרְדֵּן וְחֶרְמוֹנִים מֵהַר מִצְעָר: ד תְּהוֹם אֶל־תְּהוֹם קוֹרֵא לְקוֹל צִנּוֹרֶיךָ כָּל־מִשְׁבָּרֶיךָ וְגַלֶּיךָ עָלַי עָבָרוּ:

א אִלֵּין נִסַיָא אֲנָא דְכִיר וְאֶשׁוֹד עַל רַעְיוֹנֵי נַפְשִׁי כַּד אֶעְבַר טַלְלָא בִּלְחוֹדַי אֶתְחַיֵיל בְּמַשִׁירְיָין דְצַדִיקֵי עַד בֵּית מוֹקְדְשָׁא דַיְיָ בְּקַל בָּעוּתָא וְתוּשְׁבַּחְתָּא אִתְרְגוּשַׁת עַמְמִין דְאַתְיָין לְמֵחַג לִירוּשְׁלֵם: ג מַה תִּתְמַכְּכִין נַפְשִׁי וְתִרְגְשִׁי עֲלַי אוֹרִיכִי לֶאֱלָהָא אֲרוּם תּוּב אֲשַׁבְּחִינֵהּ בְּפוּרְקָנָא דְמִן קֳדָמוֹי: ג אֱלָהִי עֲלַי נַפְשִׁי תִתְמַכַּךְ בְּגִין כֵּן אַדְכְּרִינָךְ יָהֲבֵי לַהֲלָא בְּאַרְעָא יַרְדְּנָא וְיָתְבֵי טוּרֵי חֶרְמוֹנֵי וְעַמָא דְקַבִּילוּ אוֹרַיְיתָא בְּטוּרָא דְסִינַי דְסַכִּיךְ וּזְעֵיר: ד תְּהוֹמָא עִלָּאָה לִתְהוֹמָא אַרְעָא קָרֵי לְקַל זוֹלְחֵי מַרְזְבַיִךְ הֵיכְנָא כּוּלְהוֹן דִי מִתְבָּרַיִךְ וְגַלְלַיִךְ עֲלַי עָבְרוּ בִּזְמַן דִנְפַקְנָא מִמִצְרָיִם:

רש"י

(א) כי אעבור בסך. שהייתי עוברת בנדודי בני אדם ומדדה עמהם עד בית אלהים: המון חוגג. להולכים לחוג: (ב) מה תשתוחחי נפשי. שחה נפשי בגלות: (ג) מארץ ירדן. מה שעשית לנו בירדן והרי חרמון: מהר מצער. מהר סיני: (ד) תהום אל תהום. צרה אל צרה: כל משבריך וגליך. לשון גלי הים: לקול צנוריך. המקלחים עלי פורעניות:

מצודת דוד

(א) אלה. הדברים האמורים למטה אזכרה ובעבור הצער שפלי נפשי משתפכת ורוצה לצאת: כי אעבור. בזכרי אשר עברתי לירושלים שלש פעמים בשנה בעגלות מכוסות כדרך החשובים והייתי מדדה ללכת לאט ובנחת עד בואי אל בה"מ: המון חוגג. בקול המון שמח ורוקד: (ב) מה תשתוחחי. כאלו מנחם נפשו ואומר לה את נפשי למה אתה שחה ולמה תהמי בקול יללה קוה לה' כי עוד יבא עת בה אודה לו על הישועה הבא לי מעמו: (ג) אלהי. כאלו תחזור הנפש להתרעם עליו ואומרת אתה אלהי נפשי עלי תשתוחח על אשר אזכיר הטובה בהיותי בזמן אשר הלכנו אל בית ה': מארץ ירדן וגו'. וזכר המקומות אשר על כי היו בקצה גבול א"י: (ד) תהום אל תהום. ר"ל ובאה צרות המרובות כתהום קורא כ"א אל חבירו לבא עלי כי עד שלא פסקה תבא השניה וכאלו קוראין זה לזה לבוא: לקול צנוריך. וכוונה אני לקבול המים הנשפכים מן הצנורות הנשמעים קול גדול בשפכם כי רבים הם והוא משל על רוב הצרות: כל משבריך. צרות מרובות כגלי הים עוברים עלי:

פירוש עברי טייטש

(א) אֵלֶּה אֶזְכְּרָה וְאֶשְׁפְּכָה עָלַי נַפְשִׁי מיין גייסט ווערט אין מיר צוגאסין אז איך טוה זיך דערמאנען כי אעבור בסך אז איך בין געגאנגען אין ירושלים וויא איך פלעג פאר ביי גיין אויף דיא גידעקטע פעלדער מיט אלערליי בעוואקסונגען אדדם עד בית אלהים מיין גאנג קיין ירושלים איז געווען מיט אזוי אחשק גלייך וויא איינער טאנצט און שפרינגט פאר שמחה ביז איך בין געקומען אין בית המקדש בקול רנה ותודה המון חוגג מיט אגעשריי פון געזאנג און דאנק וואס דאס גאנצע איינזאמלונג האבען געפייערט אין ירושלים ווען זייא זענען געקומען עולה רגל זיין: (ב) מה תשתוחחי נפשי ותהמי עלי מיין גייסט וואס בייגסטו מיך איין פאר עגמת נפש און ברומסט אויף מיר מיט קלאג געשריי, אז איך בין שוין חלילה פארלארען הוחילי לאלהים האף בעסער צו גאט כי עוד אודנו ישועות פניו אז איך וועל איהם נאך לויבען אויף דיא אלע הילף וואס עס וועט זיין פון איהם אויף מיר:

(ג) אֱלֹהַי עָלַי נַפְשִׁי תִשְׁתּוֹחָח בעט בעסער צו גאט אין דיין תפלה און זאג מיין גאט ווייסטו פאר וואס מיין גייסט איז אזוי גיבויגען על כן אזכרך מארץ ירדן ווייל איך גידיינק ווי מיר זענען אויף געגאנגען אין בית המקדש פון יענער זייט ירדן וחרמונים אויך פון די בארג חרמון מהר מצער פון דעם בארג מצער וואס ער רופט איהם אן אין דעם פסוק מיט דעם נאמען ציעור: (ד) תהום אל תהום קורא לקול צנוריך אזוי ווי איין אפגרונד צום אנדערן אפגרונד רופט צום שרייענדיג וואסער וואס גייען אין דיינע רינעס אונטער דער ערד עס זאל אין זיי אימער פליסען וואסער כל משבריך וגליך עלי עברו אזוי אלע דיינע בראכוואלקענס און דיינע וואלין פון ים דאס מיינט מען די צרות וואס זיי גייען שטענדיג זיינען זייא נאר איבער מיר גלייך ווי איך וואלט זייא אימער רופען קומט צוא מיר אלין און נים צוא קיין אנדערן:

אלו עוברין. אלו מתבערים מן העולם דאע"ג דאין עוברים עליהם על בל יראה (א) מדרבנן מיהא צריכי ביעור (ב) דהכי תנן לקמן שיאור ישרף ואע"ג דהאוכלו פטור: כותח הבבלי. עשוי מפת מעופש והלב ורגילים לטבל בו את המאכל: שכר המדי. שכר שהיו עושים במדי מחטים או שעורים שרוים במים: וחומץ האדומי. חומץ שעושי בארץ אדום שנותנים שעורים ביין (ג) ומשהין אותם שם כדי שיחמיצו: וזיתום המצרי. תלתא שערי ותלתי קורטמי הוא כרכום מדברי וקרא בערבי קרטום ותלתא מלחא (ד) ועושין אותו לרפואה. ע"כ המן הראוי לאכילה ע"י תערובת מכאן ואילך חמץ נוקשה בעיניה: וזומן של צבעים. מים שנותנים בהם סובין ומשתמשים בהם הצבעים למלאכתם: ועמילן של טבחים. פת שעושין מקמח תבואה שלא הביאה שליש כשולה ומכסים בה את הקדרה לשאוב את הזוהמא: וקולן של סופרים. עפר הרחים מגבלין אותן במים וסופרים מדבקים בו ניירותיהם: ור"א. מוסיף דאלו ת"ק לית ליה אלא חמץ דגן גמור ע"י תערובת או חמץ נוקשה בעיני' ור"א מוסיף אף תכשיטי נשים שהם חמץ נוקשה ע"י תערובת סממנים אחרים. ובגמרא פריך תכשיטי נשים ס"ד אלא תימא אף טפולי נשים סולת שנשים טופלות ומחברות על בשרן עם סממנים אחרים להשיר את השער או להלבין ולעדן את הבשר, ואין הלכה כר"א: כל שהוא מין דגן. מחמצת המינים ומעורבין בהן מים דאי אין בהם מים אלא מי פירות קיימא לן דמי פירות אין מחמיצין: הרי אלו באזהרה. אם אכלן עובר בלאו ואין בהם כרת דעל חמץ גמור ענוש כרת ואין ענוש כרת על התערובת אבל לוקה על אכילתו אם אכל כזית חמץ בהון התערובות בכדי אכילת פרס (ה) אבל אם לא אכל כזית חמץ בתוך התערובות בכדי אכילת פרס אינו לוקה מן התורה מיהא איסורא מיהו איכא דחמץ בפסח אוסר בתערובתו בכל שהוא: ב בצק שבסדקי עריבה. ועשוי לחזק שבריה וסדקיה: אם יש כזית במקום אחד חייב לבער. פחות מכאן בטל במיעוטו. ואם אינו עשוי לחזק אפי' פחות מכזית חייב לבער לפי שאינו מבטלו שם ואפשר שימלך ויטלנו משם: וכן לענין הטומאה. אם נגע שרץ בהאי בלק בפסח שאיסורו חושבו אם יש בו כזית חוצץ בפני הטומאה ולא הוי כעריבה ולא נחתה לה טומאה לעריבה ופחות מכזית אם אינו מקפיד עליו בטל לגבי עריבה והוי כאלו נגע השרץ בעריבה עצמה והיא טמאה: אם מקפיד

כלי הגלעי דגבורה דמלכות דיליה אלהים

אלו עוברין בפסח. כותח הבבלי ושכר המדי וחומץ האדומי, וזיתום המצרי, וזומן של [א] צבעים, ועמילן של טבחים. וקולן של סופרים, ר"א אומר אף תכשיטי נשים. זה הכלל כל שהוא [ב] ממין דגן ה"ז עובר בפסח. הרי אלו באזהרה ואין בהם משום כרת: ב בצק שבסדקי עריבה. אם יש כזית במקום אחד חייב לבער, פחות מכאן בטל במיעוטו. וכן לענין הטומאה, אם מקפיד

(א) וכמ"ש ס"ק דחלה פי' דעוברים בבל יראה התם כפי' הר"מ נקיט וכהרע"ב בכאן ודבריו דהכא מדברי הר"ן הן וטעמי' דהא לאיסור אכילה בעי קרא לרבינהו כדלקמן א"כ בל יראה מנלן: (ב) ואפי' לטעם ב' של' הר"ב בס"ב דבדיקה היא כדי שלא יעבור על כ"י שהעמידו חכמים לבערם מן העולם כמ"ש ההיס' שם כו' ודייק מדתנן שיאור ישרף והכי נוקשה היא: (ג) וחומץ מהם סיינו דיין: (ד) ולשין אותן במים, הר"מ: [א] לבעים. לבע עור אדום, רש"י: [ב] ממין דגן כו'. ר"א היא דקא"ל, תוס': (ה) ובלאו משאר איסורי כרת כמו חלב ודם שיש בהם עונש כרת בכא"פ דגבי קרא דמתמלא שהוא תערובת לא

פרק ג א אלו עוברין בפסח די זאכין דארף מען אוים ראמען פון דער וועלט נאר ברענגען] אויף פסח כותח הבבלי כותח פון בבל. דאס ווערט גימאכט פון פארשימולט ברויט מיט מילך ושכר המדי אונ די ביר פון מדי, דאס ווערט גימאכט פון ווייץ אדער פון גערשטין וחומץ האדומי אונ דיא עסיג פון אדום, דאס ווערט גימאכט פון גערשטין מיט ווייין וזיתום המצרי דאס איז אדריטיל גערשטין מעהל אונ אדריטיל זאפרין וואס וואקסט אין פעלד] אונ אדריטיל זאלץ, אונ דאס ווערט צוא זאמען גיקנעטין מיט וואסער צו ארפואה וזומן של צבעים דאס איז קלייען צו זאמען גמישט מיט וואסער וואס דיא פארבערס ניצין דאס צו זייער ארבייט ועמילן של טבחים טייג וואס איז גימאכט פון מעהל פון אזעלכע תבואה וואס איז ניט אויף גיוואקסין אדריטיל וויא עס דארף וואקסין, אונ די טייג איז גימאכט וויא אשטערציל צו צודעקין אטאפ וקולן של סופרים די שטויב מעהל פון די מיל שטיינער אונ דאס קנעט מען מיט וואסער, אונ דאס איז פאפ צו קלעבין פאפיר, רבי אליעזר זאגט אף תכשיטי נשים דאס איז פיינע מעהל מיט געווירץ צו זאמען גיקנעטין אונ דיא ווייבער באשמירען די טייג אויף זייער לייב די האר פון לייב זאל אראפ פאלין אונ דאס לייב זאל קלאר ווערין זה הכלל דאס איז דער כלל כל שהוא ממין דגן אלץ וואס עס איז פון דיא פינף מינים תבואה [קארין ווייץ האבער גערשטין הארקוס] אונ זענען צו מישט מיט וואסער הרי זה עובר בפסח דאס מוז מען אוים ראמען נאר ברענגען] אויף פסח הרי אלו באזהרה אונ אויב ער האט גיגעסין איינס פון דיא זאכין איז ער עובר אויף אלאו ואין בהן משום כרת נאר כרת קומט נים: ב בצק שבסדקי עריבה די טייג וואס איז אין די שפאלטין פון די מולטער די ברעטער זאלין צו זאמען גיקלעבט ווערין אם יש כזית במקום אחד אויב עס איז דא אשטיקעל טייג גרוים וויא אאיילבירט אויף איין ארט חייב לבער מוז ער אוים ראמען די טייג אדער די גאנצע מולטער זיא זאל גיט זיין אין שטוב ואם לאו אונ אויב עס איז ניטא אשטיקעל טייג גרוים וויא אאיילבירט אויף איין ארט בטל במיעוטו ווייל דאס איז ווייניג ווערט דאס בטל צוא דיא מולטער, אונ אויב דיא טייג איז גיט צו זאמען צו קלעבין די מולטער אפילו די שטיקעל טייג איז קלענער פון אאיילבירט דארף מען אויך אוים ראמען וכן לענין הטומאה אונ אזוי איז דער דין ביי טומאה, אויב אשרץ האט אנגערירט אום פסח דיא טייג וואס אין דיא שפאלט פון

עליו חוצץ, ואם רוצה בקיומו הרי הוא כעריבה. בצק החרש אם יש כיוצא בו שהחמיץ ה"ז אסור: ג כיצד מפרישין חלה בטומאה ביו"ט. ר"א אומר לא תקרא לה שם עד שתאפה. רבי יהודה בן בתירא אומר תטיל בצונן. א"ר יהושע לא זה הוא חמץ שמוזהרין עליו בבל יראה ובבל ימצא, אלא

עליו חוצץ. ה"ק ובשאר ימות השנה שאין איסורו חושבו אין הדבר תלוי בשיעור אם יש בו כזית אם לאו אלא בקפידא תליא מילתא אם מקפיד עליו ועתיד ליטלו משם חוצץ בפני הטומאה בין יש בו כזית בין אין בו כזית ולא נחתא טומאה לעריבה ואם לא מקפיד עליו ורוצה בקיומו אפי' יש בו כמה זיתים הרי הוא כעריבה וכשנוגע השרץ בבצק הוי כאלו נגע בעריבה ממש: בצק החרש. שמכין עליו ביד ואינו משמיע קול (ו) ודומה לחרש שקורין לו ואינו משיב. פ"א בצק החרש שהוא קשה כחרס ואינו ניכר אם החמיץ: אם יש כיוצא בו שהחמיץ. אם יש עיסה אחרת שנלושה בשעה שזו נלושה וכבר החמיצה אסור ואם אין שם כיוצא בו הוי שיעורה כדי שיהלך אדם מיל בהליכה בינונית ושיעור זה כזמן שני חומשי (ז) שעה: ג חלה בטומאה. שנטמאה העיסה ושוב אין החלה הניטלת ממנה ראויה לאכילת כהן כילד מפרישין אותה ביו"ט של פסח הרי אין יכול לאפותה בפסח מאחר שאינה ראויה לאכילה (ח) ולשהותה ולשרפה בערב א"א שמא תחמיץ ולהאכילה לכלבים א"א שאין מבערין קדשים ביו"ט: ר"א אומר לא יקרא עליה שם חלה עד שתאפה. דאכתי כל חדא וחדא חזיא ליה דמכל חדא וחדא מפריש פורתא ולאחר אפייתה אם ירצה יפריש חלה שלימה על הכל דקסבר ר"א הרודה מן התנור ונותן לסל הסל מצרפן לחלה: לא זהו חמץ שמוזהרים עליו. דלאו דיליה הוא לאחר שקרא עליה שם וקרא כתיב ולא יראה לך שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה וזה

כפיו וכרכתם, כ"מ ועפוי"ם: (ו) הר"ב כ"ל שהבלק משמיע קול ככר החמין כו', והר"א כ' בהפך שכ"ז שהעיסה מלה קולה גלול כבאדם מקיש עליה אבל כשהיא מחמצת אף ע"פ שאין בה סדקי ולא הכיסיו פניה קולה משתקע כחרש והתרעת גם הוא סי' לחמון והוא אם יש כיולא בו ולכ"ע מגמנו שהגביה ידו ולא נתעסק בבלק שכל זמן שעוסק בו אינו בא לידי סימון כדתנן במ"ד וכ"כ קפיסקים: (ז) הר"ב כתב שזה משעות השויה ור"ל שלא נחשב כשעות הזמניות שהכיל במ"ב פ"א דברכות כי אלו השעות שבכאן הם השוים בשיעוריהן כ"א חלק מכ"ד מהיום ולילה בשוה, ועיין תוי"ט: (ח) ולהסיקה תחת תבשילו כמי א"א ואע"ג דהדלקת הנר ביו"ט לורך אכילה היא ומותרת כ"ע היסק משום דגזירת הכתוב הוא דאין קדשים טמאים מתכפרים

מולטער, אויב די טייג איז גרוים ווי אאייל־בירט איז די מולטער ניט טמא, אונ אויב די טייג איז ניט גרוים וויא אאיילבירט, ווערט די טייג בטל צו דיא מולטער, איז גלייך וויא ער וואלט דיא מולטער אנגערירט, איז דיא מולטער טמא, אונ צגאנץ יאהר (ניט פסח) איז קיין חילוק צו דיא טייג איז גרוים וויא אאיילבירט אדער ניין נאר אם מקפיד עליו אויב ער רעכונט אויף די טייג ער וועט זייא צו נעמען פון די מולטער סייא די טייג איז גרוים וויא אאיילבירט סייא זיא איז קלענער חוצץ פאר שטעלט דיא טייג דיא טומאה זאל ניט צו קומען צו דיא מולטער איז דיא מולטער טהור ואם רוצה בקיומו אונ אויב ער וויל די טייג זאל בלייבין אין די מולטער אפילו די טייג איז גרעסער פון אאיילבירט פון דעסטוועגין הרי הוא כעריבה איז די טייג וויא די מולטער, אז דער שרץ האט אנגע־רירט די טייג איז גלייך וויא ער וואלט אנגערירט די מולטער, איז די מולטער טמא בצק החרש טייג וואס איז טויב, מען קלאפט אויף איהר אונ מען הערט קיין קול, אזוי וויא אטויבער מען רופט איהם אונ ער ענפערט ניט, אדער בצק החרש טייג וואס איז הארט וויא אשארבין, אונ מען ווייסט ניט צו זיא איז זויער צו ניין אם יש כיוצא בו אויב עס איז דא נאך אטייג וואס איז גיקנעטין גיווארין אין די זעלביגע צייט וואס די טייג איז גיקנעטין גיווארין שהחמיץ אונ דיא אנדערע טייג איז שוין זויער הרי זה אסור איז די טייג אויך אסור. ווארום מן הסתם איז די טייג אויך זויער, אונ אויב עס איז ניטא אאנדער טייג וואס איז גיקנעטין גיווארין אין די זעלביגע צייט וואס די טייג איז גיקנעטין גיווארין, זעהט מען אויב די טייג ליגט שוין פיר אונ צוואנציג מינוטין איז זיא שוין חמץ: ג כיצד מפרישין חלה בטומאה ביום טוב אז איינער האט גיקנעטין אטייג אום יום טוב (פסח) צוא באקין פון איהר מצה אונ דיא טייג איז טמא גיווארין, אונ דיא חלה וואס מען וועט נעמען פון דיא טייג טאר דער כהן ניט עסין ווייל זיא איז טמא. פרעגט די משנה וויא אזוי נעמט מען חלה פון די טייג אום יום טוב (פסח), באקין אום יום טוב דיא חלה טאר מען ניט, ווייל מען טאר זיא ניט עסין, האלטין דיא טייג ביז מוצאי יום טוב טאר מען ניט, זיא וועט זויער ווערין, אונ פאר ברענגען אדער געבין עסין צו אהונט טאר מען ניט, ווייל מען טאר ניט אוים ראמען קדשים אום יום טוב, רבי אליעזר זאגט לא תקרא לה שם עד שתאפה מען זאל ניט רופין אויף די טייג דעם נאמען חלה ביז די טייג וועט גיבאקט ווערין, אונ פון די גיבאקטע וועט ער אפ שיידין חלה, אונ וועט זיא האלטין ביז מוצאי יום טוב אונ וועט זיא פאר ברענגען, רבי יהודה בן בתירה זאגט ער זאל געמען חלה פון די טייג אונ תטיל בצונן מען זאל די טייג אריין לייגין אין קאלטע וואסער זיא זאל ניט זויער ווערין אמר רבי יהושע האט רבי יהושע גיזאגט אפילו דיא טייג וועט זויער ווערין לא זהו חמץ ניט דאס איז דער חמץ שמוזהרים עליו וואס מען איז פאר זאגט אויף איהם בבל יראה ובבל ימצא ער זאל ניט גיזעהן ווערין אונ ניט גיפונען ווערין אין שטוב, ווייל וויא ער זאגט די טייג זאל זיין חלה איז שוין דיא טייג ניט זיינע, נאר דעם כהנ'ס אונ אויף פרעמדע חמץ איז מען ניט עובר אויף דעם לאו־

אינו שלך ולא של חברך דהכתי לא מטי ליד כהן ור"א סבר הואיל אי בעי מתשיל עלה (ס) הוה הקדש בפסח ואינה הקדש וחזיא ליה לאכילה נמצא דשלו הוא וחמץ של ישראל הוא ורבי יהושע סבר לא אמרינן הואיל (י), והלכה כר"א: ד שלש נשים לשות באחת. כל אחת תנור מלא ואין כאן המן אע"פ שהאחת ממתנת עד שיאפו הפתים: וחכ"א. אין להקל כ"כ שיהיו לשות כאחת אלא ג' נשים עוסקות כל אחת בבצק שלה: אחת לשה. האחרונה לשה כשהבריתה האמצעית מקטפת והשלישית שלשה תחלה אופה נמצאו שלשתן עוסקות בבת אחת כל אחת בבצק שלה אחת לשה שלה ואחת מקטפת שלה ואחת אופה שלה: לא כל הנשים. ר"ע אמילתיה דר"ג קא מהדר ואמר שאין ראוי לעשות כדבריו לפי שיש נשים עצלניות ומתמילות אם שוהות כ"כ ויש תנור שאינו חם מהר ויש עצים שאין נבערים מהר אלא כדברי חכמים ראוי לעשות לעסוק תמיד בבצק שכ"ז שעוסקים בבצק אינו בא לידי חמוץ. וכן הלכה: זה הכלל תפח. הבצק שבידה שרואה שרוצה לתפוח: תלטוש. ידה במים צוננין ותקטפנה ותלטנן: ה שיאור. שלא החמיץ כל צרכו: סידוק. דרך הבצק כשתחמיץ נעשה סדקים סדקים: בקרני חגבים. סדק לכאן וסדק לכאן: זה וזה האוכלו חייב כרת. דקרני הגבים נמי הוא סידוק: ואיזהו שיאור. שפטור זה שאין בו שום סידוק אבל הכסיפה פניו כאדם שעמדו שערותיו

מפרישתה ומניחתה עד הערב, ואם החמיצה החמיצה: ד ר"ג אומר שלש נשים לשות כאחת ואופות בתנור אחד זו אחר זו, וחכ"א ג' נשים עוסקות בבצק, אחת לשה, ואחת עורכת, ואחת אופה. ר"ע אומר לא כל הנשים ולא כל העצים ולא כל התנורים שוין. זה הכלל תפח תלטוש [ג] בצונן: ה שיאור ישרף והאוכלו פטור. סידוק ישרף והאוכלו חייב כרת. איזהו שיאור, כקרני חגבים. סידוק שנתערבו סדקיו זה בזה, דברי ר' יהודה. וחכ"א זה וזה האוכלו חייב כרת. איזהו שיאור כל שהכסיפו פניו כאדם שעמדו שערותיו:

ביו"ס, רש"י ופתוי"ס: (ס) פסמא דלא מתסרא אלא דגולה בפלמא אבל לפיל בפכו"ס שפלוס לישראל לא אמרינן הואיל וכידו לפדות משום דפסח מחוסר מעונה, הר"ב: [ג] בצונן. פ"ל כר"י דל"א הואיל ופ"ל גמי דסוכת פגאה מאין והלכך הוי פן חלה כלידים שהרי יש לו גם פה"כ לתתם לכל כהן שירצה, הר"ב: (י) הלכך על המולם שאינו פוכר אבל על אפייס סוכר דאיכא מדא דלא חזיא לים,

---

כל יראה ובל ימצא אלא מפרישתה נאר ער שייט אפ חלה פון דיא טייג ומניחתה עד הערב אונ לאזט דיא חלה ליגין ביז נאכט ואם החמיצה החמיצה אונ אויב די חלה איז זאוער געווארין איז זיא זאוער געווארין: ד רבן גמליאל זאגט שלש נשים לשות כאחת דרייא ווייבער מעגין פאר קנעטין אלע דרייא גלייך אין איין צייט יעדע איהר טייג ואופות בתנור אחד אונ זייא באקין די טייג אין איין אויבין זו אחר זו איינע נאך דיא אנדערע, דיא אנדערע ווארט ביז דיא ערשטע באקט אפ אונ די דריטע ווארט ביז די ערשטע אונ די אנדערע באקין אפ, פון דעסט־וועגין איז נאך איהר טייג ניט חמץ וחכמים אומרים אונ די חכמים זאגין די דרייא ווייבער זאלין ניט אנהייבין קנעטין אלע גלייך, נאר שלש נשים עוסקות בבצק דרייא ווייבער ארבעטין בייא די טייג, אונ זייא האלטין ניט אלע גלייך, נאר אחת לשה איינע קנעט ואחת עורכת אונ איינע וועלגערט ואחת אופה אונ איינע באקט, ווען דיא ערשטע באקט שוין אירע מצות זאל דיא אנדערע וועלגערין אירע טייג, אונ דיא דריטע וועט דאמאלס אירע טייג פארקנעטין, רבי עקיבא זאגט לא כל הנשים ניט אלע ווייבער זענען גלייך אנדערע ווייבער ארבעטין געשווינד אונ אנדערע ווייבער ניט ולא כל העצים אונ ניט אלע האלץ זענען גלייך, אנדערע האלין פלאמען אויף ווערט דער אויבין געשווינד היים אונ אנדערע ניט ולא כל התנורים שוים אונ ניט אלע אויבינס זענען גלייך, אנדערע אויבינס ווערין געשווינד היים אונ אנדערע ניט זה הכלל נאר דאס איז דער כלל תפח אז דיא טייג בלאזט אויף תלטוש בצונן זאל זיא איין נעצין די האנט אין קאלטע וואסער אונ בשמירען די טייג מיט די קאלטע וואסער וועט דיא טייג ניט זאוער ווערין: ה שיאור ישרף אז דיא טייג הייבט אן זאוער ווערין זאל מען זיא פאר ברענען והאוכלו פטור אונ דער וואס באקט די טייג אונ עסט איז פטור פון כרת סידוק ישרף אז דיא טייג איז אזוי זאוער געווארין אז עס איז געווארין פון אויבין שפאלטין, זאל מען זיא פאר ברענען והאוכלו חייב כרת אונ דער וואס באקט די טייג אונ עסט איז חייב כרת איזהו שיאור פון וואנען ווייס מען אז די טייג האט אנגיהויבין זאוער ווערין כקרני חגבים אז עס ווערט פון אויבין דינע אונ קרומע שפאלטין אזוי ווי די הערנער פון די הייששעריקען דאס איז שיאור סידוק וועלכע טייג הייסט צו שפאלטין פון זאוערקייט שנתערבו סדקיו זה בזה אז די שפאלטין זענען פאר מישט איינע אין די אנדערע דברי רבי יהודה אזוי זאגט רבי יהודה וחכמים אומרים אונ די חכמים זאגין זה וזה די אונ די נאך די טייג איז צו שפאלטין דין וויא די הערנער פון די הייששעריקען אונ סיי זיא איז גוט צו שפאלטין האוכלו חייב כרת דער וואס באקט די טייג אונ עסט איז חייב כרת, ווייל דאס הייסט אלץ סידוק ואיזהו שאור וועלכע טייג הייסט שיאור וואס מען איז פטור פון כרת, אז די טייג איז נאר גיט נישפאלטין נאר כל שהכסיפו פניו פון אויבין איז די טייג ווייס געווארין כאדם שעמדו שערותיו וויא א מענטש וואס האט זיך אזוי דער שראקין אז די האר זיינע האבין זיך אים אויף גישטעלט, ווערט דער פנים פון דעם מענטש ווייס, אזוי איז דיא

מתוך פחד שפליו מכסיפין, והלכה כחכמים: ו מבערים את הכל. בין חולין בין תרומה חוץ מכדי אכילתו לשבת: הרומה מלפני השבת. שאין יכול להאכילה לא לזרים ולא לבהמה ולהשהותה א"א אבל חולין א"צ לבער אלא בזמנן שיכול למצוא להם הוכלים הרבה. והלכה כר"א בר' צדוק: ז ההולך. בי"ד קאי: אם יכול. שיש שהות ביום: להציל מן הגיים. את ישראל הנרדפים: יבטל בלבו. ולא יחזור ואפילו יש שהות דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי:

כס"י: (יא) והקבו כתו' מהא דאמר גמ"ה דפירוכין דאין מערכין אלא לדבר מלוה וכלאה לכ"י דה"פ לשנות שביתת הרשות שהולך לשמוח בכסם בנים אוהבו או קרובו (וקבי' ליה רשות גבי פיקן): (יב) וכל לדדי ירושלים במקום שרואין אותה היה נקרא צופים, ופתוי"ט: (יג) רש"י ופ"ש וק' ואי מדאורייתא וכי שכר צופים מאי הוי, וי"ל דקרא נכשר קק"ד ואימורי הקלים, אבל

ו י"ד שחל להיות בשבת מבערים את הכל מלפני השבת, דברי ר"מ. וחכ"א בזמנן. ר"א בר צדוק אומר תרום' מלפני השבת וחולין בזמנן: ז ההולך לשחוט את פסחו, ולמול את בנו, ולאכול סעודת אירוסין בבית חמיו, ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו. אם יכול לחזור ולבער ולחזור למצותו, יחזור ויבער. ואם לאו מבטלו בלבו, להציל מן העכו"ם (גמ' הגיים) ומן הנהר (ומן הלסטים ס"א ל"ג) ומן הדליקה ומן המפולת יבטל בלבו. ולשבות שביתת הרשות יחזור מיד: ח וכן מי שיצא מירושלים ונזכר שיש בידו בשר קדש, אם עבר צופים שורפו במקומו. ואם לאו חוזר ושורפו לפני הבירה מעצי המערכה. ועד כמה הן חוזרין. ר"מ אומר זה וזה בכביצה. רבי יהודה אומר

ולשבות שביתת הרשות שהיה הולך להחשיך על התחום ולקנות שביתה להלוך משם והלאה אלפים אמה לדבר הרשות (יא) יחזור מיד אבל לקנות שביתת מלוה כגון שצריך לילך למחר לבית האבל או לבית המשתה היינו כהולך לשחוט את פסחו: ח שיש בידו בשר קודש. שנפסל ביוצא שחומת ירושלים היא מחיצה לקדשים קלים: אם עבר צופים. שם מקום שמשם רואין בית המקדש (יב): שורפו במקומו. ולא הטריחוהו לחזור: ואם לאו חוזר ושורפו. דכתיב בקדש לא תאכל באש תשרף (יג) במקום אכילתו שרפתו: זה וזה. חמץ דאמרינן לעיל ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו כו' ובשר קודש שעמו: כביצה. אבל בפחות חמץ מבטלו בלבו ובשר קודש שורפו במקומו וסבר ר"מ

טייג נייס געווארין דאס הייסט שיאור: ו ארבעה עשר שחל להיות בשבת אז דער פערצענטער טאג אין ניסן (ערב פסח) איז געפאלין אום שבת מבערים את הכל מלפני השבת דארפט מען אום אלע חמץ תרומה אונ חולין פאר שבת מען לאזט נאר חמץ וויפיל מען דארף צום עסין ביז שבת פריה דברי רבי מאיר אזוי זאגט רבי מאיר וחכמים אומרים אונ די חכמים זאגין בזמנן מען דארפט אלץ אום צו דער צייט, שבת אין דער פריה נאך דעם עסין, רבי אלעזר בר צדוק זאגט תרומה מלפני השבת תרומה דארפט מען אום פאר שבת. ווייל טאמער וועט איהם בלייבין שבת פריה חמץ אונ ער וועט ניט האבין וועמען צו געבין עסין דיא חמץ, ווארום לוים ישראלים אונ בהמות טארין ניט עסין תרומה וחולין בזמנן אונ חולין דארפט מען אום צו דער צייט שבת פריה נאך דעם עסין: ז ההולך לשחוט את פסחו איינער איז גיגאנגען ערב פסח (אומדערר־וואבין) שעכטין זיין קרבן פסח, אדער ער איז געגאנגען ולמול את בנו צו מלין זיין זוהן, אדער ער האט מקדש גיוועזן אאשה איז ער גיגאנגען ולאכול סעודת אירוסין בבית חמיו צו זיין שווער עסין די ערשטע סעודה וואס נאך די קידושין ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו אונ אין וועג האט ער זיך דער מאנט אז ער האט אין דער היים חמץ אם יכול לחזור ולבער ולחזור למצותו אויב עס איז נאך דא צייט ער זאל גיין צוריק אהיים אוים ראמען דעם חמץ אונ צוריק גיין צו זיין מצוה יחזור ויבער זאל ער גיין צוריק אהיים אונ זאל אוים ראמען דעם חמץ ואם לאו אונ אויב ניט עס איז שוין שפעט מבטלו בלבו איז ער מבטל דעם חמץ אין הארצין אונ גייט ווייטער צו זיין מצוה, אבער אז ער גייט להציל מן הגיים

מציל זיין מענטשין פון גזלנים, אדער ומן הנהר מציל זיין פון אטייך, אדער ומן הדליקה מציל זיין פון אפייער, אדער ומן המפולת מציל זיין פון אוואנט וואס איז איין גיפאלין, אפילו עס איז דא צייט צו גיין צוריק, זאל ער ניט צוריק גיין, נאר יבטל בלבו ער זאל מבטל זיין דעם חמץ אין הארצין, אבער אז ער גייט ערב פסח צום תחום שבת לייגין אעירובי תחומין אדער ולשבות ער זאל דארט אליין זיצין ביז עס וועט פינסטער ווערין, ער זאל קענען מארגין גיין פיר טויזענד איילין פון שטאט, דיא פיר טויזענד איילין וואס ער וויל מארגין גיין איז ניט צו אמצוה זאך נאר שביתת הרשות דאס איז אעירובי תחומין צו אזוי אזאך אז ער וויל גייט ער ניט, דהיינו ער וויל מארגין גיין צו זיין פערגעניגען, אונ ווען ער איז גיגאנגען צום תחום האט ער זיך דער מאנט אז ער האט אין דער היים חמץ יחזור מיד זאל ער באלד גיין צוריק אוים צו ראמען דעם חמץ: ח וכן מי שיצא מירושלים ווען איינער איז ארוים גיגאנגען פון ירושלים ונזכר שיש בידו בשר קדש אונ ער האט זיך דער מאנט אז ער האט ביי זיך פלייש פון אקרבן אונ באלד ווי די פלייש איז ארוים גיגאנגען פון ירושלים איז זיא פסול גיווארין אם עבר צופים אויב ער איז אריבער גיגאנגען דעם ארט צופים שורפו במקומו פאר ברענט ער די פלייש אויף דעם ארט ווא ער איז ואם לאו אונ אויב ער איז נאך ניט אריבער גיגאנגען דעם ארט צופים חוזר גייט ער צוריק אין ירושלים ושורפו לפני הבירה אונ פאר ברענט די פלייש פאר דעם בית המקדש מעצי המערכה פון די האלץ פון מזבח ועד כמה וויפיל זאל

חזרתו כטומאתו מה טומאת אוכלין בכביצה שאין אוכל מטמא בפחות מכביצה כך אינו חוזר על פחות מכביצה: רבי יהודה אומר זה וזה בכזית. סבר חזרתו כאיסורו מה איסורו בכזית שעל כזית חמץ או בשר קודש חייב כך על כזית חוזר: בשר קודש. משום חומרא דקדשים חוזר אף על כזית חמץ דחולין אינו חוזר אלא על כביצה. והל' כחכמים:

זה וזה בכזית. וחכמים אומרים בשר קדש בכזית, וחמץ בכביצה:

שאר קדשים הנאכלים לזרים חכמים גזרו שמו סקך, תוס':

ער האבין חמץ אדער פלייש פון קרבן זהו חוזרין וואס ער זאל דארפין גיין צוריק, רבי מאיר זאגט זה וזה בכביצה חמץ אונ פלייש פון קרבן אז זייא זענען גרויס ווי אאיי דארף ער גיין צוריק פון זייערטוועגין, רבי יהודה זאגט זה וזה בכזית חמץ אונ פלייש פון קרבן אז זיי זענען גרויס וויא אאיילבער דארף ער גיין צוריק פון זייערטוועגין אבער אז די חמץ איז ווייניגער ווי אאיי נאך רבי מאיר אדער ווייניגער ווי אאיילבער נאך רבי יהודה, איז ער איהם מבטל אין וועג גייענדיג,

אדער אז די פלייש פון קרבן איז ווייניגער וויא אאיי נאך רבי מאיר אונ ווייניגער ווי אאיילבער נאך רבי יהודה, פאר ברענט ער די פלייש אויף דעם ארט וואו ער האט זיך דער מאנט אפילו ער איז נאך ניט אריבער געגאנגען דעם ארט צופים וחכמים אומרים אונ די חכמים זאגין בשר קדש בכזית וחמץ בכביצה אויב די פלייש פון קרבן איז גרויס ווי אאיילבער אדער די חמץ איז גרויס ווי אאיי דארף ער גיין צוריק פון זייערטוועגין:

גמרא פסחים דף מט ע"ב

הלכה ה' כלם כלי המילין דגבורה דמלכות דכיאס אבדטם

לאכול סעודת אירוסין. תניא רש"א כל סעודה שאינה של מצוה אין ת"ח רשאי ליהנות ממנה כגון מאי אר"י כגון בת כהן לישראל ובת ת"ח לעם הארץ דא"ר יוחנן בת כהן לישראל אין זיווגן עולה יפה, מאי היא א"ר חסדא או אלמנה או גרושה או זרע אין לה. במתניתא תנא קוברה או קוברתו או מביאתו לידי עניות. איני והאמר ר' יוחנן הרוצה שיתעשר ידבק בזרעו של אהרן כ"ש שהתורה וכהונה מעשרתן ל"ק הא בת"ח הא בעם

רש"י

בת כהן. צריכה להנשא לכהנים ולא לפגום משפחתו ולהנשא לישראל: אין זווגם עולה יפה. במזל טוב: מאי היא. מה עולה בידן: או אלמנה או גרושה או זרע אין לה. כדכתיב ובת כהן כי תהיה לאיש זר וסמיך ליה ובת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה וזרע אין לה וגו': או קוברה. בלא זמן: ת"ח. הוא שכח לו אבל עם הארץ

ולאכול סעודת אירוסין אויב איינער איז געגאנגען ערב פסח צו זיין שווער [צו זיין מחותן] ער זאל ז' ארט עסין דיא סעודה וואס מען מאכט נאך תנאים תניא רבי שמעון אומר מיר האבין גילערנט רבי שמעון זאגט כל סעודה שאינה של מצוה יעדערע סעודה וואס איז ניט געמאכט וועגין אמצוה אין תלמיד חכם רשאי ליהנות ממנה טאר ניט אתלמיד חכם הנאה האבין פון די סעודה כגון מאי וועלכע סעודה הייסט ניט אמצוה אמר רב יהודה כגון בת כהן לישראל ובת תלמיד חכם לעם הארץ רב יהודה זאגט דהיינו אטאכטער פון אכהן האט חתונה מיט אישראל, אדער אטאכטער פון אתלמיד חכם האט חתונה מיט אעם הארץ, די סעודות וואס ווערין געמאכט צו דיא תנאים אדער צו דיא חתונה הייסין ניט אסעודה פון אמצוה. ווארום די טאכטער פון כהן האט געדארפט נעמען אמאן אכהן, אטאכטער פון אתלמיד חכם דארף נעמען אמאן אתלמיד חכם דאמר רבי יוחנן ווארום רבי יוחנן האט גיזאגט בת כהן לישראל אין זיווגן עולה יפה אז אטאכטער פון אכהן נעמט אמאן אישראל ועט דער זיווג ניט גוט זיין מאי היא וואס וועט זיין פון דעם זיווג אמר רב חסדא או אלמנה או גרושה או זרע אין לה האט רב חסדא גיזאגט אדער ער וועט שטארבין אונ זיא וועט בלייבין אאלמנה, אדער דער מאן וועט זיא גטין, אדער זיא וועט קיין קינדער האבין במתניתא תנא קוברה או קוברתו או מביאתו לידי עניות אין אברייתא האבין מיר גילערנט אדער דער מאן באגראבט דאס ווייב ווייל זיא שטארבט פאר די צייט, אדער דאס ווייב באגראבט דעם מאן ווייל ער שטארבט פאר דיא צייט, אדער זיא ברייננט איהם ער זאל ארעם ווערין, פרעגט דיא גמרא איני עס איז דאך ניט אזוי והא אמר רבי יוחנן הרוצה שיתעשר ידבק בזרעו של אהרן כל שכן שהתורה וכהונה מעשרתן רבי יוחנן האט דאך גיזאגט דער מענטש וואס וויל רייך ווערין זאל ער זיך בהעפטין מיט דיא קינדער פון אהרן [ער זאל נעמען אווייב אכהן'ס אטאכטער] ווארום זיין תורה אונ איהר כהונה וועלין העלפין אז זייא זאלין רייך ווערין, ענטפערט דיא גמרא לא קשיא עס איז קיין קשיא פון רבי יוחנן אויף רבי יוחנן הא בתלמיד חכם הא בעם הארץ אויב אתלמיד חכם נעמט אווייב אטאכטער פון אכהן, וועלין זייא רייך ווערין אונ לאנג לעבין אויך, אבער אז אעם הארץ נעמט אווייב אטאכטער פון אכהן, וועט דער זיווג ניט גוט זיין [וויא עס שטייט פריער]

רבי

ואיתו כהן גנאי הוא לו לאהרן וכעניים: לא גלאי. רב כהנא גלה מבבל לא"י כדאמר בהגוזל ומאכיל: לא גלאי כדגלו אינשי. שאר תלמידים יוצאין מדעתן ואני יצאתי על כרחי מחמת מרדין ואימת מלכות: ומאלמן את אשתו. שמבקש למודו וא"א לו ונולה למזונות והרי אשתו כאלמנות היית: גוזליו. יתומיו: ותלמודו משתכח. שאינו עסוק לחזור עליו: ומחלוקות רבות באות עליו. מחמת ששכח תלמודו או הקפו' שמקיף מחנונים לסעודותיו:

קרו

הארץ. רבי יהושע נסיב כהנתא חלש אמר לא ניחא ליה לאהרן דאדבק בזרעיה דהו"ל חתנא כי אנא ואתסי. רב אידי בר אבין נסיב כהנתא נפקו מניה תרי בני סמיכי. רב ששת בריה דרב אידי ורב יהושע בריה דרב אידי. אר"פ אי לא נסיבנא כהנתא לא איעתרי. א"ר כהנא אי לא נסיבנא כהנתא לא גלאי אמרו ליה והא למקום תורה גלית לא גלאי כדגלו אינשי. אמר רב יצחק כל הנהנה מסעודת הרשות לסוף גולה שנא' אוכלים כרים מצאן ועגלים מתוך מרבק וכתיב לכן עתה יגלו בראש גולים. ת"ר כל ת"ח המרבה סעודתו בכל מקום סוף מחריב את ביתו ומאלמן את אשתו ומייתם את גוזליו ותלמודו משתכח ממנו ומחלוקות רבות באות עליו ודבריו אינם נשמעים ומחלל שם שמים ושם רבו ושם אביו וגורם שם רע לו ולבניו ולבני בניו עד סוף כל הדורות. מאי היא אמר אביי קרו ליה בר מיחם תנורי רבא אמר

רבי יהושע נסיב כהנתא רבי יהושע האט גענומען אוויב אטאכטער פון אכהן חלש איז רבי יהושע קראנק גיווארין אמר לא ניחא ליה לאהרן דאדבק בזרעיה דהוה ליה חתנא כי אנא האט רבי יהושע גיזאגט אהרן וויל ניט איך זאל מיך בהעפטין מיט זיינע קינדער ער וויל ניט האבין אזוי אאיידים וויא איך בין ואתסי איז רבי יהושע געזונט גיווארין רב אידי בר אבין נסיב כהנתא רב אידי בר אבין האט גענומען אוויב אטאכטער פון אכהן נפקו מניה תרי בני סמיכי זענען גיבארין גיווארין פון איהם צוויי זיהן וואס זענען גיווארין רבנים, דאס איז רב ששת דער זוהן פון רב אידי און רבי יהושע דער זוהן פון רב אידי אמר רב פפא אי לא נסיבנא כהנתא לא איעתרי רב פפא האט גיזאגט ווען איך וואלט ניט געהאט אוויב אטאכטער פון אכהן וואלט איך ניט רייך גיווען, נאר ווייל זיא איז אטאכטער פון אכהן, דריבער בין איך רייך גיווארין אין איהר זכות אמר רב כהנא אי לא נסיבנא כהנתא לא גלאי רב כהנא זאגט ווען איך וואלט ניט געהאט אוויב אטאכטער פון אכהן וואלט איך ניט פארטריבען גיווארין, נאר ווייל מיין ווייב איז אטאכטער פון אכהן דריבער בין איך פארטריבען גיווארין אמרו ליה מען האט גיזאגט צו רב כהנא והא למקום תורה גלית דוא ביזט דאך פארטריבען גיווארין אין אארט וואס מען לערענט דארט תורה, האט רב כהנא גיזאגט לא גלאי כדגלי אינשי איך בין ניט פארטריבין גיווארין וויא אנדערע מענטשין ווערין פארטריבען, אנדערע מענטשין גייען אוועק אין פרעמדע שטעט לערנען תורה, גייען זיא מיט זייער איינענעם ווילען, איך האב געמוזט אנטלויפין פון מיין ארט, ווייל איך האב מורא געהאט פאר די מלוכה, דריבער בין איך גילאפין אין די שטעט וואס מען לערענט תורה אמר רבי יצחק כל הנהנה מסעדת הרשות לסוף גולה רבי יצחק זאגט דער מענטש וואס האט ליב צו עסין סעודות אפילו אזעלכע סעודות וואס זענען ניט וועגין אמצוה, וועט זיין דער סוף זיינער ער וועט מוזין אנטלויפין פון זיין שטאט שנאמר ווארום עס שטייט אין פסוק אוכלים כרים מצאן ועגלים מתוך מרבק זייא עסין דיא בעסטע פון די שעפסין זייא עסין קעלבער פון די שטאל (ניט די קעלבער וואס פיטערין זיך אויף די גראז, נאר דיא קעלבער וואס פיטערין זיך אין שטאל וואס זענען פעט) וכתיב און עס שטייט אין פסוק לכן עתה יגלו בראש גולים דריבער וועלין זייא איצט פארטריבען ווערין פון די ערשטע פארטריבענע תנו רבנן כל תלמיד חכם המרבה סעודתו בכל מקום דיא רבנן האבין גילערינט דער תלמיד חכם וואס עסט אויף אלע סעודות, וועד עס מאכט אסעודה קומט ער עסין סוף מחריב את ביתו וועט זיין דער סוף, ער וועט וויסט מאכין זיין שטוב (ווייל ער וועט ניט זוכען צוא פארדינען פאר זיינע שטוב מענטשין, וועט דיא שטוב זיינע וויסט ווערין) ומאלמן את אשתו און זיין ווייב וועט זיין אזוי וויא אאלמנה (ווייל ער וועט זוכען זיין גע־וואהנונג גוט עסין און גוט טרינקען, און וועט ניט האבין וועט ער מוזין אנטלויפין פון זיין שטאט און זיין ווייב וועט ניט וויסען וואו ער איז וועט זיא זיין אזוי ווי אאלמנה) ומייתם את גוזליו און זיינע קליינע קינדער וועלין זיין וויא יתומים אן אפאטער ותלמודו משתכח ממנו און זיין לערנען וועט פון איהם פארגעסין ווערין ומחלוקות רבות באות עליו און עס וועט זיין אויף איהם פיל קריג, ווייל ער וועט האבין פארגעסין דאס לערנען וועט ער זאגין אויף טרפה עס איז כשר אדער אויף כשר עס איז טרפה, וועט מען קריגען מיט איהם ודבריו אינם נשמעים און זיינע רייד וועלין ניט גיהערט ווערין, מען וועט פאר איהם קיין דרך ארץ האבין וועט מען ניט פאלגין וואס ער זאגט ומחלל שם שמים און ער וועט פארשעמען דעם נאמען פון גאט ושם רבו ושם אביו און דעם נאמען פון זיין רבי און דעם נאמען פון זיין פאטער וגורם שם רע לו ולבניו ולבני בניו עד סוף כל הדורות און ער וועט ברייננגען אשלעכטין נאמען אויף זיך און אויף זיינע קינדער

און

בר מרקיד בי כובי ר"פ אמר בר מלחיך פינכי רב שמעיה אמר בר מך רבע. ת"ר לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת ת"ח שאם מת או גולה מובטח לו שבניו ת"ח, ואל ישא בת ע"ה שאם מת או גולה בניו ע"ה. ת"ר לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת ת"ח וישיא בתו לת"ח משל לענבי הגפן בענבי הגפן דבר נאה ומתקבל:

קרו ליה. לכנו: בר מרקיד בי כובי. כדרך הליצנים שמשחקין ומרקדין בחנויו' להשקותן בשכרן: מלחיך פינכי. לוחך קערות: מך רבע. מקפל לבושו ורובץ וישן כך דרך המשתכרין שאינו מספיק לילך לביתו ולשכב על מטתו אלא מקפל לבושו תחתיו וישן: מך. כמו בר אמרא מוך שקיך וגו׳:

אונ אויף זיינע קינדערס קינדער ביז סוף כל הדורות וואס וועלין זיין פון איהם מאי היא וואס ווערט זיין דער שלעכטער נאמען אמר אביי קרו ליה בר מחים תנורי אביי זאגט מען וועט רופין דעם זוהן ער איז דער זוהן פון דעם מענטש וואס ווארעמט די הויבינס" נוייל זיין פאטער פלעגט זוכען בייא דיא הויבינס טאמער וועט ער געפינען עפעס צו עסין אונ אמאהל פלעגט ער דארפין דיא עסין נווארעמען רבא אמר בר מרקיד בי כובי רבא זאגט מען וועט איהם רופין ער איז דער זוהן פון דעם מענטש וואס טאנצט אין דיא ווייין האנדלען אונ אויף אלע שמחות מען זאל איהם געבין עסין אונ טרינקען רב פפא אמר בר מלחיך פינכי רב פפא זאגט מען וועט איהם רופען ער איז דער זוהן פון דעם מענטש וואס לעקט אוים אדער ער ווישט אוים דיא שיסלען רב שמעיה אמר בר מך רבע רב שמעיה זאגט מען וועט איהם רופין ער איז דער זוהן פון דעם מענטש וואס וויקולט איין זיין קאפאטע אונ לייגט זיך אויף איהר שלאפין נווייל ער איז שכור קען ער ניט גיין שפעט בייא נאכט אהיים, דארטין וואו ער איז לייגט ער זיך שלאפין אויף אבאנק אדער אויף דער ערד אונ לייגט זיין קאפאטע אונטערין קאפ! תנו רבנן לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת תלמיד חכם דיא רבנן האבין גילערונט דער מענטש וואס דארף געמען אווייב אפילו ער דארף אלין פארקויפין פון וועגין צוא געמען אטאכטער פון אתלמיד חכם פאר אווייב זאל ער אלין פארקויפין אונ זאל נעמען אטאכטער פון אתלמיד חכם פאר אווייב שאם מת או גולה מובטח לו שבניו תלמידי חכמים ווארום אויב ער וועט שטארבין אדער ער וועט פארטריבען ווערין אין איין אנדער לאנד, איז ער זיכער אז זיינע קינדער וועלין זיין תלמידי חכמים, ווארום זיא וועט זייא געבין צום לערנען תורה ואל ישא בת עם הארץ שאם מת או גולה בניו עמי הארץ אונ ער זאל ניט געמען אווייב דיא טאכטער פון אעם הארץ, ווארום אויב ער וועט שטארבין אדער ער וועט פארטריבען ווערין אין איין אנדער לאנד וועלין זיינע קינדער בלייבען עמי הארצים תנו רבנן דיא רבנן האבין גילערונט לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת תלמיד חכם אמענטש זאל אפילו דארפין פארקויפין אלץ וואס ער האט פון וועגין צוא געמען אווייב אטאכטער פון אתלמיד חכם, זאל ער אזוי טאהן, ער זאל אלץ פארקויפין אונ נעמען אווייב אטאכטער פון אתלמיד חכם וישיא בתו לתלמיד חכם אונ ער זאל אלץ פארקויפין אונ חתונה מאבין זיין טאכטער צוא אתלמיד חכם משל לענבי הגפן בענבי הגפן דבר נאה ומתקבל דאס איז אזוי וויא איינער לייגט צוא זאמען ווייג־טרויבין מיט ווייגטרויבין דאס איז שיין אונ עס גיפעלט צו יעדער מענטש:

זוהר (שלח דף קסא ע"א) ת"ת דאצילות יוד הא ואו הא

זעתה יגדל נא כח יי׳. ר׳ אחא ור׳ יוסי אמרי זכאין אינון ישראל מעמין עכו"ם דעלמא. דקב"ה אר־עי בהו ואתכני בהו ואתפאר בהו דהא עלמא לא אברי אלא בגיניהון דישראל דישתדלון באורייתא בגין דהד כחד אתקשרן וישראל לתתא בהאי עלמא אינון קיומא דיליה וקיומא דכל שאר עמין אימתי בזמן דעבדין רעותא דמאריהון. ת"ה כל ברא קב"ה בר נש בעלמא אתקין ליה כגוונא עלאה (יקירא) ויהב ליה חיליה ותוקפיה באמצעיתא דגופא דתמן שריא לבא דהוא תוקפא (ומזונא) דכל גופא ומתמן אתזן כל גופא (וכל אינון שייפי דגופא מתמן אתזנו). דהא לבא אחיד ואתקף באתר עלאה דלעילא דאיהו מוחא דרישא דשארי לעילא (ואחיד ביה) ודא אתקשר בדא וכגוונא דדא אתקין קב"ה עלמא ועבד (ליה) חד גופא ואתקין שייפי דגופא סחרניה דלבא ולבא שארי באמצעיתא דכל גופא וכל אינון שייפין אתזנו מההוא לבא דהוא תוקפא דכלא וכלא ביה תליין וההוא לבא אתקשר ואתאחד במוחא עלאה דשריא לעילא. ת"ח כל ברא קב"ה עלמא אשרי (ס"א אסדר) לימא דאוקינוס דאסחר כל ישובא דעלמא וישובא דכל שבעין אומין כלא אסחר לירושלם. וירושלם באמצעיתא דכל ישובא שריא והיא אסחרא להר הבית והר הבית אסחר לעזרות דישראל ואינון עזרות סחרן ללשכת הגזית דתמן סנהדרי גדולה יתבין ותנינן לית ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלחודייהו ולשכת הגזית אסחר למזבח והמזבח אסחר לבית האולם והאולם להיכל והיכל לבית קדש הקדשים דתמן שכינה שריא וכפרת וכרובים וארון והכא הוא לבא דכל ארעא ועלמא ומהכא אתזנו כל אינון אתרי דישובא דאינון שייפי דגופא. ולבא דא אתזן ממוחא דרישא ואתאחיד דא בדא. הה"ד (שמות טו) מכון לשבתך פעלת יי׳:

משערי תשובה לר"י דף ס ע"ב.

באשר יבאו ימי הזקנה והגיעו ימי השיבה ויכל כחו וימעט ויסת יצרו גם יזכור קצו כי קרוב הוא ויבין לאחריתו וישוב אל ה' וירחמהו ואשר איננו חוזר בתשובה בבא ימי הזקנה יכפל עונשו ורבה משטמה עליו, כמ"ש ז"ל ג' הקב"ה שונאן דל גאה ועשיר מכחש וזקן מנאף ונאמר אכלו זרים כחו והוא לא ידע גם שיבה זרקה בו והוא לא ידע ומן התימה והפליאה כי יעמוד האדם בחצי ימיו ורואה כי הימים הולכים ודלים ויחל הריסות הבנין ויחסר המזג בטבעו ותראה בו היבשות כענין שנאמר ימי כצל נטוי ואני כעשב איבש איך עם מלאות עיניו

הר"מ הלכות תפלה פ"ח.

(א) סדר תפלת הצבור כך הוא, בשחר כל העם יושבים וש"ץ יורד לפני התיבה ועומד באמצע העם ומתחיל ואומר קדיש וכל העם עונין אמן יהא שמיה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא בכל כוחן, ועונין אמן בסוף קדיש, ואח"כ אומר ברכו את ה' המבורך, והם עונין ברוך ה' המבורך לעולם ועד. ומתחיל ופורס על שמע בקו"ר, והם עונין אמן אחר כל ברכה וברכה. והיודע לברך ולקרות עמו קורא עד שמברך גאל ישראל: (ב) והכל עומדין מיד ומתפללין בלחש, ומי שאינו יודע להתפלל עומד ושותק עד שיתפלל ש"ץ בלחש עם שאר העם וכל מי שיגמור תפלתו עם הצבור יפסיע שלשה פסיעות לאחוריו ויעמוד במקום שהגיע אליו בעת שיפסיע:

באשר יבואו ימי הזקנה והגיעו ימי השיבה דער מענטש וואס זיינע אלטע יאהרין זענען גיקומען [ער איז שוין אלט גיווארין זעכציג יאהר], אונ דיא יאהרין פון אלטער ודם זענען ביז זיבעציג יאהר] זענען אויך גיקומען ויכל כחו וימעט ויסת יצרו אונ זיין כח וועט שוין פאר לענגדעט ווערין אונ וויינגער ווערין אונ זיין יצר הרע וועט שוין איינגעבויגין ווערין גם יזכור קצו כי קרוב הוא אונ ער וועט זיך דערמאנען אז עס איז שוין נאנט צו זיין ענדע ויבין לאחריתו אונ ער וועט שוין פארשטיין אז מען דארף טראכטין אויף דעם סוף וישוב אל ה' וירחמהו וועט ער טאהן תשובה צו גאט, וועט גאט אויף איהם רחמנות האבין ואפילו ער האט גיטאהן תשובה גאר צום לעצטין ווען ער קען שוין ניט זינדיגען, פון דעסטוועגין וועט איהם גאט אלץ מוחל זיין] ואשר איננו חוזר בתשובה בבא ימי הזקנה יכפל עונשו ורבה משטמה עליו אונ דער מענטש וואס וועט ניט טאהן תשובה אפילו אין די אלטע יאהרין, וועט זיין שטראף זיין טאפיל, אונ די פיינדשאפט פון גאט וועט זיין פיל אויף איהם כמו שאמרו זכרונם לברכה שלשה הקב"ה שונאן וויא דיא חכמים האבין גיזאגט דרייערליי מענטשין האט גאט פיינט דל גאה אז אארעם מאן איז ביי זיך גרויס ועשיר מכחש אונ אז אזא אריינגער מענטש פארלייקענט געלט וזקן מנאף אונ אז איין אלטער מאן איז מזנה ונאמר נאך זאגט דער פסוק אכלו זרים כחו והוא לא ידע פרעמדע האבין אויפגעגעסין זיין כח אונ ער ווייס ניט גם שיבה זרקה בו והוא לא ידע ער איז שוין אלט גיווארין אונ ער ווייס ניט ומן התימה והפליאה אונ עס איז אוואונדער כי יעמוד האדם בחצי ימיו אז א מענטש שטייט אין זיינע העלפט יאהרין ורואה כי הימים הולכים ודלים אונ ער זעהט אז די יאהרין ווערין אלע מאהל ווייניגער אונ שוואכער ויחל הריסות הבנין אונ זיין געבאהטער קערפער הייבט אן צו ווארפין ווערין ויחסר המזג בטבעו אונ די פייכקייט וואס אין זיין נאטור הייבט אן צו פעלין ותראה בו היבשות אונ עס וועט שוין גיזעהן אין איהם אטריקעניש דער גוף הייבט אן טרוקען צו ווערין כענין שנאמר וויעס שטייט אין פסוק ימי כצל נטוי מיינע טעג האבין

(א) סדר תפלת הצבור כך הוא אזוי איז דער סדר וויא מען זאל דאווענען אין אשוהל ארער ביי אמנין בשחר אין דער פריה כל העם יושבים אלע מענטשין זיצען ושליח צבור יורד לפני התיבה אונ דער חזן נידערט צום עמוד ועומד באמצע העם אונ דער חזן מיט דעם עמוד שטייען אין מיטען שוהל [דאס הייסט אין מיטען פאלק] ומתחיל ואומר קדיש אונ דער חזן הייבט אן זאגין קדיש וכל העם עונין אונ דאס גאנצע פאלק ענפערין אמן יהא שמיה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא בכל כחן מיט זייער גאנצין כח [מיט גרויס כונה] ועונין אמן בסוף קדיש ווען דער חזן ענדיגט זאגין קדיש ענפערין זיי אמן ואחר כך אומר נאכדעם זאגט דער חזן ברכו את ה' המבורך והם עונין אונ זיי ענפערין ברוך ה' המבורך לעולם ועד ומתחיל ופורס על שמע בקול רם אונ דער חזן הייבט אן זאגין מ' אהויכע שטימע די ברכות פון קריאת שמע והם עונין אמן אחר כל ברכה וברכה אונ זיי ענפערין אמן נאך יעדער ברכה והיודע לברך ולקרות עמו קורא עד שמברך גאל ישראל אונ דער מענטש וואס ווייס צו זאגין דיא ברכות צו זאמען מיט דעם חזן זאגט ער די ברכות צו זאמען מיט דעם חזן ביז ער זאגט די ברכה גאל ישראל:

(ב) והכל עומדין מיד ומתפללין בלחש אונ באלד נאך גאל ישראל שטעלין זיך אלע אונ זאגין שמונה עשרה אין דער שטיל ומי שאינו יודע להתפלל אונ דער מענטש וואס ווייס ניט צו זאגין שמונה עשרה עומד ושותק עד שיתפלל שליח צבור בלחש עם שאר העם זאל ער שטיין אונ שווייגין ביז דער חזן וועט אפדאווענען שמנה עשרה אין דער שטיל מיט אלע מענטשין וכל מי שיגמור תפלתו עם הצבור אונ יעדער מענטש וואס ענדיגט זיין שמנה עשרה מיט אלע מענטשין פון שוהל יפסיע שלשה פסיעות לאחוריו זאל ער גיין דריי טריט אינגמער זיך ויעמוד במקום שהגיע אליו בעת שיפסיע אונ אויף דעם ארט וואס דער דריטער טריט האט זיך גיענדיגט זאל ער בלייבין שטיין:

הזבין

מהשכיל לבבו לא יראה כי נוסע הוא אל המקום מקום בית עולמו הלוך ונסוע יומם ולילה. ויש אנשים רבים ימנע מהם אור התשובה כי הם זכאים וטהורים בעיניהם ולא יתעשתו על תקון מעשיהם כי ידמו בנפשם שהם מתוקנים והם חטאים לשם מאד הלא כתיב כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, והאנשים ההם מאשר הם בזים לדבר עונות ולא ירגישו ולא יבינו לבו או הודע אליהם חטאתם ונשכח מלבם אחרי כן והנם כמו החולה שאינו מרגיש בחליו ולא יחשוב על הרפואה ויכבד חליו תמיד עד שלא יוכל להרפא ופעמים תהיה נסבה לזאת מקוצר בינתם כי לא יבאו לדרוש אלהים ודעת דרכיו לא יחפצון על כן לא ישקוד על דלתות חכמים ותלמידיהם כענין שנאמר לא יאהב לץ הוכח לו. אל חכמים לא ילך:

האבין אוועק געניגט ווי דער שאטין וואס אנטלויפט פאר די זונן) ואני כעשב איבש אונ איך בין פארטריקנט גיווארין ווי די גראז איך מח מראות עיניו ווי אזוי זעגען זיינע אויגין פאר קלעבט פון צו זעהן מהשכיל לבבו ווי אזוי איז זיין הארץ נארעש גיווארין אונ פאר שטייט ניט לא יראה כי נוסע הוא אל המקום מקום בית עולמו ער זעהט נאר ניט אז ער ציהט אלע טאג נעהנטער צו דעם ארט וואס דארט וועט זיין די אייביגע שטוב זיינע הלוך ונסוע יומם ולילה ער גייט אונ ציהט צו דעם ארט טאג אונ נאכט ויש אנשים רבים ימנע מהם אור התשובה עס זענען דא פיל מענטשין וואס פון זיי איז פארמיטען די ליכטיגקייט פון תשובה, וואס זיי טוהען ניט תשובה כי הם זכאים וטהורים בעיניהם ווייל זייא מיינען אז זייא זענען נאר ריין, זיי האבין קיין עבירות ולא יתעשתו על תקון מעשיהם אונ זיי שטארקן זיך ניט צו פארבעסערין זייערע מעשים כי ידמו בנפשם שהם מתוקנים וואורום זיי טראכטין בייא זיך אז זיי זענען פארבעסערט מיט מצות אונ מעשים טובים והן חטאים לה' מאד אונ אין אמת זענען זייא שטארק זינדיג צו גאט הלא כתיב כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא עס שטייט דאך (קהלת ז) עס איז ניטא אמענטש אויף דער וועלט וואס זאל זיין אצדיק אונ זאל טאהן נאר גוטס אונ זאל ניט זינדיגען והאנשים ההם מאשר הם בזים לדברי עונות אונ די מענטשין ווייל זיי פארשעמען די רייד פון זינד, אז מען זאגט זיי עס זענען דא זינד אויף דער וועלט פארשעמען זיי זייערע רייד, וואורום זיי זאגין עס איז נאר ניטא קיין זינד לא ירגיש ולא יבינו למו זיי שפירען נאר ניט אונ פארשטייען נאר ניט וואס דאס איז אזינד או הודע אליהם חטאתם ונשכח מלבם אחרי כן אדער זיי האבין פריער געוואסט זייערע זינד, נאכדעם איז דאס פארגעסין געווארין פון זייער הארץ והנם כמו החולה שאינו מרגיש בחליו ולא יחשוב על תרפואה אונ זיי זענען אזוי ווי אקראנקער וואס שפירט ניט אז ער איז קראנק אונ דריבער טראכט ער נאר ניט וועגין מעדיצין צו נעמען ויכבד חליו תמיד עד אשר לא יוכל להרפא אונ דריבער ווערט זיין קראנקייט אלע מאהל שטארקער ביז ער וועט שוין נאר ניט קענען געהיילט ווערין ופעמים תהיה נסבה לזאת מקוצר בינתם אונ אמאהל איז די סבה וואס זיי טוהען ניט תשובה ווייל זיי פארשטייען נאר ניט פון עבירות כי לא יבואו לדרוש אלהים ווייל זיי קומען נאר ניט פארשטין וועגין גאט ודעת דרכיו לא יחפוצון אונ זיי ווילען נאר ניט וויסען די וועגין וואס גאט האט געבאטין וועלכע מען זאל יוא גיין אונ וועלכע מען זאל ניט גיין, וואס מען זאל יוא טאהן אונ וואס מען זאל ניט טאן על כן לא ישקוד על דלתות חכמים ותלמידיהם דריבער קומט ער קיין מאהל צו אצדיק אונ צו אלמדן כענין שנאמר ווי עס שטייט אין פסוק לא יאהב לץ הוכח לו דער מענטש וואס לאכט פון תורה אונ מצות האט ניט ליב מען זאל איהם שטראפין אל חכמים לא ילך דריבער גייט ער ניט צו חכמים:

שלח יום ג תורה

אונקלוס

להמשיך מת"ת דז"א יהוה נפש י יה יהו יהוה. רוח יוד הא ואו הא. נשמה יהוה חיה יחידה ד דמילוי יו"ד אל שם ב"ן שבעשית בניקוד חולם:

יא לְמַטֵּה יוֹסֵף לְמַטֵּה מְנַשֶּׁה גַּדִּי בֶּן
סוּסִי: יב לְמַטֵּה דָן עַמִּיאֵל בֶּן־גְּמַלִּי:
יג לְמַטֵּה אָשֵׁר סְתוּר בֶּן־מִיכָאֵל:
יד לְמַטֵּה נַפְתָּלִי נַחְבִּי בֶּן־וָפְסִי:
טו לְמַטֵּה גָד גְּאוּאֵל בֶּן־מָכִי:

יא לְשִׁבְטָא דְיוֹסֵף לְשִׁבְטָא דִמְנַשֶּׁה גַדִּי בַּר סוּסִי: יב לְשִׁבְטָא דְדָן עַמִּיאֵל בַּר גְמַלִּי: יג לְשִׁבְטָא דְאָשֵׁר סְתוּר בַּר מִיכָאֵל: יד לְשִׁבְטָא דְנַפְתָּלִי נַחְבִּי בַּר וָפְסִי: טו לְשִׁבְטָא דְגָד גְאוּאֵל בַּר מָכִי:

ת"א סתור בן מיכאל. שם לד: נחבי בן ופסי. שם:

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יא) למטה יוסף למטה מנשה. כאן שקליה יוסף למטרפסיה ממוליאי הדבה ולא למטה אפרים שלא סוליה וכל עקומות הוא נפי שסוליה דבה ולכך הוזכר כאן על מטה מנשה שהיה נזכר על מטה אפרים: (חק לישראל ע"ס)

לתשיך מנ"ח דז"א צבאות נפש צ צב צבא צבאו צבאות רוח יהוה נשמה דנצח אדני נשמה דהוד יהוה חיה יחידה דנצח יהוה חיה יחידה דהוד אל שם ב"ן שבעשיה:

א ונשמע וימס לבבנו ולא־קמה עוד רוח באיש
מפניכם כי יהוה אלהיכם הוא אלהים בשמים
ממעל ועל־הארץ מתחת: ב ועתה השבעו־נא לי
ביהוה כי־עשיתי עמכם חסד ועשיתם גם־אתם
עם־בית אבי חסד ונתתם לי אות אמת: ג והחיתם
את־אבי ואת־אמי ואת־אחי ואת־אחותי* ואת כל־
אשר להם והצלתם את־נפשתינו ממות: ד ויאמרו
לה האנשים נפשנו תחתיכם למות אם לא תגידו
את־דברנו זה והיה בתת יהוה לנו את־הארץ
ועשינו עמך חסד ואמת: ה ותורדם בחבל בעד
החלון כי ביתה בקיר החומה ובחומה היא יושבת:

*אחיותי קרי

א ושמענא ואתמסי לבנא ולא אשתארת עוד רוחא באנש מן קדמיכון ארי יי אלהכון הוא אלהא דשכנתיה בשמיא מלעילא ושליט על ארעא מלרע: ב וכען קיימו כען לי במימרא דיי ארי עבדית עמכון טיבו ותעבדון אף אתון עם בית אבא טיבו ותתנון לי את דקשוט: ג ותיחון ית אבא וית אמא וית אחי וית אחתי וית כל דלהון ותשיזבון ית נפשתנא ממותא: ד ואמרו לה גבריא נפשנא מסירין חלף נפשתיכון למימת אם לא תחוון ית פתגמנא דין ויהי כד יתן יי לנא ית ארעא ונעביד עמך טיבו וקשוט: ה ושלשלתנון באטונא מן חרכא ארי ביתה בכותל שורא ובשורא היא יתבה:

רש"י

(א) ולא קמה עוד רוח. אפי' לשכב עם אשה: (ב) אות אמת. שתעשו כשתבאו ותכבשו את העיר שתכירו האות ותחיוני: (ה) ותורידם בחבל. שהיו הנואפים הולכים אליה אמרה רבש"ע באלו חטאתי ובאלו תמחול לי:

מצודת דוד

(א) ולא קמה וגו'. ר"ל כל איש רוחו נמוכה ושפלה: הוא אלהים. א"כ היכולת בידו על כלם: (ב) ועתה. הואיל והדבר ברור: חסד. היום כי עדיין לא עשיתם לי טובה מאומה: ועשיתם וגו'. לזה גם אתם עשו חסד עם בית אבי מבלי הקדמת טובה מהם: אות אמת. סימן אמיתי למען ידעו כל ישראל לבל ישלחו בנו יד: (ד) נפשנו וגו'. אם מי ירצה לשלוח בכם יד נמסר עצמינו למיתה בכדי להציל אתכם: את דברינו זה. את השוה באמה מבקש ונתנה לך ר"ל תגיד לגלות האות הרבה ישבוהו להציל עצמם: חסד ואמת. היום אתם עשית עמנו חסד אבל לפית להשלום גמול אבל אנו נעשה עמך חסד של אמת מבלי תקות תשלום גמול: (ה) בעד החלון. כי שערי העיר סגרו: בקיר החומה. ופני החלון אל מחוץ לחומה:

דעם פירוש עברי טייטש געפינט מען ביים דער הפטורה פון דער וואך:

כתובים תהלים עג

לתשיך מיסוד ומלכות דז"א שין דלת יוד נפש שין שין דלת שין דלת יוד רוח יאהדונהי נשמה דיסוד א אד אדנ אדני נפש אדני רוח אלף דלת נון יוד נשמה דמלכות יו הו וו הו חיה יחידה דיסוד יהוה חיה יחידה דמלכות אל שם ב"ן שבעשיה:

א לכן ענקתמו גאוה יעטף־שית חמס למו: ב יצא מחלב
עינמו עברו משכיות לבב: ג ימיקו | וידברו ברע עשק

א לכך כן עטרתיהון גיותנותא כלילא דמשוין ברישיהון מן חטוף דלהון: ב שנא מן שומנא פרצופיהון עברו חוטביהון חפורת לבא: ג יתמקמקון מן פטמא וימללון לאבאשא

רש"י

(א) לכן. בעבור שאין יסורים באים עליהם הענקתם הגאוה לעלות על צוארם גבות הרוח: יעטף שית חמס למו. החמס שעושין עושה אותן שמנים ועוטף את שתותיהם בעובי שומן ובשר: (ב) יצא מחלב עינימו. מרוב שומן עיניהם בולטות: עברו משכיות לבב. עוד יתר ממה שלבם מייחל: (ג) ימיקו. את רעיהם: וידברו

מצודת דוד

(א) ענקתמו. מעלם גאוה סביב לצארו כענק הזה המסבב הצואר: יעטף. יכסה עצמו במעטה לאחוז על האנשים לשית ולקחת החמס לעצמו: (ב) יצא. מרוב שומן ידמה שיצאו עיניהם כאלו אין להם עינים כי בעובי שומן הפניה יתכסו העינים: עברו. מאוי הלבבות מרובות עד כי עברו ליותר מאשר עלה בלבם להיות רוצים ומביטים עליה: (ג) ימיקו. ימסו בני אדם במעשיהם ובכל עת ידברו ברע עושק וכל מחשבותם כאלה:

פירוש עברי טייטש

(א) לכן ענקתמו גאוה דריבער האלטין זייא גלייך זייערע העלדזער מיט גרויסקייט יעטף שית חמס למו דאס וואס זיי טוהען רויבין מענטשין איז ביי זיי גלייך ווי זיי וויקלען זיך ארום דעם האלדז מיט אשיינעם האלדזבאנד זיי שעהמען זיך גאר ניט אונ האבין ניט קיין רחמנות: (ב) יצא מחלב עינימו פון די פעטקייט פון זייערע ברעמען זעהט אויס אז עס איז ארויס זייערע אויגין, מען זעהט זיי ניט ארויס עברו משכיות לבב זייא גייען איבער

מִמָּרוֹם יְדַבֵּרוּ: ד שַׁתּוּ בַשָּׁמַיִם פִּיהֶם וּלְשׁוֹנָם תִּהֲלַךְ בָּאָרֶץ:
ה לָכֵן יָשׁוּב עַמּוֹ הֲלֹם וּמֵי מָלֵא יִמָּצוּ לָמוֹ:

°ישוב קרי

תרגום: וּלְטָלוּמָא מִן רוּם לְבָהוֹן יְמַלְּלוּן: ד שַׁוִּיאוּ בְקַדִּישֵׁי שְׁמַיָּא פּוּמְהוֹן וּלְשָׁנְהוֹן מְצַלְהֲבָא בְקַדִּישֵׁי אַרְעָא: ה בְּכֵן תָּבוּ עַל עַמָּא דַיְיָ לַאֲלָקוּתְהוֹן וְיִמְחוֹנוּן בְּמַרְזוּפִין וּדְמַעִין סַגִּיאִין מַחְתִין לְהוֹן:

מצודת דוד

ממרום ידברו. מדברים כלפי מעלה כפרעה וסנחריב והדומים: (ד) שתו. שמו פיהם לדבר מול יושב שמים: לשונם. אף כי לשונם תהלך בארץ מתחת השמים יעיזו פניהם לדבר מול יושב שמים: (ה) לכן. בעבור רוב שלות הרשעים עם גודל רשעתם הלום. הנה ר"ל למעשה הרשעים ההם: ומי מלא. מי כוס מלא תרעלות ימצו וישתו ר"ל מאד דמותיהם נמשכות אחר מעשה הרשעים:

רש"י

ברע עושק. לעשוק אביונים: ממרום ידברו. לומר מי ה': (ה) לכן ישוב עמו הלום. לפי שעמו רואין דרך רשעים אלהה ישובו ע"ד הרשעים: ומי מלא. הם דברי תורה: ימצו. נדמה בעיניהם רק כתמלית ומזלזלים בה:

פירוש ע"ט

אויף די זעהונג פון זייערע הערצער, דאס הייסט זייא ווילען ניט זעהן דאס זעהונג פון זייערע הערצער, ווארום די הערצער זייערע זעהן דעם אומגליק וואס איז אנגעבריים פאר זיי, אבער זיי ווילען גאר ניט וויסען וואס עס וועט זיין: (ג) יָמִיקוּ זיי מאכין צו גיין די הערצער פון מענטשין וִידַבְּרוּ בְרָע עוֹשֶׁק וואס זיי ריידין שטענדיג בייזע רייד אויך פון רויב [רציחה] מִמָּרוֹם יְדַבֵּרוּ פון דעם באשעפער וואס איז אין הימעל ריידין זיי אויך זיי זאגין אז ער גיט גאר ניט אכטונג אויף דער ערד, אונ מען מעג טאהן וואס מען וויל אונ מען ווערט ניט גישטראפט פון הימעל: (ד) שַׁתּוּ בַשָּׁמַיִם פִּיהֶם זיי טוהען זייער מויל אין גאט וואס זיצט אין הימעל דאס הייסט זיי לייקענען אז עס איז גאר ניט דא קיין אויפזעהונג פון גאט אז ער זאל מאכין א אונטערשייד צווישען צדיקים אונ רשעים וּלְשׁוֹנָם תִּהֲלַךְ בָּאָרֶץ אונ זייערע צונגען גייען אום אויף דער וועלט מיט פערשידענע לצנות, אז מען דארף גאר ניט מורא האבין פאר די שטראף פון גאט: (ה) לָכֵן יָשׁוּב עַמּוֹ הֲלֹם דריבער קערט זיך אמאהל מיט דער מחשבה גאטס פאלק אהער צו דיא רשעים וּמֵי מָלֵא יִמָּצוּ לָמוֹ אונ דיא פולע [וואסערין פון די רשעים [זייער ביטערין כוס] קוועטשין זייא זיך אוים, דאס הייסט זייא זינדיגען אויך:

ברטנורא | משנה גטין פרק ד | עיקר תוי"ט

משנה: כלי מאלפי דמ"ת דמלכות דיליכם צבאות

השולח גט לאשתו והגיע בשליח או [א] ששלח אחריו שליח ואמר לו גט שנתתי לך בטל הוא, ה"ז בטל. [ב] קדם אצל אשתו. או ששלח אצלה [ג] שליח, ואמר לה גט ששלחתי ליך בטל הוא, ה"ז בטל. אם משהגיע גט לידה שוב אינו יכול

ברטנורא: השולח. והגיע בשליח. שלא היה מתכוין לרדוף אחריו להשיגו אלא שנשתהה השליח בדרך והי' לו לזה דרך לשם ורחהו וביטל הגט אפי' הכי בטל ולא אמרינן לגמורי בעלמא מתכוין שאם היה בדעתו לבטלו היה רודף אחריו: אינו יכול לבטלו. הא קמ"ל דאע"פ דחזינן ליה דמהדר עליה מעיקרא לבטולי לא אמרינן איגלאי מלתא למפרע דבטולי בעלי' והיכא דיהיב איניש גיטא לדביתהו לזמן או על תנאי אי אמר לה הרי זה גיטך מעכשיו ולזמן פלוני או אם יתקיים תנאי פלוני מכי מטא גיטא לידה לא מצי תו לבטוליה ותהיה מגורשת לאותו זמן או כשיתקיים התנאי ואי לא אמר לה מעכשיו אפילו לבתר דמטא גיטא

עיקר תוי"ט: [א] ששלח. מ"ד לא אלימא שליחותא דבתרא מעליחותיה דקמא לבטליה קמ"ל, גמרא: [ב] קדם כו'. מ"ד כי לא אמרי' לגמורא קמכוין ס"מ לבטליה אבל לדידה ודאי לגמורא קמכוין קמ"ל, גמרא. ופי' הר"ן דדומיא דשליח דהיינו דפגע מעילא ס"נ באשתו דפגע בה מעילא וקמ"ל דלא אמרינן לגמורא כו' וקדם לא"ד שלא אורחא דמלמא נקט, ועתוי"ט: [ג] שליח. ומ"ד איסו סוא דלא סרח אדעתא לגמורא אבל שליח דלא איכפת ליה כי סרח ודאי לגמורא, גמ'. וסרח דנקט לאו סרחת הדרך ודיסה סבתרם קאמר דהכי מיירי בס"ע אלא טרחת הדיבור שיש טורח וטמאל על האדם לומר האדם כדיבור

פרק ד א הַשּׁוֹלֵחַ גֵּט לְאִשְׁתּוֹ איינער האט געשיקט א גט צו זיין ווייב וְהִגִּיעַ בְּשָׁלִיחַ דער נאך האט ער גיטראפין דעם שליח או שֶׁשָּׁלַח אַחֲרָיו שָׁלִיחַ אדער ער האט געשיקט א שליח נאך דעם שליח אומצוקערין איהם וְאָמַר לוֹ אונ ער זאגט צום שליח גֵּט שֶׁנָּתַתִּי לָךְ בָּטֵל הוּא דער גט וואס איך האב דיר גיגעבין איז בטל, איך וויל ניט גטין מיט איהם הֲרֵי זֶה בָּטֵל איז דער גט בטל קָדַם אֵצֶל אִשְׁתּוֹ אז דער מאן איז געקומען צוא זיין ווייב איידער דער שליח איז צו איהר געקומען או שֶׁשָּׁלַח אֶצְלָהּ שָׁלִיחַ אדער דער מאן האט געשיקט א שליח צו זיין ווייב אונ דער שליח איז געקומען צו איהר איידער דער ערשטער שליח מיט דעם גט איז צו איהר געקומען וְאָמַר לָהּ אונ ער האט גיזאגט צו איהר גֵּט שֶׁשָּׁלַחְתִּי לָךְ בָּטֵל הוּא דער גט וואס איך האב דיר געשיקט איז בטל הֲרֵי זֶה בָּטֵל איז דער גט בטל אִם מִשֶּׁהִגִּיעַ גֵּט לְיָדָהּ אויב נאכדעם וויא דער גט איז געקומען צו איהר אין האנט וויל דער מאן איהם מבטל זיין שׁוּב אֵינוֹ יָכוֹל לְבַטְּלוֹ קען ער איהם ניט

יכול לבטלו: ב בראשונה היה עושה ב"ד במקום אחר ומבטלו. התקין רבן גמליאל הזקן שלא יהו עושין כן מפני תקון העולם. בראשונה היה משנה שמו ושמה שם עירו ושם עירה. התקין ר"ג הזקן שיהא כותב איש פלוני וכל שם שיש לו. אשה פלונית וכל שם שיש לה מפני תקון העולם: ג אין [ד] אלמנה נפרעת מנכסי יתומים אלא בשבועה. [ה] נמנעו מלהשביעה. התקין ר"ג הזקן שתהיה

עיקר תוי"ט

פ"י עלמו מסא"כ כשידבר לשליח. ועתוי"ט: (א) זה דעת ר"ש ור"ל בגמ' דדייק' דב"ד היינו ג' וטעמא דבעינן ג' יוסרי אין זה אלא עדות בעלמא ב' הר"ן דתקנה קדומה היתה כדי שיהא לדבר קול ע"כ דבי תרי לא מפקי קלא דהכא בעינן גילוי מלתא הפי מלגבות ממשעבדי כו' ולדידה חשש מזורח ליכא דהא ג' מפקי לקלא אלא טעמא משום פקות עגונות כיון דאשתכחין עליה נילך כו' לא יפריש בשביל לעגנה, ור"נ ור"י סברי דב"ד היינו תרי (וקרי להו ב"ד משום דאין דבר שנעשה פחות מב' ואפי' הילא דלא סייעין לשקרי), וכ"ה כל הפוסקים ולדידהו טעמא משום חשש ממזרות וא"כ הר"ב מוכח פטרי הכי סרי ודלא כהלכתא,

ועתוי"ט:(ב)והיינו מכת מרדות דודאי דאין כאן מלקות דאורית' וטעמא דמלקין משום דקי"ל דתקנתא דר"ג לא היתה אלא לכתחלה אבל בדיעבד אם בטלו מבוטל ותיסו דוקא לאחר תקנת ר"ג אבל מה שקודם ר"ג למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה אפי' בדיעבד הוא: [ד] אלמנה כו'. וכל הבא ליפרע מנכסי יתומים וה"ע לאשמי אין נפרעים מנכסי יתומים אלא בשבועה דנמנעו מלהשביע האלמנה אלא דאלמנה הוי חידוש טפי דסד"א משום חינא אקיל רבנן עלה ולכך נקט ליתא נמי באלמנה, כדאיתא בגמרא ותוס', ועתוי"ט: [ה] נמנעו. ב"ד, הר"מ: (ג) ולפיכך באלמנה הוא דנמנעו אבל לא בגרושה, גמרא: (ד) וז"ל הר"ן כל מה שירצו יתמנו היתומי' דבר קשה להדירה בו כגון קונם כו' ולא הצידא לעבור על נדרה ואפי' תעבור אין עונשן של נדרים חמור כל כך כעונשן של שבועה שנפרעים ממנו ומכל העולם. בגמרא וניחוש דלמא אזלא להכם ושרי לה ומשני קסבר צריכה לפרט את הנדר שאין נדרה נדר הוה וכי מפרטא קמיה דליתומי' נדרה וכן נדרה אם נהניתי מכתובתי כלום לא שרי לה: ואם

ברטנורא

לידה תני מבטל ליה: ב בראשונה. לא היה מבטלו בפני האשה ולא בפני השליח אלא במקום שהי' עומד היה מבטלו בפני ג' (א): מפני תקון העולם. שהשליח אינו יודע בדבר מוליכו לה והיא נשאת בו ומכה תקנת ר"ג מלקין (ב) על מי שמבטל הגט או מוסר מודעא על הגט: בראשונה היה משנה שמו ושמה. כשהיו לו ב' שמות אחד כאן ואחד במדינת הים היה מגרשה בשם הנוהג במקום כתיבת הגט ולא היה מקפיד לכתוב את שניהם: מפני תקון העולם. שלא יוציאו לעז על בניה מן השני לאמר לא גירשה בעלה שאין זה שמו ואדם שהוחזק בב' שמות בב' מקומות חד במקום הכתיבה וחד במקום הנתינה אינה מגורשת עד שיכתוב שם של מקום הנתינה ושם של מקום הכתיבה עמו אבל אם הוחזק בב' שמות במקום אחד וכתב אחד מן השמות בדיעבד הגט כשר מיהו לכתחלה צריך לכתוב שניהם והיכא דשינה שמו או שמה בגט אע"פ שכתב אח"כ כל שם שיש לו הגט בטל: ג אין אלמנה נפרעת. כתובתה מנכסי יתומים: אלא בשבועה. שלא נתקבלה כלום: נמנעו מלהשביעה. שמפני שהיא טורחת לפני היתומים (ג) מורה היתרא לעצמה לישבע שלא לקחה כלום ואע"פ שלקחה דבר מועט סבורה שבשכר טירחא נוטלתו ואינו מפרעון כתובתה ולפיכך נמנעו מלהשביעה והיתה מפסדת כתובתה: התקין ר"ג שתהא נודרת ליתומים כל מה שירצו. כגון קונם מיני מזונות עלי (ד) אם נהניתי

מְבַטֵּל זיין: ב בָּרִאשׁוֹנָה הָיָה עוֹשֶׂה בֵּית דִּין בְּמָקוֹם אַחֵר וּמְבַטְּלוֹ אין אָנְהֵייבּ איז גִיוֶוען דֶער דין אַז דֶער מאן הָאט גִיוָואלְט מְבַטֵּל זיין דֶעם גֶט וָואס עֶר הָאט גֶעשִׁיקְט דוּרְךְ דֶעם שָׁלִיחַ איז עֶר גֶעגַאנְגֶען צוּא בֵּית דִין אֲפִילוּ דֶער בֵּית דִין איז גִיוֶוען אויף אֵיין אַנְדֶער אָרְט, נִיט וואוּ דִי אִשָּׁה אָדֶער דֶער שָׁלִיחַ איז גִיוֶוען אוּנ הָאט פַאר דֶעם בֵּית דִין מְבַטֵּל גִיוֶוען דֶעם גֶט הִתְקִין הָאט גִימַאכְט אַתַּקָּנָה רַבָּן גַמְלִיאֵל הַזָּקֵן שֶׁלֹּא יְהוּ עוֹשִׂין כֵּן מֶען זָאל נִיט אַזוֹי טָאהן מִפְּנֵי תִּקּוּן הָעוֹלָם עֶס זָאל זַיין אַתַּקָּנָה פַאר דִי וֶועלְט, טָאמֶער וֶועט דֶער שָׁלִיחַ נִיט ווִיסְן אַז דֶער מַאן הָאט מְבַטֵּל גִיוֶוען דֶעם גֶט וֶועט עֶר גֶעבִּין דֶעם גֶט דִיא אִשָּׁה אוּנ זִיא וֶועט חֲתוּנָה הָאבִּין מִיט אֵיין אַנְדֶער מַאן בָּרִאשׁוֹנָה הָיָה מְשַׁנֶּה שְׁמוֹ וּשְׁמָהּ אין אָנְהֵייבּ איז גִיוֶוען דֶער דין אויבּ מֶען הָאט דֶעם מַאן אָדֶער דָאס ווַייבּ גֶערוּפִין אין דִי שְׁטָאט אֵיין נָאמֶען אוּנ אִין אֵיין אַנְדֶערֶע שְׁטָאט אִין אַוַּויטֶע מְדִינָה הָאט מֶען זַייא גֶערוּפִין מִיט אַנְדֶערֶע נֶעמֶען הָאט מֶען נָאר גֶעשְׁרִיבֶּען אִין גֶט דֶעם נָאמֶען וָואס זַייא וֶוערִין גֶערוּפֶען אויף דֶעם אָרְט ווָאוּ מֶען שְׁרַייבְּט דֶעם גֶט אוּנ מֶען הָאט נִיט גֶעשְׁרִיבֶּען בֵּיידֶע נֶעמֶען שֵׁם עִירוֹ וְשֵׁם עִירָהּ דֶעם נָאמֶען פוּן זַיין שְׁטָאט אוּנ דֶעם נָאמֶען פוּן אִיהר שְׁטָאט הָאט מֶען אויךְ נִיט גֶעשְׁרִיבֶּען אִין גֶט, מֶען הָאט נָאר גֶעשְׁרִיבֶּען דֶעם נָאמֶען פוּן דִיא שְׁטָאט וָואס זַיי וֶוערִין דָארְט גִיגֶט הִתְקִין רַבָּן גַמְלִיאֵל הַזָּקֵן הָאט רַבָּן גַמְלִיאֵל הַזָּקֵן גִימַאכְט אַתַּקָּנָה שֶׁיְּהֵא כּוֹתֵב מֶען זָאל שְׁרַייבֶּען אִין גֶט אִישׁ פְּלוֹנִי יֶענֶער מֶענְטְשׁ (דְהַיְינוּ רְאוּבֵן) וְכָל שֵׁם שֶׁיֵּשׁ לוֹ אוּנ אַלֶע נֶעמֶען וָואס עֶר הָאט נָאךְ, זָאל מֶען אויךְ שְׁרַייבְּען אִין גֶט אִשָּׁה פְּלוֹנִית יֶענֶע אִשָּׁה (דְהַיְינוּ שָׂרָה) וְכָל שֵׁם שֶׁיֵּשׁ לָהּ אוּנ אַלֶע נֶעמֶען וָואס זִיא הָאט נָאךְ, זָאל מֶען אויךְ שְׁרַייבֶּען אִין גֶט מִפְּנֵי תִּיקּוּן הָעוֹלָם עֶס זָאל זַיין אַתַּקָּנָה פַאר דִיא וֶועלְט, מֶען זָאל נִיט קוּמֶען זָאגִין אַז דָאס אִיז נִיט דֶער מַאן אָדֶער דָאס אִיז נִיט דִיא אִשָּׁה פוּן דֶעם גֶט, ווַייל אִין אֵיין אַנְדֶער אָרְט הֵייסִין זַיי אַנְדֶערֶע נֶעמֶען, דַארִיבֶּער זָאל מֶען אִין גֶט שְׁרַייבֶּען אַלֶע נֶעמֶען זַיינֶע אוּנ אִירֶע: ג אֵין אַלְמָנָה נִפְרַעַת מִנִּכְסֵי יְתוֹמִים אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה אַאַלְמָנָה וֶוערְט נִיט אָפּ גִיצָאלְט דִי כְּתוּבָּה פוּן דִי יְתוֹמִים נָאר מִיט אַשְׁבוּעָה, זִיא מוּז שְׁוֶוערִין אַז זִיא הָאט נִיט אָפּ גִינוּמֶען דִיא כְּתוּבָּה. נָאכְדֶעם נִמְנְעוּ מִלְּהַשְׁבִּיעָהּ הָאט מֶען זִיךְ פַארְמִיטֶען צוּ גֶעבִּין אִיהר אַשְׁבוּעָה הִתְקִין רַבָּן גַמְלִיאֵל הַזָּקֵן הָאט רַבָּן גַמְלִיאֵל הַזָּקֵן גִימַאכְט אַתַּקָּנָה שֶׁתְּהֵא נוֹדֶרֶת לַיְתוֹמִים כָּל מַה שֶּׁיִּרְצוּ זִיא זָאל טָאהן אַנֶדֶר צוּ דִיא יְתוֹמִים אויף וָואס זַייא ווִילֶען, דְהַיְינוּ זִיא זָאגְט עֶס זָאל אָסוּר זַיין אויף מִיר אַלֶע מִינִים פֵּירוֹת אויבּ אִיךְ

נודרת ליתומים כל מה שירצו וגובה כתובתה. העדים חותמים על הגט מפני [ו] תקון העולם. הלל התקין פרוזבול מפני תקון העולם: ד עבד שנשבה ופדאוהו אם לשום עבד [ז] ישתעבד, אם לשום בן חורין לא ישתעבד. רשב"ג אומר בין כך ובין כך ישתעבד. עבד שעשאו רבו אפותיקי לאחרים ושחררו שורת הדין אין העבד חייב כלום אלא מפני תקון העולם כופין את רבו ועושה

ברטנורא

מכתובתי: וגובה כתובתה. ואם נשאת לאחר קודם שהדירוה היתומים על כתובתה ואם ידירוה אחר שנשאת שמא יפר לה בעלה (ה) כיצד יעשו משביעין אותה חוץ לבית דין (ו) שבועה דרבנן שאין עונשה מרובה ונוטלת כתובתה אחר שנשאת וכשבאה לגבות כתובתה קודם שתנשא לאחר הרשות ביד היתומים רצו משביעין אותה חוץ לב"ד או מדירים אותה בב"ד: העדים חותמין על הגט מפני תקון העולם. אתרוייהו קאי גבי אלמנה שתהא נודרת ליורשים כל מה שירצו מפני תקון העולם שיהיו הנשים נשאות לבעליהן ולא תתאנה להפסיד כתובתן וגבי עדים החותמין על הגט מפני תקון העולם דהואיל ועדי מסירה כרתי שהעדים שנמסר הגט בפניהם לאשה הם עיקר הגירושין לא היה צריך שיחתמו עדים בגט אלא מפני תקון העולם דחיישינן שמא ימות אחד מן העדים שנמסר הגט בפניהם ונמצא הגט שבידה בלא עדים כחספא בעלמא: הלל התקין פרוזבול. שראה את העם שנמנעו מלהלוות זה את זה ועברו על מה שכתוב בתורה השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל עמד והתקין פרוזבול וזה גופו של פרוזבול מוסר אני לכם פלוני ופלוני הדיינים שכל חוב שיש לי אצל פלוני שאגבנו כ"ז שארצה: ד עבד שנשבה ופדאוהו. ישראלים אחרים לאחר שנתייאש רבו ממנו: אם לשום עבד ישתעבד. לרבו שני: לשום בן חורין לא ישתעבד. לא לרבו ראשון ולא לרבו ב' לא דהא לשום בן חורין פרקיה לרבו ראשון לא דלמא ממנעי ולא פרקי (ח): רשב"ג אומר בין כך ובין כך ישתעבד. לרבו ראשון שלא יהא כל אחד ואחד הולך ומפיל עצמו לגייסות ומפקיע עצמו מיד רבו (ט): אפותיקי. פה תהא קאי מזה תגבה חובך ולא ממקום אחר (י): ושחררו. רבו ראשון: שורת הדין אין העבד חייב כלום. לרבו שני שהשחרור ששחררו רבו ראשון מפקיעו מידי שעבוד: אלא מפני תקון העולם. שמא ימצאנו רבו שני בשוק ויאמר לו עבדי אתה ויוציא לעז על בניו: כופין את רבו. שני ועושהו בן חורין וכותב לו העבד שטר חוב על דמיו,

עיקר תוי"ט

(ה) ואם תאמר ידירוה בדברים שאין בהם עינוי נפש שאין הבעל יכול להפר, וי"ל כיון שאין בהם עינוי נפש לא תחוש אם תקיימם כו' וא"ת ידירוה שלא תאכל ככר זה כו' והאכלנו לאחר בפניהו, וי"ל דלא תחוש לעונש זה אלא בנדר שאין ידו עומדת באיסור כל ימים, תוס' והרא"ש. ובגמ' וכי לא ניחא כמי נהכי ...ה מיפר לה בעל ומשני אין הבעל מיפר בקודמין, ועיין תוי"ט: (ו) פרש"י ששבועות הדיינים של תורה היא ונקיט ס"ס בידים או תפילין ומשביע לה בשם או בכינוי כדאמרינן באברהם שים נא ידך ואשביעך ועונשו מרובה וחוץ לב"ד שבועה דרבנן בקללה אמור ולא נקט מידי ואין עונשה כל כך ואע"פ ששבועת המשנה שבסוס כשל תורה תקני כאן להקל בכך כדרך שתקנו שתהא גובה בנדר: [ו] תקון כו'. לאו למימרא שיהו צריכין כך לכתחלה דהא לעיל מכשירין חכמים דהיינו ר"א אפי' בלא עידי חתימה אלא תיקון ולימד נעשות כן כדי שלא יהא צריך לע"מ אבל אם רוצה לכתחלה לסמוך על ע"מ יש לסמוך, הרא"ש: (ז) דקני ליה משבאי דכיון דרבו לאחין איהו קנאו שבאי כמה שהחזיק בו דיכול עכו"ם לקנות עכו"ם למעשה ידיו מק"ו דישראל דעכו"ם קונה ישראל דכתיב וישב ממנו שבי, כדאיתא בגמרא: (ח) ותימה דתיפוק ליה לפי שנתייאשו ממנו, והכי איתא בגמרא וכ"כ הר"מ, ועתוי"ט: (ט) דאי ישתעבד לשני אתי יפיל עצמו לגייסות כדי שילוה לענין מליאה ומתניה דלא קני ליה שני אלא למעשה ידיו כמו שקנאו השבאי שממנו קנאו הוא ושמעים כמי שהוא שונא לרבו מתמול שלשום ומפקיע עצמו ממנו, תוס' ועתוי"ט: [ז] ישתעבד. ולרבו נותן דמיו, הר"מ'. ופי' הכ"מ דהיינו אם פדהו לשם עבד אבל כשפדאו לשם בן חורין הרי הפקיר דמיו: (י) והיינו אפותיקי מפורש לאפוקי אם כתב לו נכסי הוכך מזה דהיינו אפותיקי סתם נ"ל דמשחרר דלכתוב שטר

האב עפעס גענומען פון מיין מזונות פארמעגין
אויף מיין כתובה וגובה כתובתה אונ זיא נעמט אפ
איהר כתובה העדים חותמין על הגט מפני תיקון העולם
וואס עדות דארפין זיין גיחתמת אויף אגט דאס
איז אתקנה פאר די וועלט, אפילו די עדות וועלין
שטארבין אדער זיי וועלין זיין אין אוויטע מדינה
וועט מען נאר רופען מענטשין וואס דער קענען
אז דאס איז זייערע חתימות וועט זיין דער גט
כשר הלל התקין פרוזבול מפני תיקון העולם וואס הלל
האט גיזאגט אז דעם זיבעטין יאהר דאס איז
שמטה זאלין אלע מלוות געבין זייערע וועקסלען
צו בית דין וועט זייערע חובות ניט פאר פאלין
זיין דורך שמטה דאס איז אתקנה פאר די וועלט,
איינער זאל וועלין בארגען געלט דעם אנדערען
וויל ער וועט וויסען אז זיין געלט וועט ניט זיין
פאר פאלען דורך שמטה (פרוזבול איז טייטש,
פרוז אתקנה, בול די רייכע, אתקנה פאר רייכע
זייא זאלין ניט שאדין האבין זייער געלט): ד עבד
שנשבה ופדאוהו אויב אקנעכט אבגעגני איז גיפאנגען
גיווארין, אונ דער בעל הבית האט שוין ניט
גירעכינט איהם צו לייזין נאר אנדערע מענטשין
האבין איהם אויס גלייזט אם לשום עבד אויב מען
האט איהם גילייזט אויף דעם תנאי ער זאל דינען
ביא דעם אויס לייזער ישתעבד מוז ער דינען ביא
דעם אויס לייזער אם לשום בן חורין אויב מען האט
איהם גלייזט אויף דעם תנאי ער זאל זיין פריא
לא ישתעבד זאל ער קיינעם ניט דינען, רבן שמעון
בן גמליאל זאגט בין כך סייא מען האט איהם
גילייזט ער זאל נאר ניט דינען ובין כך אונ סייא
מען האט איהם גלייזט ער זאל דינען צום אנדערען
בעל הבית ישתעבד זאל ער אלץ דינען צום ערשטין
בעל הבית עבד שעשאו רבו אפותיקי לאחרים אבעל
בית האט גיזאגט צו זיין בעל חוב אויב איך
וועל דיר ניט בצאהלין דיין חוב צוא דער צייט
זאלסטו אפ נעמען דיין חוב פון דעם קנעכט ושחררו
אונ דר בעל הבית האט דעם קנעכט פריי גימאכט
שורת הדין אין העבד חייב כלום נאך דעם דין איז דער
קנעכט ניט שולדיג צוא דינען, ניט צום ערשטין
בעל הבית וויל ער האט אים פריי גימאכט, אונ
ניט צום אנדערין וויל ער איז ניט זיין קנעכט אלא
מפני תקון העולם נאר צו מאכין אתקנה פאר די וועלט

אותו בן חורין וכותב שטר על דמיו. רשב"ג אומר
אינו כותב אלא משחרר: ה מי שחציו עבד וחציו
בן חורין עובד את רבו יום אחד ואת עצמו יום
אחד, דברי ב"ה. אמרו להם ב"ש תקנתם את
רבו ואת עצמו לא תקנתם. לישא שפחה אינו יכול
[ח] (כ"א אי אפשר) שכבר חציו בן חורין, בת חורין
אינו יכול שכבר חציו עבד, ליבטל והלא לא נברא
העולם אלא לפריה ורביה. שנאמר [ט] לא תוהו
[י] בראה לשבת יצרה, אלא מפני תקון העולם
כופין את רבו ועושה אותו בן חורין, וכותב שטר
על חצי דמיו. וחזרו ב"ה להורות כדברי ב"ש:
ו המוכר עבדו לכותי או לחוצה לארץ, יצא בן
חורין. אין פודין את השבוים יתר על כדי דמיהן, מפני תקון העולם. ואין
מבריחין את השבוים, מפני תקון העולם. רשב"ג אומר מפני תקנת

עיקר תוי"ט

סא כתי וקאי דהא משתעבדי ליה כולהו נכסי הר"ן: [ח] אי
אפשר. משום לאו דלא יהיה קדש דמתרגמינן לא יסב גברא
עבד"י איתתא אמה ונישא הליה שפחה ומליה ב"ח א"י דאתי
לד עבדות ומשתמש בלד חירות, ועתוי"ט: [ט] לא תוהו כו'.
הא דלא נקט קרא דאורייתא דפרו ורבו משום דאי היה יכול
לקיים שבת כל דכו משים פרו
ירבו לא הוס כפינן ליה דלא
נתחייב בה משום דאנוס הוא,
ועי"ל דנקט לשבת משום דשייך
אף בלד עבדות אבל תו"ר לא
שייך אלא בלד חירות (דאמתא
לא מפקדה אפו"ר וכל מלוה
שאין האשה חייבת בה אין
העבד חייב בה). תוס':
[י] בראה. יולר הארץ לא על
תהו להיות ריקנים ברא אותה
כ"א לשבת להיות בה יישוב
ילדה, רש"י: (יא) ר"ל בגמרא:
(יב) ומחלוקת קאי אסוף
המשנה ואיסורא נמי איתא

ברטנורא

כלומר כפי מה שהוא שוה לימכר בשוק לא כפי החוב אם
היה החוב יותר על דמיו: רשב"ג אומר. אין העבד
כותב שטר חוב שהוא אינו חייב כלום אלא רבו ראשון
שהזיק שעבודו של זה הוא צריך לשלם לו דמיו שהמזיק
שעבודו של חבירו חייב,
והלכה כרשב"ג: ה מי
שחציו עבד וחציו בן
חורין. כגון עבד של ב'
שותפים ושחררו אחד מהם
א"נ שקבל רבו ממנו חצי
דמיו ושחרר חציו באותם
הדמים: תקנתם את רבו.
שאינו הפסיד כלום: לישא
שפחה אינו יכול. מפני
צד חירות שבו: בת חורין
אינו יכול. מפני צד עבדות
שבו: כופין את רבו
ועושהו בן חורין. וה"ה
אם היה עבד של מאה
שותפין ואחד מהם שחררו שכופין את כלם לשחררו: ו יצא בן חורין. אם ברח מן הכותי או שקנסו אותו
ב"ד לפדותו מן הכותים כדאמרי' (יא) כופין אותו לפדותו ואחר שפדאו לא ישתעבד בו וקנס חכמים הוא
לפי שהפקיעו מן המצות וכן לח"ל יצא לחירות לפי שהוציאו מא"י (יב): מפני תקון העולם. שלא ימסרו
הכותים עצמם להרבות להביא שבויין כשרואין שמוכרין אותם ביותר מכדי דמיהם: ואין מבריחין את השבויין מפני
תקון העולם. שמא יקלפו על השבויים העתידים לבא לידם ויתנום בשלשלאות וישימו כסד רגלם: רשב"ג אומר

מען זאל נישט נארין דיא בעלי חובות כופין את רבו
גייט מען זיין אנדערין בעל הבית [עיין בתרע"ב] ועושה
אותו בן חורין אונ ער מאכט איהם פריי וכותב שטר על
דמיו אונ דער קנעכט גיט דעם בעל חוב אוועקסיל
אויף זיין געלט, אויב דער חוב איז ווייניגער וויא
פיל דער קנעכט איז ווערט גיט ער איהם דעם
וועקסיל אויף דעם חוב, אונ אויב דער קנעכט איז
ווייניגער ווערט וויא דער חוב גיט ער איהם דאס
וועקסיל אויף וויא פיל ער איז ווערט, רבן שמעון
בן גמליאל זאגט אינו כותב דער קנעכט דארף נישט
שרייבין אוועקסיל אויף דעם חוב פון בעל הבית
אלא משחררו נאר דער בעל הבית וואס האט פריי
גימאכט זאל געבין אוועקסיל וארער באצאהלין
דעם קנעכט אויף זיין חוב: ה מי שחציו עבד וחציו
בן חורין צוויי מענטשין האבין געקויפט אקנעכט
בשותפות אונ איינער האט דעם קנעכט פרייא
געמאכט פון זיין חלק אונ דער אנדערער האט
איהם ניט פריי געמאכט, איז דער קנעכט העלפט
קנעכט אונ העלפט פריי עובד את רבו יום אחד דינט
ער דעם בעל הבית איין טאג ואת עצמו יום אחד אונ
זיך אליין איין טאג דברי בית הלל אזוי זאגט בית הלל
אמרו לו בית שמאי האבין בית שמאי גיזאגט צו בית
הלל תקנתם את רבו איר האט גוט גימאכט פאר זיין
בעל הבית זיין בעל הבית האט קיין שאדין ואת
עצמו לא תקנתם אבער אים אליין דעם קנעכט האט
איהר ניט גוט גימאכט לישא שפחה ער זאל נעמען
אשפחה אי אפשר איז ניט מיגלאך שכבר חציו בן חורין
ווייל ער איז העלפט פריי בת חורין אפרייע אי אפשר
קען ער ניט נעמען שכבר חציו עבד ווייל ער איז
העלפט אקנעכט יבטל ער זאל זיין ליידיג, ער זאל
ניט נעמען אווייב והלא לא נברא העולם די וועלט איז
דאך באשאפין געווארין אלא לפריה ורביה מען זאל
זיך פרוכטבארין אונ מערין שנאמר ווי עס שטייט
לא תהו בראה ניט צוא וויסט האט מען דיא וועלט
באשאפין לשבת יצרה צו בזיצין איר האט מען זיא
בשאפין אלא מפני תקון העולם נאר צו מאכין אתקנה
פאר די וועלט כופין את רבו נייט מען דעם אנדערין
בעל הבית ועושה אותו בן חורין אונ ער מאכט איהם
פריי וכותב שטר על חצי דמיו אונ דער קנעכט שרייבט
אים אוועקסיל אויף זיין העלפט געלט וחזרו בית הלל
להורות כדברי בית שמאי האבין בית הלל חרטה גיהאט
פון זייערע רייד אונ זיי פסקנן אויך ווי בית שמאי:
ו המוכר עבדו לעובד כוכבים ווען איינער האט פארקויפט
זיין כנעני'שען קנעכט צו אגעצין דינער או לחוצה לארץ
אדער ער האט איהם פארקויפט צו איוד וואס
וואהנט אין חוצה לארץ אונ דער קנעכט וועט
אויך מוזין זיין אין חוצה לארץ יצא בן חורין מוז דער
בעל הבית אויס לייזין דעם קנעכט אונ דער
קנעכט איז פריי ער דארף צו קיינעם ניט דינגען
אין פודין את השבוין יותר על כדי דמיהן מען טאר ניט
אויס לייזין געפאנגענע מענטשין פאר מער געלט
ווי פיל זיי זענען ווערט מפני תקון העולם עס זאל זיין
אתקנה פאר די וועלט, אז די פאנגער וועלין זעהן
מען גיט זיי פיל אויס לייז געלט וועלין זיי זיך
שטארקין צו פאנגען יודין ואין מבריחין את השבוין מען

מפני תקנת השבויין. דלא חיים רשב"ג על העתידים לבא בשביה אלא על אותם שהם שבויים עתה עמו שאם אינו שבוי אלא הוא יחידי מבריחין אותו הואיל ואין להוש כאן מפני תקנת שבויים אחרים כשאין שבויים אחרים עמו והלכה כר"ש בן גמליאל: ז משום שם רע. שיצא עליה לעז זנות: משום נדר. שנדרה והוא אומר אי אפשי באשה נדרנית (יב): לא יחזיר. ואפילו נמצאו הדברים שקר או הנדר התירו חכם שמא תלך ותנשא לאחר ויאמר הלעז של זנות שקר והנדר יתירנו חכם והיא לא תהיה פרוצה בנדרים ויאמר אלו הייתי יודע שכן אפילו היו נותנים לי ק' מנה לא הייתי מגרשה ונמצא גט בטל ובניה ממזרים (יג) לפיכך אומרים לו הוי יודע שהמוציא את אשתו משום שם רע ומשום נדר לא יחזיר עולמית ומתוך הדברים הללו הוא גומר ומגרש גירושין גמורים ולא מצי תו לבוא לקלקלה: ר"י אומר כל נדר שידעו בו רבים לא יחזיר. ר"י סבר דטעמא דרבנן המוציא את אשתו משום שם רע ומשום נדר לא יחזיר כדי שלא תהיינה בנות ישראל פרוצות בעריות ובנדרים (יד) ומשום הכי קאמר דנדר שידעו בו רבים עשרה מישראל או יותר איכא פריצותא טפי וקנסוה ולא יחזיר ושלא ידעו בו רבים ליכא פריצותא כולי האי ולא קנסוה: לא יחזיר. דרבי מאיר סבר טעמא משום קלקולא הלכך נדר שאינו יכול להפר אבל חכם יכול להתיר יכול הוא לקלקל את הגט לאחר שתנשא לאחר ויאמר אלו הייתי יודע שחכם יכול להתיר לא הייתי מגרשה ושא"ל חקירת חכם אלא הוא יכול להפר לא הוצרכו חכמים לאסור עליו מלהחזירה לפי שאינו יכול לקלקלה ולומר אלו הייתי יודע כו' שהרי נדר פתוח הוא והיה לו להפר ולא הפר (טו): לא אסרו זה. שצריך חקירת חכם להחזיר: אלא מפני זה. שאינו צריך דבצריך לא היה לנו לחוש לקלקולא לפי שאינו יכול לומר אלו הייתי יודע שחכם יכול להתירו לא הייתי מגרש דאנן סהדי שאע"פ כן היה מגרש שאין אדם רוצה שתתבזה אשתו בב"ד בפני חכם לילך לבית דינו ולשאול על נדרה אלא מפני נדר שאינו צריך חכם ובעלה יכול להפר אסרו את כלן שלא יאמר אלו הייתי יודע שהייתי יכול להפר לא הייתי מגרשה: א"ר יוסי ברבי יהודה כו'. בגמרא מפרש דחסורי מחסרא וה"ק בד"א כשנדרה היא אבל נדר הוא שיגרשנה וגרשה יחזיר ולא חיישינן לקלקולא (טז) ואמר רבי יוסי ברבי יהודה מעשה נמי בנידון כא' שאמר לאשתו קונם אם איני מגרשך כלומר

השבוים. אין לוקחין [כ] ספרים תפילין ומזוזות מן הכותי יותר על כדי דמיהן, מפני תקון העולם: ז המוציא את אשתו משום שם רע לא יחזיר משום נדר לא יחזיר. רבי יהודה אומר כל נדר שידעו בו רבים לא יחזיר, ושלא ידעו בו רבים יחזיר. רבי מאיר אומר כל נדר שצריך חקירת חכם לא יחזיר, ושאינו צריך חקירת חכם יחזיר. אמר רבי אלעזר לא אסרו זה אלא מפני זה. אמר ר' יוסי בר' יהודה

ואיתו קנסי שיאכל דמיו, גמ': [כ] ספרים. שלא להרגיל אותן לגנובן ולגוזלן, הר"מ: (יג) וכ"ל שלא בא לומר שצריך שיאמר לו בשעת גירושין דאם כן במוציא משום ש"ר נמי הו"ל לפרש כן אלא שפי' מאי איכפת ליה באם נדרה וקאמר שהוא אומר א"א כו'. תוי"ט וע"ש: (יד) ל"ד דהא לא התנה בכך אלא לעז בעלמא, וכ"כ התוס': (טו) אבל לקלקולא לא חייש הכא דצריך חקירת חכם ס"ל כר"א וכא"ל ס"ל כר"מ, גמ': (טז) נראה לי דר"מ לטעמיה במ"ז פ"א דנדרים דאימר לא הייתי יודע שאם נדר שאעפ"כ הו"ל להפר וכ"א ס"ל כרבנן דהתם, ועתוי"ט: (יז) בגמ' פשיטא מאי ניחוש לה מ"ד נגזור משום דר"נ דתניא ר"נ אומר הנודר כאלו בנה במה והמקיימו כמי שהקריב

טאר ניט אנריידין די געפאנגענע זייא זאלין אנטלויפין מִפְּנֵי תִּקּוּן הָעוֹלָם עס זאל זיין אתקנה פאר די וועלט, ווייל די פאנגער וועלין ביזו ווערין אז זיי וועלין נאך אמאהל פאנגען וועלין זייא אנטאהן קייטין אונ וועלין זייא פייניגין, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל זאגט אויב אלע גיפאנגענע קענין אנטלויפין עס זאל קיינער ניט בלייבין מעג מען זיי אנריידין צום אנטלויפין אונ מען האט ניט מורא טאמער וועלין זיי פאנגען נייע מענטשין אונ וועלין זייא פייניגען, נאר אויב ניט אלע וועלין קענען אנטלויפין עס וועלין נאך בלייבין געפאנגענע, טאר מען זייא ניט אנריידען צום אנטלויפין מִפְּנֵי תַּקָּנַת הַשְּׁבוּיִין עס זאל זיין אתקנה פאר די געפאנגענע וואס בלייבין נאך אין געפינקעניס מען זאל זייא ניט פייניגין וְאֵין לוֹקְחִין סְפָרִים תְּפִילִין וּמְזוּזוֹת מִן הָעַכּוּ"ם יוֹתֵר עַל כְּדֵי דְמֵיהֶן מען טאר ניט קויפין ספרים תפילין מזוזות פון אגעצין דינער פאר מעהר ווי פיל זייא זענען ווערט מִפְּנֵי תִּקּוּן הָעוֹלָם עס זאל זיין אתקנה פאר די וועלט זיי זאלין ניט זובין צו גנבענען ספרים אונ תפילין אונ מזוזות: ז הַמּוֹצִיא אֶת אִשְׁתּוֹ מִשּׁוּם שֵׁם רָע אז איינער גט זיין ווייב ווייל זיא האט אשלעכטין נאמען מען זאגט אויף איהר זיא איז אזונה לֹא יַחֲזִיר טאר ער זיא ניט צוריק נעמען נאך דעם גט מִשּׁוּם נֶדֶר אונ אז ער גט זיין ווייב ווייל זיא האט אנדר גיטאהן זיא זאל ניט עסין פלייש אדער אנדערע נדרים לֹא יַחֲזִיר טאר ער זיא ניט צוריק נעמען נאך דעם גט, רַבִּי יְהוּדָה זאגט כָּל נֶדֶר שֶׁיָּדְעוּ בוֹ רַבִּים לֹא יַחֲזִיר אלע נדרים וואס פיל מענטשין ווייסן פון זיי טאר ער זיא ניט צוריק נעמען נאך דעם גט וְשֶׁלֹּא יָדְעוּ בוֹ רַבִּים יַחֲזִיר אונ די נדרים וואס קיינער ווייסט ניט פון זייא מעג ער זיא צוריק נעמען נאך דעם גט רַבִּי מֵאִיר זאגט כָּל נֶדֶר שֶׁצָּרִיךְ חֲקִירַת חָכָם אויב ער האט איהר גיגט ווייל זיא האט גיטאן אזעלכע נדרים וואס מען דארף פרעגין ביי אחכם ער זאל איהר מתיר זיין לֹא יַחֲזִיר טאר ער זיא ניט צוריק נעמען נאך דעם גט וְשֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ חֲקִירַת חָכָם יַחֲזִיר אונ אויב ער האט איהר גיגט ווייל זיא האט אזעלכע נדרים וואס מען דארף ניט פרעגין בייא אחכם, נאר דער מאן קען זייא מתיר זיין, מעג ער זיא צוריק נעמען נאך דעם גט אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לֹא אָסְרוּ זֶה אֶלָּא מִפְּנֵי זֶה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר האלט אויב דער מאן האט גיגט זיין ווייב ווייל זיא האט גיטאן אזעלכע נדרים וואס דער מאן קען זייא מתיר זיין, טאר ער זיא געווים ניט צוריק נעמען נאך דעם גט, נאר אפילו ער האט איהר גיגט וויל זיא האט אזעלכע נדרים וואס דער מאן קען ניט מתיר זיין

יאסרו כל הפירות שבעולם עלי אם איני מגרשך וגרשה והתירו לו חכמים שיחזירנה מפני תקון העולם כלומר שלא אמרו חכמים המגרש את אשתו משום נדר לא יחזירנה אלא מפני תקון העולם דחיישינן לקלקולא והא ל"ש אלא משום נדר דידה אבל כשנדר הוא שאין כאן משום תקון העולם התירו להחזיר והלכה כר' יוסי: **ח** רבי יהודה אומר לא יחזיר. שמא תנשא ותלד ויאמר אלו הייתי יודע שכן אפילו היו נותנים לי מאה מנה לא הייתי מגרשך

מעשה בצידן בא' שאמר לאשתו קונם אם איני מגרשך וגירשה והתירו לו חכמים שיחזירנה מפני תקון העולם: **ח** המוציא את אשתו משום [ל] אילונית, רבי יהודה אומר לא יחזיר, וחכ"א יחזיר. נשאת לאחר והיו לה בנים הימנו והיא תובעת כתובתה. א"ר יהודה אומר לה שתיקותיך יפה ליך מדבוריך: **ט** המוכר את עצמו ואת בניו לכותי אין פודין אותו. אבל פודין את הבנים לאחר מיתת אביהן. המוכר את שדהו לכותי, וחזר ולקחה ממנו ישראל [מ]. הלוקח מביא ממנו

והיא תובעת כתובתה. שהאילונית אין לה כתובה ועכשיו שנמצא שאינה אילונית תובעת כתובתה: שתיקותיך יפה ליך מדיבוריך. שיאמר אלו ידעתי שסופי ליתן לך כתובה לא גרשתיך (ל) ונמצא גט בטל ובניה ממזרים: **ט** אין פודין אותו. והוא שרגיל בכך כגון שמכר ושנה ושלש

(יז): וחכ"א יחזיר. דלא חיישינן לקלקולא ובגמ' מפרש מאן חכמים ר"מ דאמר בעינן תנאי כפול והכא במאי עסקינן דלא כפליה לתנאי (יח) שלא אמר לה הוי יודעת שמשום איילוני' אני מוליאך ואם אין את איילונית לא יהא גט (יט) דהשתא הוי גט אפי' אינה איילונית:

עליה קרבן וסאי כיון דקיים נדרי נקנסי' מלהחזיר קמ"ל: [ל] אילוני'. פי' במסכת יבמות איילונית גמורה שלא ילדה וגרשה בגט ואע"פ בשאילונית ס"ל גט כדתנן רפ"ק דיבמות כו' הכא איירי כדאמרן דלא נולדו בה סימני איילונית גמורות אלא שהוא חשב כן והיינו דקתני כו' והיו לה בנים ואם נולדו בה סימני אילונית א"א משום לך שיהיו לה בנים, הר"ן: (יח) לפיכך אומרים לו קודם גירושין הוי יודע שהמוליא את אשתו משום אילונית לא יחזירנה עולמית לפ"י: (יט) כלומר וסשתא רבנן כמי חיישי לקלקולא, ועתוי"ט: (כ) וקשיא דא"כ אפיל השתא' בגט עלמו וכשלא נתקיים נמלא שהגט בטל ובמתני' דלעיל דכפליה כי לא נתקיים התנאי והגט בטל מה הועילו חכמים בתקנתם דלא יחזיר, והתוס' והר"ן כ' בדכפליה נמלתיה ולא כפליה לתנאיה דאי כפלי' לתנאיה אין מועיל מה שלא יחזיר דלעולם איכא קלקולא וכי לא כפליה למלתיה אסי' לפו ליכא דחשש קלקול זה אינו אלא לפו בעלמא. ועיין תוי"ט: (כא) כי סוף היה סבור שהיתה אילונית אלא שאמרנו לו שיהא גומר ומגרש בכל לד אבל לא גרש על דעת שתתבע כתובה, הר"ן: [מ] הלוקח מביא. ה"ג בספרים מדוקים וזו היא גירסת הר"מ ומפרש ככר כיפרנו שהעיקר אלנו אין קנין לעכו"ם בא"י להפקיע מן המעשרות לפיכך לקח מן העכו"ם יביא מן התורה ובשרא

נאר אחכם פון דעסטוועגן טאר ער זיא ניט צוריק נעמען נאך דעם גט. ווארום אז מען וועט איהם מתיר זיין ער זאל זיא צוריק נעמען ביי די נדרים וואס מען דארף פרעגן ביא אחכם האבין מיר מורא טאמער וועט ער זיא וועלען צוריק נעמען אפילו ביא אזעלכע נדרים וואס מען דארף ניט פרעגן באיי אחכם נאר דער מאן אליין קען זיא מתיר זיין, דאס איז נאר אז זיא האט אנדר גיטאהן. אבער אז דער מאן האט אנדר גיטאהן ער זאל זיא גטין אונ האט איהר גיגט מעג ער זיא צוריק נעמען אמר רבי יוסי ברבי יהודה האט רבי יוסי ברבי יהודה גיזאגט מעשה בצידון עס האט גיטראפין אין די שטאט צידון באחד שאמר לאשתו איינער האט גיזאגט צו זיין ווייב קונם אם איני מגרשיך עס זאל זיין אויף מיר אסור אלע פירות פון די וועלט אויב איך וועל דיך ניט גטין וגרשה אונ ער האט זיא גיגט והתירו לו חכמים שיחזירנה האבין איהם די חכמים מתיר גיוועזן ער זאל זיא צוריק נעמען מפני תקון העולם עס זאל זיין אתקנה פאר די וועלט, וויל אמאהל טוהט אמענטש אנדר וויל ער איז אין כעס דער נאך האט ער חרטה, דאריבער האט מען איהם מתיר גיוועזן ער זאל זיא צוריק נעמען [ועיין בהרע"ב]: **ח** המוציא את אשתו משום אילונית אז איינער גט זיין ווייב וויל זיא קען ניט האבין קינדער, רבי יהודה זאגט לא יחזיר ער טאר זיא ניט צוריק נעמען נאך דעם גט וחכמים אומרים יחזיר אונ די חכמים זאגין ער מעג זיא צוריק נעמען נאך דעם גט נישאת לאחר אז זיא איז גינומען גיווארין צו איין אנדערען והיו לה בנים הימנו אונ זיא האט קינדער פון איהם והיא תובעת כתובתה אונ זיא מאנט די כתובה פון איהר ערשטען מאן. ווארום דער דין איז אז אאילונית קומט ניט די כתובה וייל זיא האט איהם גינארט, אבער איצט אז מיט איין אנדער מאן האט זיא קינדער, זעהט מען דאך אז זיא איז קיין אילונית נאר דורך איהם האט זיא קיין קינדער גיהאט, דאריבער מאנט זיא איצט די כתובה אמר רבי יהודה האט רבי יהודה גיזאגט אומר לה שתיקותיך יפה ליך מדבוריך מען זאגט צו איהר דיין שווייגין איז פאר דיר בעסער ווי דיין ריידין, ווארום דער מאן וועט זאגין ווען איך וואלט וויסען אז איך וועל דיר דארפין געבין כתובה וואלט איך דיך גאר ניט גיגט, איז דער גט בטעות, איז ער בטל, דארף זיא ארוים גיין פון אנדערען מאן אונ די קינדער פון דעם אנדערען מאן וועגען ממזרים: **ט** המוכר את עצמו ואת בניו לעובדי כוכבים אז איינער האט שוין עטליכע מאהל פארקויפט זיך מיט זיינע קינדער צו אגעצין דינער אין פודין אותו לייזט מען איהם ניט אוים פון דעם געצין דינער וויל ער פארקויפט זיך ער זאל נעמען געלט אונ רעבינט מען וועט איהם לייזען אבל פודין את הבנים לאחר מיתת אביהן נאר מען לייזט אוים די קינדער פון דעם געצין דינער נאך זייער פאטערס טויט המוכר שדהו לעובד כוכבים ווען איינער פארקויפט זיין פעלד צו אגעצין דינער הלוקח מביא ממנו בכורים

דארף

ושלם: לוקח ממנו ומביא בכורים. (כב) בכל שנה צריך ליקח מעכו"ם בכורי פירותיה בדמים ומביאם לירושלים: מפני תקון העולם. שלא יהא רגיל למכור קרקע בא"י לכותי ואם מכר יטריח לחזור ולפדות:

בכורים, מפני תקון העולם:

וכשראו חכמים שהיו מחייבין בלקיחתם מן הסקריקון התקינו שהלוקח מן הסקריקון לא יביא בכורים כדי שיהא לו שילדה מקדושתה ולא יתאוו לקנות מהם וכשראו ג"כ שזה גורם שהבעל ביד הסקריקון והתקינו לידם שהקינו שהלוקח מהם יביא כדי שידע שאין קנין לעכו"ם בא"י קנין גמור ובכך יתחדל בפדיון זה הקרקע מידו לפי שהוא עומד בקדושתה ובמתנות ידועות, ועתוי"ט: (כב) ס"ג כמשנה ול"ג וחזר ולקחה כו' וכ"ה גי' רש"י ולא מפרש לאוקימתא תרי תקנות הוי כל"ל דכ"ז לת"ד אין קנין לעכו"ם כו' אבל הר"ב פסק כמאן דאמר יש קנין ומפרש למתניתו אליבא דהלכתא וא"ל לאוקימתא הכ"ל:

דארף דער יוד אלע יאהר קויפין ביי דעם עכו"ם די ערשט צייטיגע פירות (בכורים) אונ ברייגגען אין בית המקדש מפני תקון העולם עס זאל זיין אתקנה פאר די וועלט, נוייל דעם יוד וועט זיין שווער אלע יאהר צו קויפין ביי דעם גאנצין דיגער די בכורים, וועלין שוין די יודין נים פארקויפין זייערע פעלדער אין ארץ ישראל צו אגאנצין דיגער אונ אויב ער האט פארקויפט וועט ער זעהן אויך צו לייזען זיא ודי ווערטער וחזר ולקחה ממנו ישראל וואס שטייט אין דיא משנה זענען איבעריג אונ מען לערינט זייא נים [עתוי"ט]:

גמרא גטין דף לה ע"א

הלכה ס' כלה כלי סחילון דלוה דמלכות דבריהן השתפא נמנעו מלהשביעה מ"ט אילימא משום דרב כהנא דאמר רב כהנא ואמרי לה אמר רב יהודה א"ר מעשה באדם אחד בשני בצורת שהפקיד דינר זהב אצל אלמנה והניחתו בכד של קמח ואפאתו בפת ונתנתו לעני, לימים בא בעל הדינר ואמר לה הב לי דינרי, אמרה ליה יהנה סם המות באחד מבניה של אותה אשה אם נהניתי מדינרך כלום. אמרו לא היו ימים מועטין עד שמת אחד מבניה. וכששמעו חכמים בדבר אמרו ומה מי שנשבע באמת כך הנשבע על שקר עאכ"ו. מ"ט איענשא דאישתרשי לה מקום דינר. ומאי מי שנשבע באמת כמי שנשבע באמת. אי משום הא

רש"י

יהנה. יועיל להמיתו: דאשתרשי לה מקום דינר. נשתכרה בו עיסה כשוכי הדינר שאם לא היה הדינר היתה נותנת עוד עיסה בככר: ומאי מי שנשבע באמ'. הא לאו אמת הוא: כמי שנשבע באמת. דהא שוגגת היא ומפני שעונש שטעה מרובה נמנעו מלהשביעה:

נמנעו מלהשביעה מען האט אויפגיהערט איהר צו בשווערין, אויב איינער איז גישטארבין אונ האט גילאזין אווייב מיט קינדער, אונ דאס ווייב וויל נעמען די כתובה, איז גיוועזן דער דין דם ווייב דארף שווערין אויב זיא האט נים עפעס גענומען געלט פון מאן, אויב זיא האט אזויא גישווארין האט מען איהר גיגעבין די כתובה, נאכדעם האט מען געפסקת דיא אשה זאל נים שווערין אונ זאל נים נעמען די כתובה, פרעגט די גמרא מאי טעמא פאר וואס זאל זיא נים שווערין אילימא משום דרב כהנא זאלין מיר זאגין וועגין דעם וואס רב כהנא האט גיזאגט דאמר רב כהנא ווארום רב כהנא האט גיזאגט ואמרי לה אמר רב יהודה אמר רב אונ אנדערע זאגין רב יהודה האט גיזאגט פון רב'ס וועגין מעשה באדם אחד בשני בצורת עס האט אמאהל גיטראפין ביי אמענטשין אין אהונגער יאהר שהפקיד דינר זהב אצל אלמנה ער האט גיגעבין צו אאלמנה ארענדיל זיא זאל איהם בעהאלטין פון זיינעטוועגין והניחתו בכד של קמח אונ די אלמנה הט ארייז געלייגט דעם רענדיל אין אקרוג מעהל ואפאתו בפת אונ זיא האט גיקנעטין די מעהל אונ געבאקט אברויט אונ אין דעם ברויט איז גילעגין דער רענדיל ונתנתו לעני אונ דיא אלמנה האט גיגעבין דעם ברויט וואס איננווייניג איז גיוועזן דער רענדיל, צו אארעם מאן לימים בא בעל הדינר ואמר לה הב לי דינרי אין אצייט שפעטער איז געקומען צו די אלמנה דער מענטש וואס האט איר גיגעבן בעהאלטין דעם גילדין אונ האט גיזאגט צו איהר גיב מיר דעם גילדין אמרה ליה האט די אלמנה גיזאגט צו דעם מענטש יהנה סם המות באחד מבניה של אותה אשה אם נהניתי מדינרך כלום זאל איינער פון מיינע קינדער געסמת ווערין אויב איך האב הנאה געהאט פון דיין רענדיל אמרו לא היו ימים מועטים עד שמת אחד מבניה מען האט גיזאגט עס איז נאר אוועק גענאנגען עטליכע טעג איז גישטארבין איין קינד פון איהרע קינדער וכששמעו חכמים בדבר אונ ווי די חכמים האבין דאס גיהערט אמרו האבין זיי גיזאגט ומה מי שנשבע באמת כך הנשבע על שקר על אחת כמה וכמה סדאך די אשה האט גישווארין אמת האט איהר אזוי גיטראפין, דער וואס שווערט פאלש וועט דאך געוויס גישטראפט ווערין, פרעגט די גמרא מאי טעמא איענשא פאר וואס איז זיא טאקי גישטראפט גיווארין, אז זיא האט גישווארין אמת, ענפערט די גמרא זיא האט נים גישווארין אמת, ווארום זיא האט יוא הנאה געהאט פון דעם רענדיל דאשתרשי לה מקום דינר ווארום זיא האט פארדינט דאס שטיקיל טייג וואס האט גידארפט זיין אויף דעם ארט וואס דער רענדיל איז גילעגין, פרעגט די גמרא ומאי מי שנשבע באמת פאר וואס האבין די רבנן גיזאגט אויף

אתיא לאורויי היתרא. כדבר מועט וסבורה שאין זה פרעון לה שבשכר טירחא נוטלתו: חוץ לב"ד וכו'. שבשבועה הדיינין של תורה הוא ונקיט ס"ת בידיה או תפילין ומשביע לה בשם או בכינוי כדאשכחן באברהם שים נא ידך וגו' ואשביעך בה' ועונשה מרובה וחוץ לב"ד שבועה דרבנן בקללת ארור ולא נקיט מידי ואין עונשה כל כך: לא מגבי כתובתה. משום דנמנעו מלהשביעה ואם איתא לישבעה

מאי איריא אלמנה אפילו גרושה נמי אלמה א"ר זירא אמר שמואל ל"ש אלא אלמנה אבל גרושה משביעין אותה, שאני אלמנה דבהאי הנאה דקא טרחא קמי דיתמי אתיא לאורויי היתירא. א"ר יהודה א"ר ירמיה בר אבא רב ושמואל דאמרי תרווייהו לא שנו אלא בב"ד, אבל חוץ לב"ד משביעין אותה. איני והא רב לא מגבי כתובה לארמלתא, קשיא. בסורא מתנו הכי בנהרדעא מתנו הכי. א"ר יהודה אמר שמואל לא שנו אלא בב"ד אבל חוץ לב"ד משביעין אותה. ורב אמר

די אשה מאדאך ווער עס האט גישוואוירן אמת, די אשה האט דאך ניט גישווארין אמת, ענפערט די גמרא אזוי האט מען גיזאגט כמי שנשבע באמת מאדאך די אשה וואס איהר שבועה איז גיוועזן אזוי ווי אמת, ווארום זיא האט דאך ניט געוואסט אז אין דעם ברויט איז גילעגין דער רענדיל, פון דעסטוועגין איז זיא גישטראפט גיווארין, דער מענטש וואס האט גישווארין פאלש אונ ער האט געוואסט אז ער שווערט פאלש וועט ער געווים גישטראפט ווערין, דריבער האבין די חכמים גיזאגט אז אאלמנה קומט נעמען איהר כתובה, זאל זיא ניט נעמען דיא כתובה אונ זאל ניט שווערין, טאמער וועט זיא שווערין פאלש וועט זיא גישטראפט ווערין, פרעגט דיא גמרא אי משום הא מאי איריא אלמנא אפילו גרושה נמי אויב דער טעם איז נאר זיא זאל ניט שווערין פאלש טאמער ווערט זי גישטראפט, פאר וואס זאגט מען נאר אאלמנה זאל ניט שווערין זאל אגרושה אויך ניט שווערין אלמה אמר רבי זירא אמר שמואל לא שנו אלא אלמנה אבל גרושה משביעין אותה פאר וואס האט גיזאגט רבי זירא פון שמואלס וועגין נאר אאלמנה זאל ניט שווערין, אבער אגרושה דארף יא שווערין ענפערט די גמרא ביי אאלמנה האט מען גיבער מורא טאמער וועט זיא שווערין פאלש שאני אלמנה אאלמנה איז אנדערש ווי אגרושה דבהאי הנאה דקא טרחא קמי דיתמי אתיא לאורויי היתרא ווייל די אלמנה האט זיך מטריח גיוועזן מיט די יתומים נאכדעם ווי איהר מאן איז גישטארבין, דריבער קען זיין אז זיא האט עפעס גענומען פון די יתומים פאר איהר טרחה, אונ זיא רעכינט דאס גאר ניט פאר אגזלה, דריבער אז מען וועט איהר הייסין שווערין אויב זיא האט ניט עפעס גינומען פון איהר מאן'ס פארמעגין, וועט זיא שווערין אז זיא האט גאר ניט גענומען, אונ אין אמת האט זיא דאך יוא גענומען, נאר זיא מיינט וואס זיא האט גענומען קומט איהר בעזונדער, וועט זיא שווערין פאלש אונ זיא וועט גאר ניט וויסען אז זי הט גישווארין פאלש, דריבער זאל מען איהר ניט לאזין שווערין אבער ביי אגרושה קען דאך קיין טעות זיין, זיא האט זיך דאך פאר קיינעם ניט מטריח גיוועזן, אונ

פאלש וועט זיא ניט שווערין דריבער מוז זיא שווערין אמר רב יהודה אמר רבי ירמיה בר אבא רב יהודה האט גיזאגט פון רבי ירמיה בר אבא'ס וועגין רב ושמואל דאמרי תרווייהו רב אונ שמואל האבין ביידע גיזאגט לא שנו אלא בבית דין נאר בייא בית דין ניט מען ניט אשבועה צו די אלמנה אבל חוץ לבית דין משביעין אותה אבער אויסער בית דין בשווערט מען איהר יוא [די שבועה וואס בית דין בשווערט איז אשווערע שבועה, זיא מוז האלטין אין האנט אספר תורה אדער תפלין אונ זיא מוז ארויסרייידין דעם נאמען פון גאט, אזוי אשבועה האט מען מורא איהר צו געבין טאמער וועט זיא שווערין פאלש, אבער אשבועה אויסער בית דין אן אספר תורה אונ תפלין אונ ניט מיט דעם נאמען פון גאט נאר ווי מענטשין שווערין איינער צום אנדערין אזוי אשבועה גיט מען איהר יוא]. פרעגט דיא גמרא איני עס איז דאך ניט אזויא והא רב לא מגבי כתובה לארמלתא רב פלעגט ניט נעמען פון די יתומים די כתובה פאר די אלמנה, ווייל אשבועה האט מען איהר ניט גיוואלט געבין, אונ אן אשבועה קען מען איהר ניט געבין, האט זיא ניט גיקענט נעמען די כתובה קשיא איז דאך אקשיא אויף רבי ירמיה, ווי רבי ירמיה זאגט אז רב האט גיזאגט אויסער בית דין ניט מען דיא אלמנה אשבועה, פאר וואס האט רב ניט גיגעבין די כתובה צו אאלמנה, זאל זיא שווערין אויסער בית דין אונ זאל נעמען די כתובה בסורא מתנו הכי אין סורא האט מען גילערינט וויא פריער איז געשטאנען בנהרדעא מתנו הכי אין נהרדעא האט מען גילערינט ווי וויטער שטייט אמר רב יהודה אמר שמואל רב יהודה האט גיזאגט פון שמואלס וועגין לא שנו אלא בבית דין נאר ביי בית דין ניט מען ניט אשבועה צו די אלמנה אבל חוץ לבית דין משביעין אותה אבער אויסער בית דין בשווערט מען די אלמנה אז זיא האט גאר ניט גענומען פון מאן אויף איהר כתובה ווען ער האט גילעבט אונ זיא האט ניט גענומען פון זיין פארמעגין נאך דעם מאן'ס שטארבין, אונ אז זיא שווערט ניט מען איהר די כתובה ורב אמר אפילו חוץ לבית דין נמי אין משביעין אותה אונ רב זאגט אפילו אויסער בית

אפי' חוץ לבית דין נמי אין משביעין אותה רב לטעמי' דרב לא מגבי כתובה לארמלתא וליאדרה וליגבייה בשני דרב קילי נדרי. ההיא דאתאי לקמיה דר"ה, אמר לה מה אעביד ליך דרב לא מגבי כתובה לארמלתא א"ל מידי הוא טעמא אלא דלמא נקיטנא מידי מכתובתי חי ה' צבאות אם נהניתי מכתובתי כלום, אר"ה מודה רב בקופצת. ההיא דאתאי קמיה דרבה בר ר"ה א"ל מאי אעביד ליך דרב לא מגבי כתובה לארמלתא ואבא מרי לא מגבי כתובה לארמלתא. אמרה ליה הב לי מזוני אמר לה מזוני נמי לית ליך דאמר רב יהודה אמר שמואל התובעת כתובתה בב"ד אין לה מזונות. אמרה ליה הפכוה לכורסיה כבי תרי עבדת לי, הפכוה לכורסיה ותרצוה ואפילו הכי לא איפרק מחולשא:

חוץ לב"ד ולגבייה כתובתה: וליאדרה. כדתנן נודרת ליתומים כל מה שירצו: קילי נדרי. קלים היו נדרים בעיניהם לעבור עליהם הלכך לא סמכינן אנדר' להגבייהו: בקופצת. הואיל וקפלה ונשבעה הרי נשבעה ונזוגה: אין לה מזונות. מעתה דגלית דעתה דבעי לאינסובי והיינו לא אתני בהדה אלא כל ימי מיגר ארמלותיך בביתי שהיא אלמנה בשביל כבודי: הפכוה לכורסיה ותרצוה. הפכו כסאו וזקפוהו כדי שתתקיים הקללה בכך. ס"א הפכוה לכורסייה. תשפל גדולתו: כבי תרי עבדת לי. כרב דלא מגבי כתובה וכשמואל להפסיד מזונות ע"כ: לא איפרק מחולשא. לא ניצל מלבא לידי חולי:

דין גיט מען איר אויך ניט אשבועה, טאמער וועט זיא האבין אטעות וויא פריער איז געשטאנען) אונ זיא וועט פאלש שווערין רב לטעמיה דרב לא מגבי כתובת לארמלתא רב זאגט מען קען ניט געבין די כתובה צו אאלמנה, טאמער האט זיא שוין גענומען דיא כתובה וועט מען דאך נזלען דיא יתומים, פרעגט די גמרא וליאדרה וליגבייה זאל די אלמנה טאהן אנדר אונ זאל נעמען די כתובה, דהיינו זיא וועט זאגין אויב איך האב עפעס גענומען פון די יתומים זאל זיין אויף מיר אסור אלע פירות פון דער וועלט אדער זיא האט אויף זיך געאסרת אנדערע זאכין, ענפערט די גמרא בשני דרב קילי נדרי אין די צייט פון רב זענען נדרים גיוועזן גרינג ביי מענטשין, קען זיין זיא וועט זאגין אנדר, אונ עס וועט זיין פאלש, זיא האט טאקי יוא גענומען פון מאן'ס פערמעגין, אונ וועט עסין פירות ההוא דאתאי לקמיה דרב הונא אאלמנה איז געקומען פאר רב הונא ער זאל איר געבין פון מאן'ס פארמעגין די כתובה אמר לה מאי אעביד ליך דרב לא מגבי כתובה לארמלתא האט רב הונא גיזאגט צו די אלמנה וואס זאל איך דיר טאהן רב זאגט מען זאל גיט געבין די כתובה צו אאלמנה אמרה ליה האט די אלמנה גיזאגט צו רב הונא מידי הוא טעמא אלא דלמא נקיטנא מידי מכתובתי דער טעם פון רב איז דאך נאר טאמער האב איך עפעס גענומען אויף מיין כתובה חי ה' צבאות אם נהניתי מכתובתי כלום אזוי ווי גאט לעבט אז איך האב נאר גיט גענומען אויף מיין כתובה אמר רב הונא מודה רב בקופצת האט רב הונא גיזאגט רב איז מודה אז די אלמנה האט גישווארין מיט איהר איינענעם ווילען אז זיא האט גאר ניט גענומען פון איהר כתובה, גיט מען איהר די כתובה ההיא דאתיא קמיה דרבה בר רב הונא אאלמנה איז געקומען פאר רבה בר רב הונא ער זאל איהר געבין די כתובה פון איהר מאן'ס פארמעגין אמר לה מאי אעביד ליך דרב לא מגבי כתובת לארמלתא האט רבה גיזאגט צו די אלמנה וואס זאל איך דיר טאהן רב זאגט מען זאל גיט געבין די כתובה צו אאלמנה ואבא מרי לא מגבי כתובת לארמלתא אונ מיין פאטער רב הונא האט אויך גיזאגט מען זאל ניט געבין די כתובה צו די אלמנה אמרה ליה האט דיא אלמנה גיזאגט הב לי מזוני גיב מיר פון מיין מאן'ס פארמעגין אויף עסין אמר לה מזוני נמי לית לך האט רבה גיזאגט צו די אלמנה עסין קומט דיר אויך ניט פון דיין מאן'ס פארמעגין דאמר רב יהודה אמר שמואל ווארום רב יהודה האט גיזאגט פון שמואלס וועגין התובעת כתובתה בבית דין אין לה מזונות אז אאשה קומט צוא בית דין אונ מאנט מען זאל איהר געבין דיא כתובה, גיט מען איהר שוין ניט פון מאנ'ס פאר מעגין אויף עסין אמרה ליה די אלמנה האט גיזאגט צו רבה הפכוה לכורסיה מען זאל אומקערין די שטוהל זיינע (דאס איז אקללה זיא האט געפלוכט רבה זאל שטארבין וועט מען אומקערין זיין שטוהל וועגין אבילות, אזוי איז גיוועזן פארצייטין דער מנהג) כבי תרי עבדית לי דו טוהסט מיר וויא צוויא ווי רב אונ ווי שמואל, ווילסטו מיר פסקנן ווי רב מען זאל מיר ניט געבין די כתובה, גיב מיר עסן, ווילסטו מיר פסקנן ווי שמואל מען זאל מיר ניט געבין עסין גיב מיר די כתובה, שמואל זאגט דאך מען גיט די אלמנה איר כתובה הפכוה לכורסיה ותרצוה מען האט אומגיקערט די שטוהל פון רבה (עס זאל מקוים ווערין די קללה פון די אלמנה) אונ מען האט זיא באלד צוריק גישטעלט ואפילו הכי לא איפרק מחולשא פון דעסטוועגין איז רבה גיט אויס־געלייזט גיווארין אין גאנצין פון די קללה, נאר ער איז שוואך גיווארין:

זוהר (שלח דף קעג ע"א) ת"ת דאגילות יוד הא ואו הא

כל מעלי שבתא כד מקדשין ישראל יומא לתתא כרוזא כריז לארבע סטרי עלמא אתכנשו משריין קדישין אתקנו כרסיין (קדישין) מאן חמי חדוה בהלת מאה ותשעין רקיעין כמה ממנן כמה שלטונין מתכנשין לאתרייהו. כיון דישראל לתתא מקדשין (וקב"ה) כדין אתער אילנא דחייא ואקיש באינון טרפין דיליה רוח נשיבו חד מגו עלמא דאתי ואינון ענפין דאילנא מתנענעין וסלקין ריחין דעלמא דאתי ההוא אילנא דהוי אתער ואפיק נשמתין קדישין ופריש על עלמא. ועם כל דא נשמתין נפקין ונשמהין עאלין אלין עאלין ואלין נפקין ואילנא דחיי בחדוה. וכדין ישראל כלהו מתעטרין בעטרין דאינון נשמתין קדישין כלהו בחדוה בנייחא. וכל השבת אית לן ההוא חדוה וההוא נייחא וכל צדיקייא די בגנתא כלהו סלקין ומתענגין בענוגא עלאה דעלמא דאתי. כיון דנפיק שבתא כלהו נשמתין פרחין וסלקין. ת"ח כד עייל שבתא נשמתין נחתין לשרייא על עמא קדישא ונשמתין דצדיקייא סלקין לעילא. כד נפיק שבתא נשמתין סלקין אינון דשארו עלייהו דישראל ונשמתין דצדיקייא נחתין אינון נשמתין כיון דסלקין כלהו נשמתין דשארו עלייהו דישראל סלקי וקיימין בדיוקנא קמי מלכא קדישא וקב"ה שאיל לכלהו מאי חדושא הוה לכו בההוא עלמא באורייתא. זכאה איהו מאן דחדושא דאורייתא אמרת קמיה. כמה חדוה עביד קב"ה כניש לפמליא דיליה ואמר שמעו חדושא דאורייתא דאמרת נשמתא דא דפלוני וכלהו מוקמי ההיא מלה בתרי מתיבתי. אינון לתתא וקב"ה לעילא חתים להאי מלה. ת"ח כד מלה אתחדש באורייתא ונשמתא דנחתא בשבתא אתעסקת באינון מלין חדתין וסלקי לעילא. כל פמליא דלעילא נייתין לההוא מלה והיות הקדש מתרבן בגדפין ומתלבשין בגדפין. וכד שאיל לון קב"ה ולא תבין ושתקין כדין חיות הקדש מה כתיב (יחזקאל א) בעמדם תרפינה כנפיהם. כד"א (איוב לב) כי עמדו לא ענו עוד (נחמיה ח) וכפתחו עמדו כל העם:

יוסף לחק

מוסר

משערי תשובה לר"י דף י' ע"א.

הנה אנשים צדיקים וישרים בלבותם שאגה להם כלביא תמיד במחשבותם ויגהמו על חטאתם כנהמת ים ועל אשר קצור קצרה ידם מעבודת השם כי על זה יפשע גבר והרבה אשמה כמו על עבירות החמורות כענין שאחז"ל ויפל הקב"ה על נ"ע ועל

הלכה פסוקה

הרמב"ם הלכות תפלה פ"ט.

(א) **אחר שיפסיע שליח צבור שלש פסיעות לאחוריו** ויעמוד מתחיל ומתפלל בקול רם מתחלת הברכות להוציא את מי שלא התפלל והכל עומדים ושומעים ועונין אמן אחר כל ברכה וברכה בין אלו שלא יצאו ידי חובתן בין אלו שכבר יצאו ידי חובתן: (ב) ואומר קדושה בברכה שלישית. וכיון שהגיע שליח צבור לקדושה יש רשות לכל א' וא' לחזור במקום שעמד בו בתפלה, וכשיגיע שליח צבור למודים וכורע כל העם שוחין מעט ולא ישחו יותר מדאי, ואומרים מודים אנחנו לך ה' אלהינו ואלהי אבותינו אלהי כל בשר יוצרנו יוצר בראשית ברכות והודאות לשמך הגדול והקדוש על שהחייתנו וקיימתנו כן תחיינו ותחננו ותאסוף גליותינו לחצרות קדשך לשמור חוקיך ולעבדך באמת ולעשות רצונך בלבב שלם על שאנו מודים לך, וכל האומר מודים מודים משתקין אותו:

הנה אנשים צדיקים וישרים בלבותם שאגה להם כלביא תמיד במחשבותם עס זענען דא מענטשין וואס זענען צדיקים אונ זענען פרומע אין הארצין פון דעסט־וועגין אין זייערע טראכטונגען איז דא אשטענדיגער געשריי ווי פון אלייב ויגהמו על חטאתם כנהמת ים אונ זיי ברומען אין זיך אליין ווי די ברומונג פון ים אויף זייערע זינד וואס זיי האבין געזינדיגט ועל אשר קצור קצרה ידם מעבודת ה' אונ אויף דעם וואס זייא האבין אפגעקירצט אונ האבין ניט געדינט גאט אזוי פיל וויא זיי האבין אים געדארפט דינען כי על זה יפשע גבר והרבה אשמה כמו על עבירות החמורות ווארום אויף דעם זינדיגט אויך א מענטש אונ די עבירה איז אזוי גרוים

(א) **אחר** שיפסיע שליח צבור שלש פסיעות לאחוריו ויעמוד **נאכדעם וויא דער חזן האט אפגעטרעטין דריי טריט אונטער זיך אונ איז געבליבען אביסיל שטיין** מתחיל ומתפלל בקול רם מתחלת הברכות **הייבט ער אן זאגין שמונה עשרה מיט אהויכע שטימע פון אנהייב שמונה עשרה** להוציא את מי שלא התפלל **ער זאל מוציא זיין די מענטשין וואס האבין ניט גע־דאווינט שמונה עשרה** והכל עומדים ושומעים ועונין אמן אחר כל ברכה וברכה **אונ אלע מענטשין וואס זענען אין שוהל שטייען אונ הערין אונ ענטפערין אמן נאך יעדער ברכה** בין אלו שלא יצאו ידי חובתן בין אלו שכבר יצאו ידי חובתן **סיי די מענטשין וואס האבין נאך ניט יוצא געווען מיט שמונה עשרה אונ סיי די מענטשין וואס האבין שוין יוצא געווען מיט שמונה עשרה, דארפין אלע הערין וויא דער חזן זאגט דיא הויכע שמנה עשרה אונ דארפין ענטפערין אמן אויף יעדער ברכה:** (ב) ואומר קדושה בברכה שלישית **צווישען דיא צווייטע ברכה אונ דריטע ברכה זאגט דער חזן קדושה** וכיון שהגיע שליח צבור לקדושה **אונ ווען דער חזן דארף אנהייבען זאגין קדושה** יש רשות לכל אחד ואחד לחזור במקום שעמד בו בתפלה **מעג שוין יעדער מענטש צוריק גיין צו דעם ארט וואס ער איז געשטאנען שמונה עשרה** וכשיגיע שליח צבור למודים וכורע **אונ ווען דער חזן הייבט אן זאגין מודים אונ ער בייגט איין די קניע** כל העם שוחין מעט ולא ישחו יותר מדאי **זאלין אלע מענטשין זיך איינבייגין אביסיל, אונ זאלין זיך ניט איינבייגין צו פיל** ואומרים **אונ זיי זאלין זאגין מודים** אנחנו לך ה' אלהינו ואלהי אבותינו **ווי עס שטייט אין סידור** וכל האומר מודים מודים משתקין אותו **אונ דער מענטש וואס זאגט מודים מודים, ער זאגט צוויי מאהל דעם ווארט מודים, הייסט מען איהם שווייגין מען זאגט איהם ער זאל נאך אמאהל ניט אזוי זאגין, ווייל עס זעהט אויס וויא ער דינט צו נאך אגאט, זאגט ער צו איינעם מודים אונ זאגט צום אנדערין מודים:**

שפיכות דמים ולא ויתר לעון ביטול תורה אף כי מלאו רע האנשים אשר עיקר מעשיהם ומחשבותיהם על חפצי גופם והבלי זמנם ובסוד היראה אל תבא נפשם ולהשתונן כליותם עליה אל תחד כבודם במשכיות לבבם וחדרם ומשכיותם לעתים מזומנים ולא יתנו חלק לתורה בעסקיהם ומקרב לבם אבד חשבון על נפשם כי גוי אובד עצות המה וכמת חם במדרגה התחתונה ואז"ל בן ס' לזקנה בן ע' לשיבה בן פ' לגבורה בן צ' לשוח בן ק' כאלו מת ועבר ובטל מן העולם והיתה כונתם ז"ל בדברים האלה להזהיר על התשובה ושיחשוב האדם על קצו בהגיעו ימי הזקנה אם לא זכה לעשות כן בימי בחורותיו ואחרי כי קרוב לבא עתו יעזוב חפצי הגוף ותאותיו ויתקן נפשו בהגיעו לימי השיבה יוסיף לגרש מלבו ענין העולם ולפי מיעוט השנים הבאות ימעיט בעסק העולם ויתיחד תמיד להתבונן ביראת ה' לחשוב עם נפשו ולתקן מדותיו ולבקש תורה ומצות:

גרויס ווי די שווערסטע עבירות אז דער מענטש קען לערנען תורה און לערינט ניט אדער ער קען טאהן א מצוה און טוהט ניט, איז די עבירה אזוי גרויס גלייך ווי ער וואלט טאהן די גרעסטע עבירה כענין שאמרו זכרונם לברכה אזוי ווי דיא חכמים האבין גיזאגט ויתר הקב"ה על גילוי עריות ועל שפיכות דמים ולא ויתר על עון בטול תורה הקב"ה האט געשיינקט די עבירה פון זנות און דיא עבירה פון מענטשין הרגנן און ער האט ניט געשיינקט די עבירה וואס מען האט ניט גילערינט תורה אף כי מלאו רע האנשים אשר עיקר מעשיהם ומחשבותם על חפצי גופם והבלי זמנם און ווער שמועסט פון די מענטשין וואס זענען פוהל מיט שלעכטס וואס דער עיקר ארבעט פון זיי און דער עיקר טראכטונג איז נאר וועגן זייער קערפער און וועגן זייער נארישע צייט ובסוד היראה אל תבא נפשם און וועגין מורא האבין פאר גאט טראכטין זייא גאר ניט ולהשתונן כליותם עליה און זייא שארפין גאר ניט זייערע נירען דאס מיינט מען זיי טראכטין גאר ניט קיין עצות וועגין מורא האבין פאר גאט [פון די נירען קומען די עצות] אל תחד כבודם במשכיות לבבם וחדרם ומשכיתם לעתים מזומנים און אפילו צייטינ־ווייז, אפילו אמאהל קומט אויך ניט ארין דאס טראכטונג אין הארצין וועגין מורא האבין פאר גאט ולא יתנו חלק לתורה בעסקיהם און פון זייערע גישעפטין נעמען זיי ניט אראפ אביסיל צייט צו געבין אחלק פון די צייט צו לערנען אביסיל תורה ומקרב לבם אבד חשבון על נפשם עס איז שוין גאר פאר לארין גיווארין פון זייער הארץ אז מען דארף האבין ארעכענונג וועגין די נשמה כי גוי אובד עצות המה זענען גיווארין אפאלק וואס האבין פארלארין אלע עצות פון צו טראכטין וועגין די נשמה וכמת חם במדרגה התחתונה ווי פיל נידעריג זענען די מענטשין זייא זענען אין די נידריגסטע מדרגה ואמרו זכרונם לברכה און די חכמים האבין גיזאגט בן ששים לזקנה דער מענטש וואס איז אלט זעכציג יאהר, הייסט ער איין אלטער כאן בן שבעים לשיבה אז ער האט שוין זיבעציג יאהר אפגילעבט, ווערט עס שוין גירופין אגרייסע עלטער בן שמנים לגבורה אז ער האט שוין אכטציג יאהר אפגילעבט ווערט ער שוין גערופין אשטארקע עלטער בן תשעים לשוח אז ער האט שוין אפגילעבט ניינציג יאהר גייט ער שוין איינגעבויגין בן מאה כאלו עבר ובטל מן העולם אז ער האט שוין אפגילעבט הונדערט יאהר איז גלייך וויא ער וואלט שוין ניט גיוועזן אויף דער וועלט, ער האט שוין קיין נוטצען פון דער וועלט און די וועלט האט שוין קיין נוטצען פון אים והיתה כונתם זכרונם לברכה בדברים האלה להזהיר על התשובה דער מיינונג פון די חכמים וואס זיי האבין אויסגירעכינט די זאכין איז גיוועזן אנצוזאגין דעם מענטש וועגין תשובה ושיחשוב האדם על קצו בהגיעו ימי הזקנה ווען דער מענטש קומט צו די אלטע יאהרין זאל ער שוין טראכטין וועגין זיין סוף אם לא זכה לעשות כן בימי בחורותיו אויב ער האט ניט זוכה גיוועזן צוא טאהן אזוי אין זיינע יונגע יאהרין, אויב ער האט אין זיינע יונגע יאהרין ניט געטראכט וועגין זיין סוף, זאל ער ווייניגסטינס טראכטין אין זיינע אלטע יאהרין וועגין זיין סוף ואחרי כי קרוב לבוא עתו יעזוב חפצי הגוף ותאותיו ויתקן נפשו ווייל עס איז שוין נאנט די צייט זיינע פון שטארבין זאל קומען דארף ער שוין אוועק לאזין די זאכין וואס זיין קערפער פארלאנגט און זאל אוועקלאזין זיינע תאות און זאל פארבעסערין זיין נשמה בהגיעו לימי השיבה יוסיף לגרש מלבו ענין העולם אז ער וועט קומען צו די יאהרין וואס ווערין גערופין שיבה, זאל ער נאך מעהר ארויס טרייבין פון זיין הארצין די באשעפטיגונג פון די וועלט ולפי מיעוט השנים הבאות ימעיט בעסק העולם וואס ווייניגער עס ווערין די יאהרין וואס דארפין קומען זאל ער ווייניגער מאכין זיינע גישעפטין וואס ער האט מיט דיא וועלט ויתיחד תמיד להתבונן ביראת ה' לחשוב עם נפשו און ער זאל זיך שטענדיג אבזונדערין פון אלע גישעפטין און פון אלע מענטשין און זאל קלערין וועגין דיא מורא פאר גאט ער זאל זיך בארעכנען מיט זיין נשמה ולתקן מדותיו ולבקש תורה ומצות ער זאל פארבעסערין זיינע מדות און זאל לערנען תורה און זאל זוכה זיין צו טאהן מצות:

שלח יום ד תורה

אונקלוס

לחשיך מת"ת דו"א יהוה נפש י יה יהו יהוה רוח יור הא ואו הא נשמה יהוה חיה יחידה ן דמלוי וו אל שם ב"ן שבעשיה בניקוד חולם:

טז אלה שמות האנשים אשר־שלח טז אלין שמהת גובריא

משה לתור את־הארץ ויקרא משה להושע בן־נון יהושע׃ יז וישלח אתם משה לתור את־ארץ כנען ויאמר אלהם עלו זה בנגב ועליתם את־ההר׃ יח וראיתם את־הארץ

דשלח משה לאללא ית ארעא וקרא משה להושע בר נון יהושע׃ יז ושלח יתהון משה לאללא ית ארעא דכנען ואמר להון סקו דא בדרומא ותסקון לטורא׃ יח ותחזון ית ארעא מה

ת״א ויקרא משה להושע בן נון יהושע. שם סנהדרין קז׃

בעל הטורים

(יז) את ההר. בגימ׳ הורה שתעמוד להם זכות האבות שנקראו הרים׃ סשמנה

הוא אותו שקרא משה כשעשה משרתו והפקידו על ביתו, שכך היה מנהגם. כמו ויקרא פרעה שם יוסף צפנת פענח וכמו שאמר נ״נ ועד אחרי על קדמי דניאל די שמיה בלטשצר כשם אלהי׃ (יח) וראיתם את הארץ

רשב״ם

(טז) ויקרא משה להושע בן נון יהושע. כמו כך פירושו הושע בן נון שאמרנו למעלה שנקרא כן בבית אביו

רש״י

(טז) ויקרא משה להושע וגו׳. התפלל עליו יה יושיעך מעצת מרגלים (במ״ר)׃ (יז) עלו זה בנגב. הוא היה הפסולת של ארץ ישראל שכן דרך התגרים מראים את הפסולת תחלה ואח״כ מראין את השבח׃ (יח) את הארץ

שפתי חכמים

ו ויהיה פי׳ ויקרא ל׳ תפלה כמו ויקרא שם אברהם בשם ה׳ ויהיה למ״ד להושע במקום על והוכרחו לדרוש כן דאל״כ מה טעם לקריאת שם הכא׃ ז מצרי מצרים בדרומה של ארץ ישראל וההולך ממצרים לא״י הולך לצפון העולם, אלא ע״כ צ״ל בנגב זה נגב א״י שהיה חברון שהקבורה לקברי מתים והיא הפחותה

דעת זקנים מבעלי התוספות

(טז) ויקרא משה להושע בן נון יהושע. מדרש תנחומא מה ראה לקרותו יהושע, אלא ראה כלב שנטל שכרו בארץ שנא׳ ויבא עד חברון וכתיב במקום אחר ויתנו לכלב את חברון ויהושע נטל חלק עשרה אנשים של מרגלים ולכך הוסיף יו״ד בשמו שעולה עשרה. ולפי שקראה הגר כשנתחלקה מעמה של שרי ופלע לה בכלן. וי״מ שנתחלקה ה׳ בשם שרה וה׳ בשם אברהם. ובפרק אלו נאמרין מסיק שאמר לו משה יה יושיעך מעצת מרגלים׃

עניני שילוח המרגלים

(טז) ויקרא משה להושע בן נון יהושע. ר״ל הושע בן נון קראו אותו כל ישראל, אבל משה קרא אותו יהושע, לאיזה סבה מן הסבות אשר היה נודע למשה שצריך לקרוא אותו יהושע, והסבה נעלמה מאתנו, ודרש חז״ל עיין רש״י׃ (יח) וראיתם את הארץ וגו׳. הנה משה פרט פה שש שאלות, שתים מהם בענין העם והם החזק הוא הרפה, המעט הוא אם רב, ראשונה שאל על האיכות החזק הוא הרפה, ר״ל אם המה אנשים חזקי הבנין אנשים גבים, או בהפך רפים וחלושים, וזה יוכר למראית

העין, ואח״כ שאל על הכמות המעט הוא אם רב, אח״כ שאל בענין הארץ המיושבת שתי שאלות אחרות, ומה הארץ אשר הוא יושב בה הטובה היא אם רעה, מענין הארץ המיושבת הטובה היא מאויר טוב ובתים נאים ופרדסים ומעינות מים, ומה הערים אשר הוא יושב בהנה הבמחנים אם במבצרים, ר״ל אם עריהם שהם מקומות הנייהם וישיבתם הוא בלבד כבני קדר יושבי אהלים ומונים בשדה במקום מרעה בהמתם, או במבצרים שיש להם בתים תקיפים, עוד שאל בענין הארץ הבלתי מיושבת והיא נעבדת ע״י בני אדם שתי שאלות אחרות, והוא אמרו ומה הארץ השמנה היא אם רזה היש בה עץ, כי לא שאל זה על

פירוש לתורת אלהים

(טז) אלה שמות דס זענען די נעמען פון די מענטשין אשר וואס משה האט געשיקט לתור צו אוים זעהן דאס לאנד ויקרא אונ משה האט גערופין צו הושע דעם זוהן פון נון יהושע, רש״י שרייבט ער האט אים דרום גערופין יהושע דאס איז טייטש גאט זאל דיר העלפין כלומר משה האט אויף אים מתפלל געוועז אונ האט גיזאגט גאט זאל דיר העלפין פון דער בייזער עצה פון די מרגלים׃ (יז) וישלח אותם משה אונ משה האט זייא געשיקט אוים צו זעהן דאס לאנד כנען אונ האט צו זיי אזוי גיזאגט עלו זה בנגב גייט אויף אין דרום זייט ועליתם את ההר אונ איהר זאלט ארויף גיין דעם בארג. רש״י שרייבט די זייט איז דאס ערגסטע ארט פון ארץ ישראל אונ דער סדר איז פון דיא סוחרים זייא ווייזען צום ערשטין ערגערע סחורה אונ דער נאך ווייזין זיי די בעסערע סחורה אזוי האט משה אויך גיטאהן ער האט זיי גיהייסין זעהן פריער דאס ערגסטע שטיק לאנד אונ דער נאך זאלין זיי זעהן דאס בעסטע׃ (יח) וראיתם אונ איהר זאלט זעהן וואס

ליקוטים על התורה

(טז) ויקרא משה להושע בן נון יהושע. דער רשב״ם זאגט הקב״ה האט נים אויסגעקליבען וועלכע מענטשין זאלין זיין דיא מרגלים ער האט נאר גיזאגט כל נשיא בהם, וועלכער מענטש זיין הארץ וועט זיך דערהויבין אונ וועט וועלין גיין זיין אמרגל, דער זאל זיין אמרגל אונ די מענטשין זענען געגאנגען, דערציילט דיא תורה דיא נעמען פון דיא מענטשין וואס האבען געוואלט זיין מרגלים. נייער איינער איז גיוועזן וואס האט נים געוואלט זיין אמרגל, נאר דער שבט זיינער האט אים אוים דערוויילט ער זאל זיין אמרגל. דאס איז געוועזן הושע בן נון, דריבער זאגט דער תרגום יונתן ווען משה האט געזעהן דיא ענוות פון הושע אז ער וויל נים זיין אמרגל האט ער איהם צוא גיגעבין אאות דעם יוד אונ האט איהם גערופען יהושע אונ ער האט געזאגט צוא איהם גאט וועט דיר העלפין פון די עצה פון די מרגלים, אונ וייל די אותיות פון די נעמען פון די שבטים זענען נין אונ פערציג אונ די אותיות פון די נעמען פון דיא מרגלים זענען אכט אונ פערציג דריבער האט משה גיגעבין איוד פון שם הוי״ה צוא הושע אונ האט איהם גערופען יהושע אונ האט געזאגט צוא איהם גאט זאל דיר העלפין פון די עצה פון די מרגלים ווייל דער זכות פון דיא שבטים זאל אייך העלפין אונ דיר דארף געווים העלפין דער זכות פון דיין שבט ווייל דיין שבט האט דיך געשיקט׃

מַה־הִוא וְאֶת־הָעָם הַיֹּשֵׁב עָלֶיהָ
הֶחָזָק הוּא הֲרָפֶה הַמְעַט הוּא אִם־
רָב׃ יט וּמָה הָאָרֶץ אֲשֶׁר־הוּא יֹשֵׁב
בָּהּ הֲטוֹבָה הִוא אִם־רָעָה וּמָה
הֶעָרִים אֲשֶׁר־הוּא יוֹשֵׁב בָּהֵנָּה
הַבְּמַחֲנִים אִם בְּמִבְצָרִים׃ כ וּמָה
הָאָרֶץ הַשְּׁמֵנָה הִוא אִם־רָזָה

אונקלוס

הִיא וְיָת עַמָּא דְיָתֵיב
עֲלַהּ הֲתַקִּיף הוּא אִם
חַלָּשׁ הַזְעֵר הוּא אִם סַגִּי׃
יט וּמָה אַרְעָא דְהוּא
יָתֵיב בַּהּ הֲטָבָא הִיא
אִם בִּישָׁא וּמָה קִרְוַיָּא
דְהוּא יָתֵיב בְּהוֹן
הַבִּפְצִחִין אִם בִּכְרַכִּין׃
כ וּמָה אַרְעָא הַעֲתִירָא
הִיא אִם מִסְכֵּינָא הָאִית

רשב"ם

מה היא. אם היא בתחלתה ארץ יערים או חלקה או ארץ מטונפת ולחה כי לפי מה שתראו את הארץ תכינו לנו כלי מלחמה לכתת את היערים ולהבין הליכות חיילותיכם כי בטוחים היו שה׳ יתן להם את ארץ כנען אך לא בלא טורח כ"א בענין ערכי המלחמה: החזק הוא. כל זה להודיע באיזה ענין יערכו אתם מלחמה: (יט) ומה הארץ אשר הוא יושב בה. ומה הארץ אשר אמרנו, למעלה מדבר בארץ שהיא בתחלת המלכות שאין שם ישוב ועתה מדבר בארץ אשר הם יושבים בה: הטובה היא אם רעה. אם מלאה תבואות הרבה וימצאו בה כל טוב למלחמתם ולא יצטרכו להקרים להם צדה כל כך לעת מלחמה מקודם: הבמחנים יושבים, או בערי המבצר. כל זה לדעת אם צריכים לעשות דיק וסוללות לכבוש את הערים: (כ) השמנה

בעל הטורים

(כ) השמנה. ב׳, השמנה היא אם רזה, ואת השמנה ואת החזקה אשמיד, ביחזקאל בפרשת סנכי על הרועים. אלו לא הוליאו דבה היו

שפתי חכמים

שבמקומות הסכן, רא"ם: ח דק"ל למה הקדים משה וכתב את הסכן מה היא היה לו להקדים אנשי הסכן שזה הוא העיקר, לכן פירש את הלכן את טבע הסכן כי יש ארץ כו׳ וזהו העיקר: ט ר"ל לכך כתיב החזק היא הרפה: י לכך כתיב המעט הוא אם רב: כ דאל"כ מנא ידעו אם גבורים הם או לא, ולכך כתיב בפסוק הבמחנים אם במבצרים שהוא פי׳ על החזק הוא הרפה. אבל אין לפרש שהוא דבר בפ"ע כלומר לראות אם עריה בצורות הם או אם פרזים הם דא"כ היה לו לכתוב המחנים אם

רש"י

מה הוא. (במ"ר) יש ארץ ח מגדלת גבורים ויש ארץ מגדלת חלשים ט יש מגדלת אוכלוסין ויש ממעטת י אוכלוסין: החזק הוא הרפה. (במ"ר) סי׳ מסר להם כ אם בפרזים יושבין חזקים הם שסומכין על גבורתם ואם בערים בצורות הם יושבין חלשים הם: (יט) הבמחנים. תרגומו הבפצחין כרכין פציחין ופתוחין מאין חומה: הטובה היא. במעינות

ליקוטים על התורה

יכ) וּמָה הָאָרֶץ הַשְּׁמֵנָה וגו׳ הֲיֵשׁ בָּהּ עֵץ וגו׳. דר מדרש זאגט ווען די כנענים האבן גיהערט אז די יודין ווילען קומען אין זייער לאנד האבן זייא אויסגעריסען אלע פרוכט־ביימער, דריבער האט נאך פערהאלטין די יודין אין דער מדבר ביז עס וועלין אויפוואקסין נייע ביימער, די מרגלים זענען געשיקט געווארין דעם צווייטין יאהר ווייא די יודין זענען ארויס געגאנגען פון מצרים זענען די נייע ביימער נאך געווען יונג, דאס האט משה גיזאגט צו די מרגלים איר וועט זעהן וויא די כנענים האבין פאר אונז מורא, ווארום איהר וועט זעהן די ערד איז פעט, אונ איהר וועט זעהן היש בה עץ אויב אין איהר איז דא אפילו איין בוים, עס איז איין בוים אויך ניטא, נאר יונגע צווייגען וויל אלע ביימער האבין זיי אויסגעריסען, אונ וויל עס איז נאר דא יונגע צווייגען דריבער זאלט איהר אייך שטארקין צוא נעמען פון זייערע פרוכטין, ערשטענס וויל די פרוכטין זענען איצט אין כנען זייער פייער וויל די פרוכטין זענען ווייניג, צווייטענס וועט איהר זעהן פאדאך פון די יונגע ביימער איז אזעלכע גרויסע פרוכטין וויא גרויס וועלין שוין זיין די פרוכטין אז די ביימער וועלין גרוס אונ אלט ווערין, דס דרישע איז והימים ימי בכורי ענבים וואס דיא ציים איז ווען טרויבין הייבין אן צייטיג ווערין דאמאלס ווערין דיא טרויבין שטארק געהיט פון פרעמדע מענטשין. צווייטענס וויל דאמאלס יעדער הנאה האבין אונ עסין פון זייא, דריבער וועט איהר אייך מוזין שטארקין ביז איהר וועט קענען גיבין פון דיא פרוכטין:

פירוש לתורת אלהים

פאר אלאנד דאס איז וְאֶת הָעָם אונ דאס פאלק וואס זיצט אין דעם לאנד זאלט איהר אויך זעהן הֶחָזָק הוא אויב ער איז שטארק הֲרָפֶה אונ אויב ער איז שלאף הַמְעַט הוא אויב ער איז ווייניג אִם רָב אונ אויב ער איז פיל: (יט) וּמָה הָאָרֶץ אונ וואס איז דאס לאנד אֲשֶׁר וואס ער זיצט אין איר הֲטוֹבָה הִיא אויב עס איז גוט כלומר אויב עס איז דריגען פאר האנדרין גוטע קוואלין פון וואסער אִם רָעָה אונ אויב עס איז שלעכט כלומר עס איז דא אלאנד וואס איז מגדל שלאפע מענטשין אונ עס איז דא אלאנד וואס איז מגדל פיל מענטשין אונ אמדינה וואס איז מגדל ווייניג מענטשין וּמָה הֶעָרִים אונ וואס זענען דיא שטעט אֲשֶׁר וואס זייא וואהנען דריגען הַבְּמַחֲנִים אויב זיי זענען אפענע שטעט אִם אויב זיי זענען פעסטע שטעט. רש"י שרייבט משה האט זיי גיזאגט אסימן אויב זיי זיצין אין אפענע שטעט זענען זיי בודאי גבורים דען זיי פארלאזין זיך אויף זייער גבורה אונ אויב זיי זיצין אין פעסטע שטעט איז אסימן אז זיי זענען שלאפע מענטשין: (כ) וּמָה הָאָרֶץ אונ וואס איז דאס לאנד

אונקלוס

בַּהּ אִילָנִין אִם לָא וְתִתְקְפוּן וְתִסְּבוּן מֵאִבָּא דְאַרְעָא וְיוֹמַיָּא יוֹמֵי בִּכּוּרֵי עִנְבִין: כא וּסְלִיקוּ וְאַלִּילוּ יָת אַרְעָא מִמַּדְבְּרָא דְצִין עַד רְחוֹב לְמֵטֵי חֲמָת:

ת"א היש בה עץ. בתרא טו:

הֲיֵשׁ־בָּהּ עֵץ אִם־אַיִן וְהִתְחַזַּקְתֶּם וּלְקַחְתֶּם מִפְּרִי הָאָרֶץ וְהַיָּמִים יְמֵי בִּכּוּרֵי עֲנָבִים: שני כא וַיַּעֲלוּ וַיָּתֻרוּ אֶת־הָאָרֶץ מִמִּדְבַּר־צִן עַד־רְחֹב לְבֹא חֲמָת:

בעל הטורים

זולים לכל מה בממור בענין במרעה כוב אלעה אותם ומרעם בע מרעינה אל הלי ישראל ועכשיו שהולילו דבה גרמו להם למה שנא' וכניכם יהיו רועים במדבר מ' שנה: (כא) חמת ויעלו בנגב ויבא. ס"ת בהפך אבות שנשתטחו על קברי אבות:

רשב"ם

היא וגו'. להודיע לישראל שימצאוה זבת חלב ודבש כמו שהבטיחם הקב"ה: והתחזקתם. כאנשים גבורים לקחת ולא תגורו מפני איש: והימים ימי בכורי ענבים. זה מגיד הכתוב מפני אשכול של ענבים שנטלו:

רש"י

ותהומות טובים ובריאים: (כ) היש בה עץ. אם יש בהם אדם כשר שיגין עליהם בזכותו: בכורי ענבים. ימים שהענבים בו מתבשלין בכבור: (כא) ממדבר צן עד רחב לבא חמת. הלכו בגבולי' באורך וברוחב כמין גא"ם הלכו רוח גבול דרומית ממקצוע מזרח עד מקצוע מערב כמו שצוה משה עלו זה בנגב דרך גבול דרומית מזרחי' עד הים שהים הוא גבול מערבי ומשם חזרו והלכו כל גבול מערבי על שפת הים עד לבא חמת שהוא אצל הר ההר במקצוע מערבית לצפונית, כמו שמפורש בגבולות הארץ בפרשת אלה מסעי:

שפתי חכמים

מבלרים וגם התרגום מוכיח כן שתירגם עלוי הכפלהין. והרא"ם כתב אמנר ומה שעריס ימזור לענין לאשין החזק הוא הרפה אף שהפסיר, ביגהים ולמוהו רכים: ל שהרי כתיב אחרי כן והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ וא"כ יבנו עליו בם. והרא"ם פי' דמסתמא אם שמנה היא יש בה עלים והרי כבר אמר להם השמנה היא אם רזה, אע"פ שדרשו אותו (בב"ב דט"ו) על איוב. אבל רש"י ז"ל כתב אדם כשר שהם משום שזהו קרוב לפשוטו: ב דק"ל ביכור ענבים הל"ל, ל"פ ימים שהענבים מתבשלים בביכור וענינו שם דבר ימים של ביכור ואין משמעותו ל' רבים:

עניני שילוח המרגלים

השאלות המיושבות ולכך לא אמר אשר הוא יושב בה, ושתי השאלות שאלה לחת מהם השמנה היא לסוליא פירות הרבה, וזה יודע מאורח השער, כי לא היה זמן ודע אז, כי אם זמן קליר, והב' היש בה עץ אם אין, וזה לעשות פירות ולשקמים ולעלים לשרפה האש, כי העלים הם מהדברים היותר הכלחיים אל החיים [עיין גטין דף נו], ואמר והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ, ר"ל אל ירך לבבכם ואל תפחדו ואל תיראו אבל תתחזקו לקחת מפרי הארץ להביא אותה אל המחנה לשמח את העם היושב במדבר, וכתן טעם לתוקם באמרו והימים ימי בכורי ענבים, ר"ל אל תפחדו להביא את הפירות, כי הימים ימי בכורי ענבים ודרך בני אדם להביא בזמן הזה פירות למאכלם, הנה א"כ מסבת השאלות כאלם אשר לום נודע"ה למרגלים שידעו ושישיבוהו דבר עליכם, לא היה אחת מאותם שאמנו העם באמרם וישיבו אותנו דבר את הדרך אשר נעלה בה ואת הערים אשר נבא אליהן, כי משה לא ליה אותם שידעו דבר מהדרכים ולא מהערים היותר נוכנים ללכוד תחלה, וגם המרגלי' בתשובתם לא השיבו ע"ז כלל, והנה הב' שאלות הראשונות והב' שאלות השניות היו בעבור ישראל שידעו טובת הארץ שבבואם אליה יאכלו וישבעו ויתענגו מאד עליה, והב' שאלות האחרונות היו שידעו ישראל שאויביהם הם עם רב ועצום ועריהם בצורות בשמים וכזה יכירו וידעו כי נהלם חזק ושלא בכחם יירשו הארץ וזרועם לא יושיע למו, ולכן יוסיפו להדבק לאלוה יתברך ולקרא אליו כי עת לרה היא ליעקב וממנה יושע כי לה' הישועה ועל עמך ברכתך סלה:

פירוש לתורת אלהים

הַשְּׁמֵנָה הִיא אויב זיא איז אַפֶּעט לַאנְד אִם רָזָה אונ אויב זיא איז מַאגֶער הֲיֵשׁ בָּהּ אויב עס איז דָא עֵץ בּוימֶער אִם אַיִן אונ אויב נִיט, רש"י שְׁרַייבְּט מֹשֶׁה הָאט צוּ זֵיי גֶזָאגְט זֵיי זָאלִין זֶעהְן אויב עס איז צְוִוישִׁין זֵיי דָא אֵיין אָדָם כָּשֵׁר עֶר זָאל אויף זֵייא מֵיגִין זַיין וְהִתְחַזַּקְתֶּם אִיהר זָאלְט אֵייךְ שְׁטַארְקִין וּלְקַחְתֶּם אונ אִיהר זָאלְט נֶעמֶען מִפְּרִי הָאָרֶץ פוּן דִי פֵּירוֹת פוּן דֶעם לַאנְד וְהַיָּמִים אונ דִי טֶעג וָואס דִי מְרַגְּלִים זֶענֶען אַהִין גֶעגַאנְגֶען זֶענֶען גֶיוֶוען יְמֵי דִי טֶעג וָואס דִיא וַויינְטְרוֹיבִּין וֶוערִין צַייטִיג: (כא) וַיַּעֲלוּ אונ זַייא זֶענֶען אויף גֶעגַאנְגֶען וַיָּתֻרוּ אונ זַייא הָאבִּין אוים גֶיזֶעהְן דָאס לַאנְד פוּן דֶער מִדְבַּר צִין בִּיז רְחוֹב בִּיז מֶען קוּמְט אִין חֲמָת:

תרגום | נביאים יהושע ב

להמשיך מנ"ה רו"א צבאות נפש צ צב צבא צבאו צבאות רוח יהוה נשמה דנצח אדני נשמה דהוד יְהֹוָה חיה יחידה דנצח יְהֹוָה חיה יחידה דהוד אל שם ב"ן שבעשיה:

א וַאֲמָרַת לְהוֹן לְטוּרָא אֱזִילוּ דִילְמָא יְעָרְעוּן בְּכוֹן רָדְפַיָּא וְתִטַּמְרוּן תַּמָּן תְּלָתָא יוֹמִין

א וַתֹּאמֶר לָהֶם הָהָרָה לֵּכוּ פֶּן־יִפְגְּעוּ בָכֶם הָרֹדְפִים וְנַחְבֵּתֶם שָׁמָּה שְׁלֹשֶׁת יָמִים עַד שׁוֹב הָרֹדְפִים

רש"י

(ה) עד שוב הרודפים. נגלה בה רוה"ק שישובו לסוף

מצודת דוד

(ה) פן יפגעו. כשהלכו עתה לדרכיכם פן יפגעו בכם הרודפים

ואחר תלכו לדרככם: ב ויאמרו אליה האנשים
נקים אנחנו משבעתך הזה אשר השבעתנו:
ג הנה אנחנו באים בארץ את־תקות חוט השני
הזה תקשרי בחלון אשר הורדתנו בו ואת־אביך
ואת־אמך ואת־אחיך ואת כל־בית אביך תאספי
אליך הביתה: ד והיה כל אשר־יצא מדלתי ביתך
החוצה דמו בראשו ואנחנו נקים וכל אשר יהיה
אתך בבית דמו בראשנו אם־יד תהיה־בו:
ה ואם־תגידי את־דברנו זה והיינו נקים משבעתך
אשר השבעתנו: ו ותאמר כדבריכם כן־הוא
ותשלחם וילכו ותקשר את־תקות השני בחלון:

תרגום

עד דיתובון רדפיא ובתר כן תהכון לאורחתכון: ב ואמרו לה גבריא זכאין אנחנא ממומתיך הדא דקיימתא עלנא: ג הא אנחנא עלין בארעא ית תורא דחוט זהוריתא הדין תקטרי בחרכא דשלשלתנא ביה וית אבוך וית אמך וית אחך וית כל בית אבוך תכנשין לותיך לביתא: ד ויהי כל דיפוק מדשי ביתך לברא חובת קטוליה ברישיה ואנחנא זכאין וכל דיהי עמך בביתא חובת קטוליה ברישנא אם יד אנש תהי ביה: ה ואם תחוין ית פתגמנא דין ונהי זכאין ממומתיך דקיימת עלנא: ו ואמרת כפתגמיכון כן הוא ושלחתנון ואזלו וקטרת ית תורא דזהוריתא בחרכא:

מצודת דוד

בשובכם: שמה. בהר: (ב) נקיים. ר"ל רוצים אנחנו להיות נקיים מעון בשוב שבועה ולזה נפרש הדבר היטב: (ג) אנחנו באים. ר"ל בעת נבוא בארץ: הזה. אשר הורדתנו בו: תקשרי. להיות לאות וסימן: בו. מוסב על החלון וכ"ל דרך בו: (ד) דמו בראשו. ר"ל עון מיתתו על עצמו כי פשע בנפשו: ואנחנו נקיים. כי היה מהאי אשר לשמרו מן המיתה: (ה) זה. הסימן והשום הזה: (ו) כן הוא. ר"ל זהו דרך הנכון: ותשלחם. לפי שהלכו אל ההר בשלחם אמר ותשלחם: ותקשור. בעת שבאו ישראל בארץ:

רש"י

ג' ימים: (ב) נקים. הרי אנו תולין הדבר בך לעשות האות הזה: (ג) את תקות. ל' קו וחבל:

דעם פירוש עברי טייטש געפינט מען בייא דער הפטורה פון דער וואך.

כתובים תהלים צ

להמשיך מיסוד ומלכות דז"א שין דלת יוד נפש שין שין דלת שין דלת יוד רוח יאהדונהי נשמה דיסוד א אד
אדנ אדני נפש אדני רוח אלף דלת נון יוד נשמה דמלכות יו הו וו הו חיה יחידה דיסוד יהוה חיה יחידה דמלכות אל
שם ב"ן שבעשיה:

א כי־כלינו באפך ובחמתך נבהלנו: ב שת עונתינו לנגדך
עלמנו למאור פניך: ג כי כל־ימינו פנו בעברתך כלינו
שנינו כמו־הגה: ד ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם

תרגום

א ארום אשתיצנא מן תוקפך ומן רוגזך אתבהלנא: ב שויתא חובנא לקבלך עוית טליותנא קבל נהור אפך: ג ארום כל יומנא אתפניאו קדמך °שתה קרי ברוגזך שציגא יומי הינא היך הבל פומא

מצודת דוד

(א) כי כלינו. עתה ידבר על לי בני הגלות ויאמר אם חיי כל אדם הוא הכל אף אם המה בשלוה כ"ש אנחנו בגלות אשר כלינו באפך שהאפך בנו על עונותינו: ובחמתך. הוא כפל כמ"ש: (ב) שתה. שמת עונותינו נגדך לזכור בהם ולפרוע עליהם גמול: עלמנו. הסכלות שהמה נעלמים מאתנו תשימם מול מאור פניך לזכור גם בהם ולשלם גמול גם עליהם: (ג) פנו. הלכו להם בעברה ועם הכאה מעמך: כלינו. אנחנו בעונותינו גורמים כליון שנותינו להיות כמבק מן דבור בעלמא: (ד) בהם. כמספרם יהיו שבעים שנה: ואם בגבורות. ואם בהתגברות כח

(ב) עלומנו. חטאת נעורינו: (ג) פנו. נפנו והלכו להם בעברתך: כמו הגה. כדבר הממהר לכלות: (ד) בהם. בעונותינו: ואם בגבורות. ואם הרבה גברו

פירוש עברי טייטש

א) כי כלינו באפך ווען מיר דארפין חלילה פאר־
לענדט ווערין דורך דיין צארין ובחמתך
נבהלנו אונ דורך דיין גרימצארין ווערין מיר
דערשראקין: (ב) שת עונתינו לנגדך טוהסטו שוין
אונזערע זינד קעגין דיר עלומנו למאור פניך אויך
אונזער יוגענד שטעלסטו פאר פאר דיינע אויגין
מיט ארעכענונג: (ג) כי כל ימינו פנו בעברתך אז אלע
אונזערע טעג האבין זיך אוועקגיקעהרט וועגין
דיין גרימצארין וואס דוא האסט גישאלטין די
ערד וועגין אדם הראשון אז מיר זאלין פערדינען
אונזער פרנסה מיט שווייס אונ מיט מיה כלינו
שנינו כמו הגה מיר פארלענדין אונזערע יאהרין
אזוי שנעל ווי א ווארט עס גייט ארויס פון
מענטשין אט זענען מיר גיוועזען אט זענען מיר
שוין ניט דא: (ד) ימי שנותינו צו ברעכענען אונזערע
טעג אונ יאהרין בהם שבעים שנה צווישין מענטשין

בִּגְבוּרֹת ׀ שְׁמוֹנִים שָׁנָה וְרָהְבָּם עָמָל וָאָוֶן כִּי גָז חִישׁ וַנָּעֻפָה: ח מִי־יוֹדֵעַ עֹז אַפֶּךָ וּכְיִרְאָתְךָ עֶבְרָתֶךָ: י לִמְנוֹת יָמֵינוּ כֵּן הוֹדַע וְנָבִא לְבַב חָכְמָה:

פּוּמָא דְסַהֲוָא: ד יוֹמֵי שְׁנוֹתָנָא בְּעָלְמָא הָדֵין שׁוּבְעִין שְׁנִין מִתְאַלְמִין וְאִין בִּגְבוּרְתָּא תְּמָנַן שְׁנִין וְסוּגְעֵיהוֹן לֵיאוּת וְשִׁקַּר לְחַיָּבַיָא אֲרוּם עָדוּ בִּסְרְהוּבְיָא וְטָיְסִין לְצִפְּרָא: ח מַן הוּא דְיָדַע לְאַתְקָבָא עוּשְׁנָא דְתוּקְפָךְ אֱלָהִין צַדִּיקַיָא דְדָחֲלִין מִנָּךְ מִשְׁרְכִין רוּגְזָךְ: י לְמִמְנֵי יוֹמָנָא כֵּן יִתְבַּוַּן לְהוֹדַע בְּרַם נְבִיָּא דְלִבֵּיהּ מְלֵא חוּכְמְתָא:

רש"י

ימיו: ורהבם. וממשלתם הוא עמל ואון: כי גז חיש. בתוך עברה מהר אנו עפים ומתים: (ח) מי יודע. בימים מועטי' כאלו מי יקנה לו לב לדעת: עז אפך. ליראה אותך: וכיראתך. כמה שאתה יראוי כן עברתך קשה: (י) למנות ימינו. כאשר בתחלה היו ימינו ארוכים: כן הודע. גם עתה:

מצודת דוד

הטבע יהיו שמונים שנה: ורהבם. אף הטוקף והאומץ של השנים ההם המה יגעים ועמל: כי גז חיש. ולפי שלא יאריכו ימי האומץ כי מהר יוכרת ויעוף א"כ האומץ שהיה בתחלה נראה להוסיף העמל בהעדרו: (ח) מי יודע. בימים מיעטים כאלה מי יוכל לדעת חוזק אפך על מה היא ולהיות נשמר ממנה: וכיראתך. כאשר יראתך נעלמה מלדעת איך לירא את ה' כן נעלמה עברתך מלדעת על מה אתה מתמלא עברה וזעם כי אין להשיג בימים מועטים כאלה: (י) למנות. לפי מנין ימינו שהמה קצרים כן הודע נא דרכיך ר"ל לפי ערך מעט השנים כן תרבה לנו חכמה לדעת הכל במעט זמן ואז נביא גם אנו לבב חכמה ר"ל אם תתן בנו הרבה חכמה אז נחשוב נאור ולהתם בה לבוא אל תוכן עומק הדבר:

פירוש ע"ט

איז דא אַזֶעלְכֶע וואס לֶעבִּין זִיבֶּעצִיג יָאהר וְאִם בִּגְבוּרוֹת שְׁמוֹנִים שָׁנָה אוּנ עֶס איז דא שְׁטַארְקֶערֶע אויך לֶעבִּין אַכְצִיג יאהר (נאך מֶעהר איז שוין אַזֶעלְטֶענְהַייט) וְרָהְבָּם עָמָל וָאָוֶן אוּנ דאס גְרוֹיסְקַייט פון די טֶעג (אַמֶעהְרְסְטִין) איז נאר מַאטֶערְנִיש אוּנ אוּמְרֶעכְט כִּי גָז חִישׁ וַנָּעֻפָה דֶען מִיר וואלְטִין נֶעבַארְפְט זֶעהן אַז אוּנְזֶערֶע טֶעג וֶוערִין גֶעשְׁווינְד אָפּ גִיהַאקְט אוּנ מִיר פְלִיהֶען שוין אַוֶועק אין קֶבֶר: (ח) מִי יוֹדֵעַ עֹז אַפֶּךָ ווייסְט דֶען וֶוער דאס שְׁטַארְקַייט פון דַיין צָארִין אַז מֶען זָאל זִיךְ קֶענֶען אַיין הִיטֶען וּכְיִרְאָתְךָ עֶבְרָתֶךָ אוּנ אַזוֹי ווי דַיין מוֹרָא פַארְשְׁטֵייֶען מִיר נִיט אַזוֹי פַארְשְׁטֵייֶען מִיר נִיט דַיין גְרִימְצָארִין אויךְ: (י) לִמְנוֹת יָמֵינוּ כֵּן הוֹדַע בֶּעטִין מִיר דִיךְ זָאלְסְט דִיךְ דֶערְבַּארֶעמֶען אויף אוּנְזֶערֶע עֶלְטֶער וואס קֵיין יָאהרִין הָאבִּין מִיר שוין נִיט צוּ צֵיילִין אֵסךְ נאר טֶעג זָאלִין מִיר זִיךְ שוין נִיט אַזוֹי שְׁטַארְק מַאטֶערִין אויף פַּרְנָסָה וְנָבִא לְבַב חָכְמָה וֶועלִין מִיר קֶענֶען בְּרֵיינְגֶען חָכְמָה אין די הַארְץ, דאס הֵייסְט מִיר זָאלִין תְּשׁוּבָה טאהן אוּנ מַעֲשִׂים טוֹבִים אויךְ תְּפִלָּה צוּ הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ:

עיקר תוי"ט　　משנה סנהדרין פ"ז　　ברטנורא

(א) מ"ד פ"ט והא דלא כקט המשנה דלעיל מסיפא דפרק מחייבי מיתות ב"ד שנתערבו נדונין בקלה, וי"ל דרבותא דתמיכה עדיפא. ועי"ל דניחא לתנקט נסקילא בהדם אחד: [א] הנק. אע"ג דלא כתיב בהדיא ד' מיתות גמרא גמירי לה וכל מיתה האמורה בתורה בסתם אי אתה רשאי להמשיך עליה אלא להקל עליה, ולר"ש כו' מה מיתה בידי שמים אין בה רושם ואיתא שרפה מדבת כהן בשרפה מכלל כו', גמ': [ג] ארכובותיו. ל' וארכבותיה דא לדא נקשן והוא הפרק שמאלעי שבין הרגל והירך:

ארבע מיתות. סקילה. שרפה. הרג. וחנק. סקילה חמור משרפה. ושתיהן מהרג ושלשתן מחנק. ונ"מ למי שנתחייב שתי מיתות דקי"ל דנדון בהמורה (א): ר"ש אומר וכו'. ואין הלכה כר"ש: זו מצות הנסקלין. הא דפרשינן בפרקין דלעיל: ב משקעין אותו. שלא יתהפך אנה ואנה ותפול הפתילה על בשרו: קשה לתוך הרכה. כורכים סודר קשה לתוך הרכה קשה

כלי אמלעי דגלא דמלכות דיליהם צבאות

ארבע מיתות נמסרו לב"ד. סקילה שרפה הרג [א] וחנק. רבי שמעון אומר שרפה סקילה חנק והרג זו מצות הנסקלין: ב מצות הנשרפין היו משקעין אותו בזבל עד [ג] ארכובותיו ונותנים סודר קשה להוך הרכה וכורך על צוארו

פרק ז א אַרְבַּע מִיתוֹת נִמְסְרוּ לְבֵית דִין דִיא תּוֹרָה הָאט גִינֶעבִּין רְשׁוּת צוּ בֵּית דִין זֵיי זָאלִין הַרְגֶנֶן די מֶענְטְשִׁין וואס טוּהֶען עֲבֵירוֹת מִיט פִיר עֶרְלֵייא מִיתוֹת סְקִילָה שְׂרֵפָה הֶרֶג חֶנֶק פַארְשְׁטֵיינֶען, פַאר בְּרֶענֶען, הַרְגֶנֶען מִיט אַשְׁוֶוערְד, דֶער וֶוערְגִין, רַבִּי שִׁמְעוֹן זָאגְט שְׂרֵפָה סְקִילָה חֶנֶק וְהֶרֶג פַאר בְּרֶענֶען, פַארְשְׁטֵיינֶען, דֶער וֶוערְגִין, הַרְגֶנֶען מִיט אַשְׁוֶוערְד, זֵייא קְרִיגִין וֶועלְכֶער טוֹיט איז עֶרְגֶער, דֶער עֶרְשְׁטֶער תַּנָּא הַאלְט פַארְשְׁטֵיינֶען איז עֶרְגֶער ווי פַאר בְּרֶענֶען אוּנ הַרְגֶנֶען מִיט אַשְׁוֶוערְד איז עֶרְגֶער ווי דֶער וֶוערְגִין, אוּנ רַבִּי שִׁמְעוֹן הַאלְט פַארְבְּרֶענֶען איז עֶרְגֶער ווי פַארְשְׁטֵיינֶען, אוּנ דֶער וֶוערְגִין איז עֶרְגֶער ווי הַרְגֶנֶען מִיט אַשְׁוֶוערְד, וְאוּנ דאס דַארְף מֶען ווִיסֶען, ווייל דֶער דִין איז אַז אֵיינֶער הָאט גִיטָאן צְווייא עֲבֵירוֹת וואס עֶס קוּמְט אִים צְווייא עֶרְלֵייא מִיתוֹת הַרְגֶת מֶען אִים מִיט די עֶרְגֶערֶע מִיתָה, קְרִיגֶען די תַּנָּאִים וֶועלְכֶע מִיתָה איז עֶרְגֶער זוּ מִצְוַת הַנִּסְקָלִין אַזוֹי ווי עֶס איז גִישְׁטַאנֶען אין יֶענֶעם פֶּרֶק וֶוערְט גִיטָאן צוּ דֶעם מֶענְטְשׁ וואס מֶען דַארְף אִים פַארְשְׁטֵיינֶען: ב מִצְוַת הַנִּשְׂרָפִין ווִיא אַזוֹי פַארְבְּרֶענְט מֶען הָיוּ מְשַׁקְּעִין אוֹתוֹ בְּזֶבֶל עַד אַרְכּוּבוֹתָיו מֶען הָאט דֶעם מֶענְטְשׁ אַרַיין גִיזֶעצְט אין מִיסְט בִּיז צוּ די קְנִיא וְנוֹתְנִין סוּדָר קָשָׁה לְתוֹךְ הָרַכָּה אוּנ מֶען הָאט

[ג] זה מושך אצלו וזה מושך אצלו עד שפותח את פיו ומדליק את הפתילה וזורקה לתוך פיו ויורדת לתוך מעיו וחוכרת את בני מעיו. רבי יהודה אומר אף הוא אם מת בידם לא היו מקיימין בו מצות שרפה אלא פותחין את פיו [ד] בצבת שלא בטובתו ומדליק הפתילה וזורקה לתוך פיו ויורדת לתוך מעיו וחומרת את בני מעיו. א"ר אלעזר בן צדוק מעשה בבת כהן אחת שזינתה והקיפוה חבילי זמורות ושרפוה א"ל מפני שלא היה ב"ד של אותה שעה בקי:
ג מצות הנהרגים היו מתיזין את ראשו בסייף כדרך שהמלכות עושה. ר' יהודה אומר ניוול הוא זה אלא מניחין את ראשו על הסדן וקוצץ בקופיץ אמרו לו אין מיתה מנוולת מזו. מצות הנחנקין היו משקעין אותו בזבל עד ארכובותיו ונותנין סודר קשה לתוך הרכה וכורך על צוארו

מכפנים לחוץ ורכה מבחוץ להגין (ג): את הפתילה. פתילה של אבר מדליק ומתיך לתוך פיו: וחומרת. כוולת לשון חמרמרו מעי (איכה א) וילפינן מבני אהרן שנאמר בהם (ויקרא י) וכל בית ישראל יבכו את השרפה ולא נשרפו גופתם דהא כתיב (שם) ויקרבו וישאום בכתנותם ה"נ מתקיימת מצות שרפה אע"פ שאין נשרפים אלא בני מעים בלבד והכי עדיף טפי. דכתיב (שם יט) ואהבת לרעך כמוך ברור
לו מיתה יפה: אף הוא אם מת בידם. כלומר אם היה מת בידם ע"י חניקתם (ג) קודם זריקת הפתילה:
לא היו מקיימים מצות שרפה. לפיכך לא היו חונקים אותו אלא פותחים את פיו בצבת שאלגוויי"א
בלע"ז ואין הלכה כרבי יהודה: שלא היה ב"ד של אותה שעה בקי. צדוקין היו שאין להם ג"ש
אלא קרא כמשמעו: ג ר' יהודה אומר ניוול הוא זה. שהורגו מעומד ונופל: סדן. עץ עבה תקועה בארץ כמות
של נפסים. ובברייתא פי' דטעמא דפליג רבי יהודה אדרבנן מפני שאמרה תורה (שם יח) ובחוקותיהם לא
תלכו. (ד) ואמרי ליה רבנן כיון דכתיב סייף באורייתא דאמר קרא נקום ינקם (ה) (שמות כא) לא מיגייהו

[ג]. זה כו'. היינו שני עדיו, הר"מ: (ב) ל' רמב"ן מפני שהרכה אינה חונקת לפתוח פיו והקשה מסכל את גרונו ומנוולתו ולפיכך קשה מבפנים, והר"מ כתב כדי שלא ילסטר בשרו בלבד (מ"ל לבדין) בשעת חנקו: (ג) ואף לישנא דעלמא הוא כלומר אם יחניקוהו אף הוא ימות בידם ואין זו שרפה, רש"י: [ד] בצבת. תרגום ומלקחים ולבתא: (ד) הכי חניא א"ל ר"י לרבנן אף אני יודע שמיתה מנוולת היא אבל מה אעשה שהרי אמרה תורה כו' ובמלינו למדין דר"י לא יקרא נוול למיתה שאמרו רבנן כו', ועי' תוי"ט: (ה) נקימה זו א"י מה היא כשהוא אומר והבאתי עליכם

אריין גילייגט אהארטין שטריק אין אווייכען האנטוך, מען האט ארומגעוויקילט דעם שטריק מיט אהאנטוך וכורך על צוארו און מען האט אזויא ארומגעוויקילט ארום האלדז, איין מענטש האט גיהאלטין איין עק האנטוך, אונ דער אנדערער האט גיהאלטין דעם אנדערין עק האנטוך זה מושך אצלו דער האט גיצויגין דעם עק האנטוך צו זיך וזה מושך אצלו אונ דער ציהט דעם אנדערין עק האנטוך צו זיך עד שפותח את פיו ביז ער מוז עפענען די מויל ומדליק את הפתילה אונ ער ברענט אין אלעפיל אשטיק בלייא ביז זיא ווערט צו שמאלצין, אונ ער מאכט זיא שמאל אונ לאנג אזוי וויא אקנייטיל וזורקה לתוך פיו אונ ער גיסט דאס אריין אים אין מויל ויורדת לתוך מעיו אונ די בלייא גייט אראפ אין די גידערים וחומרת את בני מעיו אונ דאס פאר ברענט די גידערים, רבי יהודה זאגט מען זאל אים ניט ווערגין די האלדז צום עפענען דיא מויל אף הוא אם מת בידם טאמער שטארבט ער דורך זייערע הענט ולא היו מקיימין בו מצות שרפה וועט מען דאך אים ניט הרגנן דורך פאר ברענען, נאר דורך דער ווערגין, ניט ווי די תורה האט גיהייסין אלא פותחין את פיו בצבת שלא בטובתו נאר מען עפינט אים די מויל מיט אצוואנג, אפילו ניט מיט זיין גוטען ווילען ומדליק את הפתילה אונ ער ברענט אין אלעפיל אשטיק בלייא ביז זיא ווערט צו שמאלצין, אונ ער מאכט זיא שמאל אונ לאנג, אזוי ווי אקנייטיל וזורקה לתוך פיו אונ ער גיסט דאס אריין אים אין מויל ויורדת לתוך מעיו אונ די בלייא גייט אראפ אין די גידערים וחומרת את בני מעיו אונ דאס פאר ברענט די גידערים אמר רבי אליעזר בן צדוק האט רבי אליעזר בן צדוק גיזאגט מעשה בבת כהן אחת שזנתה עס האט גיטראפין אטאכטער פון אכהן האט מזנה גיוועז, איז דער דין מען זאל איר פאר ברענען והקיפוה חבילי זמורות ושרפוה האט מען גינומען בינטלאך צווייגין אונ מען האט גילייגט ארום איר אונ מען האט זיי אנגיצונדין איז זיא פאר ברענט גיווארין מיט די צווייגין, זעהן מיר דאך אז שרפה איז מען פאר ברענט דעם מענטש דעם גאנצין גוף, אבער ניט מיט בלייא אמרו לו האבין דיא חכמים גיזאגט צו רבי אליעזר מפני שלא היה בית דין של אותה שעה בקי ווייל דער בית דין פון די צייט האבין ניט געוואוסט דעם דין וויא מען זאל פאר ברענען, אבער דער דין בלייבט מען זאל פאר ברענען מיט בלייא: ג מצות הנהרגים ווי אזוי הרגת מען היו מתיזין את ראשו בסייף מען האקט אראפ דעם קאפ מיט אשווערד כדרך שהמלכות עושה אזוי וויא מען הרגת אז מען זינדיגט צום מלך, ר"י זאגט ניוול הוא זה עס איז מיאוס אזוי צו טאהן, דער מענטש זאל שטיין אונ מען זאל איהם אפ האקין דעם קאפ אונ ער זאל אומפאלין אלא מניחין את ראשו על הסדן וקוצץ בקופיץ נאר מען לייגט דיא קאפ זיינע אויף אקלאץ אונ מען האקט אפ מיט אהאק אמרו לו האבין דיא חכמים גזאגט צו רבי יהודה אין מיתה מנוולת מזו עס איז ניטא קיין מיאוסער טויט וויא דאס אין. מצות הנחנקין וויא אזוי דער שטיקט מען היו משקעין אותו בזבל עד ארכובותיו מען האט אידם אריין גיזעצט אין מיסט ביז צו די קניא ונותנין סודר קשה לתוך הרכה אונ מען האט אריין גילייגט אהארטין שטריק אין אווייכין האנטוך, מען האט ארומגעוויקילט דעם

חרב נקמת נקם ברית הוי אומר נקימה זו סייף: (ו) ובפאלו סקלת שלא נכתב דמיו בו' והם הבא על הבהמה והאשה המביאה כו' וילפינן להו בגמ', ועתוי"ט: [ה] הזכור. נקב המשכב מקרי זכור, רע"ב. וכתב התוס' דהא דלא קתני והאיש אשר יגלה ... זכר עליו אע"ג דכתיב בסדיא מות יומתו שניהם איכא למימר דליפנא דקרא נקט דכתיב ואת זכר לא תשכב: [ו] ועל הבהמה. והמביאה בהמה עליו נמי חייב, כתב התוס' דמשום דלא כתיב בסדיא אלא מדרשא לא קתני לה: [ז] הבא כו'. בשוגג, רע"ב: [ח] ומשום כו'. הא דלא קתני נ"מ משום דהכא לאחר מיתה איירי, תוס': [ט] אלא כו'. בגמ' פליגי בדרשא דקרא, ועיין תוי"ט: [י] ומשום כו'. ור"י פליג נמי בהא כדאיתא בגמרא, ועתוי"ט: [כ] לאחר מיתת כו'. החיוב דאשת אב קאי דמדכי ליה קרא אבל שם א"א לאחר מיתה לא קאמר, רע"ב:

זה מושך אצלו וזה מושך אצלו עד שנפשו יוצאה: ד אלו הן הנסקלין הבא על האם ועל אשת האב. ועל הכלה. ועל [ה] הזכור. [ו] ועל הבהמה. והאשה המביאה את הבהמה. והמגדף. והעובד ע"ג. והנותן מזרעו למולך. ובעל אוב וידעוני. והמחלל את השבת. והמקלל אביו ואמו. והבא על נערה המאורסה והמסית והמדיח. והמכשף ובן סורר ומורה. [ז] הבא על האם חייב עליה משום אם. [ח] ומשום אשת אב. רבי יהודה אומר אינו חייב [ט] אלא משום האם בלבד. הבא על אשת אב. חייב עליה משום אשת אב. [י] ומשום אשת איש. בין בחיי אביו. בין [כ] לאחר מיתת אביו. בין מן האירוסין. בין מן הנשואין. הבא על כלתו. חייב עליה

גמרי' והלכה כחכמים: ד אלו הן הנסקלין. אית מינייהו דכתיב בהו סקילה בהדיא והנך דלא כתיבא בהו סקילה כתיב בהו דמיו בו דמיהם בם (ו) וכל מקום שנאמר דמיו בו דמיהם בם אינו אלא סקילה דילפינן מאוב וידעוני דכתיב (ויקרא כ) באבן ירגמו אותם דמיהם בם: והנותן מזרעו למולך. קסבר האי תנא מולך לאו ע"ג הוא אלא הך ע"ג בעלמא הוא מדתנא ע"ג ותנא מולך: והמקלל אביו ואמו. חמור ממכה. דאיכא תרתי קלון אביו ואמו. ומוציא ש"ש לבטלה. דהא תנן אינו חייב עד שיקללם בשם: המסית. את היחידים: והמדיח. עיר הנדחת: והמכשף. דכתיב (שמות כג) לא תחיה וכתיב ליה כל שוכב עם בהמה מות יומת מה שוכב עם בהמה בסקילה אף מכשפה בסקילה: הבא על האם חייב עליה. שתי חטאות דבכולהו עריות (כתיב בהו כרת וכתיב בהו חלוק העטאות) ואפי' בגוף אחד. וכן הלכה: בין מן הארוסין.

שטריק מיט אהאנטוך וכורך על צוארו און מען האט אזוי ארומגעוויקלט ארום האלדז, איין מענטש האט גיהאלטין איין עק האנטוך, און דער אנדער־ דער האט גיהאלטין דעם אנדערין עק האנטוך זה מושך אצלו דער האט גיצויגין דעם עק האנטוך צו זיך וזה מושך אצלו און דער אנדערער האט גיצויגין דעם אנדערין עק האנטוך צו זיך עד שנפשו יוצאת ביז דיא נשמה גייט ארויס פון איהם: ד אלו הן הנסקלין דיא מענטשין ווערין פאר שטיינט הבא על האם אז ער האט מזנה גיוועזן מיט זיין מוטער ועל אשת האב אדער ער האט מזנה גיוועזן מיט זיין פאטערס ווייב ועל הכלה אדער ער האט מזנה גיוועזן מיט זיין שנור ועל הזכור אדער ער האט מזנה גיוועזן מיט אזכר ועל הבהמה אדער ער האט מזנה גיוועזן מיט אבהמה אנקבה והאשה המביאה את הבהמה אדער אאשה האט גיבראכט אבהמה אזכר אויף זיך און דיא בהמה האט מיט איהר מזנה גיוועזן והמגדף אז ער לעסטערט גאט והעובד כוכבים אז ער דינט עבודת גלולים והנותן מזרעו למולך און דער וואס גיט פון זיינע קינדער צוא דער עבודה זרה מולך ובעל אוב וידעוני און דער וואס מאכט כישוף מיט אוב אדער מיט ידעוני [עיין לקמן משנה ז] והמחלל את השבת און דער וואס טוהט אמלאכה שבת והמקלל אביו ואמו און דער וואס פלוכט זיין פאטער אדער זיין מוטער והבא על נערה המאורסה און אז ער האט מזנה גיוועזן מיט אבתולה וואס איינער האט איהר שוין מקדש גיוועזן והמסית און אז ער האט אנגירעט מענטשין צו זאלין דינען עבודת גלולים והמדיח און אז ער האט פארשטוסין [אנגירעט] אגאנצע שטאט מענטשין זייא זאלין דינען עבודת גלולים והמכשף און דער וואס מאכט כישוף ובן סורר ומורה און אקינד וואס איז אסורר ומורה [אזוי וויא עס שטייט אין די סדרה כי תצא] הבא על האם אז איינער האט מזנה גיוועזן מיט זיין מוטער בשוגג, ער האט ניט גיוואוסט אז דאס איז זיין מוטער און זיא האט קיין מאן חייב עליה דארף ער ברייננען צווייא קרבנות, ווייל ער האט גיטאהן צווייא עבירות מיט איין מאהל משום אם ווייל זיא איז זיינע אמוטער ומשום אשת אב און ווייל זיא איז גיוועזן זיין פאטערס ווייב, רבי יהודה זאגט אינו חייב אלא משום האם בלבד ער דארף ניט בריינגען צווייא קרבנות, נאר איינעם, ווייל זיא איז זיינע אמוטער הבא על אשת אב אז איינער האט מזנה גיוועזן מיט זיין פאטערס ווייב בשוגג, ער האט ניט גיוואוסט אז דאס איז זיין פאטערס ווייב [און זיין פאטער לעבט, אדער זיא האט איין אנדער מאן] חייב עליה דארף ער ברייננען צוויי קרבנות, ווייל ער האט גיטאהן צווייא עבירות מיט איין מאהל משום אשת אב ווייל זיא איז זיין פאטערס ווייב ומשום אשת איש און ווייל זיא האט אמאן בין בחיי אביו בין לאחר מיתת אביו סייא דער פאטער לעבט און סייא דער פאטער איז גישטארבין, הייסט זיא אלץ זיין פאטערס ווייב בין מן האירוסין בין מן הנשואין סייא דער פאטער האט איהר נאר מקדש גיוועזן, און סייא דער פאטער האט מיט איהר חתונה גיהאט, הייסט זיא אלץ זיין פאטערס ווייב הבא על כלתו אז איינער האט מזנה גיוועזן מיט זיין שנור בשוגג, ער האט ניט גיוואוסט אז דאס איז אשנור זיינע [און זיין זוהן לעבט, אדער זיא האט

דכיון שקדשה אשתו היא. דכתיב (ויקרא כ) ואיש כי יקח אשה משעת לקיחה נקראת אשתו והך קיחה קדושין הן. דגמר קיחה קיחה משדה עפרון (ז): ה עד שיפרש את השם. ויברך השם בשם שנאמר (שם כד) ונוקב שם ה' בנקבו שם שיקוב השם בשם (ח): בכל יום. כ"ז שהיו נושאים ונותני' בבדיקת העדים: היו דנין אותן בכנוי. כל אדם שמהפך דבר ומדבר כמי שמקלל ותולה באחר קרוי כנוי בלשון חכמים ובלשון מקרא כי לא ידעתי אכנה (איוב לב): יכה יוסי את יוסי. אני שמעתי מפני שהוא בן ארבע אותיות ועולה בגימטריא אלהי"ם לכך מכנה שם בן ד' אותיות ליוסי (ט): נגמר הדין. ובאים ב"ד לומר חייב הוא. לא היו יכולים להרגו ע"פ עדות זו ששמעו. שהרי לא שמעו מפיהם אלא קללת כנוי: אלא מוציאים את כל האדם לחוץ.

משום כלתו ומשום אשת איש. בין בחיי בנו ובין לאחר מיתת בנו. בין מן האירוסין בין מן הנשואין. הבא על [ל] הזכור ועל הבהמה. והאשה המביאה את הבהמה עליה.[מ]אם אדם חטא בהמה מה חטאה. אלא לפי שבאת לאדם [נ] תקלה על ידה: לפיכך אמר הכתוב תסקל. ד"א שלא תהא בהמה עוברת בשוק ויאמרו זו היא שנסקל פלוני על ידה: ה המגדף אינו חייב עד [ס] שיפרש השם. א"ר יהושע בן קרחה בכל יום דנין את העדים בכינוי יכה יוסי את יוסי. נגמר הדין לא היו הורגים בכינוי, אלא מוציאים כל אדם לחוץ ושואלים את הגדול שבהן ואומרים לו [ע] אמור

(ז) כלומר דקיחה זו לאו קיחת מוסה היא אלא קיחת קדושין כסף דגמיר משדה עפרון: [ל] הזכור. פירוש למאי נ"מ נקט ליה הכא: [מ] אם אדם כו'. אף על פי שלא נהנה מפירש כשנהנתה שהבהמה נהרגת מ"מ נראה מה שנענש שהבהמה עמה בעבירה שלא למרבוס אלא ממה שהבהמה נסקלת (כדאי' בגמ') שייך שפיר למתני' פה דאם אדם חטא כו': [נ] תקלה. מכשול עון, רש"י: [ס] שיפרש. שיזכיר את השם. א"נ אם לא הוציא שם מפיו אלא שמע שם יוצא מפי אחר וברכו פטור: (ח) ובגמרא ילפינן דהאי נוקב לישנא דברוכי הוא, ועתוי"ט: (ט) כ"ז כתוב בפרש"י וגי' הר"מ שם בן ד' אותיות אל"ף דל"ת נו"ן יו"ד ויש מי שמפרש שאינו חייב אלא על שם הוי"ה, ואני אומר שעל שניהם הוא נסקל. ועתוי"ט: [ע] אמור כו'. בירושלמי פריך ואמרינן ליה גדוף ומשני אלא אומר

האט איין אַנְדֶער מאן] חַיָּב עָלֶיהָ דאַרְף עֶר בְּרֵיינְגֶען צְווייא קָרְבָּנוֹת, ווייל עֶר האָט גִיטָאהן צְווייא עֲבֵירוֹת מִיט איין מָאהל מִשּׁוּם כַּלָּתוֹ ווייל זיא איז זַיינֶע אַשְׁנוּר וּמִשּׁוּם אֵשֶׁת אִישׁ אוּנ ווייל זיא האָט אַמאן בֵּין בְּחַיֵּי בְנוֹ בֵּין לְאַחַר מִיתַת בְּנוֹ סייא זיין זוּהְן לֶעבְּט, אוּנ סייא זיין זוּהְן איז גִישְׁטָארְבִּין, הייסְט זיא אַלְץ אַשְׁנוּר בֵּין מִן הָאֵירוּסִין בֵּין מִן הַנְּשׂוּאִין סייא דֶער זוּהְן האָט אִיהר נָאר מְקַדֵּשׁ גִיוֶועִן, אוּנ סייא דֶער זוּהְן האָט מִיט אִיהר חֲתוּנָה גִיהַאט, הייסְט זי אַלְץ זיין שְׁנוּר הַבָּא עַל הַזָּכוּר אַז אייגֶער האָט מְזַנֶּה גִיוֶועִן מִיט אַזָכָר [עתי"ט] וְעַל הַבְּהֵמָה אַז אַמֶענְטְשׁ אַזָכָר האָט מְזַנֶּה גִיוֶועִן מִיט אַבְּהֵמָה אַנְקֵבָה, דאַרְף מֶען פַאר שְׁטֵיינֶען דֶעם מֶענְטְשׁ מִיט דִיא בְּהֵמָה וְהָאִשָּׁה הַמְּבִיאָה אֶת הַבְּהֵמָה אָדֶער אַאִשָּׁה האָט גִיבְּרַאכְט אַבְּהֵמָה אַזָכָר אוֹיף זִיךְ אוּנ דִיא בְּהֵמָה האָט מִיט אִיהר מְזַנֶּה גִיוֶועִן, דאַרְף מֶען אוֹיךְ פַאר שְׁטֵיינֶען דִי אִשָּׁה מִיט דִי בְּהֵמָה, פְרֶעגְט דִי מִשְׁנָה אִם אָדָם חָטָא אוֹיבּ דֶער מֶענְטְשׁ האָט גֶעזִינְדִיגְט בְּהֵמָה מַה חָטְאָה וָואס הָט דִי בְּהֵמָה גֶעזִינְדִיגְט פַאר וָואס זָאל מֶען דִי בְּהֵמָה פַאר שְׁטֵיינֶען, עֶנְטְפֶערְט דִי מִשְׁנָה אֶלָּא לְפִי שֶׁבָּאת לְאָדָם תַּקָּלָה עַל יָדָהּ נָאר ווייל אַמֶענְטְשׁ איז גִישְׁטְרוֹיכֶעלְט גֶעוָוארִין [עֶר האָט גִיטָאהן אַעֲבֵירָה] דוּרְךְ דִי בְּהֵמָה לְפִיכָךְ אָמַר הַכָּתוּב תִּסָּקֵל דְרִיבֶּער האָט דִי תּוֹרָה גִיזָאגְט מֶען זָאל דִי בְּהֵמָה אוֹיךְ פַאר שְׁטֵיינֶען. דָּבָר אַחֵר נָאךְ אַזַאךְ וֶועל אִיךְ דִיר זָאגִין, דְרִיבֶּער דאַרְף מֶען הַרְגֶענֶען דִי בְּהֵמָה שֶׁלֹּא תְּהֵא בְּהֵמָה עוֹבֶרֶת בַּשּׁוּק וָועִן דִי בְּהֵמָה וֶועט גֵיין אִין גַאס וְיֹאמְרוּ זוֹ הִיא שֶׁנִּסְקַל פְּלוֹנִי עַל יָדָהּ וֶועט מֶען זָאגִין דָאס איז דִי בְּהֵמָה וָואס אַמֶענְטְשׁ איז דוּרְךְ אִיר פַאר שְׁטֵיינְט גִיוָוארִין, דְרִיבֶּער האָט דִי תּוֹרָה גִיזָאגְט מֶען זָאל דִי בְּהֵמָה אוֹיךְ פַאר שְׁטֵיינֶען, מֶען זָאל נִיט דֶער מָאנֶען דֶעם מֶענְטְשׁ אוּנ נִיט דִי בְּהֵמָה: ה הַמְגַדֵּף אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיְּפָרֵשׁ הַשֵּׁם דֶער וָואס לֶעסְטֶערְט גָאט איז אַנְדֶערְשׁ נִיט חַיָּב סְקִילָה, סַיידִין עֶר זָאל אַרוֹיס רֵיידִין דֶעם נָאמֶען פוּן גָאט אוּנ זָאל אִיהם לֶעסְטֶערִין, אָבֶּער אַז עֶר הֶערְט פוּן איין אַנְדֶערִין דֶעם נָאמֶען פוּן גָאט אוּנ עֶר לֶעסְטֶערְט אִיהם, קוּמְט אִיהם נִיט סְקִילָה, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה האָט רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה גִיזָאגְט בְּכָל יוֹם דָּנִין אֶת הָעֵדִים בְּכִינּוּי אַלֶע טָאג וָואס בֵּית דִין קְלֶערִין אִין דֶעם דִין אוּנ דאַרְפִין הֶערִין פוּן דִי עֵדוּת ווִי אַזוֹי עֶר האָט גִילֶעסְטֶערְט גָאט, אוּנ דִי עֵדוּת טָארִיף דָאךְ נִיט זָאגִין, ווִי אַזוֹי זָאלִין דִי עֵדוּת זָאגִין בֵּית דִין זָאלִין פַאר שְׁטֵיין ווִי דִי מַעֲשֶׂה איז גִיוֶועִן הֵייסְט מֶען דִי עֵדוּת זֵיי זָאלִין נִיט אַרוֹיס רֵיידִין דֶעם נָאמֶען פוּן גָאט, נָאר זֵיי זָאלִין זָאגִין איין אַנְדֶער נָאמֶען אוּנ בֵּית דִין וֶועט שׁוֹין פַאר שְׁטֵיין וָואס זֵיי מֵיינֶען זֵיי זָאלִין זָאגִין דֶער מֶענְטְשׁ האָט גִיזָאגְט יַכֶּה יוֹסֵי אֶת יוֹסֵי יוֹסֵי זָאל שְׁלָאגִין יוֹסֵי, אוֹיף דֶעם שֵׁם הוי"ה זָאגִין דִי עֵדוּת יוֹסֵי, ווייל דֶער שֵׁם הוי"ה איז פִיר אוֹתִיּוֹת אוּנ דֶער וָוארְט יוֹסֵי איז אוֹיךְ פִיר אוֹתִיּוֹת אוּנ נָאךְ אַטַעַם ווייל יוֹסֵי בְּטְרֶעפְט זֶעקְס אוּנ אַכְצִיג אוּנ אֱלֹהִים בְּטְרֶעפְט אוֹיךְ זֶעקְס אוּנ אַכְצִיג נִגְמַר הַדִּין אַז בֵּית דִין הָט שׁוֹין אוֹיף גִיהֶערְט צוּ קְלֶערִין, אוּנ זֵיי דאַרְפִין הַרְגֶענֶען מֶען זָאל אִיהם הַרְגֶענֶען לֹא הוֹרְגִים בְּכִינּוּי אַזוֹי לַאנְג ווִי בֵּית דִין האָט גִיהֶערְט פוּן דִי עֵדוּת איין אַנְדֶער נָאמֶען, נִיט דֶעם שֵׁם הוי"ה, טָארִין זֵיי נִיט הַרְגֶענֶען דֶעם מֶענְטְשׁ אֶלָּא מוֹצִיאִים כָּל אָדָם לַחוּץ נָאר אַלֶע מֶענְטְשִׁין וָואס זֶענֶען גִיוֶועִן אִין בֵּית דִין שְׁטוּב, הייסְט מֶען אַרוֹיס גֵיין וְשׁוֹאֲלִין אֶת הַגָּדוֹל שֶׁבָּהֶן אוּנ מֶען פְרֶעגְט פְרִיֶער דֶעם גְרֶעסְטִין עֵדוּת וְאוֹמְרִים לוֹ אוּנ מֶען זָאגְט צוּ

מה ששמעת בפירוש, והוא אומר והדיינים [פ] עומדים על רגליהם וקורעין ולא מאחין והשני אומר אף אני [צ] כמוהו והג' אומר אף אני כמוהו: ו העובד ע"ג א' העובד וא' הזובח וא' המקטר וא' [ק] המנסך ואחד המשתחוה ואחד המקבלו עליו לאלוה והאומר לו אלי אתה, אבל המגפף והמנשק והמכבד והמרבץ והמרחיץ והסך והמלביש והמנעיל עובר בל"ת, הנודר בשמו והמקיים בשמו עובר בל"ת. הפוער עצמו לבעל פעור זו היא עבודתו. הזורק אבן [ר] למרקולים

שהשם שאמרתי לפניכם קלל וזו קלל כלומר מזכיר שם בן ד' אותיות ואומר בשם הזה הזכיר המגדף וקלל בו כלומר יכה יוסי את יוסי, ולא ידעתי למה לא כתבו הר"מ כ"מ, ול"נ דהר"מ ס"ל דגמרא דידן פליג וקושית הירושלמי לא קשיא דמיירי דהוה אמחיקת שם בכיתוב דכך לוהה התורה היכא דא"א בלא"ה, עתוי"ט: [פ] עומדין כו' וקורעין ולא מאחין. בגמרא ילפינן כ"ז מקראי (שופטים ג' ומ"ב י"ח) והא דלא תנן שהעדים קורעים לפי שכבר קרעו בשעה ששמעו ושוב אין חייבים (כדילפינן מקרא): [צ] כמיהו. ס"מ דכשר בד"מ ובד"נ ומעלה הוא דעביד רבנן והכא כיון דלא אפשר אוקמוהו רבנן אדאורייתא דאי ס"ד פסול הכא משום דא"א קטלינן לגברא בתמיה, גמרא: [ק] המנסך. ובכללו נמי זורק כדכתיב בל אסיך נסכיהם מדם, גמרא ועתוי"ט: (י) תרגום ויחבק לו ונגפף לו, הר"מ: (יא) אם אלהן, רש"י: (יב) נשבע מתרגם מקיים, רש"י: (יג) וכ"כ הר"מ דאלו במזיד ולחיוב מיתה א"א דהא מוטעה הוא, כ"מ. ודעת רש"י דחייב מיתה במזיד כיון דהתכו בו, ועתוי"ט: [ר] למרקולים. מלדדים ג'

דגלאי הוא להשמיע ברכת השם לרבים: וקורעין ולא מאחין. עולמית הפירה הלכסנדרית שאין הקריעה נכרת. אבל שאר תפירות מותר: אף אני שמעתי כמוהו. ואינו צריך להזכיר ברכת שם בשם: והשלישי אומר. אתיא כמאן דאמר מה שנים עדות אחת. אף שלשה עדות אחת: ו א' העובד ע"ג. בדבר שדרך עבודתו בכך: וא' הזובח וכו'. ואע"פ שאין דרך עבודתה באחד מד' עבודות הללו. חייב. וכל שאר עבודות חוץ מאלו. אינו חייב עד שיעבוד כדרך עבודתה: והמקבלו עליו לאלוה. אפי' באמירה בעלמא. דאתקש לזביחה. דכתיב (שמות לב) וישתחוו לו ויזבחו לו ויאמרו אלה אלהיך: והאומר לו כו'. בפניו ואתא סיפא לגלויי רישא דאי תנא רישא ה"א ה"מ בפניו אבל שלא בפניו לא תנא סיפא בפניו מכלל דרישא שלא בפניו ואפ"ה חייב: והמגפף. מחבק (י): עובר בל"ת. לא תעבדם יתירה כתיב: הנודר בשמו. קונם עלי כל פירות שבעולם בשם ע"ג פלוני (יא): המקיים. נשבע (יב): עובר בל"ת. ושם אלהים אחרים לא תזכירו (שם כג): הפוער עצמו. מתריז רעי לפניו: זו היא עבודתו. ואפי' נתכוין לבזותו. הואיל וזו היא עבודתו חייב חטאת (יג): והזורק אבן למרקולים. שעובדים אותו בזריקת אבנים. והמסלק אבן מלפניו נמי חייב. שעובדים אותו נמי בסלוק אבנים:

איהם אמור מה ששמעת בפירוש דוא זאלסט ריכטיג ארוים ריידין וואס דוא האסט געהערט והוא אומר אונ ער זאגט והדיינים עומדין על רגליהם וקורעין אונ די דיינים שטייען אויף זייערע פיס אונ צו רייסין זייערע קליידער ולא מאחין אונ טארין ניט צו נייען נאר אביסול צו ציהען מיט אפארים מעג מען [ניט איצט נאר שפעטער] והשני אומר אונ דער אנדערער עדות זאגט אף אני כמוהו איך האב אויך געהערט ווי ער זאגט, אויב עס איז דא אדריטער עדות והשלישי אומר זאל דער דריטער זאגין אף אני כמוהו איך האב אויך געהערט ווי ער זאגט: ו העובד עבודת כוכבים אז איינער האט געדינט עבודת גלולים אחד העובד סיי ער האט געדינט די עבודת גלולים אזוי ווי מען דינט צו איהר ואחד הזובח ואחד המקטר ואחד המנסך ואחד המשתחוה אונ סיי ער האט געשאכטין אקרבן צו דיא עבודת גלולים, אדער ער האט געריכערט קטורת, אדער ער האט גיגאסין וויין, אדער ער האט זיך געבוקט צו די עבודת גלולים, אפילו די עבודת גלולים דינט מען ניט מיט די פיר זאכין, פון דעסט וועגין דארף מען אים פאר שטיינען ואחד המקבלו עליו לאלוה אדער ער נעמט די עבודת גלולים אויף זיך פאר אגאט, ער זאגט יענע עבודת גלולים איז מיין גאט, אפילו די עבודת גלולים שטייט ניט נעבין איהם והאומר לו אלי אתה אדער ער שטייט ביי די עבודת גלולים, אונ ער זאגט צו די עבודת גלולים דו ביסט מיין גאט, דארף מען איהם פאר שטיינען אבל המגפף אבער אז ער נעמט ארום די עבודת גלולים מיט די הענט והמנשק אדער ער קושט די עבודת גלולים והמכבד ער קערט אפ דעם ארט ווא די עבודת גלולים שטייט עס זאל זיין ריין והמרביץ ער שפריצט וואסער אויף דעם ארט ווא די עבודת גלולים שטייט, עס זאל ניט ארויף גיין דער שטויב אויף די עבודת גלולים והמרחיץ ער וואשט אפ די עבודת גלולים זיא זאל זיין שיין והסך ער שמירט דיא עבודת גלולים מיט בוימאייל והמלביש ער טוהט אהן קליידער אויף דיא עבודת גלולים והמנעיל ער טוהט אן שיך אויף דיא פיס פון דיא עבודת גלולים, אז מען טוהט איינע פון דיא זאכין עובר בלא תעשה איז מען עובר אויף אלאו, הנודר בשמו אז ער טוהט אנדר אין נאמען פון די עבודת גלולים, ער זאגט למשל אויב איך וועל מיך היינט וואשין זאל אויף מיר אסור זיין הנאה צו האבין פון אלע פירות פון דער וועלט אזוי וויא דער קרבן פון דיא עבודת גלולים והמקיים בשמו אדער ער שווערט ביא דעם נאמען פון עבודת גלולים עובר בלא תעשה איז ער עובר אויף אלאו הפוער עצמו לבעל פעור אז ער האט גערייניגט דעם בויך פון צואה געבין דיא עבודת גלולים בעל פעור זו היא עבודתה אזוי דינט מען די עבודת גלולים, דריבער אפילו ער האט ניט געמיינט צו דינען נאר צו פאר מיאוסין די עבודת גלולים מיט זיינע צואה, פון דעסטוועגין דארף ער בריינגען אקרבן חטאת, הזורק אבן למרקולים אז ער האט געווארפין אשטיין צו די עבודת גלולים

מרקולים

זו היא עבודתו: ז [ט] הנותן מזרעו למולך אינו חייב עד שימסור למולך ויעביר באש מסר למולך ולא העביר באש העביר באש ולא מסר למולך אינו חייב עד שימסור למולך ויעביר באש. בעל אוב זה [ת] פיתום המדבר משחיו. וידעוני זה המדבר בפיו, הרי אלו בסקילה, והנשאל בהם באזהרה: ח המחלל את השבת [א] בדבר שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת, והמקלל אביו

מרקולים. חלוף השבח. מר לשון חלוף הוא. כמו במר דכנתא. במר דשחוטה. קלוס שבח: זו היא עבודתו. ואפי' נתכוין לבזותו חייב חטאת: ז שימסור למולך. מוסרו ביד הכומרים: ויעביר באש. מעבירו אצל זה לצד זה (יד): עד שימסור ויעביר באש. שנאמר (ויקרא יח) לא תתן להעביר וכתיב התם (דברים יח) לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש. מה העברה האמורה שם באש. אף העברה האמורה כאן באש: אוב זה פיתום. לוקח גולגלת של מת לאחר שנתעכל הבשר ומקטיר לה ושואל ממנה עתידות והיא משיבה(טו): והמדבר (טז) משחיו. ויש שעושים שישיב המת דרך בית השחי (יז): וידעוני. חיה שמה ידוע וצורתה כצורת אדם בפנים וידים ורגלים. והיא מחוברת בטבורה לחבל היוצא מן השורש שנשרש בארץ שמשם חיות'. וכשרוצים לגוד אותה מורים בחצים אל החבל עד שהוא נפסק והיא מתה מיד (יח)והיא קרוי' בל' חכמים ברנש דטור: והנשאל בהם. שבא ושואל בהם להגיד לו דבר העתיד כגון שאול: באזהרה. דאל תפנו אל האובות (יט):

אבנים אחת מכאן ואחת מכאן ואחת מלמעלה על גביהן וקורין אותו מרקולים, רש"י: (יד) שעברה זו אינה שרפה כמו שמשל הפון רב למאד אבל עיקרו הוא כשהיו מבעירין אש והיו מלהטין אותו לשם אותו הפסל הידוע שהיו עובדין אותו בכך הוא הנקרא למולך והיה אוחז אחד מבניו ונתן אותו ביד המשמש בעסק אותו הנעבד והיה מעבירו על האש מצד זה לצד זה סר"מ ועתוי"ט: [ט] הנותן. משמע ליה לתנא נתינה הכאה לכלל העברה ולא משמע ליה נתינה ע"מ להעביר לאיזוים על נתינה לחודיה, רש"י: [ת] פיתום. שם המכשף, רש"י: (טו) ואין זה דורש אל המתים לפי שדורש אינו עושה מעשה אלא כדתניא ודורש כו' זה המרעיב עצמו והולך ולן בבית הקברות כדי שתשרה עליו רוח טומאה פרש"י של בית הקברות יהא אוהבו ומסייעו בכשפיו, והר"מ כתב כדי שיודיעהו המת בחלום מה ששאל עליו: (טז) וכ"מ בגמ' דתרתי נינהו: (יז) ל' רש"י מעלה המת מן הארץ ומשיב לו בשחי אחת זרועותיו ומדבר משחי: (יח) עפ"מ דכלאים מ"ס ובגמ' ידעוני זה המניח עצם ידוע בפיו והוא מדבר מאליו (ע"י כשפים): (יט) ואזהרה דמכשפים גופייהו מלא ימצא בך, רש"י ועתוי"ט: [א] בדבר כו'. מכלל דאיכא מידי דחלול שבת הוי ואין חייבין לא חטאת ולא כרת מאי ניהו תחומין ואליבא דר"ע הבערה ואליבא דרבי יוסי דאמר ללאו יצאה: סיטרים

מרקולים זו היא עבודתו אזוי דינט מען דיא עבודת גלולים, דריבער אפילו ער האט ניט גימיינט צו דינען נאר צו ווארפין אויף איהר שטיינער, פון דעסטוועגין דארף ער ברייננען אקרבן חטאת: ז הנותן מזרעו למולך אז ער גיט אקינד פון זיינע קינדער צו דער עבודת גלולים מולך אינו חייב עד שימסור למולך ויעביר באש איז ער אנדערש ניט חייב סיידין ער זאל געבין דאס קינד צו דיא כומרים, און דער כומר גיט צוריק דאס קינד צום פאטער, און דער פאטער אליין זאל טראגין דאס קינד צווישען צוויא פייערין וואס איז אן גיצונדין גיווארין צו די עבודת גלולים [עתי"ט ות"י] מסר למולך ולא העביר באש אז דער פאטער האט דאס קינד גיגעבין צום כומר, און דער פאטער האט ניט גיטראגין דאס קינד צווישען דיא צוויא פייערין העביר באש ולא מסר למולך אדער דער פאטער האט גיטראגין דאס קינד צווישען דיא צוויא פייערין נאר ער האט איהם ניט גיגעבין פריער צו דיא כומרים אינו חייב איז דער פאטער ניט חייב עד שימסור למולך ויעביר באש סיידין פריער זאל ער געבין דאס קינד צו דיא כומרים, און דער כומר זאל איהם דאס קינד צוריק געבין, און ער זאל טראגין דאס קינד צווישען די צוויא פייערין פון איין עק ביז צום אנדערין עק בעל אוב זה פיתום אז מען מאכט כישוף מיט אוב דאס מיינט מען אזוי וויא דער מכשף פיתום האט גיטאהן, ער האט גינומען אקאפ פון אמת, דער נאך וויא דיא פלייש פון קאפ איז פאר פוילט גיווארין, און עס איז נאר געבליבען דיא ביינער, און ער האט גירייכערט צום קאפ מיט אזעלכע קרייטער, און ער האט גיפרעגט ביים דעם קאפ וואס ער האט גיוואלט און דיא קאפ האט גיענטפערט המדבר משחיו און דער וואס נעמט ארויס אמת פון קבר, און נעמט איהם אונטערין ארעם, און דער מת ענטפערט פון אונטערין ארעם וואס מען פרעגט ביים איהם וידעוני זה המדבר בפיו דאס איז אחיה וואס איהר נאמען איז ידוע, זיא זעהט אוים אזוי וויא אמענטש, מיט דעם פנים און מיט די הענט און מיט די פיס, נאר פון די ערד איז ארוים גיוואקסין אזוי וויא אלאנגער שטריק, און דער שטריק איז בהעפט צו איהר נאפיל, און מען קען ניט צו גיין צו די חיה ווייל זיא ווארפט איהר גיפט אויף דעם מענטש און פאר ברענט איהם, און אז מען וויל איהר פאנגען שיסט מען מיט פיילין אין דעם שטריק, ביז דער שטריק ווערט צו ריסען, פיינגערט זיא באלד, און אז מען נעמט אריין אין מויל אביינדיל פון דיא חיה, דורך כישוף, רעט דער ביינדיל, און ענטפערט וואס מען פרעגט ביים איהם הרי אלו בסקילה די מענטשין וואס טוהען די זאכין קומט זייא סקילה והנשאל בהם און דער מענטש וואס פרעגט ביים דעם מכשף ער זאל איהם זאגין וואס עס וועט זיין באזהרה איז ער עובר אויף אלאו: ח המחלל את השבת אז איינער טוהט אמלאכה אום שבת דארף מען איהם פאר שטיינען, וועלכע מלאכה בדבר שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת אזוי אמלאכה אז מען טוהט במזיד [נאר אן עדות] קומט איהם כרת, און אז ער טוהט בשוגג דארף ער ברייננען אקרבן חטאת, אויב עס

[ג] פוסלים. בגמ' יליף ליה מקרא. ומפוי"ט: (כ) זו דברי ר"מ דקטנה אין לה קנס דנער' דוקא ולא קטנה אבל חכמים בנחנקי עליו חנוקין עלי' אף לאן דלא מיעט הכ' אלא בוגרת גמ': (כא) בפ"ו דיבמות אמרינן בלא כדרכה לכל עריות והא דכלם בסקילה נאו כ"ע ה"ס: [ג] הראשון כו'. כבנא עליה לדרכה, הר"מ. וק"ל מאי קמ"ל פשיטא בתולה תנן ורש"י פי' כגון שבאו עליה שלא לדרכה הראשון בסקילה דמשכבי אשה כתיב והשני בחנק דבעול' היא והא סתמא רבי היא דאמר שלא כדרכה נפקא לה מכלל בתולה כו': (כב) דמיתה כתיבה ביה וסתם מיתה אינה אלא חנק, גמרא: (כג) דגמרינן הדחה הדחה מנדיח ולא גמרינן הדחה הדחה ממסית דדנין מסית רבים ממסית רבים ואין דנין מסית רבים ממסית יחיד וכי תימא דנין הדיוט מהדיוט ואין דנין הדיוט מנביא כיון שהוא אין לך הדיוט גדול מזה, גמרא: [ד] כל כו'. כלומר שכל חייבי מיתות לריכין התראה, רב"י. וחוץ מזו כלומר חוץ ממיתה זו. והר"מ העתיק חוץ מזה: (כד) דמתרגמינן ולא לו וכמן ליה, רב"י: [ה] לשנים. יהד הן עלמן נעשו עדים וא"ל להתרות בו כשאר חייבי מיתות אלא מביאין אותו לב"ד כדכתיב לא תחמול ולא תכסה עליו, רב"י:

ואמו אינו חייב עד שיקללם בשם. קללם בכינוי ר"מ מחייב, וחכמים [ב] פוטרין: ט הבא על נערה המאורסה אינו חייב עד שתהא נערה בתולה מאורסה והיא בבית אביה. באו עליה שנים, [ג] הראשון בסקילה והשני בחנק: י המסית זה הדיוט המסית את ההדיוט אמר לו יש יראה במקום פלוני כך אוכלת כך שותה כך מטיבה כך מריעה. [ד] כל חייבי מיתות שבתורה אין מכמינין עליהן חוץ מזו. אמר [ה] לב' והם עדיו מביאין אותו לב"ד וסוקלין אותו אמר לא' [ו] הוא אומר יש לי חברים רוצים בכך אם היה ערום

ח עד שיקללם בשם. בא' מן השמות המיוחדים: קללם בכנוי. רחום חנון ארך אפים: ט עד שתהא נערה. ולא קטנה (כ) פחותה מבת י"ב שנה ויום אחד ולא בוגרת שעברו עליה י"ב שנה וששה חדשים ויום אחד: בתולה. ולא בעולה ואם נבעלה שלא כדרכה עדיין בתולה היא. ואפי' באו עליה י' בני אדם כלם שלא כדרכה כלם בסקילה (כא): מאורסה. ולא נשואה: והיא בבית אביה. שאם מסר האב לשלוחי הבעל הבא עליה אח"כ אינו בסקילה אלא בחנק: י זה הדיוט שהסית. דוקא הדיוט שהסי'. שנביא המסי' מיתתו בחנק (כב): והמסית את ההדיוט. לאו דוקא שלא מצינו חילוק בין מסית את ההדיוט למסית את הנביא אלא למעוטי מסית את הרבים. כגון מדיחי עיר מישראל שמיתתן בחנק (כג): מכמינין. לשון מארב (כד): אם

[ו] והוא אומר. הגירסא לריך להסיתו יש לי חברים כו', רב"י:

איז דא עדות פאר שטיינט מען איהם המקלל אביו ואמו אז איינער פלוכט זיין פאטער אדער זיין מוטער אינו חייב עד שיקללם בשם איז ער אנדערש ניט חייב סיידין ער זאל זייא פלוכין מיט דעם נאמען פון גאט דהיינו ער האט געזאגט צום פאטער אדער צו דיא מוטער דער הויה זאל דיך הרגנן אדער ער האט געזאגט אלהים זאל דיך הרגנן, אונ אזוי איז אז ער האט זייא געפלוכט איין אנדער קללה מיט דעם נאמען אל, שדי, אדני קללם בכינוי אז ער האט זייא גיפלוכט מיט אנאמען פון די מדות פון גאט, מיט רחום, אדער חנון, אדער אנדערע מדות דהיינו ער האט גיזאגט רחום זאל דיך הרגנן רבי מאיר מחייב רבי מאיר זאגט מען דארף איהם פאר שטיינען וחכמים פוטרין און די חכמים זאגין מען דארף איהם ניט פאר שטיינען: ט הבא על נערה המאורסה אז ער האט מזנה גיוועזן מיט אבתולה וואס איינער האט איר מקדש גיוועזן אינו חייב עד שתהא נערה בתולה מאורסה והיא בבית אביה איז ער אנדערש ניט חייב סקילה סיידין זיא איז א נערה, זי איז אלט פון צוועלף יאהר מיט אטאג ביז נאך זעקס חדשים [אבער אז זי איז יונגער ווי צוועלף יאהר מיט אטאג, אדער זיא איז עלטער וויא צוועלף יאהר מיט זעקס חדשים, קומט ניט סקילה] אונ נאר אז זיא איז גיוועזן אבתולה ווען ער האט מיט איר מזנה גיוועזן, אונ נאר אז איינער האט איר מקדש גיוועזן איידער זיא האט מזנה גיוועזן, אונ נאר אז זיא איז נאך גיוועזן בייא איר פאטער אין שטוב, אבער אז דער מענטש וואס האט איר מקדש גיוועזן האט געשיקט אשליח זיא זאל קומען צו אים חתונה האבין. אונ דער פאטער האט איר שוין אוועק גיגעבין צום שליח, דער נאך האט זיא מזנה גיוועזן, קומט ניט סקילה נאר חנק באו עליה שנים אויב צוויי מענטשין האבין מיט איר מזנה גיוועזן הראשון בסקילה דעם ערשטין דארף מען פארשטיינען והשני בחנק אונ דעם אנדערין דארף מען דערשטיקען: י המסית זה הדיוט שהסית אז איינער האט אנגירעט דעם אנדערין ער זאל דינען עבודת גלולים, אונ דער וואס האט אנגירעט איז גיוועזן אפראסטער מענטש, ניט אנביא והמסית את ההדיוט אונ ער האט אנגירעט איין מענטשין [עס איז קיין אונטערשיד ווער דער מענטש איז נאר] ניט אגאנצע שטאט, קומט אים סקילה, ווי אזוי האט ער אים אנגירעט אמר לו ער האט גיזאגט צו אים יש יראה במקום פלוני עס איז דא אעבודה גלולים אויף יענעם ארט כך אוכלת אזוי עסט זיא כך שותה אזוי טרינקט זיא כך מטיבה אזעלכע טובות טוט זיא כך מריעה אזעלכע רעות טוט זיא כל חייבי מיתות שבתורה אלע מענטשין וואס די תורה זאגט אויף זייא, אז עס קומט זייא מיתה אויף זייערע עבירות אין מכמינין עליהם בעהאלט מען ניט די עדות אויף זייא חוץ מזו נאר בייא דיא עבירה, וואס איינער רעט אן זיין חבר ער זאל דינען עבודת גלולים בעהאלט מען די עדות זיי זאלין הערין וואס מען רעט אמר לשנים אז איינער [ראובן] האט גיזאגט צו צוויי מענטשין זיי זאלין דינען עבודת גלולים הן עדיו זענען זיי די עדות מביאין אותו לבית דין זיי ברענגען אים צו בית דין וסוקלין אותו אונ זיי פאר שטיינען אים אמר לאחד אז דער מענטש [ראובן] האט גיזאגט צו איינעם [שמעון] ער זאל דינען עבודת גלולים הוא אומר זאל שמעון זאגין צו ראובן יש לי חברים רוצים בכך איך האב

היה המסית ערום ואינו יכול לדבר בפניהם. כלו' או' לניסת שאינו יכול לדבר בפניהם מפני יראת ב"ד: ביחוד. כלומר אין איש עמנו ויכול אתה לומר עתה מה שאמרת לי בכבר: האומר אעבוד. באחד מכל הלשונות הללו הוי מסית וחייב (כה): המדיח. ואם מדיח את הרבים (כו) הוא אינו חייב עד שיאמר בלשון רבים נלך ונעבוד: יא העושה מעשה. ממש בסקילה: ולא האוחז את העינים. מראה לבריות כאילו עושה ואינו עושה כלום (כז): שנים וכו'. במכשפות בפניו אחד מהן לוקט וחייב מיתה. וחברו לוקט ופטור מן המיתה. כילד. העושה מעשה שלקט ממש

ואינו יכול לדבר בפניהם מכמינין לו [ז] עדים אחורי הגדר והוא אומר לו אמור מה שאמרת לי ביחוד והלה אומר לו והוא אומר לו היאך נניח את אלהינו שבשמים ונלך ונעבוד עצים ואבנים אם חוזר בו מוטב ואם אמר כך הוא חובותינו וכך יפה לנו העומדים אחורי הגדר מביאין אותו לב"ד וסוקלין אותו. האומ' אעבוד[ח]אלך ואעבוד[ט]נלך ונעבוד. אזבח אלך ואזבח. נלך ונזבח. אקטיר אלך ואקטיר נלך ונקטיר. אנסך אלך ואנסך נלך ונסך. אשתחוה אלך ואשתחוה נלך ונשתחוה. המדיח זה האומר נלך ונעבוד ע"ג: יא המכשף העושה מעשה חייב ולא האוחז את העינים, [י] ר"ע אומר משום רבי יהושע שנים לוקטין קישואין א' לוקט

[ז] עדים. ולא סגי בחד ואותו שאומר לו כיון שמקילין בהכמנה מסתמא"כ כשאר מיתות ב"ד ומש"ה נמי ביחיד ל"ל לו היאך נניח כו': (כה) דהיינו שאמר אעבוד אני בתחלה ואתה אחרי כ"מ, והקשו דבגמרא מוכח דבניסת האומר איירי כלומר שנתרצה לו חייב אף הניסת ואפי' לא עבד ול"ד לניסת מעצמו דצריך שיעבוד ועתוי"ט: [ח] אלך כו'. שמחום' הניכם אף דאיכא למימר אדהכי הדר ביה. רש"י: [ט] נלך. אע"פ שכלל עצמו עם אחרים דאיכא למימר הני אחרים לא אזלי ואיהו נמי לא ליזול. רש"י: (כו) וטעמא סדהו דבסקילה דגמרינן הדהם ממסית ואל תקשה דלגמר מנדיח דהן סייפא דכבר דס"ל דנדיח נמי בסקילה ורש"י (ומדיח עיר ונדח) בחנק כ"מ סוף כדאיתא בגמ': [י] רע"א. לכאורה ר' דר"ע לאפלוגי אתא ואיכא למימר דלת"ק אוחז מעמא מסקילה ולא ממלקות דחייב משום לא תעוננו ופליג ר"ע ואמר פטור אף ממלקות אבל בגמרא מוכח דלאו לפלוגי וגם לת"ק פטור אבל אסור ול"ק ליפלג דר"ע אומר דטובא איכא כוותים ועתוי"ט: (כז) כלומר שאותו מעשה שנראה לבני אדם שעושה לא משאו בהמת אלא שנדמה להם כך אבל ודאי שעושה מעשה נאחז העינים. כ"מ:

נאך הכרים וואס ווילען דינען עבודת גלולים אם היה ערום אויב דער אנדערער (ראובן) איז אקלוגער ואינו יכול לדבר בפניהם אונ ער קען ניט ער האט מורא צו רעדין פאר זיי, טאמער טעלין זייא ווערין עדות אויף איהם מכמינין לו עדים אחורי הגדר זאל מען בעהאלטין עדות אינטער די וואנט והוא אומר לו אונ שמעון זאגט צו דעם אנדערער ראובן אמור מה שאמרת ביחוד זאג וואס דוא האסט מיר אמאהל גיזאגט פון די עבודת גלולים דינען, מיר זענען דאך דא ביידע אליין, דארפסטו דאך ניט מורא האבין והלה אומר לו אונ דער אנדערער זאגט צו איהם וואס ער האט אמאהל גיזאגט צו איהם והוא אומר לו אונ ער ענטפערט איהם היאך נניח את אלהינו שבשמים ונלך ונעבוד עצים ואבנים ווי אזויא זאלין מיר אוועק לאזין אונזער גאט וואס אין הימעל אונ מיר זאלין גיין דינען האלצער אונ שטיינער אם חוזר בו אויב דער אנדערער האט חרטה הרי זה מוטב איז גוט ואם אמר כך הוא חובותינו אונ אויב ער זאגט אזוי דארפין מיר טאהן וכך יפה לנו אונ אזוי איז בעסער פאר אונז העמדין מאחורי הגדר די עדות וואס שטייען אינטער די וואנט מביאין אותו לבית דין ברייגען איהם צו בית דין וסוקלין אותו אונ פאר שטייגען איהם האומר אעבוד אבער אז שמעון איז איבער גירעט גיווארין פון ראובן אונ ער האט גיזאגט מיט איינעם פון די לשונות וואס דא שטייט אין דער משנה איז שמעון אויך חייב סקילה, דהיינו ער האט גיזאגט איך וועל דינען עבודת גלולים אדער ער זאגט אלך ואעבוד איך וועל גיין דינען עבודת גלולים אדער ער זאגט נלך ונעבוד מיר וועלין גיין דינען עבודת גלולים, אדער ער זאגט אזבח איך וועל שעכטין צו די עבודת גלולים אדער ער זאגט אלך ואזבח איך וועל גיין שעכטין צו די עבודת גלולים, אדער ער זאגט נלך ונזבח מיר וועלין גיין שעכטין צו דיא עבודת גלולים, אדער ער זאגט אקטיר איך וועל רייכערין קטורת צו די עבודת גלולים אדער ער זאגט אלך ואקטיר איך וועל גיין רייכערין קטורת צו די עבודת גלולים אדער ער זאגט נלך ונקטיר מיר וועלין גיין רייכערין קטורת צו דיא עבודת גלולים, אדער ער זאגט אנסך איך וועל גיסין וויין צו די עבודת גלולים אדער ער זאגט אלך ואנסך איך וועל גיין גיסין וויין צו די עבודת גלולים אדער ער זאגט נלך ונסך מיר וועלין גיין גיסין וויין צו די עבודת גלולים. אדער ער זאגט אשתחוה איך וועל מיך בוקין צו די עבודת גלולים אדער ער זאגט אלך ואשתחוה איך וועל גיין מיך בוקין צו די עבודת גלולים אדער ער זאגט נלך ונשתחוה מיר וועלין גיין אונז בוקין צו די עבודת גלולים המדיח אונ אויב ער פארשטויסט פיל מענטשין זייא זאלין דינען עבודת גלולים זה האומר נלך ונעבוד כוכבים מוז ער זאגין צוא זייא מיר וועלין גיין דינען עבודת גלולים: יא המכשף אז איינער מאכט כישוף העושה מעשה אז ער טוהט אזאך מיט דעם כישוף חייב קומט איהם סקילה ולא האוחז העינים אבער דער וואס פאר בלענד דיא אויגין, עס זעהט אויס ווי ער האט עפעס גיטאן אונ אין אמת האט ער גאר ניט גיטאהן, קומט איהם ניט סקילה, רבי עקיבא זאגט פון רבי יהושע'ס וועגין שנים לוקטין קישואין צוויי מכשפים האבין געקליבען פלוצערין פון פעלד מיט כישוף

בכשפים חייב. והאוחז את העיניס הראה לנו כאילו נתקבלו כלן למקום א׳ והקשואים לא זזו ממקומן: פטור מן המיתה: פטור וא׳ לוקט חייב. העושה מעשה חייב האוחז את העינים פטור:

אחד לוקט פטור איינער קלויבט אונ איז פטור עס קומט איהם ניט סקילה ואחד לוקט חייב אונ איינער קלויבט אונ עס קומט איהם סקילה העושה מעשה חייב דער מכשף וואס האט טאקי אויס געריסין די פלוצערין אונ האט זיי צו זאמען גילייגט, אלץ מיט כישוף, קומט איהם סקילה האוחז את העינים אבער אז די פלוצערין זענען נאר ניט אויסגעריסין גיווארין פון זייער ארט, עס איז נאר אפאר בלענדונג, עס דוכט זיך אז אלע פלוצערין זענען צו זאמען גיקומען אויף ציין ארט פטור קומט אים ניט סקילה:

רש״י

ויך את המצרי. מסוס דהכה איש עברי: מוקש אדם ילע קודש. המוקש את האדם היינו ישראל שקרוין אדם דכתיב ואתנה לאני לאן מרעיתי אדם אתם אתם קרויס אדם וכו׳: ילע קדש. כאלו לועה את הקדש כלו׳ סוטר על לועו: סוטר. מכה: ואם לא ולקחתי בחזקה. בבני עלי כתיב שהיו תוקפים בשר הזבחים ואומרים אם לא תתן לי אקח בחזקה דהיינו כמרים ידו שהיו מגזמים להכות: וזרועו רמה. הרגיל לרום ידו על חבירו: קץ ידרא. אדם א׳ שהיה רגיל להכות את חבירו וקנסו בכך

גמרא סנהדרין דף נח ע״ב

הלכה ה׳ כלס כלי סמילון דגלא דמלכות דכריאס בם

אמר ר׳ חנינא כותי שהכה את ישראל חייב מיתה שנאמר ויפן כה וכה וירא כי אין איש ויך את המצרי. וא״ר חנינא הסוטר לועו של ישראל כאלו סוטר לועו של שכינה, שנאמר מוקש אדם ילע קודש. אמר ריש לקיש המגביה ידו על חבירו אע״פ שלא הכהו נקרא רשע, שנא׳ ויאמר לרשע למה תכה רעך, למה הכית לא נאמר, אלא למה תכה. אע״פ שלא הכהו נקרא רשע. אמר זעירי א״ר חנינא נקרא חוטא, שנאמר ואם לא לקחתי בחזקה וכתיב ותהי חטאת הנערים גדולה מאד. רב הונא אמר תקצץ ידו שנא׳ וזרוע רמה תשבר. רב הונא קץ ידא. רבי אלעזר אומר אין לו

אמר רבי חנינא כותי שהכה את ישראל חייב מיתה רבי חנינא זאגט אויב צבותי האט גישלאגין איוד קומט דעם כותי מען זאל אים הרגנן שנאמר ווארום עס שטייט אין פסוק ווען משה רבינו האט גיזעהן ווי דער מצרי האט גישלאגין אַיוד ויפן כה וכה וירא כי אין איש ויך את המצרי האט משה זיך ארומגעקוקט אין אלע זייטין אונ ער האט גיזעהן אז קיינער זעהט ניט האט ער ניהרגת דעם מצרי ואמר רבי חנינא נאך האט רבי חנינא גיזאגט הסוטר לועו של ישראל כאלו סוטר לועו של שכינה דער וואס פאטשט די באק פון איוד איז גלייך וויא ער וואלט געפאטשט די באק פון די שכינה שנאמר מוקש אדם ילע קודש ווארום עס שטייט אין פסוק דער וואס שטרוכילט אמענטש וואס ווערט גירופין אדם, ער שלאגט איוד וואס איוד ווערט גירופין אדם) איז גלייך ווי ער וואלט געשלאגין די הייליגע שכינה אמר ריש לקיש המגביה ידו על חברו ריש לקיש זאגט אז איינער הייבט אויף זיין האנט אויף זיין חבר ער זאל אים שלאגין אף על פי שלא הכהו נקרא רשע אפילו ער האט אים ניט גישלאגין, פון דעסטוועגין ווערט ער גירופין א רשע שנאמר ווארום עס שטייט אין פסוק ווען משה רבינו האט גיזעהן צוויי מענטשין קריגען אונ איינער הייבט אויף די האנט אונ וויל שלאגין זיין חבר ויאמר לרשע למה תכה רעך האט משה גיזאגט צו דעם רשע פאר וואס ווילסטו שלאגין דיין חבר למה הכית לא נאמר עס שטייט ניט אין פסוק משה האט גיזאגט צום רשע פאר וואס האסטו גישלאגין דיין חבר (ווייל ער האט אים נאך ניט גישלאגין) אלא למה תכה נאר עס שטייט משה האט גיזאגט צוא אים פאר וואס ווילסטו שלאגין דיין חבר, פון נאגען האט משה געוואוסט אז ער וויל אים שלאגין, ווייל ער האט גיזעהן וויא ער האט אויפגעהויבין די האנט צום שלאגין אף על פי שלא הכהו נקרא רשע אפילו ער האט איהם נאך ניט נישלאגין פון דעסטוועגין ווערט ער גירופין רשע אמר רבי זעירי אמר רבי חנינא נקרא חוטא רבי זעירי זאגט רבי חנינא האט גיזאגט דער מענטש וואס הייבט אויף זיין האנט אונ וויל שלאגין זיין חבר ווערט ער גירופין חוטא, זינדיגער שנאמר ווארום עס שטייט אין פסוק ביי די קינדער פון עלי זייא פלעגין קומען צו די מענטשין וואס האבין געברייגט קרבנות אונ האבין גיזאגט צו איהם גיב מיר פלייש צו בראטין ואם לא לקחתי בחזקה אונ אויב דוא וועסט ניט געבין וועל איך נעמען מיט שטארקייט, ער וועט איהם שלאגין אונ וועט אוועק נעמען פון איהם די פלייש וכתיב ותהי חטאת הנערים גדולה מאד אונ עס שטייט אין פסוק די זינד פון די קינדער פון עלי איז גיוועזן זייער גרויס, האט מען זייא גערופין זינדיגערס רב הונא אמר תקצץ ידו רב הונא זאגט דער מענטש וואס הייבט אויף זיין האנט אויף זיין חבר ער זאל איהם שלאגין וועט זיין האנט אפגעהאקט ווערין שנאמר וזרוע רמה תשבר ווארום עס שטייט אין פסוק דער מענטש וואס הייבט אויף זיין האנט צו שלאגין זיין חבר וועט זיא צו בראכין ווערין רב הונא קץ ידא רב הונא האט אפגעהאקט די האנט

הקנה אלא קבורה שנאמר ואיש זרוע לו הארץ. וא"ר אלעזר לא ניתנה קרקע אלא לבעלי זרועות, שנא' ואיש זרוע לו הארץ. ואמר ריש לקיש מ"ד עובד אדמתו ישבע לחם, אם עושה אדם עצמו כעבד לאדמה ישבע לחם, ואם לאו לא ישבע לחם. ואמר ריש לקיש גוי ששבת חייב מיתה, שנאמר יום ולילה לא ישבותו. ואמר מר אזהרה שלהן זו היא מיתתן. אמר רבינא אפילו בשני בשבת, וליחשבה גבי שבע מצות, כי קא חשיב שב ואל תעשה קום עשה לא קא חשיב והא דינין קום עשה הוא וקא חשיב קום עשה ושב ואל תעשה

כדאמר בפרקין דלעיל בית דין מכין ועונשין שלא מה"ת לעשות סייג וגדר לדבר: איש זרוע. איש שתקיף זרוע: לו הארץ. מתוקנת לקבורה כלו' ראוי להמיתו ולקברו: לא נתנה קרקע. כלומר אין ראוי (לקנות) קרקע אלא לבני זרוע מפני שהתגר רבה ע"י קרקע שבאות בהמות ומפסידות וגנבים באים וגונבין ועוררין עליו וצריך שיהא חזק לעמוד כנגדן: כעבד לארמה. לעסוק בה תמיד לחרישה והשקאה וניכוש ועידור: עכו"ם ששבת. ממלאכתו יום שלם חייב מיתה שנא' יום ולילה לא ישבותו וקא דריש לא ישבותו ממלאכה דאבני אדם כמי קאי ולא תימא לא ישבותו ההך שאת עתים דקרא קאי כלומר לא יבטלו ולא יפסקו מלהיות. פשיטא ל"ג דהא טובא קא משמע לן דאבני אדם קאי: אמר רבינא אפי' בשני בשבת. לא תימא שביתה דקאמר ריש לקיש לשם חובה קאמר דלא לכוין לשבות כגון בשבת שהוא יום שביתה לישראל או אחד בשבת ששובתים בו האומות אלא מנוחה בעלמא קא אסר להו שלא יבטלו ממלאכה אפי' יום שאינו בר שביתה שני בשבת יומא קמא דלאו יום בר שבית' נקט וה"ה דהוה מצי למנקט ג' וד': קום עשה לא חשיב. והאי לא ישבותו קום עשה מלאכה היא: והא דינין קום עשה. משפט הוא וקא חשיב ומשני קום עשה ושב ואל תעשה היא קום עשה משפט ושב ואל תעשה עול אפי' אינו מצוה לעשות משפט והוא יושב ובטל מוזהר הוא שלא לעשות עול ואזהרת לא תעשה עול אינה קום עשה משפט אלא להודיה קיימא שב ותבטל מלא תעשה עול אבל אזהרת לא תשבות ע"כ אינה אלא קום עשה: מורשה לנו. ולא להם ואיכא משום

פון אַמענטש וואס איז גיוועזן געוואהנט צוא שלאגין מענטשין רבי אלעזר אמר אין לו תקנה אלא קבורה רבי אלעזר זאגט דער מענטש וואס איז געוואהנט צוא שלאגין מענטשין האט ער קיין אנדער תקנה נאר מען זאל איהם הרגנן אונ בגראבין שנאמר ואיש זרוע לו הארץ ווארום עס שטייט אין פסוק דער מענטש וואס הייבט אויף זיין האנט צו שלאגין מענטשין פאר איהם איז גע־מאכט גיווארין דיא ערד, מען זאל איהם הרגנן אונ בגראבין אין דיא ערד ואמר רבי אלעזר לא ניתנה קרקע אלא לבעלי זרועות רבי אלעזר זאגט צוא קויפין פעלדער איז נאר גיגעבין גיווארין צו די שטארקע מענטשין וואס קענען שלאגין מענטשין, ווייל דער וואס האט פעלדער מוז שטענדיג האבין קריג, אמאהל קומען פרעמדע בהמות אין פעלד אונ צוטרעטין אדער עסין דיא תבואה, אמאהל קומען גנבים אין פעלד אונ ווילען גנבנן תבואה, מוז מען זיך קריגען אדער שלאגין מיט די גנבים אדער מיט די בעלי בתים פון די בהמות שנאמר ואיש זרוע לו הארץ ווארום עס שטייט אין פסוק דער מענטש וואס קען אויפהייבין אהאנט צום שלאגין צו איהם פאסט ער זאל קויפין ערד ואמר ריש לקיש מאי דכתיב עובד אדמתו ישבע לחם ריש לקיש זאגט וואס מיינט דער פסוק דער וואס ארבעט דיא ערד וועט ער זיין זאט מיט ברויט אם עושה אדם עצמו כעבד לאדמה אויב דער מענטש מאכט זיך ווי אקנעכט צו דיא ערד, ער זאל אקערין אונ זייען אונ בגיסען מיט וואסער ווען עס איז ווייניג רעגין אונ אויסרייסין די שלעכטע גראז אונ נאך אזעלכע ארבעט ישבע לחם וועט ער זיין זאט מיט ברויט ואם לאו אונ אויב ער וועט ניט אזוי טאן לא ישבע לחם וועט ער ניט זיין זאט מיט ברויט ואמר ריש לקיש נאך האט ריש לקיש גיזאגט גוי ששבת חייב מיתה אויב אנעציג־דינער האט גירוהט פון זיין ארבעט פיר אונ צוואנ־ציג שעה מיט איין מאל קומט איהם מיתה שנאמר יום ולילה לא ישבותו ווארום עס שטייט אין פסוק אטאג מיט אנאכט זאלין זיי ניט רוהן ואמר מר אזהרה שלהן זו היא מיתתן אונ דער תנא האט גיזאגט אז מען האט גיבאטין צו אנעציגדינגער אזאך וואס ער זאל טאן אונ ער האט ניט גיטאן, אדער מען האט איהם גיבאטין ער זאל ניט טאן אונ ער האט יא גיטאן קומט איהם מיתה אמר רבינא אפילו בשני בשבת רבינא זאגט אפילו דער געצינדינגער האט גירוהט מאנ־טאג אדער איין אנדער טאג אין דר וואך קומט איהם אויך מיתה, פרעגט די גמרא וליחשבה גבי שבע מצות זאל מען דעם דין רעכענען מיט די זיבען מצות וואס דער געצינדינגער איז גיבאטין גיווארין, ענטפערט די גמרא כי קא חשיב שב ואל תעשה קום ועשה לא קא חשיב מען רעכינט נאר זיבען מצות וואס דער געצינדינגער איז גיבאטין ער זאל ניט טאן, אבער דיא מצות וואס ער איז גיבאטין ער זאל יא טאן רעכינט מען ניט, פרעגט די גמרא והא דינין קום עשה הוא וקא חשיב דינים איז דאך אמצוה וואס מען דארף יא טאן, מען דארף פסקנן אדין, אונ מען רעכינט דאס צו די זיבען מצות וואס די געצינדינגער זענען גיבאטין גיווארין, ענטפערט די גמרא קום ועשה ושב ואל תעשה נינהו דינים זענען צוויי מצות דו זאלסט טאן אמשפט אונ זאלסט ניט טאן אומרעכט, אונ ווייל דינים זענען אויך מען זאל ניט טאן, מען זאל ניט טאן אומרעכט, דריבער רעכינט מען דינים מיט די זיבען מצות וואס די געצינדינגער זענען גיבאטין גיווארין, אבער יום ולילה לא ישבותו, וואס דיא געצינדינגער זענען גיבאטין גיווארין אז זיי מוזין שטענדיג ארבעטין, איז דאך דאס אמצוה

גזל כדמפרש׳ מורשה מאורסה. אמוראי איכא דדרשי להו גבי ע״ה בפרק אלו עוברין: מיגזל קא גזל לה. דהא קא חשיב גזל וכן נערה המאורסה דהא בכלל גילוי עריות הוא: האדם. ר״מ לית ליה אתם קרויין אדם ואין הכותים קרויים אדם ור״ש הוא דדרש לה במס׳ יבמות: בשבע מצות דידהו. עוסקין בהלכות אותן שבע מצות להיות בקיאין בהן:

תעשה נינהו. וא״ר יוחנן כותי שעסק בתורה חייב מיתה, שנאמר תורה צוה לנו משה מורשה. לנו מורשה ולא להם. וליחשביה גבי שבע מצות. מ״ד מורשה מיגזל קא גזיל לה, מ״ד מאורסה דינה כנערה המאורסה דבסקילה. מיתיבי היה ר״מ אומר מנין שאפילו כותי ועוסק בתורה שהוא ככה״ג שנאמר אשר יעשה אותם האדם וחי בהם כהנים לוים וישראלים לא נאמר אלא האדם הא למדת שאפי׳ כותי ועוסק בתורה הרי הוא ככה״ג התם בשבע מצות דידהו:

נאר צום טאן דאס רעכינט מען ניט צו די זיבען מצות זייערע ואמר רבי יוחנן כותי שעוסק בתורה חייב מיתה רבי יוחנן זאגט אז אכותי לערינט תורה קומט אים מיתה שנאמר תורה צוה לנו משה מורשה ווארום עס שטייט אין פסוק די תורה האט אונז גיבאטין משה אונ האט זיא אונז גיגעבין אירושה לנו מורשה ולא להם דאס איז נאר אירושה פאר אונז יודין אונ ניט צו די כותים, פרעגט די גמרא וליחשבה גבי שבע מצות זאל מען דאס רעכענען צו די זיבען מצות וואס די כותים זענען גיבאטין גיווארין, ענטפערט די גמרא מאן דאמר מורשה מיגזל קא גזיל לה דער וואס זאגט אז מען דארף לייענען אין פסוק תורה צוה לנו משה מורשה, די תורה האט משה גיבאטין צו אונז אונ האט זיא אונז גיגעבין אירושה, איז דאך די תורה אונזערע דריבער אז אכותי לערינט תורה גזלת ער דאך די תורה פון אונז, אונ איינע פון די זיבען מצות איז דאך אז אכותי טאר ניט גזלען מאן דאמר מאורסה דינה כנערה המאורסה דבסקילה אונ דער וואס זאגט מען זאל לייענען מאורסה, די תורה איז ביי אונז ווי א אשה וואס מען האט איר מקדש גיוועזן, אזוי האבין די יודין מקדש גיוועזן די תורה, דריבער אז אכותי לערינט תורה האט ער דאך דעם דין ווי איינער וואס איז מזנה מיט א אשה וואס איין אנדערער האט איר מקדש גיוועזן, קומט דאך אים בסקילה ומען זאל אים בעווארפין מיט שטיינער ביז מען וועט אים הרגנן) אונ דאס איז דאך שוין גירעכינט אין די זיבען מצות וואס מען האט גיבאטין צו די כותים זיי זאלין ניט מזנה זיין, זאגט די גמרא מיתיבי איך וועל דיר פרעגין אקשיא מיר האבין גילערינט היה רבי מאיר אומר מנין שאפילו כותי ועוסק בתורה שהוא ככהן גדול רבי מאיר פלעגט זאגין פון וואנען ווייסין מיר אז אפילו אכותי לערינט תורה איז גלייך וויא ער וואלט גיוועזן אכהן גדול שנאמר ווארום עס שטייט אין פסוק אשר יעשה אתם האדם וחי בהם דאס זענען די מצות וואס אמענטש זאל זייא טאן וועט ער לעבין דורך זייא כהנים לוים וישראלים לא נאמר עס שטייט ניט אין פסוק דאס זענען די מצות וואס כהנים לוים ישראלים וועלין זיי טאן אלא האדם נאר עס שטייט וואס אמענטש וועט זיי טאן, וועלכער מענטש עס וועט טאן די מצות וועט ער לעבין דורך זיי, אפילו אכותי אויך הא למדת שאפילו כותי ועוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול לערנען מיר דאך פון דעם פסוק אפילו אכותי לערינט תורה איז גלייך וויא אכהן גדול לערינט תורה, איז דאך אקשיא אויף רבי יוחנן, ענטפערט די גמרא התם בשבע מצות דידהו אז די כותים לערנען די תורה פון זייערע זיבען מצות זענען זיי גלייך וויא אכהן גדול אבער אז ער לערינט אנדערע תורה קומט אים מיתה:

זוהר שלח דף קעה ע״ב . ס״ת דאלינות יוד הא ואו הא

אמר רבי יהודה כמה סהדי עביד קב״ה לאסהדא בהו בבני נשא וכלהו בעיטא ובסהדותא קיימין לקבליה. קם בצפרא אושיט רגלוי למהך. סהדיא קיימין לקבליה מכריזין ואמרין (שמואל א ב) רגלי חסידיו ישמור וגו׳. (קהלת ד) שמור רגלך כאשר תלך. (משלי ד) פלס מעגל רגלך. אפתח עינוי לאסתכלא בעלמא סהדיא אמרי (שם) עיניך לנכח יביטו. קם למללא סהדיא אמרי (תהלים לד) נצור לשונך מרע וגו׳. אושיט ידוי במלי עלמא סהדיא אמרי (שם) סור מרע ועשה טוב. אי ציית להו יאות. ואי לא כתיב (זכריה ג) והשטן עומד על ימינו לשטנו כלהו סהדין עליה בחובוי לעילא. אי בעי ב״נ לאשתדלא בפולחנא דקב״ה כלהו סהדין סניגורין קמיה וקיימין לאסהדא עליה טבאן בשעתא דאצטריך ליה. קם בצפרא מברך כמה ברכאן. אנח תפילין ברישיה בין עינוי בעי לזקפא רישיה חמי שמא קדישא עלאה אחיד ורשים על רישיה ורצועין תליין מהאי גיסא ומהאי גיסא על לביה. הא אסתכל ביקרא דמאריה. אושיט ידוי חמי ידא אחרא מתקשרא בקשורא דשמא קדישא אהדר ידיה ואסתכל ביקריה דמאריה אתעטף בעטופא דמצוה בארבע זויין דכסותיה ארבע מלכין נפקין לקדמות ארבע. ארבע סהדי קשוט דמלכא תליין מארבע זויין ותליין בהו כענבים באתכלא. מה אתכלא דאיהו חד ותליין ביה כמה ענבים מהאי סטר ומהאי סטר כך האי מצוה חדא ותליין ביה כמה ענבין וזגין ונזורין צריכין בהו. שבעה רהיטין אלין אינון שבעה צרירין דתכלתא דבעי לכרכא ביה בכל חד וחד. או לאסגאה עד תליסר מאן דיוסיף לא יוסיף עלייהו על תליסר מאן דימעט לא ימעט משבעה. ותאנא האי תכלת הוא רזא דדוד מלכא ודא הוא דאברהם דזכה ביה לבניי בתרוי מאי תכלת תכלית דכלא (ודאי) רבי יהודה אומר כסא הכבוד אקרי. רבי יצחק אמר שבעה כריכן דאיהי שכינתא שביעאה דכלא ודאי דהא היא מתברכא משיתא אחרנין על ידא דצדיק ואי תלת עשר תלת עשר אינון כמה דאוקמוה בתלת עשר מכילן והאי היא פתחא דכלהו. והוא חוטא חד ורשימא

ירושלם בגוונהא וגוונא דילה כפיק מחד גונא דאזיל ביה כנרת וכנרת על שמה אתקרי ועל דא כנור הוה תלוי לעילא מערסא דדוד דהא (דה"ד) ודאי איהו כנור דדוד מנגן מאליו למלכא קדישא עלאה ובג"כ גווני עייל עד רקיעא ומרקיעא עד כורסייא והכא כתיב מצוה כד"א (מלכים ב יח) מצות המלך הוא (אסתר ג) מדוע אתה עובר את מצות המלך. כי מצות המלך:

הלכה פסוקה

הר"מ הלכות תפלה פרק ט.

(א) אחר שישלים כל התפלה ישב ויפול על פניו ויטה מעט הוא וכל הצבור ויתחנן והוא נופל וישב ויגביה ראשו הוא ושאר העם ומתחנן מעט בקול רם מיושב. ואח"כ יעמוד שליח צבור לבדו ואומר קדיש פעם שנית. והם עונין כדרך שעונין בתחלה ואומר והוא רחום וכו' תהלה וכו'. הוא עומד והם יושבים והם קוראים עמו. ואחר כך אומר ובא לציון גואל וכו' ואני זאת בריתי וכו' ואתה קדוש וקרא זה אל זה ואמר קדוש וכו' וגומר הקדושה והם עונין קדוש

יוסף לחק

מוסר

משערי תשובה לר"י דף ע"א.

דבר שלמה הע"ה בענין ימי הזקנה שלא יתבלבל אדם בהם מעבודת הש"י ואמר בבקר זרע זרעך ולערב אל תנח ידך כי אינך יודע אי זה יכשר הזה או זה ואם שניהם כאחד טובים המשיל ימי הילדות והשחרות לבקר וימי הזקנה לערב והורה דרך משל לבנים ולתלמידים כמו שאחז"ל נשא אשה בילדותו ישא אשה בזקנותו העמיד תלמידים בילדותו יעמיד תלמידים בזקנותו כי אולי יצליחו בני הזקונים בתורה ובמצות יותר מבני הנעורים וכן התלמידים אשר יעמיד בזקנותו אולי יצליחו מן הראשונים או יהיו כאחד טובים. אחרי כן אמר ומתוק האור וטוב לעינים לראות את השמש פי' חזר לדבר על ימי הזקנה שהמשיל אותם לערב

(א) אחר שישלים כל התפלה נאכדעם ווי מען האט אפגעדאוונט שמונה עשרה ישב ויפול על פניו ויטה מעט הוא וכל הצבור זאל דער חזן און אלע מענטשין אין שוהל זיצען און לייגן זייער פנים (אויף די האנט) און זיין איינגעבויגן אביסול אוף אזייט ויתחנן והוא נופל און זאל בעטין זייגע תחנונים אזוי ווי ער ליגט (אויף די האנט) איינ־געבויגין וישב ויגביה ראשו הוא ושאר העם נאכדעם זאל דער חזן און אלע מענטשין אויפזיצען און אויפהייבין די קעפ ומתחנן מעט בקול רם מיושב. און זאלין זאגין נאך אקליינע תפלה אביסול העכער און זיצענדיג ואחר כך יעמוד שליח צבור לבדו נאכדעם זאל נאר דער חזן אליין אויפשטיין ואומר קדיש פעם שנית און ער זאגט נאך אמאהל קדיש והם עונים כדרך שעונים בתחלה און די מענטשין ענטפערין אמן יהא שמיה רבא ווי זיי האבין פריער געענטפערט ואומר והוא רחום תהלה לדוד און דער חזן זאגט והוא רחום און אשרי תהלה לדוד הוא עומד והם יושבים דער חזן שטייט און אלע מענטשין זיצען והם קוראים עמו און זיי זאגין צו זאמען מיט דעם חזן ואחר כך אומר נאכדעם זאגט דער חזן ובא לציון גואל ואני זאת בריתי ואתה קדוש וקרא זה אל זה ואמר קדוש וגומר הקדושה און ער זאגט די

דבר שלמה המלך עליו השלום בענין ימי הזקנה שלמה המלך האט געשמועסט אין ספר קהלת וועגין דעם מענטש אז ער קומט צו די אלטע יאהרין שלא יתעצל האדם בהם מעבודת השם יתברך זאל ער ניט זיין פויל (אפגעשוואכט) פון צו דינען צו הקב"ה ואמר בבקר זרע את זרעך ולערב אל תנח ידך און שלמה האט געזאגט אין דער פריה זאלסטו זייען דיין זייהונג און פארין נאכט זאלסטו ניט אפלאזין דיין האנט כי אינך יודע איזה יכשר הזה או זה ואם שניהם כאחד טובים ווארום דוא ווייסט ניט וועלכע פאר זייהונג עס וועט גוט זיין, די וואס דוא האסט געזייט אין דער פריה אדער די וואס דוא האסט געזייט פארין נאכט אדער ביידע צו זאמען וועלין גוט זיין המשיל ימי הילדות לבקר שלמה האט פאר־גליכט די יונגע יאהרין פון דעם מענטש צום טאג באלד אין דער פריה וימי הזקנה לערב און די טעג פון דער אלטער האט ער פארגליכט צום טאג פארין נאכט והורה דרך משל לבנים ותלמידים און דאס פארזייהונג איז אמשל אויף קינדער און אויף תלמידים כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה ווי די רבנן האבין געזאגט אין דיא מסכת (יבמות דף סה) נשא אשה בילדותו ישא אשה בזקנתו אז איינער האט געהאט אווייב אין זיין יוגענד און זיא איז געשטארבין אדער ער האט זיא גט אפילו ער איז שוין אויף די אלטער, פון דעסטוועגין זאל ער נעמען נאך אמאל אווייב העמיד תלמידים בילדותו יעמיד תלמידים בזקנותו אויב ער האט געלערנט מיט תלמידים אין זיין יוגענד, זאל ער פון דעסטוועגין לערנען מיט תלמידים ווען ער איז שוין אלט כי אולי יצליחו בני הזקונים בתורה ובמצות יותר מבני הנעורים טאמער די קינדער וואס דוא וועסט האבין אויף דיין אלטער וועלין קענען בעסער לערנען און וועלין טאהן מער מצות ווי די קינדער וואס דוא האסט געבארין אין דיין יוגענד וכן התלמידים אשר יעמיד בזקנתו אולי יצליחו מן הראשונים ביי תלמידים איז אויך אזוי טאמער דיא תלמידים וואס דוא וועסט מיט זיי לערנען אויף דייגע אלטע יאהרין וועלין קענען בעסער לערנען ווי די תלמידים וואס דוא האסט מיט זיי געלערנט אין דיינע יונגע יאהרין או יהיו כאחד טובים אדער אלע קינדער און אלע תלמידים צו זאמען וועלין גוט זיין, פון דיין יוגענד און פון דיין עלטער אחרי כן אמר נאך דעם האט שלמה געזאגט ומתוק האור וטוב לעינים לראות את השמש די ליבטיגקייט איז זיס און גוט צו די אויגען צו זעהן די זונן פי' חזר לדבר על ימי הזקנה שהמשיל אותם לערב שלמה האט אנגעהויבין

ומפני כי הזקן לא יטעם את אשר יאכל ואת אשר ישתה כדברי ברזלי הגלעדי אמר כי יש לו לזקן ליהנות במאור השמש ואל תקצר נפשו עליו כי קוצר הנפש מונע את האדם ממלאכת שמים ויערב לו האור כאשר יערכנו לעומת ימי החושך הבאים כאשר יזכר במקרא אשר למשה מזה כי אם שנים הרבה יחיה האדם בכלם ישמח ויזכור את ימי החשך כי הרבה יהיו כל שבא הבל פי' גם כי יזקין האדם מאד אל יהי על עצמו למשא אך בכל שנותיו ישמח למען לא יאבד א' משנותיו ולא ישבת מעבודת הבורא ויזכור ימי החשך כי הרבה יהיו ואז לא יוכל לעבוד עבודה כהנין שנאמר בשאול מי יודע לך והצדיקים מתגברים בזקנתם ויאזרו חיל ויחליפו כח לעבודת ה', כמו שארז"ל ח"ס

קדוש קדוש ג' פעמים וחוזר וקורא הקדושה תרגום ואומר ותשאני רוח וגו' וקורא אותו תרגום ואומר ה' ימלוך לעולם ועד וקוראה תרגום כדי להבין העם: (ב) ואלו הפסוקים שלפני הקדושה ושל אחריה עם תרגומן הם הנקראים סדר קדושה ואח"כ מתחנן בדברי תחנונים ופסוקי רחמים ואומר קדיש וכל העם עונים בדרכם ונפטרים:

נאך אמאהל שמועסין פון די אלטע יאהרין פון דעם מענטש וואס ער האט נייא געגליכען צו פארין נאכט ומפני כי הזקן לא יטעם את אשר יאכל ואת אשר ישתה אונ ווייל איין אלטער מאן שפירט שוין קיין טעם אין זיין עסין וואס ער עסט אונ ניט אין זיין טרינקען וואס ער טרינקט כדברי ברזילי הגלעדי ווי ברזילי האט גיזאגט אמר כי יש לו לזקן ליהנות במאור השמש דריבער האט שלמה המלך גיזאגט איין אלטער מאן קען הנאה האבין פון די ליכטיגקייט פון די זונן ער דארף זיך פרייען מיט דעם וואס גאט שיינקט איהם זיין לעבין אונ ער קען נאך זעהן דיא וועלט] ואל תקצר נפשו עליו אונ ער זאל זיך ניט מצער זיין אויף דעם וואס אנדערע פערגעניגונגס פון דער וועלט וואס ער האט געהאט אין דער יוגענד פעלין איהם שוין איצט, ער זאל זיך נאר פרייען מיט דיא ביסול הנאה וואס איהם איז געבליבען צו האבין פון דער וועלט כי קוצר הנפש מונע את האדם ממלאכת שמים [ווארום די טרויעריקייט פון דעם מענטש האלט איהם אפ פון צו דינען הקב"ה ויערב לו האור כאשר יערכנו לעומת ימי החשך הבאים אז ער וועט זיך פארשטעלין דאס ליכטיגקייט פון דער וועלט געגין דיא פינסטערע טעג וואס וועלין צו איהם קומען נאך זיין שטארבין, וועט איהם יעדער טאג זיין זיס די ליכטיגקייט כאשר יזכר במקרא אשר למשה מזה ווי עס ווערט דערמאנט פון דעם שטארבין אין דעם אנדערין פסוק וואס נאך דעם פסוק כי אם שנים הרבה יחיה האדם בכלם ישמח אפילו דער מענטש וועט לעבין פיל יאהרין אונ אין אלע יאהרין וועט ער זיך פרייען ויזכור את ימי החשך כי הרבה יהיו כל שבא הבל אז ער וועט זיך אבער דערמאנען דיא פינסטערע טעג וואס וועלין צו איהם קומען וויא פיל זיי וועלין זיין, וועט ער זעהן אז אלע שמחות וואס זענען אויף איהם געקומען איז אלץ נאר ניט

קדושה [קדוש קדוש קדוש ה' צבאות מלא כל הארץ כבודו] והם עונין קדוש קדוש קדוש ג' פעמים אונ די מענטשין זאגין אויך דריי מאהל קדוש [וויא דער חזן האט גיזאגט] וחוזר וקורא הקדושה תרגום נאכדעם זאגט ער נאך אמאהל די קדושה אויף תרגום [ומקבלין דין מן דין וויעס שטייט אין סדור] ואומר נאכדעם זאגט ער דעם פסוק ותשאני רוח ואשמע אחרי קול רעש גדול ברוך כבוד ה' ממקומו וקורא אותו תרגום אונ ער זאגט נאך אמאהל דעם פסוק אויף תרגום ונטלתני רוחא [וויעס שטייט אין סדור] ואומר נאכדעם זאגט ער דעם פסוק ה' ימלוך לעולם ועד וקוראה תרגום כדי להבין העם אונ ער זאגט נאך אמאהל דעם פסוק אויף תרגום ה' מלכותיה קאם לעלם ולעלמי עלמיא, אלע זאלין פארשטיין די קדושה וואס דער חזן האט גיזאגט תערה [ווארום אין יענע צייט איז גיוועזן די שפראכע וואס יודין האבין צווישין זיך גירעט נאר תרגום אונ לשון קודש האבין זיי ניט גיקענט דריבער יעדער זאך וואס מען האט געדארפט אלע זאלין וויסען האט מען דאס גיזאגט מיט תרגום לשון, למשל יקום פורקן, קדיש, כל חמירא, הא לחמא, אונ נאך אזעלכע זאכען]: (ב) ואלו הפסוקים שלפני הקדושה ושל אחריה עם תרגומן אונ די פסוקים וואס מען האט גיזאגט פאר דיא קדושה פון ואתה קדוש, אונ די פסוקים וואס מען זאגט נאך די קדושה ופון ה' אלהי אברהם ביז קראנו] הם הנקראים סדר קדושה דאס ווערט גערופין סדר קדושה ואחר כך מתחנן בדברי תחנונים ופסוקי רחמים נאכדעם זאגט מען דיא פסוקים פון תחנונים אונ בקשות [ברוך הוא אלהינו, אונ ווייטער ביז ויאדיר] ואומר קדיש וכל העם עונין בדרכן ונפטרין נאכדעם זאגט דער חזן קדיש אונ אלע ענפערין אמן יהא שמיה רבא, אונ עס איז שוין אפגעראווינט:

פירוש גם כי יזקין האדם מאד אל יהי על עצמו למשא אפילו דער מענטש ווערט שטארק אלט פין דעסטוועגין זאל ער ניט זיין אויף זיך אליין אמשא ער זאל ניט פארמיאוסין זיין לעבין אך בכל שנותיו ישמח נאר ער זאל זיך פרייען מיט זיינע אלע יאהרין למען לא יאבד אחד משנותיו ער זאל ניט פארלירען איין טאג פון זיינע יאהרין ולא ישבות מעבודת הבורא עס זאל איהם ניט שטערין פון צו דינען גאט ויזכור ימי החשך כי הרבה יהיו ער זאל געדיינקען אז דיא פינסטערע טעג וועלין זיין פיל ואז לא יוכל לעבוד עבודה דאמאלס וועט ער שוין ניט קענען דינען גאט כענין שנאמר בשאול מי יודה לך וויא עס שטייט אין פסוק אין גרוב וועט ווער וועט דיך לויבין והצדיקים מתגברים בזקנותם צדיקים אז זיי ווערין אלט

כל זמן שמזקינים חכמה מתוספת בהם שנאמר עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו :

שטארקין זייא זיך נאך מעהר צו טאהן מצות אונ מעשים טובים אונ לערנען תורה ויאזרו חיל ויחליפו כח לעבודת ה׳ זייא שטארקין זייערע קרעפטין אונ טאהשין אום זייערע שוואכע כחות אויף שטארקע נאר צו דינען גאט כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה תלמידי חכמים כל זמן שמזקינים חכמת מתוספת בהם וויא דיא חכמים האבין גיזאגט תלמידי חכמים וואס עלטער זייא ווערין ווערט פארגרעסערט זייער חכמה שנאמר וויא עס שטייט אין פסוק עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו דיא צדיקים וועלין זיין פרוכטבאר אויף דער עלטער זייא וועלין זיין פעט אונ פייכט :

שלח יום ה תורה: אינקלום

להמשיך מת״ת דו״א יהוה נפש י יה יהו יהוה רוח יוד הא ואו הא נשמה יהוה חיה יחידה ה דמלוי ההה אל שם ב״ן שבעשית בניקוד חולם:

כב ויעלו בנגב ויבא עד־חברון ושם אחימן ששי ותלמי ילידי הענק וחברון שבע שנים נבנתה לפני צען מצרים : כג ויבאו עד־נחל אשכל ויכרתו משם זמורה ואשכול

כב וסליקו בדרומא ואתא עד חברון ותמן אחימן ששי ותלמי בני גבריא וחברון שבע שנין אתבניאת קדם טאנים דמצרים: כג ואתו עד נחלא דאתכלא וקצו מתמן עוברתא

ת״א ויעלו בנגב. סוטה לד: ושם אחימן. יומא י סוטה לד: וחברון שבע שנים נבנתה. כתובות קיב סוטה לד :

רשב״ם

(כב) ויבא עד חברון, אגדה נראית פשט שעל כלב אמר הכתוב שנאמר ולו אתן את הארץ אשר דרך בה והביאותיו אל הארץ אשר בא שמה וזרעו יירשנה. לפיכך ויבא עד חברון הוא כלב ונשתטח על קבורת אבות והתפלל שינצל

שפתי חכמים

ג דאל״כ למה הלך לשם להתפלל ולא התפלל במקום אחר אלא ע״כ משום קברי אבות: ס ופרש״י (סוף כתובות) מבונה ז׳ פרי מצ׳ ואבנה גם אנכי ממנה ושנים מצ׳ בונים כלומר פעמים פי׳ כי שבע פעמים היתה חברון טובה מצוען מצרים: ע מקשים סעולם וכלא אף לפי פשוטו של קרא קשה נמי מה בא להודיעך וי״ל דדברי רש״י הם כמו והשתא א״ש דלפי פשוטו קשה מאי נ״מ ששבע שנים נבנתה אבל לפי המדרש א״ש שבא להודיעך כו׳: פ טרשין סלעים פי׳ ארץ יבשה ואין עושה פירות כארץ לחה:

רש״י

(כב) ויבא עד חברון. (סוטה לד) כלב לבדו הלך שם ונשתטח על קברי אבות שלא יהא ניסת לחבריו להיות בעצתם נ וכה״א (דברים א) ולו אתן את הארץ אשר דרך בה וכתיב (שופטים א) ויתנו לכלב את חברון: שבע שנים נבנתה. (סוטה לד) אפשר שבנה חם את חברון לכנען בנו הקטן קודם שיבנה את צוען למצרים בנו הגדול אלא שהיתה מבונה ס בכל טוב על אחד משבעה בצוען וכא להודיעך ע שבחה של ארץ ישראל שאין לך פ טרשין בארץ ישראל יותר מחברון לפיכך הקצוה לקברות מתים ואין לך מעולה בכל הארצות כמצרים שנא׳ (בראשי׳ יג) כגן ה׳ כארץ מצרים וצוען היא המעולה שבארץ מצרים ששם מושב המלכים שנא׳ (ישעי׳ ל) כי היו בצוען שריו והיתה חברון טובה ממנה שבעה חלקים: (כג) זמורה. סוכת גפן ואשכול של ענבים

פירוש לתורת אלהים

(כב) ויעלו אונ זייא זענען אויף גינאנגען בנגב אויף דרום זייט ויבא אונ ער איז געקומען ביז חברון. רש״י שרייבט נאר כלב אליין איז גינאנגען אין חברון אונ האט גיבעטין ביי די אבות ער זאל ניט אן גירעט ווערין צו זיינע חברים צו זיין אין זייער עצה צו ריידען לשון הרע אויף ארץ ישראל ושם אונ דארטין אין חברון איז גיוועזן אחימן ששי ותלמי ילידי הענק די קינדער פון די ריזען וחברון אונ חברון איז זיבין יאהר פריער גיבויעט גיווארין לפני פאר צוען מצרים. רש״י שרייבט איז דען מעגליך אז חם זאל בויען די שטאט חברון פון וועגין כנען זיין קלייגעם זוהן זיבען יאהר פריער איידער ער האט גיבויעט צוען פון וועגין זיין עלצטין זוהן וואס ער האט געהייסין מצרים דרום מוז מען זאגין אזוי איז דער פשט שבע שנים חברון איז זיבען מאהל אזוי שיין גיבויעט גיווארין וויא צוען מצרים אונ דער פסוק וויל מיר ווייזען דאס חשיבות פון ארץ ישראל ווארום חברון איז גיוועזן דאס ערגסטע פון ארץ ישראל והא ראיה מען האט דאס אפ גישייד מען זאל דרינען באגראבין מתים אונ צוען איז דאס בעסטע פון מצרים והא ראיה דארטין זענען גיזעסין די מלכים דאך איז חברון זיבין מאל בעסער גיוועזן פון צוען מצרים: (כג) ויבאו אונ זייא זענען געקומען ביז דעם טאל אשכול ויכרתו אונ זייא האבין אפ געשניטען משם פון דארטין זמורה אצווייג ואשכול אונ

עֲנָבִים אֶחָד וַיִּשָּׂאֻהוּ בַמּוֹט בִּשְׁנָיִם וּמִן־הָרִמֹּנִים וּמִן־הַתְּאֵנִים: כד לַמָּקוֹם הַהוּא קָרָא נַחַל אֶשְׁכּוֹל עַל אֹדוֹת הָאֶשְׁכּוֹל אֲשֶׁר־כָּרְתוּ מִשָּׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: כה וַיָּשֻׁבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ

וְאִתְכַּל עִנְבִּין חַד וּנְטַלוּהִי בַּאֲרִיחָא בִּתְרֵין וּמִן רִמּוֹנַיָּא וּמִן תְּאֵנַיָּא: כד לְאַתְרָא הַהוּא קְרָא נַחְלָא דְאִתְכָּלָא עַל עֵיסַק אִתְכָּלָא דְקַצּוּ מִתַּמָּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: כה וְתָבוּ מִלְּאַלָּלָא יָת אַרְעָא

ת״א וישאהו במוט. סוטה לד: וישבו מתור הארץ. שם לה:

בעל הטורים

(כד) למקום ההוא קרא נחל אשכול. הפסוק מתחיל בלמ״ד ומסיים בלמ״ד, דהתם נזירות ל׳ יום. וכיון אם זכה לשתותי כלאוי, אז המלא וריחני פקחין, וזוכה ללמוד וללמד:

רשב״ם

מעצת מרגלים. ומצינו ביהושע שנתן לכלב את חברון כדכתיב ואת שדה העיר ואת חצריה נתנו לכלב בן יפנה באחוזתו. ומכל מקום לפי עיקר פשוטו ויבא כל אחד ואחד עד חברון שהרי אמרו וגם בני הענקים ראינו שם בחברון. וכתיב ושם ראינו את הנפילים בני ענק: לפני צען מצרים. לפי פשוטו נבנת׳ לפני צוען וגם כן חשובה יותר עיר הישנה מן העיר החדש׳ שהיו ישראל מכירים חשיבותה של צוען הוצרך לומר כי ערי ישראל חשובים יותר וגם מתוך ישנה היו בה ענקים שהם מדורות הראשונים:

רש״י

צ תלויה בה: וישאהו במוט בשנים. ממשמע שנאמר וישאוהו במוט איני יודע שהוא בשנים ק ומה ת״ל בשנים (סוטה לד) בשני מוטות הא כיצד שמנה נטלו אשכול ר א׳ נטל תאנה ואחד רמון יהושע וכלב לא נטלו כלום לפי שכל עצמם להוציא דבה נתכוונו כשם שפריה משונה כך עמה משונה, ואם חפץ אתה לידע כמה משאוי א׳ מהם צא ולמד מאבנים שהקימו בגלגל (יהושע ד) הרימו להם איש אבן אחת מן הירדן על שכמו והקימוה בגלגל ושקלום רבותינו משקל כל אחת מ׳ סאה וגמירי טונא דמידלי איניש על כתפיה אינו אלא שליש משאוי ממשאוי שמסייעין אותו להרים: (כה) וישובו מתור הארץ מקץ ארבעים יום. והלא ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה היא ומהלך אדם בינוני עשרה פרסאות ליום הרי מהלך ארבעים יום מן

שפתי חכמים

צ כאלו כתיב ויכרתו משם זמורה עם אשכול ענבים אחד לא זמורה לחוד ואשכול לחוד דא״כ למה כרתו הזמורה כלל שאינו פרי: ק פי׳ מדכתיב וישאהו דמשמע שנים דמיעוט רבים שנים א״כ מה ת״ל שנים כו׳ והא דלא פי׳ זה על הקרא י״ל דהייתי אומר דשנים קאי על זמורה שהיו נושאים הזמורה במוט אחד והאשכול במוט אחד אבל לפי מה שפרש״י זמורה ואשכול ענבים תנויים בה ע״מ דהאשכול וזמורה הכל אחד היא אם כן קשה למה כתיב שנים, ומתרץ בשני מוטות: ר ר״ל לפי שאמר משם ולקחתם מפרי הארץ משמע מכל הפירות ולמה לא נטלו רק שלשה מינים דכתיב אשכול ענבים ומן התאנים ומן הרמונים אלא ודאי שמונה נטלו אשכול כו׳ ומפרש רש״י ואז״ל למה לא נטלו כולם והלא משה אמר ולקחתם מכל הפירות ומפרש לפי שכל עצמן כו׳ דאם לא להוציא דבה נתכוונו לא היה לנס ליקח אשכול ענבים שלם כדי שיוכלו ליקח מכל פרי הארץ או לא היה לנס ליקח האשכול כלל וחדע דכדי להוציא דבה נתכוונו משום דאמרי׳ בגמ׳ ואם הפץ אתה לידע כו׳ ונה יכול ללמוד מאבנים שהקימו בגלגל דלמא שאני הכא שלא היו נושאין משא לפי כחם וגבורתם אלא

פירוש לתורת אלהים

אַצְוַויינִיל נְויינְטְרויבְּען וַיִּשָּׂאֻהוּ אוּנ זֵייא הָאבִּין דָאס גִיטְרָאגִין בַּמּוֹט מִיט צְוַויי שְׁטַאנְגֶען וּמִן הָרִמֹּנִים אוּנ פוּן דִי מִילְגְרויבְּען וּמִן הַתְּאֵנִים אוּנ פוּן דִיא פֵייגִען הָאבִּין זֵיי אויךְ גֶענוּמֶען. רש״י שְׁרֵייבְּט דֶעם אֶשְׁכּוֹל הָאבִּין זֵייא גִיטְרָאגִין מִיט צְוַויי שְׁטַאנְגֶען אִין דֶער לֵיינְג אוּנ צְוַויי שְׁטַאנְגֶען אִין דֶער בְּרֵייט אוּנ בֵּיי אִיטְלִיכֶער שְׁטַאנְג הָאבִּין אָן גֶענוּמֶען צְוַוייא מֶענְטְשִׁין אֵיינֶער הָאט גֶעהַאלְטֶען בַּייא אֵיין עֶק אוּנ דֶער אַנְדֶערֶער בַּייא דֶעם אַנְדֶערְין עֶק הָאבִּין דֶעם אֶשְׁכּוֹל גִיטְרָאגִין אַכְט מֶענְטְשִׁין אוּנ אֵיינֶער הָאט גֶענוּמֶען אַמִילְגְרָאס אֵיינֶער הָאט גֶענוּמֶען אֵיין פֵייג אוּנ יְהוֹשֻׁעַ מִיט כָּלֵב הָאבִּין גָאר נִיט גִינוּמֶען וָוארוּם דִי וָואס הָאבִּין יוא גֶענוּמֶען הָאבִּין נָאר גֶעמֵיינְט צוּ רֵידִין לָשׁוֹן הָרָע אויף דֶעם לַאנְד זֵייא זָאלִין זָאגִין אַזוֹי וִויא דִי פֵּירוֹת זֶענֶען מְשׁוּנֶּה אַזוֹי דִיא לַייט וָואס דָארְטִין וואוֹהנֶען זֶענֶען אויךְ מְשׁוּנֶּה: (כד) לַמָּקוֹם צוּ דֶעם זֶעלְבִּיגֶען אָרְט הָאט מֶען גֶערוּפִין נַחַל אֶשְׁכּוֹל עַל אוֹדוֹת הָאֶשְׁכּוֹל פוּן וֶועגִין דֶעם אֶשְׁכּוֹל אֲשֶׁר וָואס דִי יוּדִין הָאבִּין פוּן דָארְטִין אָפּ גִישְׁנִיטְען: (כה) וַיָּשֻׁבוּ אוּנ זֵיי הָאבִּין זִיךְ ווידֶער גִיקֶערְט מִתּוּר הָאָרֶץ פוּן אוֹיס זֶעהְן דָאס לַאנְד מִקֵּץ

ליקוטים על התורה

(כה) וַיָּשֻׁבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם. עֶנְדֶע פֶערְצִיג טֶעג זֶענֶען דִיא מְרַגְּלִים צוּרִיק גֶעקוּמֶען פוּן אויסְזֶעהְן דִי לַאנְד אוּנ הָאבִּין גֶעוִויזֶען דִיא פְרוּכְטְן פוּן דֶעם לַאנְד צוּ דִי יוּדִין אוּנ הָאבִּין גִיזָאגְט עֶס פְלִיסְט מַאכִי אִין דֶם לַאנְד מִילךְ אוּנ הָאנִיק עֶס אִיז אָבֶער אַלְץ גָאר נִיט וַוייל כִּי עַז הָעָם וְהֶעָרִים בְּצוּרוֹת, דָאס פָאלְק אִיז עַז אוּנ דִי שְׁטֶעט זֶענֶען בְּצוּרוֹת פֶעסְטִינְגֶען. אִיז דָאךְ אַקְשְׁיָא הָאט דֶען משֶׁה גֶעהַאט אַפְּעוּת אִין זֵיינֶע הַייד, רש״י זָאגְט משֶׁה הָאט זֵייא גִינֶעבִּין אַסִימָן אוּב זֵייא זִיצֶען אִין פֶעסְטֶע שְׁטֶעט זֶענֶען זֵייא שְׁוואכֶע מֶענְטְשִׁין, דִי מְרַגְּלִים הָאבִּין דָאךְ גִיזָאגְט דָאס פָאלְק זֶענֶען עַז וּשְׁטַארְק אוּנ זֵיי זִיצֶען אִין פֶעסְטֶע שְׁטֶעט. נָאר אֵיין צוּ נֶעמֶען אַמִלְחָמָה קֶען מֶען אָדֶער דוּרךְ שְׁטַארְקֶע מֶענְטְשִׁין אֲפִילוּ זֵיי זֶענֶען נִישְׁט פִיל, אָדֶער זֵיי זֶענֶען נִיט גַאנְץ שְׁטַארְק נָאר זֵייא זֶענֶען זֵייעֶר פִיל, דָאס וָוארְט חָזָק וְעָצוּם אִיז דֶער טַייטְשׁ שְׁטַארְק אִין כֹּחַ, דָאס וָוארְט עַז אִיז דֶער טַייטְשׁ שְׁטַארְק פוּן אַפוֹלְק פַארְזַאמְלוּנְג. דָאס הָאבִּין דִיא מְרַגְּלִים גִיזָאגְט, אִין לַאנְד כְּנַעַן זֶענֶען פַארְזַאמוּלְט גִיוָוארִין פִיל פָאלְק. עֲמָלֵק הַחִתִּי הַיְבוּסִי הָאֱמוֹרִי, אוּנ זֵיי זִיצֶען אֲפִילוּ אִין פֶעסְטֶע שְׁטֶעט אויךְ, וַוייל זֵיי זֶענֶען זֵייעֶר פִיל אוּנ דִי שְׁטֶעט זֶענֶען פֶעסְטֶע, דְרִיבֶּער וֶועלִין מִיר נִיט קֶענֶען אַרַיין קוּמֶען אִין זֵייעֶר לַאנְד.

מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם׃ כו וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ
אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־כָּל־
עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־מִדְבַּר פָּארָן
קָדֵשָׁה וַיָּשִׁיבוּ אֹתָם דָּבָר וְאֶת־כָּל־
הָעֵדָה וַיַּרְאוּם אֶת־פְּרִי הָאָרֶץ׃

מִסּוֹף אַרְבְּעִין יוֹמִין׃
כו וַאֲזַלוּ וַאֲתוֹ לְוָת מֹשֶׁה
וּלְוָת אַהֲרֹן וּלְוָת כָּל
כְּנִשְׁתָּא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
לְמַדְבְּרָא דְפָארָן לִרְקַם
וַאֲתִיבוּ יָתְהוֹן פִּתְגָמָא וְיָת
כָּל כְּנִשְׁתָּא וְאַחֲזִיאוּנוּן
יָת אִבָּא דְאַרְעָא׃

רש"י

המזרח למערב והם הלכו ארכה ורחבה. אלא שגלוי לפני הקב"ה שיגזור עליהם יום לשנה קצר לפניהם את הדרך: (כו) וילכו ויבואו. (סוטה לד) מהו וילכו, להקיש הליכתן לביאתן מה ביאתן בעצה רעה אף הליכתן בעצה רעה: וישיבו אותם דבר. את משה ואת אהרן:

שפתי חכמים

ודאי דהכי דייק דאם לא שנשאו לפי כחם וגבורתם למה לא נשאו רק שלשה מינים אלא ודאי כדי להוציא דבה נתכוונו. והרא"ם הביא שבגמרא ובפ"י דמסכת סוטה שמפרש כל זה: ש (גמ"י) פרש"י בגמרא וילכו יתירה הוא כיון דכתיב וישובו לא הל"ל אלא ויבאו אל משה ע"כ פי' לפירושו כיון דקודם לזה סיפר וישובו מתור הארץ דהיינו סיפור חזרתן למה הזכיר אחר כך וילכו, ופ"ו תיכן להקיש כו': ת ואם תאמר מנ"ל לרש"י דלמה אף לישראל, וי"ל דאי אף אאל כל עדת בני ישראל דלעיל מיניה קאי אם כן אם כל הפעם דכתיב אחר כך למה לי:

פירוש לתורת אלהים

פון סוף כְּלוֹמַר אַז עֶס הָאט זִיךְ אוּיס גִילָאזְט אַרְבָּעִים יוֹם פֶערְצִיג טָאג. רש"י שְׁרַייבְּט זַיי זֶענֶען דָאךְ גִיגַאנְגֶען אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל דִי לֶענְג אוּנ דִי בְּרֵייט אוּנ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אִיז דָאךְ גִיוֶועֶן פִיר הוּנְדֶערְט מַייל דִי לֶענְג אוּנ פִיר הוּנְדֶערְט מַייל דִיא בְּרֵייט אוּנ אַמֶענְטְשׁ קָאן דָאךְ מֶעהְר נִיט גֵיין אִין אַטָאג נָאר צֶעהְן מַייל נוֹאלְטִין זֵיי דָאךְ בֶּעדַארְפְט גֵיין אַכְצִיג טָאג. אִיז דֶר תֵּירוּץ וַוייל גָאט הָאט גֶעוואוּקְסְט אַז דֶער סוֹף וֶועט זֵיין זֵייא וֶועלִין זִינְדִיגֶען אוּנ וֶועלִין רֵיידֶען לָשׁוֹן הָרַע אוֹיף דֶעם לַאנְד אוּנ עֶס וֶועט וֶוערִין גְּזֵרָה וֶוערִין אוֹיף זֵייא אַז פַאר אִיטְלִיכֶען טָאג וָואס זֵייא זֶענֶען גִיגַאנְגֶען אוּיס זֶעהְן זָאלִין זֵיי זֵיין אַיָאהְר אִין דֶער מִדְבָּר דָרוּם הָאט גָאט אוֹיף זֵייא רַחֲמָנוּת גֶעהַאט אוּנ הָאט מְקַצֵּר גִיוֶועֶן דֶעם וֶועג כְּדֵי זֵייא זָאלִין וַויינִיגֶער בֶּעדַארְפִין גֵיין וֶוענְד זַיין אִין דֶער מִדְבָּר׃ (כו) וַיֵּלְכוּ אוּנ זֵיי זֶענֶען גֶעגַאנְגֶען וַיָּבֹאוּ אֶל מֹשֶׁה אוּנ זֵיי זֶענֶען גֶעקוּמֶען צוּ מֹשֶׁה אוּנ צוּ אַהֲרֹן אוּנ צוּא אַלֶע יוּדִין צוּ דֶער מִדְבַּר פָּארָן אִין קָדֵשׁ. רש"י פְּרֶעגְט עֶס דַארְף נָאר שְׁטֵיין וַיָּבֹאוּ צוּא וָואס שְׁטֵייט וַיֵּלְכוּ אִיז דֶער עֶנְטְפֶער עֶר וִויל מִיר וַוייזִין אַזוֹי וואהְל וִוי זֵיי זֶענֶען גֶעקוּמֶען הָאבִּין זֵיי דָאךְ גֶעהַאט אֵיין בֵּייזֶע עֵצָה צוּ רֵיידֶען לָשׁוֹן הָרַע אוֹיף אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אַזוֹי אוֹיךְ בְּשַׁעַת אַז זֵיי זֶענֶען אַהִין גֶעגַאנְגֶען הָאבִּין זֵיי שׁוֹין אוֹיךְ גֶעהַאט דִי בֵּייזֶע עֵצָה וַיָּשִׁיבוּ אוּנ זֵייא הָאבִּין גִיעֶנְטְפֶערְט צוּ מֹשֶׁה מִיט אַהֲרֹן וְאֶת כָּל הָעֵדָה אוּנ צוּא אַלֶע יוּדִין וַיַּרְאוּם אוּנ הָאבִּין זֵייא גֶעוִויזֶען אֶת פְּרִי הָאָרֶץ דִיא פֵּירוֹת פוּן דֶעם לַאנְד אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל׃

ליקוטים על התורה

אוּנ שְׁטַארְקֶע מֶענְטְשִׁין זֶענֶען דָארְט אוֹיךְ דָא דָאס זֶענֶען דִיא רִיזֶען וָואס מִיר הָאבִּין דָארְט גִיזֶעהֶן׃

נביאים יהושע ב — תרגום

לתמשיך מב"ח דו"א צבאות נפש צ צב צבא צבאו צבאות רוח יהוה נשמה דנצח אדני נשמה דהוד יְהֹוָה חיה יחידה
דנצח יְהֹוָה חיה יחידה דהוד אל שם ב"ן שבעשיה:

א וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ הָהָרָה וַיֵּשְׁבוּ שָׁם שְׁלֹשֶׁת יָמִים עַד־
שָׁבוּ הָרֹדְפִים וַיְבַקְשׁוּ הָרֹדְפִים בְּכָל־הַדֶּרֶךְ וְלֹא
מָצָאוּ׃ ב וַיָּשֻׁבוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים וַיֵּרְדוּ מֵהָהָר וַיַּעַבְרוּ
וַיָּבֹאוּ אֶל־יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן וַיְסַפְּרוּ־לוֹ אֵת כָּל־הַמֹּצְאוֹת
אוֹתָם׃ ג וַיֹּאמְרוּ אֶל־יְהוֹשֻׁעַ כִּי־נָתַן יְהוָה בְּיָדֵנוּ
אֶת־כָּל־הָאָרֶץ וְגַם־נָמֹגוּ כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפָּנֵינוּ׃

א וַאֲזַלוּ וְעַלוּ לְטוּרָא וִיתִיבוּ
תַמָּן תְּלָתָא יוֹמִין עַד דְּתָבוּ
רָדְפַיָא וּבְעוֹ רָדְפַיָא בְּכָל
אוֹרְחָא וְלָא אַשְׁכַּחוּ׃ ב וְתָבוּ
תְּרֵין גֻּבְרִין וּנְחִיתוּ מִן טוּרָא
וַעֲבַרוּ וַאֲתוֹ לְוָת יְהוֹשֻׁעַ בַּר
נוּן וְאִשְׁתָּעִיאוּ לֵיהּ יָת כָּל
דְּעַרְעָא יָתְהוֹן׃ ג וַאֲמַרוּ
לִיהוֹשֻׁעַ אֲרֵי מְסַר יְיָ בִּידָנָא

מצודת דוד

(ג) כי נתן. במקרא שלפניו נאמרו שספר המולאות אותם ובמ"ב תמצא לספר אמרו הנה הכלית הדבר הוא זה כי נתן ה'

תרגום

ית כל ארעא ואף אתברו
כל יתבי ארעא מן קדמנא:
ד ואקדים יהושע בצפרא
ונטלו משטין ואתו עד ירדנא
הוא וכל בני ישראל ובתו
תמן קדם די יעברון:

ד וישכם יהושע בבקר ויסעו מהשטים ויבאו עד־
הירדן הוא וכל־בני ישראל וילנו שם טרם יעברו:
ה ויהי מקצה שלשת ימים ויעברו השטרים בקרב
המחנה:

ה והוה מסוף תלתא יומין ועברו סרכיא בגו משריתא:

מצודת דוד

וגו': (ד) שם. אצל הירדן: (ה) שלשת ימים. כמ"ש בעוד שלשת כו' (לעיל א):

כתובים תהלים קז

להמשיך מיסוד ומלכות דז"א שין דלת יוד נפש שין שין דלת שין דלת יוד רוח יאהדונהי נשמה דיסוד א אר
אדנ אדני נפש אדני רוח אלף דלת נון יוד נשמה דמלכות יו הו וו הו חיה יחידה דיסוד יהוה חיה יחידה דמלכות
אל שם ב"ן שבעשיה:

א וצלו קדם יי כד עיק להון
מטעקתהון פצא יתהון:
ב ודברינון באורח תריצתא
למיזל לירושלם קרתא
דמיתבא: ג יהודון קדם יי

א ויצעקו אל־יהוה בצר להם ממצוקותיהם יצילם:
ב וידריכם בדרך ישרה ללכת אל־עיר מושב: ג יודו ליהוה
חסדו ונפלאותיו לבני אדם: ד כי־השביע נפש שקקה ונפש
רעבה מלא־טוב: ה ישבי חשך וצלמות אסירי עני וברזל:

מטול חסדיה ומשתען פרישותיה לבני נשא: ד ארום אשבע נפש סריקא ונפשא כפינא מלי טובא:
ה על צדקיהו ורברבני ישראל אתנבי ואמר צדקיהו ורברבני ישראל דגלו בבבל ויתיבו בחשוכא
טולא דמותא והוו אסירין בסינוף שירי פרזלא:

רש"י

(ד) נפש שוקקה. נפש המתאוה: (ה) יושבי חשך וצלמות. אף האסורים בבית הסוהר צריכין להודות כשיוצאין מבית אסוריהם:

מצודת דוד

(א) בצר להם. בעת היה צר להם: ממצוקותיהם. הציל אותם מן המציקים הסיח: (ב) וידריכם. נתן בלבם לדרוך בדרך ישרה: (ג) יודו. האנשים ההם יודו לה' על חסדו ויספרו נפלאותיו לבני אדם לפרסם הנס: (ד) כי השביע. בעבור כי השביע נפש המתאוה בהיותו תועה: מלא טוב. כאשר כלו אל עיר מושב: (ה) יושבי. האנשים היושבים במקום חשך והמה אסורים בקשרים המעונים ובכבלי ברזל:

פירוש ע"ט

(א) ויצעקו אל יי בצר להם האבין זיי געשריגען צו גאט מיט תפלה ממצוקותיהם יצילם ער זאל זייא באשערמען אין זייער איינגעשפאפט:
(ב) וידריכם בדרך ישרה אונ אז גאט האט זיי גמאכט טרעטין אויף דעם גלייכין וועג ללכת אל עיר מושב זיי זאלין גיין צו א שטאדט אדער צו אישוב [אדארף]: (ג) יודו ליי חסדו זאלין זיי לויבין צום בשעפער אויף זיין חסד וואס ער האט גיטאהן מיט זיי ונפלאותיו לבני אדם אונ זיינע וואנדער וואס ער האט גיטאהן מיט זיי זאלין זיי דערציילין צו מענטשין: (ד) כי השביע נפש שוקקה אז גאט האט געמאכט זאט דעם גלוסטיגען גייסט ער זאל קומען צו אישוב ונפש רעבה מלא טוב אויך דער זעלבער נפש וואס עס איז גיוועזן פארהונגערט האט גאט דער פילט מיט אלעם גוטען, זאלין זיי זאגין הודו כו': (ה) ישבי חשך וצלמות די וואס זיצען אין דער פינסטער אדער אין שאטין פון טויט אסירי עני וברזל דאס מיינט מען די מענטשין וואס זענען פערבונדין אין ארעמקייט, זיי קענען זיך קיין עצה געבען ווי צו פערדינען זייער פרנסה אדער די וואס זיצען אין תפיסה מיט אייזערנע קייטין פאר א בלבול:

ברטנורא

הזרוע והלחיים. בארץ ובח"ל. משום דבעי למתני בחולין אבל לא במוקדשין תני לכלהו: בפני הבית. בזמן שביהמ"ק קיים:

משנה חולין פרק י

כלי אמלמי דסוד דמלכות דיליה א אל אלה אלהי אלהים

הזרוע והלחיים והקבה נוהגין בארץ ובחוצה לארץ בפני הבית ושלא בפני הבית בחולין

פרק י א הזרוע והלחיים והקיבה אז איינער שעכט א בהמה דארף ער געבין צום כהן דיא פאדערשטע פוס, אונ דיא באקין, אונ דעם מאגין פון דיא בהמה נוהגין בארץ ובחוץ לארץ סייא מען שעכט דיא בהמה אין ארץ ישראל, אונ סיי מען שעכט איהר אויסער ארץ ישראל, דארף מען אליץ געבין צום כהן דיא דרייא זאכין בפני הבית ושלא בפני הבית סייא ווען דער בית המקדש איז גיוועזן, אונ סייא ווען דער בית המקדש איז

ואתן אותם. בחזה ושוק כתיב אותם מיעוט הוא חזה ושוק אין מידי אחרינא לא: ב כל הקדשים שקדם מום קבוע להקדשן. הרי הן כמקדיש עצים ואבנים לדמיהן ואין כאן קדושת הגוף: ונפדו חייבין בבכורה. אם ילדו לאחר שנפדו אבל קודם פדיון לא דקדושת דמים מדחה מן הבכורה (א) שאין קדושה חלה על קדושה: וולדן וחלבן מותר לאחר פדיונן. אבל מקדיש תמימים ונעשו בעלי מומין ונפדו. וולדן אסור כדלקמן. והכי רישא דקתני מותר והכי סיפא דקתני אסור מיירי כגון דאיעבר לפני פדיונן ואתיליד לאחר פדיונן וחלבן נמי דמקדיש תמימים ונפדו נפקא לן לאסור. דכתיב בפסולי המוקדשין שנפדו תזבח ואכלת בשר. תזבח ולא גיזה. ואכלת ולא לכלביך. בשר ולא חלב: ואין עושין תמורה. אפי' קודם פדיונן טוב מעיקרא עושה תמורה ואפי' נעשה רע אחר שהקדישו אבל רע מעיקרא אינו עושה תמורה: ואם מתו יפדו. ואע"פ שאינן ראוים אלא לכלבים (ב) ואנן קיי"ל דאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים. הני כעצים בעלמא נינהו ולא נחית להו קדושת הגוף: חוץ מן הבכור והמעשר. דאע"ג דקדם מומן להקדשן חלה עליהן קדושה גמורה לכל דבריהם אלא שאין כשרים ליקרב דבכור ברחם תלה רחמנא לא שנא תם ולא שנא בעל מום קדוש. תם קרב ובעל מום נאכל לכהן במומו. ומעשר בהמה נמי כתיב ביה העשירי יהיה קדש לה' לא יבקר בין טוב לרע טוב תם

אבל לא במוקדשין, שהיה בדין ומה אם החולין שאינן חייבין בחזה ושוק חייבין במתנות קדשים שחייבין בחזה ושוק אינו דין שחייבין במתנות, [א] ת"ל ואתן אותם לאהרן הכהן ולבניו לחק עולם אין לו אלא מה שאמור בענין: ב [ב] כל הקדשים שקדם מום קבוע להקדשן ונפדו חייבים בבכורה ובמתנות [ג] ויוצאין לחולין [ד] להגזז ולהעבד וולדן וחלבן מותר לאחר פדיונן והשוחטן בחוץ [ה] פטור ואין עושין תמורה ואם מתו יפדו חוץ מן הבכור ומן המעשר. כל שקדם הקדשן

[א] ת"ל כו'. ומי לאו ק"ו לא הוה צריך קרא אע"ג דהתנא כתיב דמשמע בין בחולין בין במוקדשין דה"א דבר הלמד מענינו במה הכ' מדבר בחולין דכתי' לעיל מהאי קרא גז צאנך וראשית הגז אינו נוהג במוקדשין, תוס': [ב] כל כו'. לאו בקדושי ב"ה איירי אלא בהקדישן למזבח לדמיהן כו' ואע"פ שמוכר כשמקדיש בעל מום למזבח מ"מ אשמעינן דינו, תוס': (א) רש"י וכגמרא דבכורות גרסינן נמי מן המתנות, ועתוי"ט: [ג] ויוצאין כו' לאחר פדיונן. כיון דקדושת דמים למזבח נינהו דאתלפא בקדושת הגוף למזבח גזרו בהו רבנן א"נ דקדשי בדק הבית נמי איירי בגיזה ובעבודה, גמרא. ועוד קאמר התם דמדרבנן היא בקדשי ב"ה: [ד] להגזז. דאלו תמימים ונפדו כתיב תזבח ולא גיזה ועתוי"ט: [ה] פטור. אפי' קודם פדיון ואפי' הוי מומן קל כגון דוקין שבעין דלגבי קדשים מחייב השוחטן בחוץ כדלקמן הכא פטור משום דלא חלה עליהן מתחלה קדושה, רש"י: (ב) ואשמעינן

גיטא בחולין אבל לא במוקדשין אז מען שעכט אפראסטע בהמה ניט אקרבן, דארף מען געבין דיא דרייא זאכין צום כהן, אבער פון אקרבן דארף מען ניט געבין דיא דרייא זאכין צום כהן שהיה בדין ווארום דער דין וואלט גידארפט אנדערש זיין ומה אם החולין שאינן חייבים בחזה ושוק מאדאך אז מען שעכט אפראסטע בהמה וואס מען דארף ניט געבין פון איהר דיא ברוסט מיט דיא פאלקע צום כהן, פון דעסטוועגין חייבין במתנות דארף מען געבין צום כהן דיא זרוע אונ לחיים אונ קיבה קדשים שחייבין בחזה ושוק קרבנות וואס מען דארף געבין פון זייא די ברוסט מיט די פאלקע צום כהן אינו דין שחייבין במתנות איז דען ניט געווים אז דער דין דארף זיין מען זאל געבין צום כהן דיא זרוע אונ לחיים אונ קיבה אויך תלמוד לומר זאגט דער פסוק ואתן אותם לאהרן הכהן ולבניו לחק עולם איך האב גיגעבין דיא זאכין וואס דא שטייט אין דיא פרשה צו אהרן הכהן אונ צו זיינע קינדער, דאס זאל זיין אניזעץ אויף אייביג אין לו דער כהן זאל ניט מעהר האבין פון קרבן אלא מה שאמור בענין נאר וואס עס שטייט אין דיא פרשה (דאס איז דער חזה ושוק) אבער דער זרוע ולחיים וקיבה שטייט נאר ניט אין דיא פרשה, נאר אין איין אנדער פרשה. דאס לערונט אונז אז פון אקרבן דארף מען ניט געבין צום כהן דיא זרוע ולחיים וקיבה: ב כל הקדשים שקדם מום קבוע להקדשן אלע קרבנות וואס זייא האבין גיהאט אאייביגען פעלער איידער זייא זענען גיווארין גיהייליגט פאר אקרבן, האבין זיי נאר ניט גיקענט גיהייליגט ווערין צום מזבח, זיי זענען נאר הייליג גיווארין מען זאל זייא פארקויפין, אונ דיא געלט וואס מען וועט נעמען פאר זייא זאל גיהערין צום בית המקדש ונפדו אונ זייא זענען אויס גילייזט גיווארין חייבין בבכורה אויב די בהמה האט גיהאט דאס ערשטע קאלב נאכדעם ווי מען האט איהר אויס גילייזט, איז ער אבכור, אונ מען דארף דעם קאלב געבין צום כהן ובמתנות אז מען שעכט דיא בהמה נאך דעם אויסלייזין, דארף מען געבין צום כהן דעם זרוע ולחיים וקיבה ויוצאין לחולין להגזז ולהעבד אונ דיא בהמה ווערט אונהייליג אז מען מעג שערין דיא וואל פון איהם אונ מען מעג ארבעטין מיט איהם וולדן וחלבן מותר לאחר פדיונן דער נאך וויא מען לייזט אויס דעם קרבן מעג מען מעלקין פון איהר מילך. אונ דיא קעלבער וואס זיא האט נאך דעם אויסלייזונג מעג מען עסין והשוחטן בחוץ פטור אונ אז מען שעכט איהם אויסער די עזרה אפילו פאר דעם אויסלייזין קומט איהם ניט כרת ואין עושין תמורה אז מען טאהשט אויס דעם קרבן (אפילו פאר דעם אויסלייזין) אויף איין אנדער בהמה ווערט ניט הייליג דיא אנדערע בהמה ואם מתו יפדו אונ אויב זייא זענען געפיגערט פר דעם אויס לייזין זאל מען זיי אויס לייזין נאך דעם טויט חוץ מן הבכור ומן המעשר אויסער אבכור אונ מעשר אפילו דער פעלער איז גיווארין בייא דעם בכור איידער ער איז געבארין גיווארין. אונ דער מעשר האט גיהאט אפעלער איידער ער איז ארויס צום צעהנטין פון דעסטוועגין זענען זיי הייליג כל שקדם

נמי דלא כפי העמדה והערכה, רש"י: [ו] המתנות'. בגמרא דבכורות יליף לה: (ג) פרש"י אסור בהנאה בלא פדייה ומיקרב לא קרבי דמכח קדושה דחויה אתי דאמה לא הוקדשה לעולה אף המיסוי דמיניה וכיה ס"ל לפרש דלאי אתיליד לפני פדיונו מקדש נמי קדיש דהכי איתא בגמרא הם ומפיק ליה מקרא: (ד) עמ"ש רפ"ה: [ז] פוטרים. פ"כ כשכולן בעלי מומין איירי דאין שוחטין בכור אא"כ נפל בו מום ומדנתערב ואין מכירין בו אם כן גם האחרים בעלי מומין הם, תוס': [ח] השוחט כו'. ולתני הכהן והנכרי פטורין אמר רבא זאת אומרת הדין עם הטבח כלומר דיכול הכהן לתבוע מתנותיו מהטבח וילפינן ליה בגמרא מקרא, ועתוי"ט: [ט] פטור כו'. דכתיב מאת העם

את מומן או מום עובר להקדשן ולאחר מכאן נולד להם מום קבוע ונפדו, פטורין מן הבכורה ומן [ו] המתנות. ואינן יוצאין לחולין להגזז ולהעבד וולדן וחלבן אסור לאחר פדיונן והשוחטן בחוץ חייב ועושין תמורה ואם מתו יקברו: ג בכור שנתערב במאה בזמן שמאה שוחטין את כולן פוטרין את כולן. אחד שוחט את כולן [ז] פוטרין לו אחד. [ח] השוחט לכהן ולנכרי [ט] פטור מן המתנות. והמשתתף עמהן צריך שירשום. ואם אמר

רע בעל מום: או מום עובר להקדשן. דמום עובר כמאן דליתיה דמי: פטורים מן הבכורה. דכתיב בפסולי המוקדשין שנפדו כצבי וכאיל מה צבי ואיל פטורים מן הבכורה. דהא כל הבכור אשר יולד בבקרך ובצאנך כתיב אף פסולי המוקדשין שנפדו אפי' ילדו לאחר שנפדו פטורים מן הבכורה: ומן המתנות. הזרוע והלחיים והקיבה: וולדן וכו'. בדאיעבר לפני פדיונן ואתיליד לאחר פדיונן מיירי כדפרישית לעיל דאי איעבר ואתיליד לאחר פדיונן ולד צבי ואיל הוא. ואי אתיליד לפני פדיונן. אפילו קדם מומן להקדשן נמי ולדן אסור (ג): והשוחטן בחוץ חייב. ואע"ג דאינן ראוין לפתח אהל מועד דהא בעלי מומין נינהו ותנן הראוי לפתח אהל מועד (ד) חייבין עליו בחוץ. ושאינו ראוי לפנים אין חייבין עליו בחוץ. מוקמינן לה למתני' בדוקין שבעין ור"ע היא דאמר אם עלו לא ירדו הלכך הואיל ובפנים לא ירדו חייבין עליהם בחוץ אם שחטן קודם פדיונן: ועושין תמורה. קודם פדיונן דכתיב (ויקרא כז) טוב ברע או רע בטוב: ואם מתו. מעלמן יקברו דאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים: ג בכור שנתערב במאה. מתני' איירי בבכור שבא ליד כהן ונפל בו מום ביד כהן ומכרו לישראל במומו דאי בבכור ביד ישראל קודם שנתנו לכהן אמאי פוטרים את כולן ממתנות כהונה. לימא ליה כהן אי בכור הוא כולה דידי הוא אי לא בכור הוא הב לי מתנתאי. אבל כשבכור בא ליד כהן ומכרו לישראל במומו ונתערב במאה פוטרים את כולן ממתנות כהונה דכל חד וחד יכול לדחות את עצמו ולומר לכהן הלי בכור הוא שמכרו הכהן ופטור מן המתנות דמן הבכור אין נותנין מתנות שאין קדושה חלה על קדושה: אחד שוחט את כולן פוטרין לו אחד. שא"א שלא יהא הבכור אחד מהן ויכול לומר זה הוא: צריך שירשום. שיעשה בו סי' שיכירו הכל

הַקְדֵּשָׁן אֶת מוּמָן אָבֶּער דִיא אַלֶע קָרְבָּנוֹת וָואס זֶענֶען הֵיילִיג גִיוָוארִין אֵייִדֶער זֵייא הָאבִּין בֶּעקוּמֶען דֶעם פֶעלֶער אוֹ מוּם עוֹבֵר לְהֶקְדֵּשָׁן אָדֶער דִיא בְּהֵמָה הָאט בֶּעקוּמֶען אַפֶּעלֶער וָואס קֶען גֶעזוּנְד וֶוערִין. דֶער נָאךְ הָאט מֶען אִיהְר גֶעהֵיילִיגְט פַאר אַקָרְבָּן וּלְאַחַר מִכַּאן נוֹלַד לָהֶם מוּם קָבוּעַ דֶער נָאךְ הָאט דֶער קָרְבָּן בֶּעקוּמֶען אַאֵייבִּיגֶען פֶעלֶער וְנִפְדּוּ אוּנ מֶען הָאט דֶעם קָרְבָּן אוֹיס גֶעלֵייזְט פְּטוּרִין מִן הַבְּכוֹרָה אוֹיבּ נָאךְ דֶעם אוֹיס לֵייזִין הָאט זִיא גִיבָּארִין דָאס עֶרְשְׁטֶע קַאלְבּ, אִיז עֶר קֵיין בְּכוֹר וּמִן הַמַּתָּנוֹת אוֹיבּ דֶער בַּעַל הַבַּיִת הָאט גֶעשָׁאכְטִין דֶעם אוֹיס גֶעלֵייזְטִין קָרְבָּן דַארְף מֶען נִיט גֶעבִּין פוּן אִיהְם דֶעם זְרוֹעַ וּלְחָיַיִם וְקֵיבָה צוּם כֹּהֵן וְאֵינָן יוֹצְאִין לְחוּלִין לְהִגָּזֵז וּלְהֵעָבֵד אוּנ דֶער קָרְבָּן וֶוערְט נִיט אוּנְהֵיילִיג אִין גַאנְצִין, מֶען טָאר נִיט שֶׁערִין דִי וָואל פוּן אִים אוּנ מֶען טָאר נִיט אַרְבֶּעטִין מִיט אִיהְם אֲפִילוּ נָאךְ דֶעם אוֹיס לֵייזִין וּוְלָדָן וַחֲלָבָן אָסוּר לְאַחַר פִּדְיוֹנָן אוֹיבּ דֶער קָרְבָּן אִיז מְעוּבֶּרֶת גִיוָוארִין אֵייִדֶר מֶען הָאט אִים אוֹיסְגִילֵייזְט אוּנ דִי קַאלְבּ אִיז גֶעבָּארִין גִיוָוארִין נָאךְ דֶעם אוֹיס לֵייזִין אִיז דִי קַאלְבּ אָסוּר, [אוּנ אוֹיבּ דֶער קָרְבָּן אִיז מְעוּבֶּרֶת גִיוָוארִין נָאךְ דֶעם אוֹיס לֵייזִין אִיז דִיא קַאלְבּ מוּתָּר] אוּנ דִי מִילְךְ וָואס מֶען מֶעלְקְט דֶעם קָרְבָּן נָאךְ דֶעם אוֹיס לֵייזִין אִיז אָסוּר וְהַשּׁוֹחֲטָן בַּחוּץ חַיָּיב אוּנ אוֹיבּ דֶער קָרְבָּן הָאט אַפֶּעלֶער אִין אוֹיג אוּנ מֶען הָאט אִים גִישָׁאכְטִין אוֹיסֶער דִי עֲזָרָה פַאר דֶעם אוֹיס לֵייזִין קוּמְט אִים כָּרֵת וְעוֹשִׂין תְּמוּרָה אוּנ אוֹיבּ פַאר דֶעם. אוֹיס לֵייזִין הָאט מֶען אִיהְם אוֹיס גִיטָאהְשְׁט אוֹיף אֵיין אַנְדֶער בְּהֵמָה זֶענֶען בֵּייִדֶע הֵיילִיג וְאִם מֵתוּ יִקָּבְרוּ אוּנ אוֹיבּ דֶער קָרְבָּן אִיז גִיפֵּיגֶערְט פַאר דֶעם אוֹיסלֵייזִין זָאל מֶען אִים בַּגְרָאבִין:

ג בְּכוֹר שֶׁנִּתְעָרֵב בְּמֵאָה אוֹיבּ אֵיין יִשְׂרָאֵל הָאט גֶעהַאט אַבְּכוֹר אוּנ עֶר הָאט אִים נִיגֶעבִּין צוּם כֹּהֵן אוּנ דֶער בְּכוֹר הָאט בֶּעקוּמֶען אַפֶּעלֶער בַּיי דֶעם כֹּהֵן, אוּנ דֶער כֹּהֵן הָאט פַאר קוֹיפְט דֶעם בְּכוֹר צוּ אַיִשְׂרָאֵל, אוּנ בַּייא דֶעם יִשְׂרָאֵל אִיז דֶער בְּכוֹר צְווִא מִישְׁט גִיוָוארִין צְווִישֶׁען הוּנְדֶערְט בְּהֵמוֹת אַנְדֶערֶע וָואס זֶענֶען נִיט בְּכוֹרִים אוּנ מֶען דֶערְקֶענְט נִיט וֶועלְכֶער אִיז דֶער בְּכוֹר בִּזְמַן שֶׁמֵּאָה שׁוֹחֲטִין אֶת כּוּלָּן אוֹיבּ הוּנְדֶערְט מֶענְטְשִׁין שֶׁעכְטִין דִי הוּנְדֶערְט בְּהֵמוֹת יֶעדֶער פוּן זֵיי שֶׁעכְט אֵיין בְּהֵמָה פּוֹטְרִין אֶת כּוּלָּן דַארְף מֶען פוּן דִיא אַלֶע הוּנְדֶערְט בְּהֵמוֹת נִיט גֶעבִּין דֶעם זְרוֹעַ וּלְחָיַיִם וְקֵיבָה צוּם כֹּהֵן, וַוייל יֶעדֶער מֶענְטְשׁ בְּעזוּנְדֶער קֶען זָאגִין צוּם כֹּהֵן מַיין בְּהֵמָה אִיז דֶער בְּכוֹר, אוּנ פוּן אַבְּכוֹר דַארְף מֶען נִיט גֶעבִּין דֶעם זְרוֹעַ וּלְחָיַיִם וְקֵיבָה צוּם כֹּהֵן אֶחָד שׁוֹחֵט אֶת כּוּלָּן אוּנ אוֹיבּ אֵיין מֶענְטְשׁ שֶׁעכְט אַלֶע הוּנְדֶערְט בְּהֵמוֹת פּוֹטְרִין לוֹ אֶחָד נָאר פוּן אֵיין בְּהֵמָה אִיז מֶען פָּטוּר צוּ גֶעבִּין דֶעם זְרוֹעַ וּלְחָיַיִם וְקֵיבָה צוּם כֹּהֵן, ווָארוּם אֵיין בְּהֵמָה אִיז דָאךְ גֶעווִיס אַבְּכוֹר, אוּנ פוּן דִי אִיבֶּערִיגֶע אַלֶע בְּהֵמוֹת מוּז מֶען גֶעבִּין דֶעם זְרוֹעַ וּלְחָיַיִם וְקֵיבָה צוּם כֹּהֵן הַשּׁוֹחֵט לַכֹּהֵן וְלַנָּכְרִי פָּטוּר מִן הַמַּתָּנוֹת אַז אֵיינֶער שֶׁעכְט אַבְּהֵמָה פַאר אַכֹּהֵן אָדֶער פַאר אַגֶעצֶענְדִיגֶער דַארְף עֶר נִיט גֶעבִּין צוּם כֹּהֵן דֶעם זְרוֹעַ וּלְחָיַיִם וְקֵיבָה וְהַמִּשְׁתַּתֵּף

אמר חוץ מן המתנות פטור מן המתנות. אמר מכור לי בני מעיה של פרה. והיו בהן מתנות נותנן לכהן. ואינו מנכה לו מן הדמים. לקח הימנו במשקל, נותנן לכהן ומנכה לו מן הדמים: ד גר שנתגייר והיתה לו פרה, נשחטה עד שלא נתגייר פטור, משנתגייר חייב. ואם ספק [י] פטור, שהמוציא מחבירו עליו הראיה. איזהו הזרוע מן הפרק של ארכובה עד כף של יד. והוא של נזיר וכנגדו ברגל שוק. רבי יהודה אומר שוק מן הפרק

שיש לכהן או לנכרי שותפות בה: ואם אמר לו. אם אמר כהן לישראל פרה זו אני מוכר לך חוץ מן המתנות שבה: פטור. ישראל (ה) מן המתנות: אמר. ישראל לחברו טבח מכור לי בני מעיה של פרה זו: והיו בהן מתנות. הקיבה שהיא אחת מן המתנות: נותנן. לוקח זה לכהן: ואין המוכר מנכה לו מן הדמים. שהרי היה יודע הלוקח שהמתנות שם. וזה לא מכר לו את הקיבה: לקח הימנו במשקל. כך וכך הליטרא ושקל לו הקיבה. נותנה לו לוקח לכהן שהרי הגזלה אצלו וצריך להשיב. והטבח ינכה לו מן הדמים שהרי מכר דבר שאינו שלו. ואם עבר השוחט ולא נתן מתנות מן הבהמה לא נאסר הבשר באכילה אבל מנדין אותו. ואפי' כהן שפטור מן המתנות אם הוא טבח (ו) שהשוחט ומוכר בשוק ממתינין לו ב' וג' (ז) שבתות. מכאן ואילך מוציאין ממנו מתנות ונותנין אותן לכהנים אחרים. ואם קבע בית מטבחים אין ממתינים לו אלא מוציאין ממנו מיד. ואם לא רצה ליתן מנדין אותו: ד מן הפרק של ארכובה. הנמכרת עם הראש: עד כף של יד. עצם רחב של כתף שקורין אשפלד"ן והן ב' עצמות העצם האמצעי דהיינו מן הפרק של ארכובה הנמכרת עם הראש עד מקום שכנגדו בגמל ניכר. והעצם העליון המחובר לגוף.

ולא מאת הכהני'. גמרא. וכ"ש דאין נכרי בכלל העם: (ה) הלוקח שהרי של כהן הן ודכותה בישראל הוא מחייב הלוקח דכיון שהוא שהטעה אינו רשאי למתניתו, הר"ב: (ו) דעדרבנן גזרו כשהוא טבח ליתן מתנות בשוכה אפי' שבהמה שלו שלא ירגילו הטבחי ישראל לשתף כהנים אחרים אמרם לפטור ממתנות ועד שלשה שבתות דאיכא למימר דדידים שהם לא גזרו רבנן ואוקמוהו על ד"ת ומכאן ואילך גזרו וכי קבע אמטחתא מ"ד מוכח דלאו דידי' שהם ולכן גזרו לאלתר, תוס': (ז) ירצה דר"ל הכל לפי אותו הענין לפעמים ב' ולפעמים ג' לפי לאות הדיין דאיכא פרסומי דלאו לדידיה שהם, והתוס' כתבו ב' לרבי דאית ליה בתרי זמני הוי חזקה וג' לרשב"ג: [י] פטור. ודמיכסו דתנן בס"ד דפיאה שספק לקט לקט הכא הרס בחזקת פטורה קיימא קמה בחזקת חיובא קיימא והכי עיסה נעשית עד שלא נתגייר כו' ספק חייב ספק איסורא לחומרא וספק ממונא לקולא פי' רש"י חלה ספק איסורא שיש בה עון מיתה הלכך לא מקילינן אחזקה אבל ממונא

עמהן אז אישראל האט אבהמה שותפות מיט אכהן אדער מיט אנעצינדרינגער צריך שירשום דארף ער מאכין אצייכין אויף די בהמה, מען זאל וויסין אז אכהן אדער אנעצענדרינגער איז אשותף צו דיא בהמה ואם אמר חוץ מן המתנות אויב אכהן האט פאר קויפט אקוה צו אישראל, אונ דער כהן האט גיזאגט צום ישראל איך פאר קויף דיר די גאנצע קוה, נאר דעם זרוע ולחיים וקיבה לאז איך פאר מיר פטור מן המתנות איז דער ישראל פטור צו געבין דעם זרוע ולחיים וקיבה אמר מכור לי בני מעיה של פרה אויב אישראל האט גיזאגט צו אקצב (וואס פאר קויפט פלייש) פאר קויף מיר דיא גידערים פון אקוה פאר אגילדין והיו בהן מתנות אונ אין די גידערים איז דאך דא דער מאגין אויך נותנן לכהן זאל דער ישראל געבין דעם מאגין צום כהן ואינו מנכה לו מן הדמים אונ דער קצב דארף ניט וועלוועלער לאזין פון דעם גילדין, וייל דער ישראל האט גיוואסט אז אין די גידערים איז דא דער מאגין אויך, אונ דער מאגין גיהער צום כהן הט ער געווים צו גיזאגט אגילדין פאר די גידערים אויסער דעם מאגין לקח הימנו במשקל אויב דער ישראל האט גיקויפט פון קצב די גידערים אויף די וואג (אגילדין אפונט גידערים, ווי פיל פונט די גידערים וועלין וועגין אזוי פיל גילדין זאל ער געבין צום קצב), אונ דער קצב האט אפ גיוואגין די גידערים, אונ אין די גידערים איז גיוועזן דער מאגין אויך נותנן לכהן זאל ער געבין דעם מאגין צום כהן ומנכה לו מן הדמים אונ ער רעכונט איהם אפ געלט, ווי פיל דער מאגין וועגט, אזוי פיל זאל ער איהם אפ רעכענען: ד גר שנתגייר והיתה לו פרה אויב אנעצינדרינגער האט זיך מגייר גיוועזן אונ ער האט גיהאט אקוה נשחטה עד שלא נתגייר פטור אויב די קוה איז גישאכטין גיווארין אידער ער האט זיך מגייר גיוועזן, דארף ער ניט געבין דעם זרוע ולחיים והקיבה צום כהן משנתגייר חייב אונ אויב דער נאך ווי ער האט זיך מגייר גיוועזן האט ער גישאכטין די קוה, דארף ער געבין דעם זרוע ולחיים והקיבה צום כהן ספק פטור אויב מען ווייס ניט ווען די קוה איז גישאכטין גיווארין, אידער ער האט זיך מגייר גיוועזן, אדער נאך דעם ווי ער האט זיך שוין מגייר גיוועזן, דארף ער ניט געבין צום כהן דעם זרוע ולחיים והקיבה שהמוציא מחברו עליו הראיה דער וואס מאנט ביי זיין חבר אונ וויל פון איהם אויס ציהען, דארף ער ברייננגען עדות אז עס קומט אים, דא איז אויך אזוי, דער כהן מאנט ביי דעם גר דעם זרוע ולחיים והקיבה, דארף דער כהן ברייננגען עדות אז די קוה איז גישאכטין גיווארין נאכדעם וויא ער האט זיך שוין מגייר גיוועזן אונ אז דער כהן ברייננגט קיין עדות נעמט ער ניט איזהו הזרוע וועלכעס איז די זרוע מן הפרק של ארכובה עד כף של יד יעדער פוס איז געטיילט אין דריי גלידער פון די קלאהען ביז די קניה אונ פון די קניה ביז וואו די פוס קנייטשט זיך איין געבין בויך, אונ נאך אקליינע טייל פוס וואס גרייכט ביז צום מיטען בויך, דארף מען געבין צום כהן דיא אויבערשטע צוויי גלידער פון דיא פאדערשטע פוס די רעכטע והוא של נזיר די זרוע פון דעם קרבן פון אנזיר איז אויך אזוי וכנגדו ברגל שוק אונ דעם

עיקר תוי"ט

אין כהן קדוש אלא דין ממון והמע"ה: (ח) כונתו נוטר בהעלם העליון המחובר לגוף הוא בכלל הזרוע והוא אחד מג' העלמות ומה דתנן הוא עד כלל, ועתוי"ט: (ט) ולא"כ נר"י אין המתנות הזרוע רק עלם האמצעי לבדו והכא פליג את"ק, ועי' תוי"ט: [כ] איזהו כו'. בגמרא והלחיים למאי אתי לרבות לעגל שכלהם לכנים ושער שבזקן תיישים וסקכם למאי אתא לרבות אלב שע"ג סקיבה ושבתוכה:

ברטנורא

(ח) והזרוע הימני בלבד הוא שנותנים לכהן דכ' (דברי' יח) ונתן לכהן הזרוע. המיומן שבזרוע: **והוא של נזיר**. כלומר וכן זרוע בשלה האמור בנזיר כך ניטלת: **ובנגדו ברגל שוק**. האמור בשלמים נמי הוו שני עלמות מן הפרק של ארכובה עד בוקא דאטמא דהיינו כל הירך: **סובך של רגל**.

של ארכובה עד סובך של רגל. [כ] איזהו לחי, מן הפרק של לחי, עד פיקה של גרגרת:

היינו פרק שבין הקוליא. ועלם האמצעי (ט). ואין הלכה כר' יהודה: **הפרק של לחי**. אגל הלדעים והוהך כלפי מטה: **עד פיקה של גרגרת**. עד סיפוי כובע בהיא פקיעתה ופתחה של קנה דהיינו לחיים התההונות עם הלשון. פ"א פיקה של גרגרת טבעת הגדולה של קנה שעשויה עגולה כפיקה. ופיקה היא עגולה ככדור ובתוכה נקב שתוחבות הנשים בפלך להכבידו כשטוות בו:

שוק פון די אינטערשטע פוס וואס מען גיט צום כהן פון שלמים, איז אויך אזוי, אזעלכע צוויי גלידער ווי פון די פאדערשטע פוס, רבי יהודה זאגט שוק מן הפרק של ארכובה עד סובך של רגל דער שוק איז דער מיטעלסטער גליד פון קניה ביז צום

ביין וואס איז בהעפט צום גוף פון אדם איזהו לחי וועלכעס איז די באק מן הפרק של לחי פון דיא שלייפין שניידט ער אראפ עד פיקה של גרגרת ביז דעם גרויסין רינג פון קנה וואס אין האלדז, דאס איז די אונטערשטע באקין מיט דעם צונג:

רש"י

בדק לן. מנסה אותנו אם נדע להשיב ורבא כהן היה: **דחטיף מתנתא**. מתלוקות שנוטלין אותם לכהנים: **מי אמרינן חבובי קא מחבב המצוה**. ויפה הוא עושה: **ונתן**. לכהן ולא שיטול הכהן מעצמו: **מימר אמרי הבו לי**. הייתי שואל בפה מלא שהייתי סבור שהוא הכוב מגוה: **חלקם שאלו בפיהם**. דמגני להו קרא לבני שמואל ויטו אחרי

גמרא חולין דף קלג ע"א

הלכה ט' כלה כלי כמיליון דהוך דמלכות דכריאה במובן

השוחט לכהן ולנכרי פטור מן המתנות. אמר רבא בדק לן רב יוסף האי כהנא דחטיף מתנתא חבובי קא מחבבי מצוה או זלזולי קא מזלזל במצוה ופשטינן ליה ונתן ולא שיטול מעצמו. אמר אביי מריש הוה חטיפנא מתנתא אבינא חבובי קא מחביבנא מצוה, כיון דשמענא להא ונתן ולא שיטול מעצמו מחטף לא חטיפנא מימר אמרי הבו לי, וכיון דשמענא להא דתניא ויטו אחרי הבצע. ר"מ אומר בני שמואל חלקם שאלו בפיהם. מימר נמי לא אמינא ואי יהבו לי

השוחט לכהן ולנכרי פטור מן המתנות דער דין איז אז איינער שעכט א בהמה דארף ער געבין צום כהן מתנות (דאס מיינט מען איין פאדערשטע פוס אונ די באקין אונ דעם מאגען פון די בהמה), אונ אויב ער שעכט דיא בהמה פאר א כהן'ס וועגין אדער פאר א גוי'ס וועגין דארף מען ניט געבין פון די בהמה די מתנות צום כהן אמר רבא בדק לן רב יוסף האי כהנא דחטיף מתנתא רבא זאגט רב יוסף האט אונז געפרובט אונ האט ביי אונז גיפרעגט אדין אויב מיר וועלין וויסען צוא ענפערין, אויב א כהן איז געקומען צוא א בעל הבית וואס האט גישאכטין א בהמה אונ ער האט געהאלטין די מתנות אונ האט זיי גיוואלט געבין צו א כהן איז אנגעקומען דער כהן אונ האט געחאפט פון בעל הבית דיא מתנות, אדער דער בעל הבית האט גיגעבין די מתנות צו זיין קינד ער זאל זיי אוועק טראגין צו א כהן איז געקומען איין אנדער כהן אונ האט אוועק געחאפט די מתנות פון דעם קינד חבובי קא מחבבי מצוה זאלין מיר זאגין אז דער כהן האט גוט גיטאהן ער האט געוויזען אז איהם איז ליב דיא מצוה או זלזולי קא מזלזל במצוה אדער פארקערט ער האט פארשעמט די מצוה ופשטינן ליה האבין מיר גיענפערט צוא רב יוסף ונתן ולא שיטול מעצמו עס

שטייט אין פסוק ונתן לכהן דער בעל הבית זאל געבין צום כהן די מתנות אבער ניט דער כהן זאל אליין חאפין אמר אביי מריש הוה חטיפנא מתנתא אביי זאגט אמאהל האב איך געחאפט די מתנות אמינא חבובי קא מחביבנא מצוה איך האב גיזאגט מיט דעם חאפין וייז איך אז איך האב ליב דיא מצוה כיון דשמענא להא ונתן ולא שיטול מעצמו ווייא איך האב גיהערט דעם דרש פון פסוק ונתן דער בעל הבית זאל געבין צום כהן די מתנות אבער ניט דער כהן זאל אליין נעמען דיא מתנות מחטף לא חטיפנא געחאפט די מתנות האב איך ניט מימר אמרי הבו לי איך האב נאר גיבעטין מען זאל מיר געבין דיא מתנות וכיון דשמענא להא דתניא ויטו אחרי הבצע ווי איך האב גיהערט דאס וואס מיר האבין גילערינט עס שטייט אין פסוק ביי דיא קינדער פון דעם נביא שמואל זייא האבין געניינט זייער הארץ צו געלט רבי מאיר אומר בני שמואל חלקם שאלו בפיהם רבי מאיר זאגט דאס מיינט מען דיא קינדער פון שמואל האבין גירעט מיט זייער מויל מען זאל זיי געבין זייער חלק מעשרות, זעהן מיר אז עס איז ניט שיין מען זאל אליין בעטין מען זאל איהם געבין מעשר מימר נמי לא אמינא האב איך שוין ניט גיוואלט זאגין מען זאל מיר געבין די מתנות ואי יהבו לי שקילנא אונ

שקילנא, כיון דשמענא להא דתניא הצנועין מושכין את ידיהם והגרגרנין חולקין מישקל נמי לא שקילנא לבר ממעלי יומא דכפורי לאחזוקי נפשאי בכהני, ולפרוס ידיה אנסיה ליה עידניה. א"ר יוסף האי כהנא דאית ליה צורבא מרבנן בשבבותיה ודחקא ליה מילתא ליזכי ליה מתנתא, ואע"ג דלא אתי לידיה במכירי כהונה ולויה. רבא ורב ספרא איקלעו לבי מר יוחנא בריה דרב חנא בר אדא ואמרי לה לבי מר יוחנא בריה דרב חנא בר ביזנא עבד להו עגלא תילתא, אמר ליה רבא לשמעיה זכי לן מתנתא דבעינא למיכל לישנא בחרדלא. זכי ליה, רבא אכל, ורב ספרא לא אכל.

בכלע א"ר מאיר שלא היה עבירת גזל בידם אלא חלק לוים כגון מעשר ראשון היו מוחלין בפיהם: הצנועים מושכים את ידיהם. בחילוק לחם הפנים קאמר במס' יומא בטרף בקלפי משמת שמעון הצדיק נשתלחה מארה בלחם הפנים: לאחזוקי נפשאי בכהני. שלא ישתכח הדבר שאני כהן: ופריך ולפרוס ידיה. כיון שאינו עושה אלא שלא ישכח שם כהן מעליו יפרוס ידיו לדוכן כל השנה ומחזיק נפשיה בכהני: אנסיה ליה עידניה. עתים שקבע לתלמידיו היו טורדים אותו מליטול את כפיו שהיה לומד לתלמידיו בעת שהצבור נושאים לבהכ"נ: ודחיקא ליה מלתא. שהוא צורבא מדרבנן והכהן רוצה להקנותו יתן לו חלק מתנותיו לקבל זרוע ולחיים מבני העיר בשביל הכהן והוא יאכלם ואף ע"ג דלא אתאי לידו דכהן יכול לזכות לו: במכירי כהונה ולויה. בכהן שהיה ניכר בעיר ורוב בנ"א אוהבי' אותו ונותנים לו המתנות ובאותו כהן אמרי' דיכול לזכות מעשרותיו לאחר אע"ג דלא אתי לידו: מכירי. ל' איש מאת מכרו: א"ל רבא לשמעיה. לשמשו של בעל הבית והוא כהן ובעל הבית נותן לו מתנותיו: זכי לי מתנתא. תן לי רשות ליקח מתנותיך לאכלם מפני שהלשון עם הלחיים ניתן לכהנים ובעי' למיכל לישנא בחרדלא שהוא דבר חשוב וכו' (וע' ברש"י): רב ספרא לא אכל. משום דלא

משקל נמי לא שקילנא. שלא אקרא גרגרן ולא אגזול ממי שלריך יותר ממני אע"פ שגם הוא לא הי' עשיר: לבר ממעלי יומא דכפורי. שיו"ט הוא כדאמר בפ' אותו ואת בנו (דף פג) ומתנות מרובות ובכהני' מתאספין ואלו לא הי' נוטל היו אומרי' שאינו כהן: אמר ליה רבא לשמעיה כו'. רבא גרסינן דרבה כהן היה כדאמר בפרק עד כמה (דף כז) (רבא) [רבה] הוה מבטל לה כרוב ואמרינן נמי (ר"ה דף יח) אביי ורבה מדבית עלי קא אתו:

אויב מען האט מיר דיא מתנות גיגעבין האב איך זיי גענומען כיון דשמענא להא דתניא הצנועין מושכין את ידיהם והגרגרנין חולקים וויא איך האב גיהערט דאס וואס מיר האבין גילערנט אז מען האט געטיילט דעם לחם הפנים, דיא פרומע כהנים האבין ניט גיוואלט נעמען אחלק פון דעם לחם הפנים, זייא האבין אוועק גיגעבין זייער חלק צוא אנדערע כהנים, אונ דיא פרעסערס האבין יוא גענומען חלקים פון לחם הפנים מישקל נמי לא שקילנא האב איך שוין דיא מתנות ניט גיוואלט נעמען. אפילו מען האט מיר גיגעבין לבר ממעלי יומא דכפורי נאר ערב יום כפור וואס דאמאלס איז אמצוה צו עסין פלייש, ווערין גישאכטין פיל בהמות אונ דיא מתנות זענען זייער פיל אז איך וואלט דאמאלס אויך ניט נעמען מתנות וואלט מען זאגין אז איך בין קיין כהן, דריבער האב איך ערב יום כפור גענומען מתנות לאחזוקי נפשאי בכהנא מען זאל וויסען אז איך בין אכהן, פרעגט די גמרא ולפרוס ידיה זאל אביי דוכנען, וועט מען דאך וויסען אז ער איז אכהן ענטפערט די גמרא אנסיה ליה עידניה די צייט זיינע פון לערנען האט איהם גענייט אז ער האט ניט געקענט גיין דוכנען אמר רב יוסף האי כהנא דאית ליה צורבא מרבנן בשבבותיה ודחקא ליה מילתא רב יוסף זאגט דער כהן וואס האט אשכן אלמדן אונ דער למדן איז ארעם ליזכי ליה מתנתא זאל דער כהן שיינקען דעם למדן די מתנות [דער כהן זאל געבין רשות דעם למדן ער זאל גיין צו די בעלי בתים וואס שעכטין בהמות זיי זאלין איהם געבין די מתנות וואס זייא דארפין געבין דעם כהן] פרעגט די גמרא ואף על גב דלא אתו לידיה אפילו דיא מתנות זענען נאך ניט געקומען צום כהן אין האנט קען אויך דער כהן שיינקען דיא מתנות דעם למדן דער למדן זאל נעמען די מתנות פון די בעלי בתים, ווי אזוי קען דאס זיין אז דער כהן האט ניט זוכה גיוועזן דיא מתנות וויא אזוי קען ער זייא שיינקען דעם למדן, ענטפערט די גמרא במכירי כהונה ולויה דאס שמועסט ביי די מענטשין וואס קענען זיך מיט דעם כהן אונ זייא גיבען דיא מתנות צו קיין כהן נאר צו איהם דריבער באלד ווי די בעלי בתים האבין נאר מתנות האט דער כהן שוין זוכה גיוועזן דיא מתנות, ווייל זיי גיהערין שוין צו איהם, דריבער קען דער כהן שיינקען די מתנות דעם למדן ער זאל אליין גיין צו די בעלי בתים נעמען די מתנות רבא ורב ספרא איקלעו לבי מר יוחנא בריה דרב חנא בר אדא רבא אונ רב ספרא זענען אמאהל געקומען צו מר יוחנא דער זוהן פון רב חנא בר אדא ואמרי לה אונ אנדערע זאגין רבא אונ רב ספרא זענען געקומען צו מר יוחנא דער זוהן פון רב חנא בר ביזנא עבד להו עגלא תלתא האט מר יוחנא געמאכט פאר זייא אסעודה. אונ מען האט גישאכטין אפעטע קאלב [דיא דריטע קאלב וואס דיא קוה האט גיבארין] אמר ליה רבא לשמעיה זכי לן מתנתא דבעינא למיכל לישנא בחרדלא דער משמש פון מר יוחנא איז גיוועזן אכהן, אונ ווען מר יוחנא פלעגט שעכטין אבהמה האט ער גיגעבין די מתנות צו זיין משמש, איצט אז מען האט גישאכטין די קאלב האט רבא געוואוסט אז געווים וועט מען דעם משמש געבין דיא מתנות [מען האט זייא איהם נאך ניט גיגעבין] האט רבא גזאגט צו דעם משמש גיב אונז די מתנות ווארום איך וויל עסין דעם צונג מיט חרדל [זענעפט], דער צונג גיהער אויך צו דיא מתנות זכי ליה האט

אקרויה לרב ספרא בחלמי׳ מעדה בגד ביום קרה חומץ על נתר ושר בשירים על לב רע. אתא לקמיה דרב יוסף אמר ליה דלמא משום דעברי אשמעתא דמר אקריין הכי אמר ליה כי אמרי אנא באחר שמעיה בעל ברחיה מזכה וכי אמרי אנא למאן דלא אפשר ליה מר הא אפשר ליה ואלא מאי טעמא אקריין הכי כלפי רבא ולקריין לרבא רבא נזוף הוה א"ל אביי לרב דימי ופשטא דקרא במאי כתיבה א"ל בשונה לתלמיד שאינו הגון

מטא לידיה דשמעא: מעדה בגד ביום קרה. בגד בלוי ונרקב כמו וכבגד עדים בעת הקור אינו שוה כלום: וכחמץ על נתר. שאינו אלא מפסידו נתר הוא מין גריף אלומ"א בלע"ז: כן שר בשירים על לב רע. כן האומר דברי תורה למי שאינו יודע להבין בהן: משום דעברי אשמעתא דמר. שלא סמכתי על שמועתך דאמרת מותר לגורבא מרבנן לקבלם אע"ג דלא אתו לידו דכהן: כי אמרי אנא באחר. היכא דמזכי ליה כהן אחר שאינו כפוף לו אבל שמעי׳ דבעל הבית ע"כ מזכי ליה לאדם חשוב שהוא בא בביתו של בעל הבית. א"נ אימור דאמרי אנא דיכול לזכות מתנתא לאחר אע"ג דלא אתו לידי׳: דלא אפשר ליה. כלומר לאיש שהוא עני ודחוק אבל רבא אפשר ליה ולא דחיקא ליה מילתא. ופריך כיון דלא עבר רב ספרא אשמעתיה דרב יוסף מ"ט אקרויה בחלמיה: כלפי רבא. כלו׳ על רבא שלא ידע להבין בטעמו של רב יוסף אקריוהו לרב ספרא כך: נזוף הוה. אני שמעתי משום דהטיח כלפי מעלה במס׳ תענית דבעיא מטרא בלא צורך משום יקרא דאימיה דשבור מלכא ואמרינן התם דאתחזי ליה אבוה בחלמיה וא"ל מי איכא דמיטרח קמי שמיא אשני דוכתיה למחר אשכחיה לפורייה דמרסס בסכיני שנועדו

דער משמש גיגעבין צו רבא דעם צונג, דער משמש האט גיזאגט צו רבא איך שיינק דיר דעם צונג רבא אכל רבא האט גיגעסין פון דעם צונג ורב ספרא לא אכל און רב ספרא האט ניט גיגעסין פון דעם צונג אקריוהו לרב ספרא בחלמיה האט מען גע־מאכט לייענען צו רב ספרא אין חלום דעם פסוק מעדה בגד ביום קרה חומץ על נתר ושר בשירים על לב רע דער מענטש וואס טוהט אן איין אלטע קלייד אצוריסענע אין אקאלטין טאג, קען דאס איהם גיט ווארעמען איז גלייך וויא ער וואלט די קלייד גאר ניט אנגיטאהן, אדער מען גיסט עסיג אויף נתר (דאס איז אזעלכע ערד וואס האט אין זיך אשארפקייט, אז מען גיסט עסיג אויף דעם נתר איז דאס איבעריג. ווארום אן דעם עסיג איז דער נתר אויך שארף), אדער איינער זינגט פאר אמענטש וואס די הארץ זיינע איז טרויעריג, איז דאס זינגען איבעריג, אזוי איז אז מען זאגט תורה פאר אמענטש וואס פארשטייט ניט דיא תורה אתא לקמיה דרב יוסף איז רב ספרא געקומען פאר רב יוסף אמר ליה און האט גיזאגט צו רב יוסף דלמא משום דעברי אשמעתא דמר אקרין הכי טאמער ווייל איך האב ניט אנגענומען דיין דין דריבער האט מען פאר מיר גילייענט דעם פסוק ווארום רב יוסף האט פריער גיזאגט אז אכהן גיט רשות צו אתלמיד חכם ער זאל נעמען דיא מתנות פון זיין בעקאנטין בעל הבית מעג ער נעמען, און דער משמש וואס ער איז אכהן האט מיר גיגעבין רשות איך זאל נעמען די מתנות פון מר יוחנא וואס ער איז זיין בעל הבית און איך האב ניט גיוואלט נעמען, האב איך דאך ניט אנגענומען דיין דין אמר ליה האט רב יוסף גיזאגט צוא רב ספרא דוא האסט גאר ניט אנדערש גיטאהן וויא איך זאג כי אמרי אנא באחר ווען זאג איך אז אכהן קען שיינקען די מתנות צו אתלמיד חכם אז דער כהן איז גיט אונטער דעם רשות פון בעל הבית שמעיה בעל ברחיה מזכה אבער אז דער כהן איז אמשרת בייא

זיין בעל הבית און דער בעל הבית האט צו געבין מתנות, געוויס וועט ער זייא געבין זיין משרת. און אז צום בעל הבית זענען געקומען געסט און די געסט בעטין בייא דעם משרת ער זאל זיי געבין רשות צו נעמען פון דעם בעל הבית דיא מתנות און דער משרת הייסט זיי נעמען, און זיי האבין גענומען פון דעם בעל הבית דיא מתנות וואס גיהערין צום משרת, טארין זייא ניט עסין דיא מתנות, ווייל דער משרת האט געוויס ניט גע־מיינט זייא צו שיינקען די מתנות, נאר ווייל די געסט זענען געקומען צו זיין בעל הבית און זייא האבין גיבעטין בייא דעם משרת ער זאל זייא געבין רשות צוא נעמען פון זיין בעל הבית דיא מתנות, ווייל ער האט מורא גיהאט פאר זיין בעל הבית דריבער האט ער זייא געהייסין נעמען, אבער אין אמת האט ער זייא די מתנות גאר ניט געשיינקט, דריבער האסטו גוט גיטאן וואס דוא האסט ניט גיגעסין די מתנות וכי אמרי אנא למאן דלא אפשר ליה ווען האב איך גיזאגט אכהן מעג געבין זיינע מתנות צו אלמדן נאר אזוי אלמדן וואס איז ארעם ער קען ניט קויפין פלייש צום עסין מעג נעמען די מתנות מר הא אפשר ליה אבער דו קענסט דאך עסין אנדערע פלייש, טארסטו ניט נעמען דיא מתנות ואלא מאי טעמא אקריין הכי נאר פאר וואס האט מען געלייענט דעם פסוק פאר מיר אין חלום האט רב יוסף גיזאגט כלפי רבא דעם פסוק האט מען געלייענט פאר רבא ווייל רבא האט ניט גוט גיטאן וואס ער האט גיגעסין די מתנות, פרעגט די גמרא ולקריין לרבא האט מען דעם פסוק גדארפט לייענען צו רבא, ענטפערט די גמרא רבא נזוף הוה אוף רבא איז מען גיוועזן ברוגז אין הימעל ווייל ער האט גיגעסין די מתנות אמר ליה אביי לרב דימי אביי האט גיזאגט צו רב דימי ופשטא דקרא במאי כתיב פון וואס שמועסט דער פראסטער פשט פון פסוק אמר ליה האט רב דימי גיזאגט צו אביי בשונה לתלמיד שאינו

דאמר רב יהודה אמר רב כל השונה לתלמיד שאינו הגון נופל בגיהנם שנאמר כל חשך טמון לצפוניו תאכלהו אש לא נופח ירע שריד באהלו ואין שריד אלא תלמיד חכם שנאמר לשרידים אשר ה' קורא א"ר זירא אמר רב כל השונה לתלמיד שאינו הגון כזורק אבן למרקולים שנא' כצרור אבן במרגמה כן נותן לכסיל כבוד וכתיב לא נאוה לכסיל תענוג :

מלאכי חבלה להורגו בלילה, ול"נ כזיף משום האי מעשה : ירע שריד באהלו . למי שירע שריד באהלו תלמיד רע: תאכלהו אש לא נופח . אשו של גיהנם : כזורק אבן למרקולים . זו היא עבודתו כדאמרי' במס' ע"ז :

הגון אז איינער לערינט תורה צוא אתלמיד וואס ער איז ניט פרום דאמר רב יהודה אמר רב ווארום רב יהודה האט געזאגט פון רב'ס וועגין כל השונה לתלמיד שאינו הגון נופל בגיהנם דער מענטש וואט לערינט תורה מיט תלמידים וואס זענען ניט פרום, וועט ער פאלין אין גיהנם שנאמר ווארום עס שטייט אין פסוק כל חשך טמון לצפוניו תאכלהו אש לא נפח ירע שריד באהלו אלע פינסטערנים איז בהאלטין (אנגעגרייט) צו די בעהאלטענע (צו די צדיקים) עס וועט איהם פארברענען דער פייער (פון גיהנם) וואס מען דארף איהם ניט אויפבלאזין ווייל עס איז דא אשלעכטער תלמיד אין זיין גיצעלט ואין שריד אלא תלמיד חכם שריד (א איבערבלייבונג) דאס מיינט מען אתלמיד חכם שנאמר לשרידים אשר ה' קורא ווארום עס שטייט אין פסוק צו די געבליבענע וואס הקב"ה רופט זיי אמר רבי זירא אמר רב רבי זירא האט געזאגט פון רב'ס וועגין כל השונה לתלמיד שאינו הגון דער וואס לערינט תורה צוא אתלמיד וואס איז ניט פרום כזורק אבן למרקולים איז גלייך וויא ער וואלט געווארפין אשטיין צו די עבודה זרה מרקולים (דיא עבודה זרה מרקולים האט מען געדינט מיט שטיינער, ווער עס האט איהר געוואלט דינען האט געלייגט אשטיין נעבין איהר) שנאמר ווי עס שטייט אין פסוק כצרור אבן במרגמה כן נותן לכסיל כבוד אזוי ווי איינער בינדט איין אשטיין צו ווארפין (צו די עבודה זרה מרקולים) אזוי איז אז מען גיט די תורה צו ארשע (כבוד מיינט מען די תורה, דער רשע איז אנאר) וכתיב לא נאוה לכסיל תענוג עס איז ניט שיין פאר ארשע דאס פארגעניגען פון תורה לערנען :

זוהר שלח דף קעה ע"ב ת"ת דאצילות יוד הא ואו הא

והאנא יסודא וסרשא במלכא מתעטרין כהדא והאי הוא כתרא ופתחא לכל שאר כתרין דכתיב (תהלים קיח) פתחו לי שערי צדק. וכתיב (שם) זה השער ליי' וע"ד כתיב וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות יי' לאכללא בהאי כל שאר כתרין וע"ד אינון סהדי סהדותא ולא קיימי בדוכתייהו בגין דאיהי מצות ותנינן תשמישי מצוה נזרקין . ואי תימא הא לולב וערבה וכו' תשמישי קדושה אינון אמאי נזרקין . אלא תשמישי קדושה בגין דרשימין בכתיבה דשמא קדישא . א"ר יצחק אינון חוטין לאחזאה היך תליין מכאן ומכאן לד' סטרי עלמא מהאי אתר ואיהי שלמא על כלא ברזא דלב דאיהי לבא דכל האי עלמא ולבא דעלאי ותליא בלב עלאה וכלא הוא בלב דנפק מחכמה עלאה . א"ר יצחק שעורא דהאי (ס"א ואורכא) דהאי אתמר באתוון גליפן דר' אלעזר . א"ר יהודה אמר קב"ה מאן דבעי למהך בתר דחלתי יהך בתר לבא דא ובתר עיינין דקיימין עלה. מאן אינון עיינין כד"א (שם לג) עיני יי' אל צדיקים אבל אתם לא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם . מ"ט בגין דאתם זונים אחריהם . אמר רבי חייא מאי טעמא הכא יציאת מצרים דכתיב אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים אלא בגין דכד נפקו ממצרים בהאי חולקא עאלו ובהאי קטיל קב"ה קטולא דמצרים וע"ד באתריה אתדכר ובאתריה אזדהר להו בדא. מאי באתריה בגין דהאי מצוה הוית אתר דילה. תאני רבי ייסא כתיב (מיכה ז) כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות. כימי. כיום מבעי ליה דהא בחד זמנא נפקו ולא אתעכבו . אלא באינון יומין עלאין דאתברכא בהו כנסת ישראל כך זמין קב"ה לאפקא להו לישראל מן גלותא וכדין כתיב (ישעי' יב) ואמרתם ביום ההוא הודו ליי' קראו וגו' זמרו יי' כי גאות עשה מודעת זאת בכל הארץ מאי מודעת זאת בגין דהשתא אשתמודעא זאת בעטופא דמצוה בההוא זמנא אשתמודעא זאת בכמה נמוסין דילה דיעביד קב"ה אתין ונסין בעלמא כדין כתיב (זכריה יד) ביום ההוא יהיה יי' אחד ושמו אחד. ברוך יי' לעולם אמן ואמן. ימלוך יי' לעולם אמן ואמן :

הלכה פסוקה יוסף לחק מוסר

הרמב"ם הלכות תפלה פ"ט.

(א) מי שאמר בתחנונים מי שריחם על קן צפור שלא ליקח האם על הבנים או שלא לשחוט אותו ואת בנו ביום א' ירחם עלינו, וכיוצא בענין זה משתקין אותו

מספר חסידים סי' עז עח עט.

אל תדין את חבירך לכף חובה כי אדם יראה לעינים וה' יראה ללבב ולא ידעת מה בלבו ומה במחשבתו והוי דן כל האדם

(א) מי שאמר בתחנונים מי שריחם על קן צפור שלא ליקח האם על הבנים או שלא לשחוט אותו ואת בנו ביום אחד ירחם עלינו, וכיוצא בענין זה דער מענטש וואס זאגט מיט גיבעט פאר הקב"ה „דער וואס האט רחמנות אויף אנעסט מיט פייגיל, און ער האט גיבאטין אז מען עט געפינען אנעסט מיט

אל תדין את חברך לכף חובה זאלסט ניט משפטין דייך חבר צום שלעכטין כי אדם יראה לעינים וה' יראה ללבב ווארום אמענטש זעהט נאר וואס פאר זיינע אויגין איז, און גאט זעהט וואס אין דעם מענטשינס הארץ איז ולא ידעת מה בלבו ומה במחשבתו און דוא ווייסט ניט וואס אין דיין חבר'ס הארץ איז און

לכך זכות ושמור עיניך מראות ברע ועשה צדקה כפי כחך אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים שעבד עצמך לקונך ותחשוב בלבבך שכל אדם שומר עבדיו על אחת כמה וכמה שישמרך רבון העולמים:

אל תביא עצמך לידי עבירה קלה כי היא יביאך לידי חמורה עבר על לא תשנא סוף בא לידי שפיכות דמים שנאמר וכי יהיה איש שונא לרעהו וארב לו וקם עליו והכהו:

השמר לך אל תשב עם אדם שלא תלמוד ממנו טובה כי קרוב שילמוד רעה ואוי לו אוי לנפשו. ועוד שתגרום שיחשדוך

אותו מפני שמצות אלו גזירת הכתוב הן ואינן רחמים, שאלו היה מפני רחמים לא היה מתיר לנו שחיטה כל עיקר, וכן לא ירבה בכנוים של שם ויאמר האל הגדול הגבור והנורא והחזק והאמיץ והעזוז, שאין כח באדם להגיע לסוף שבחיו אלא אומר מה שאמר משה רע"ה: (ב) במנחה אומר ש"ץ אשרי יושבי ביתך וגו' תהלה לדוד וגו' קורא הוא והעם מיושב ועומד ש"ץ ואומר קדיש והם עומדים אחריו ועונין כדרכן ומתפללין כולם בלחש ואח"כ חוזר ש"ץ ומתפלל בקול רם כדרך שעשה בשחרית עד שישלים כל התפלה ונופלים על פניהם ומתחנן ומגביה ראשו הוא והם ומתחנן מעט

וואס ער טראכט, דריבער והוי דן את כל האדם לכף זכות זאלסטו משפטין יעדער מענטש צו גוטין טאמער איז דיין חבר גירעכט געגין דיר ושמור עיניך מראות ברע אונ היט דיינע אויגין פון צוא קוקען אויף שלעכטס, זאלסט ניט קוקען אויף אזעלכע זאכין וואס מען טאר ניט ועשה צדקה כפי כחך אונ זאלסט טאהן צדקה ווי דיין כח איז אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים סייא דוא וועסט געבין פיהל צדקה אונ סייא דוא וועסט געבין ווייניג צדקה [אויב דוא קענסט ניט געבין פיהל] נאר מען זאל געבין פון מצוה וועגין שעבד עצמך לקונך דו זאלסט דיך איבער געבין פאר אקנעכט צוא הקב"ה ותחשוב בלבבך שכל אדם שומר עבדיו על אחת כמה וכמה שישמרך רבון העולמים אונ זאלסט טראכטין אין הארצין מאראך אמענטש היט זיינע קנעכט עס זאל זייא קיין שאדין טרעפין אונ זייא זאלין האבין אליץ וואס זייא דארפין הקב"ה וואס ער איז דער העררר פון דער וועלט וועט דיך געווים היטען פון אשאדין אונ וועט דיר געבין וואס דוא דארפסט אל תביא עצמך לידי עבירה קלה דוא זאלסט דיך ניט בריינגען צו אגרינגע עבירה כי היא יביאך לידי חמורה ווארום דאס וועט דיך בריינגן צו אשווערע עבירה עבר על לא תשנא סוף בא לידי שפיכות דמים אז ער האט ניט געהאלטין וואס נאט האט גיבאטין, דו זאלסט ניט פיינט האבין דיין חבר, נאר ער האט יוא פיינט זיין חבר וועט ער קומען צוא אגרויסע עבירה, דיא פיינדשאפט קען בריינגען ער זאל הרגנן זיין חבר שנאמר ווארום עס שטייט אין פסוק וכי יהיה איש שונא לרעהו וארב לו וקם עליו והכהו אויב אמענטש וועט פיינט האבין זיין חבר וועט זיין דער סוף ער וועט לויערין אויף זיין חבר [ער וועט קומען אויף זיין חבר פלוצלונג] אונ וועט אים הרגנן השמר לך אל תשב עם אדם שלא תלמוד ממנו טובה דו זאלסט דיך היטען דוא זאלסט ניט זיצען מיט אזוי אמענטש וואס דו וועסט דיך פון אים קיין גוטס אפלערנען כי קרוב שילמוד רעה ווארום עס איז נאענט דו זאלסט דיך פון אים אפלערנען שלעכטס ואוי לו ואוי לנפשו וועט זיין וויי צו איהם אונ וויי צו זיין נשמה ועוד שתגרום שיחשדוך בדבר רע אונ דו וועסט נאך בריינגען

פייגיל וואס די מוטער איז צו זאמען מיט אירע קינדער, זאל מען ניט נעמען די מוטער ווען זיא איז מיט די קינדער נאר מען זאל פריער אוועק שיקען די מוטער נאכדעם זאל מען נעמען דיא קינדער" זאל ער רחמנות האבין אויף אונז אויך, אדער ער זאגט דער וואס האט רחמנות אונ האט גיבאטין מען זאל ניט שעכטין אבהמה אמוטער מיט איהר קינד אין איין טאג, זאל רחמנות האבין אויף אונז אויך, אדער ער זאגט אנדערע תפלות אזעלכע משתקין אותו מאכט מען איהם שטיל מען זאגט צו איהם ער זאל אזוי ניט זאגין מפני שמצות אלו גזרת הכתוב הן ואינם רחמים ווייל די מצות זענען גזרות פון הקב"ה אונ ניט וועגין רחמנות האט דאס גאט גיבאטין שאילו היה מפני רחמים לא היה מתיר לנו שחיטה כל עיקר ווארום אז דאס וואלט גיווען וועגין רחמנות וואלט גאט נאך מער רחמנות געהאט אונ וואלט זאגין מען זאל קיין בהמה שעכטין וכן לא ירבה בכנוים של שם ער זאל ניט זאגין צו פיל ווערטער פון לויב אויף הקב"ה, ער זאל ניט זאגין האל הגדול הגבור והנורא והחזק והאמיץ והעזוז שאין כח באדם להגיע לסוף שבחו ווארום אמענטש האט ניט כח צו וויסען די גאנצע לויב פון הקב"ה אלא אומר מה שאמר משה רבינו ע"ה ער זאל נאר זאגין וואס משה רבינו האט גיזאגט האל הגדול הגבור והנורא: (ב) במנחה אומר שליח צבור אשרי יושבי ביתך תהלה לדוד קורא הוא והעם מיושב צו מנחה זאגט דער חזן אשרי יושבי ביתך, אונ דער חזן מיט אלע מענטשין זאגין זיצענדיג פון תהלה לדוד ביז הללויה ועומד שליח צבור ואומר קדיש נאכדעם שטעלט זיך דער חזן אונ זאגט קדיש והם עומדים אחריו ועונין כדרכן אונ אלע מענטשין שטעלין זיך אויך אונ ענפערין אמן יהא שמיה רבא ומתפללין כולם בלחש אונ אלע זאגין שמונה עשרה אין דער שטיל ואחר כך חוזר שליח צבור ומתפלל בקול רם נאכדעם זאגט דער חזן נאך אמאהל שמונה עשרה מיט אהויכע שטימע כדרך שעשה בשחרית אזוי ווי ער האט גיטאהן אין דער פריה עד שישלים כל התפלה ביז ער זאגט אפ די גאנצע שמונה עשרה ונופלין על פניהם ומתחננים נאכדעם ליינט יעדער זיין קאפ אויף זיין לינקע האנט אונ זאגט תחנון ומגביה ראשו הוא והם ומתחנן מעט מיושב נאכדעם

מי שב כדרך שעשה בשחרית ועומד ואומר קדיש וכל העם עונין כדרכן ונפטרין למעשיהם :

נאכדעם הייבן אלע אויף די קעפ (דער חזן און אלע מענטשין) און בעטין נאך אביסול זיצענדיג ושומר ישראל ואנחנו לא נדע) כדרך שעשה בשחרית אזוי ווי ער האט געטאהן אין דער פריה ועומד ואומר קדיש און דער חזן שטעלט זיך און זאגט קדיש וכל העם עונין כדרכן און אלע מענטשין ענפערין אמן יהא שמיה רבא (אזוי ווי זיי ענפערן אלע מאהל) ונפטרים למעשיהם נאכדעם גייט יעדער צו זיין ארבעט :

כדבר רע כי יאמרו לא על חנם הלך זה אצלו וכן יתלו כל מעשיו הרעים :

אז מען וועט דיך חושד זיין אויף שלעכטס כי יאמרו לא על חנם הלך זה אצלו ווארום מענטשין וועלין זאגין ניט וועגין אומזיסט איז דער מענטש גיגאנגען צו דעם רשע, געוויס האט ער אויך אחלק אין די אלע שלעכטס וואס דער רשע טוט וכך יתלו כל מעשיו הרעים אלע שלעכטס וואס דער רשע וועט טאן וועט מען אנהיינגען אויף דיר, מען וועט זאגין דוא האסט איהם גילערינט וועלכע שלעכטס ער זאל טאן :

שלח ליל ו תורה

אונקלוס

כ"ו פסוקי שמו"ת נגד מילוי ב"ן וי' ה' ו' ה' ותעשה ממנו צירוף והית בניקוד ששי

כז וַיְסַפְּרוּ־לוֹ וַיֹּאמְרוּ בָּאנוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר שְׁלַחְתָּנוּ וְגַם זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ הִוא וְזֶה־פִּרְיָהּ׃ כח אֶפֶס כִּי־עַז הָעָם הַיֹּשֵׁב בָּאָרֶץ וְהֶעָרִים בְּצֻרוֹת גְּדֹלֹת מְאֹד וְגַם־יְלִדֵי הָעֲנָק רָאִינוּ שָׁם׃

ת"א ויספרו לו. סם לס: אפס כי עז סעם. סס:

כז וְאִשְׁתָּעִיאוּ לֵיהּ וַאֲמָרוּ אֲתֵינָא לְאַרְעָא דִּי שְׁלַחְתָּנָא וְאַף עָבְדָא חֲלַב וּדְבַשׁ הִיא וְדֵין אִבַּהּ׃ כח לְחוֹד אֲרֵי תַקִּיף עַמָּא דְּיָתֵיב בְּאַרְעָא וְקִרְוַיָּא כְּרִיכָן רַבְרְבִין לַחֲדָא וְאַף בְּנֵי גִבָּרָא חֲזֵינָא תַמָּן׃

שפתי חכמים

א דאל"כ כיון שכונתם לא היה אלא לרעה למה אמרו כלאם שקר שאין אומרים בו קצת אמת א בתחלתו אין מתקיים בסופו :

רש"י

(כז) זבת חלב ודבש היא. (במדרש רבה) כל דבר (כח) בצרות. לשון חוזק ותרגומו כרכין לשון

משלי חכמים

(כז) ויספרו לו וגו'. דיא מרגלים וואס זענען צוריק געקומען פון אויסזעהן די לאנד ארץ ישראל האבין גיזאגט צוא משה מיר זענען גיקומען צוא די לאנד וואס דוא האסט אונז געשיקט, און מיר האבען דיא לאנד נאך בעסר גיטראפין ווי דו האסט גיזאגט גם פליסט אין איהר מילך און האניק, נאר דאס איז אלץ גאר ניט ווייל עס איז דא צוויי זאכין וואס דורך דעם וועלען מיר ניט קענען איין נעמען דיא לאנד, ערשטענס זענען די מענטשין פון דעם לאנד זייער שטארק, און די שטעט זענען גרויסע פעסטונגען דארפין געפינען זיך עמלק און אמורי און דער כנעני. און צווייטענס עס לוינט נאר נים מיר זאלען וועגען די לאנד מלחמה האלטען און זיך איין שטעלען אין סכנת נפשות, ווארום אין דעם גאנצען לאנד ווא מיר זענען נאר געקומען האבען מיר גיזעהן יעדער טאג זענען געשטארבען פיל מענטשין און די לעבעדיגע זענען נאר גיווען בשעפטיגט צו בגראבען דיא טויטע, און דאס גאנצע פאלק וואס מיר האבען דארטען גיזעהן זענען אנשי מדות, דאס איז למשל מען זאל קומען אין אגרויסען וואלד, דארט זעהט מען פיל ערליי בוימער, די גרויסע טענען בוימער וואס זייער הייך איז גלייך ווי זיי וואלטען גיוועז ביז צו די וואלקען, די גרעב פון די בוימער איז עטליכע איילען ארום צו נעמען, וואס אויף זייערע צווייגען קען שטיין דער גרעסטער אדלער. און עס איז צו זעהן אין דעם וואלד יונגע בוימלעך וואס זענען גיט לאנג געפלאנצט געווארען, דיא יונגע צווייגלעך זענען אויסגעמישט צווישען די גרויסע בוימער, אמאל האט גיטראפין איינער איז געקומען אין אגרויסען וואלד און ער האט גיזעהן אין וואלד איז נאר דא גרויסע בוימער און קלייגע בוימער

פירוש לתורה אלהים

(כז) ויספרו לו און זייא האבין איהם דער ציילט ויאמרו און זיי האבין גיזאגט באנו מיר זענען גיקומען אל הארץ צום לאנד אשר שלחתנו וואס דוא האסט אונז געשיקט וגם אויך זבת עס רינט חלב מילך ודבש און האניק וזה פריה און דאס זענען איהרע פירות רש"י שרייבט זיי האבין דרום צום ערשטין גוטס גירעט אויף דעם לאנד ווארום ווען איינער וויל האבין מען זאל איהם גלייבין דאס וואס ער זאגט ליגינט מוז ער צום ערשטין עפעס אמת זאגין גלייבט מען איס שוין די ליגינט אויך, אזוי אויך די מרגלים האבין צום ערשטין אמת גיזאגט כדי אז די ליגינט וואס זיי וועלין זאגין זאל מען זיי אויך גלויבין : (כח) אפס גייארט כי עז העם עס איז שטארק דאס פאלק וואס וואהנען אין דעם לאנד והערים און די שטעט זענען זייער פעסט און גרוים וגם ילידי און די קינדער פון די ריזין האבין מיר

אונקלוס

כט עֲמַלְקָאָה יָתֵיב בְּאַרַע
דָרוֹמָא וְחִתָּאָה וִיבוּסָאָה
וֶאֱמוֹרָאָה יָתֵיב בְּטוּרָא
וּכְנַעֲנָאָה יָתֵיב עַל יַמָא
וְעַל כֵּיף יַרְדְנָא׃
ל וַאֲצֵית כָּלֵב יָת עַמָא
לְמשֶׁה וַאֲמַר מִיסַק נִיסַק
וְנֵירַת יָתַהּ אֲרֵי מֵיכַל

תורה

כט עֲמָלֵק יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב וְהַחִתִּי
וְהַיְבוּסִי וְהָאֱמֹרִי יוֹשֵׁב בָּהָר
וְהַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב עַל־הַיָּם וְעַל יַד
הַיַּרְדֵּן׃ ל וַיַּהַס כָּלֵב אֶת־הָעָם אֶל־
מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר עָלֹה נַעֲלֶה וְיָרַשְׁנוּ

ת"א ויהם כלב את העם. עם: עלה נעלה וירשנו. עם:

בעל הטורים

(כט) והאמרי יושב. מלא ו' שסקול סוא כו' עממים שנאמר בו כגובה ארזים גבהו: (ל) עלה נעלה. בה"א לומר שאפי' אם

רשב"ם

(ל) ויהס. שיתקם בחכמתו:

רש"י

בירניות ענולות וכל' ארמי כריך ענול: (כט) עמלק יושב וגו'. לפי שנכוו בעמלק כבר הזכירוהו מרגלים ב כדי לירהס: על יד הירדן. יד כמשמעו אצל הירדן ולא תוכלו לעבור: (ל) ויהס כלב. השתיק ג את כולם: אל משה. (במדבר רבה) לשמוע מה שידבר במשה צווח ואמר וכי זו בלבד עשה לנו בן עמרם ד השומע היה סבור שבא לספר בגנותו ומתוך שהיה בלבם על משה בשביל המרגלים שתקו כולם לשמוע גנותו אמר והלא קרע לנו את הים והוריד לנו את המן והגיז לנו את השליו: עלה נעלה. אפי' בשמים ה והוא אומר עשו סולמות ועלו שם נצליח בכל דבריו: ויהס. לשון שתיקה וכן (זכריה ב) הס כל

שפתי חכמים

דבריהם היפך כוונתם אלא ע"כ כל דבר שקר כו': ב אף ע"ם דבאמת היה יושב שם דכתיב והעמלקי והכנעני יושב בעמק וגו' אלא רש"י דייק כיון דכתיב ועניהם בהר ושם יושב שאמרי והחתי א"כ כיון שהאמרי והחתי יושבים בהר ועמלק יושב בעמק לא היה להם להזכירו תחלה אלא כדי לירהס כו': ג ואע"ג דבסיפא כתיב בקרא את העם ופ"ק דהא בקרא אינו כתיב שדברו שעם כלום, י"ל דקאי אמרגלים כלומר שהשתיק המרגלים כלם ששתקו ולא דברו כלום כדי שישמעו העם מה שידבר כלב במשה: ד מדכתיב עקב היתה רוח אחרת עמו משמע שתי רוחות אחת בפה ואחת בלב ולמרגלים אמר אני עמכם בעצה אבל בלבו היה לומר האמת וע"י כן היה בו כח להשתיקן, אבל הרא"ם פירש משום שקראו' בן עמרם ולא קראו בשמו הכינו זה וקראו כן כדי שיטעו ויחשבו שכוונתו לגנאי: ה דא"כ הל"ל נעלה וירשנו עלם ל"ל

פירוש לתורת אלהים

דארטין גיזעהן: (כט) עמלק דאס פאלק פון עמלק זיצט אין לאנד פון דרום, רש"י שרייבט דרום האבין זיי דער מאנט עמלק כדי זיי זאלין אויף די ישראל איין מורא מאכין ווייל עמלק האט שוין מיט דיא ישראל איין מאהל מלחמה גיהאלטין ווען זייא זענען ארוים גיגאנגען פון מצרים אונ עם איז שווער גיוועזען נוכר צו זיין דעם עמלק והחתי אונ דער התי אונ יבוסי אונ אמורי יושב זיצט בהר אויף דעם בארג והכנעני אונ דער כנעני זיצט ביי דעם ים אונ ביי דעם ירדן וועט איהר ניט קענען אריין קומען אין ארץ ישראל מחמת די אומות וועלין אונז ניט לאזין: (ל) ויהס אונ כלב האט שטיל גימאכט דאס פאלק אל משה זיי זאלין הערין וואס ער וועט ריידין אויף משה, רש"י שרייבט ער האט אן גיהויבין זאגין האט דען משה אונז נאר דאס אליין גיטאהן, ווער עס האט דאס גיהערט האט גימיינט אז ער וויל אויך ריידין ביוז אויף משה אונ ווייל זיי זענען ברוגז גיוועזען אויף משה סחמת די רייד פון די מרגלים זענען זיי אלע שטיל גיווארין כדי זיי זאלין הערין דם שלעכטס וואס כלב וועט אויף איהם ריידין האט כלב אן גיהויבין צו זאגין ער האט דאך אונז דעם ים גישפאלטין אונ גימאכט נידערין דעם מן אונ האט געבריינגט דעם שליו ויאמר א"נ ער האט גיזאגט עלה אויף גיין נעלה מיר וועלין אויף גיין וירשנו אונ

משלי חכמים

יונגע זעהט מען ניט האט ער זיך שטארק גיוואונדערט וויא אזוי קען דאס זיין אין אזוי אגרויסען וואלד זאל ניט זיין יונגע בוימער, דער וואס היט דעם וואלד האט צוא איהם גיזאגט איך וועל דיר זאגען וואס דא איז גיוועזען פאר עטליכע טעג פריער איז גיוועזען אין דעם וואלד אגרויסער שטארם ווינט האט ער אויסגעריסען די יונגע בוימער מיט דיא ווארצלען, אונ נאר די גרויסע בוימער די שטארקע זענען געבליבען, דאס זעלביגע האבען געזאגט די מרגלים, אין יעדער שטאט געפינען זיך מענטשין רייכע אונ ארמע, געזונטע אונ שוואכע. מען זאל אריין קומען אין אשטאט אונ מען זאל אין איהר זעהן מענטשין נאר רייכע איז אצייכען אז די הוצאה אין די שטאט איז זייער גרוים, דריבער ווייל דיא ארמע מענטשין האבען ניט געקענט דערטראגען די הוצאה האבען זיי געמוזט ארוים ציהען פון שטאט זענען נאר געבליבען רייכע מענטשין אונ אז מען זעהט אין אשטאט זענען נאר דא געזונטע מענטשין איז אצייכען אז דער לופט פון דיא שטאט איז שלעכט, נאר געזונטע מענטשין שטארקע קענען דארט וואהנען אונ שוואכע מענטשין האבען געמוזט אויסציהען פון דער שטאט, דריבער האבען די מרגלים געזאגט מיר זעהן אז אין ארץ ישראל איז די לופט שלעכט אונ אזעלכע מענטשין ווי מיר זענען קענען דארטען ניט וואהנען, ווארום אלע מענטשין וואס מיר האבען דארט גיזעהן זענען גרויסע אונ שטארקע ווי דיא ריזען, ווי אזוי קאן דאס זיין אז אין אלאנד זאלען נאר זיין גבורים אונ שוואכערע מענטשין זאלין דארטען ניט זיין, נאר ווייל דיא לופט איז שלעכט האבען דיא שוואכע מענטשין דארט ניט געקענט זיין זענען זיי אנטלאפין פון דארטען זענען נאר געבליבן די גבורים אונ אז מיר זענען ניט אזעלכע גבורים ווי זיי, וועלען מיר אויך ניט קענען דארט וואהנען'

אֹתָהּ כִּי־יָכוֹל נוּכַל לָהּ׃ לא וְהָאֲנָשִׁים
אֲשֶׁר־עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ לֹא נוּכַל
לַעֲלוֹת אֶל־הָעָם כִּי־חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ׃
לב וַיֹּצִיאוּ דִּבַּת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תָּרוּ
אֹתָהּ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאָרֶץ
אֲשֶׁר עָבַרְנוּ בָהּ לָתוּר אֹתָהּ אֶרֶץ
אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִוא וְכָל־הָעָם
אֲשֶׁר־רָאִינוּ בְתוֹכָהּ אַנְשֵׁי מִדּוֹת׃

נִיכּוֹל לַהּ׃ לא וְגוּבְרַיָא
דִּי סְלִיקוּ עִמֵּיהּ אֲמַרוּ
לָא נִיכּוֹל לְמִיסַּק לְוָת
עַמָּא אֲרֵי תַּקִּיף הוּא
מִנַּנָא׃ לב וְאַפִּיקוּ שׁוּם
בִּישׁ עַל אַרְעָא דִּי
אַלִּילוּ יָתַהּ לְוָת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר אַרְעָא
דִּי עֲבַרְנָא בַהּ לְאַלָּלָא
יָתַהּ אַרְעָא מְקַטְּלָא
יָתְבַהָא הִיא וְכָל עַמָּא
דִּי חֲזֵינָא בְגַוַּהּ אֱנָשִׁין

ת"א והאנשים אשר עלו עמו. סס : כי חזק הוא . מנחות נג : ארץ אוכלת יושביה הוא . סוטה לה :

בעל הטורים

יאמר לנו עשו סולמות ועלו לרקיע שהוא מהלך ת"ק שנה נעלה: (לא) כי חזק הוא ממנו. איתא בגמרא אל תקרי ממנו אלא ממנו שאפי' בע"ס אינו יכול להוציא כליו משם ויש"מ אלא ממנו ל' מנא פי' כלי וי"מ לפי שכל אותיות של ממנו כפולים כמו מ"ם נו"ן

שפתי חכמים

ל"ל אלא עלה נעלה מ"מ אפי' בשמים : ו מדכתיב כי חזק הוא ממנו היה לו לכתוב כי חזק ממנו שהרי לעיל נ"כ לא כתי' הוא רק אפס כי עז העם הזה אלא כלפי כו', (ג"ה) דא"א לומר ממנו מישראל דהיה משמע שגם ישראל חזק אלא שהם יותר חזק כדפרש"י על פסוק ועצומים ממך אתה עצום והם עצומים ממך וכאן לא יתכן זה שהרי המרגלים מדמים עצמן כחגבים

רש"י

בשר (עמוס ו) הם כי לא להזכיר. כן דרך בני אדם הרוצה לשתק אגודת אנשים אומר ש"ט (ס"א הס): (לא) חזק הוא ממנו. (במדבר רבה) כביכול ו כלפי מעלה אמרו: (לב) אוכלת יושביה. בכל מקום שעברנו מצאנום קוברי מתים. והקב"ה עשה לטובה כדי לטרדם באבלם ולא יתנו לב לאלו: אנשי מדות. גדולים וגבוהים וצריך לתת להם מדה כגון גלית (שמואל א יז) גבהו שש אמות וזרת וכן

דבת המרגלים

(לב) ארץ אוכלת יושביה היא וגו' וכל אשר ראינו בתוכה אנשי מדות. הנה המרגלים הפליגו לספר בגנות הארץ, דנודע שכל אקלים משתנה בטבעו, יש אקלים שהם חום גדול, ויש אקלים שהם קור גדול, ואם יבא איש מאקלים החם לאקלים הקר, או כהפך מאקלים הקר לאקלים החם, לא יוכל לסבול שינוי האויר, ומ"מ האיש הנולד באקלים ההוא הנה טבעו מתוקן כפי מזג ארצו, וע"ז אמרו המרגלים שהארץ כנען האויר רע כ"כ עד שאוכלת יושביה הנולדים והיושבים שמה מילדותם ומכ"ש לאנשים כמונו אשר נתגדלנו באויר ארץ מצרים בודאי לא נוכל לחיות שמה, ועוד הוסיפו בגנות לומר כי שם ראינו אנשי מדות ותרגם אונקלוס גברי דמשחן, וכוונתם דהנה האויר כל מה שהוא יותר נקי הוא זך וצלול יותר, ואותן האנשים מחמת גובהן כמו שאמרו חז"ל שמעניקין חמה בקומתן, להם אינו מזיק האויר כ"כ, אבל אנחנו הקטנים שהיינו בעיניהם כחגבים, לנו בודאי יזיק האויר המעופש, וז"ש ונהי בעינינו כחגבים וכן היינו בעיניהם :

דעת זקנים מבעלי התוספות

(לב) וכל העם אשר ראינו בתוכה. כלומר מה שהיא אוכלת יושבים לא מפני חליות שבהם שהרי גבורים משונים הם. ד"א אל תאמרו שמפני רוב אכילה ושתיה שהרי הם אנשי מדות.

פירוש לתורה אלהים

מיר ווען דאס לאנד ירשנן, רש"י שרייבט ער האט זיי אזוי גיזאגט ווען משה וועט אונז אפילו זאגין מאכט אלייטער אונ גייט אויף דעם הימיל גיהערין מיר איהם אויך צו פאלגין ווארום אין אלע זיינע רייד וואס מיר ווען איהם פאלגין וועלין מיר באגליקין כי ווארום יכול בייא קומען נוכל לה מיר וועלין ביי קומען דאס לאנד : (לא) והאנשים אונ די מענטשין וואס זענען גיגאנגען מיט איהם כלומר די איבעריגע צעהן מענטשין חוץ יהושע בן נון וואס זענען גיוועז מיט כלב אין ארץ ישראל אמרו האבין זיי גיזאגט לא נוכל מיר וועלין ניט קענען אויף גיין צו דעם פאלק כי חזק הוא ממנו ווארום ער איז שטארקער פון אונז, רש"י שרייבט ממנו איז טייטש פון איהם כלומר זיי האבין גיזאגט דאס פאלק איז שטארקער כביכול פון גאט ב"ה : (לב) ויוציאו אונ זיי האבין אויס גיצויגין דבת שלעכטע רייד הארץ פון דעם לאנד אשר תרו וואס זיי האבין דאס אויס גיזעהן כלומר זיי האבין אויף דעם לאנד לשון הרע גירעט אל בני ישראל פאר די יודין לאמר אזוי צו זאגין הארץ דאס לאנד אשר עברנו וואס מיר זענען איבער גיפארין דרינען לתור צו אויס זעהן איז ארץ אזוי אלאנד אוכלת וואס עס פאר דארבט אירע זיצער כלומר אין דעם לאנד שטארבין זייער פיל מענטשין, רש"י שרייבט זיי האבין גיזאגט אין אלע ערטער ווא מיר זענען גיוועזן האבין מיר אלם גיטראפין מען באגראבט מתים אונ גאט האט דאס גיטאהן לטובה כדי זיי זאלין האבין צוא טאהן מיט די מתים וועלין זיי ניט צייט האבין זיך

דִמְשְׁחָן: לג וְתַמָן חֲזֵינָא יָת גִבָּרַיָא בְּנֵי עֲנָק מִן גִבָּרַיָא וַהֲוֵינָא בְּעֵינֵי נַפְשָׁנָא כְּקַמְצִין וְכֵן הֲוֵינָא בְּעֵינֵיהוֹן: א וַאֲרִימַת כָּל כְּנִשְׁתָּא וִיהַבוּ יָת קָלְהוֹן וּבְכוֹ עַמָּא בְּלֵילְיָא הַהוּא: ב וְאִתְרַעַמוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן כֹּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמַרוּ לְהוֹן כָּל כְּנִשְׁתָּא לְוַי דְמִתְנָא בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם או

לג וְשָׁם רָאִינוּ אֶת־הַנְּפִילִים בְּנֵי עֲנָק מִן־הַנְּפִלִים וַנְּהִי בְעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם: יד א וַתִּשָּׂא כָּל־הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת־קוֹלָם וַיִּבְכּוּ הָעָם בַּלַּיְלָה הַהוּא: ב וַיִּלֹּנוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן כֹּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם כָּל־הָעֵדָה לוּ־מַתְנוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם

ת"א ונהי בעינינו כחגבים. שם: ותשא כל העדה. תענית כט סוטה לה סנהדרין קד:

בעל הטורים

וי"ו לכך כולל בו ב' דברים פשוטו ומדרשו שלו: (לג) ונהי. ב' במס', הכא ונהי בעינינו כחגבים, ונהי כטמא כלנו: וכן היינו בעיניהם. בגימ' וזהו קן נמלים וכ"ן ג"כ נופליקון וכמו נמלים ובזה יתיישב מה בפרש"י שמענו אומרים נמלים בכרם כי מאן דכל שמה של נמלים והלא בפסוק אומר ונהי בעינינו כחגבים וכן היינו בעיניהם ומשמע כחגבים ולא כנמלים אלא כמו שאמרנו כלפס שמדקדק רש"י ע"כ ונהי כטמא כלנו לפי שלא נגזר עליהם גזרו טמא או כמ"ש ככס יאכלו לחמם טמא: כחגבים. ב' במס' הכא, ולידך ויושביה כחגבים. כדאיתא במדרש שענק אחד אכל רמון וזרק קליפתה וכל י"ב מרגלים נכנסו לישב בתוכה מפנן

רשב"ם

(לג) מן הנפילים. הראשונים כדכתיב בבראשית הנפילים היו בארץ בימים ההם: כחגבים. הנמוך נראה לגבוה ממנו הרבה כחגבים שהם נמוכים מאד. וזה מוכיח היושב על חוג הארץ ויושביה כחגבים:

רש"י

(שמואל ב כא) איש מדון (ד"ה א יא) איש מדה: (לג) הנפילים. ענקים מבני שמחזאי ועזאל שנפלו מן השמים ז בימי דור אנוש (יומא ס): וכן היינו בעיניהם. שמענו אומרים זה לזה נמלים (רא"ם וכס"א חגבים) יש בכרמים כאנשים (סוטה לה): ענק. שמעניקים ח חמה בקומתן: (א) כל העדה. סנהדראות: (ב) לו מתנו.

שפתי חכמים

כנגד השמש היושב באדן אלא כלפי כו': ז כמ"ש ויראו בני האלהים את בנות האדם וגו' דאל"כ נפילים נפילים למה לי אלא ודאי נפילים השני על' נפילה ממש כלומר ושם ראינו מאותן שנפלו מן השמים הם שמחזאי ועזאל: ח פרש"י בגמרא כאלו אומרים ככם בהלון שהחמה יוצא משם ופי' מעניקין חמה מהסכב שממנו החמה כראית נעשה ענק לצוארם, והא דלא פרש"י כן לעיל בפסוק וגם ילידי הענק י"ל דלפיל י"ל דלמא אביהם הראשון היה שמו ענק ועל שמו נקראו כלם בני ענק כמו שאנו אומרים על כל

דעת זקנים מבעלי התוספות

אוכלין באדם ושופין באדם: (לג) הנפילים. שכל הרואה אותם מתפלא עליהם, ד"א שכל הרואה אותם מתיירא שלא יפלו עליו:

ענין בביית העם

(א) ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו וגו'. הנה אמרו ישראל הלא שנים לעות אמרו המרגלים, א) כי הארץ אוכלת

פירוש לתורת אלהים

ארום צו קוקין אויף די מְרַגְלִים אָבֶער דִי מְרַגְלִים האָבין דָם אוים גִילֵייגְט לְרָעָה וְכָל הָעָם אונ נָאר דָם פאלק אֲשֶׁר רָאִינוּ וואס מִיר האָבין גִיזֶעהֶן בְּתוֹכָהּ אין איר אַנְשֵׁי מִדּוֹת מָאס לֵייט כְּלוֹמַר גְרויסֶע אונ הויכֶע מענטשין מֶען האט גִיזָאגְט דֶער מֶענְטְשׁ איז גרוים זָעקְס אֵיילִין אונ דֶער מֶענְטְשׁ איז גְרוים זיבען אֵיילִין: (לג) וְשָׁם אונ דָארְטִין האָבִין מִיר גִיזֶעהֶן אֶת הַנְּפִלִים דִיא פּאלֶעדִיגֶע רִיזֶען (עיין רש"י) בְּנֵי עֲנָק דִי קִינְדֶער פון די רִיזֶען וַנְּהִי אונ מִיר זֶענֶען גִיוֶוען אין אוּנְזֶערֶע אויגֶין אַקֶעגִין זֵייא כַּחֲגָבִים אַזוֹי וִויא דִיא הֵיישֶׁערִיקִין וְכֵן הָיִינוּ אונ אַזוֹי זֶענֶען מִיר גִיוֶוען אין זֵייעֶרֶע אויגֶין. רש"י שְׁרַייבְּט זֵייא האָבִין גִיזָאגְט מִיר האָבין גִיהֶערְט אַז דִיא רִיזֶען האָבִין איינֶער צום אַנְדֶערִין גִיזָאגְט דָארְטִין אין וַויין גָארְטִין איז פַאר הַאנְדֶען הֵיישֶׁערִיקִין וָואס זֵייא האָבִין אַזוֹי אַנִישְׁטַאלְט ווִיא מֶענְטְשִׁין: (א) וַתִּשָּׂא אונ אַלֶע יוּדִין האָבִין אָן גִיהוֹיבֶּען שְׁרַייֶען וַיִּבְכּוּ אונ דָאס פאלְק האט גִיוַויינְט דִי גַאנְצֶע נאכְט. דֶר מִדְרָשׁ שְׁרַייבְּט דָאס איז גִיוֶוען דִיא נאכְט וָואס קֶער צום וַויינְטִין טָאג אין אָב דָאס הֵייסְט תִּשְׁעָה בְּאָב האט הקב"ה גִיזָאגְט צוּ דִיא יִשְׂרָאֵל איהר וַויינְט דִי נַאכְט אומְזִיסְט אָבֶער איר וֶועט אֵייבִּיג האָבִין דִי נַאכְט צוּ וַויינֶען וָוארוּם דַאמָאלְט הָאט גָאט גוֹזֵר גִיוֶוען אַז דָאס בֵּיהמ"ק זָאל חָרוּב וֶוערִין אונ דִי יִשְׂרָאֵל זָאלִין פַאר טְרִיבֶּען וֶוערִין: (ב) וַיִּלּוֹנוּ אונ זֵייא האָבִין גִיקְרִינְקְט אויף מֹשֶׁה אונ אַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אונ נָאר דִיא עֵדָה האָט צוּ זֵייא גִיזָאגְט לוּ

משלי חכמים

(א) וַתִּשָּׂא כָּל הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת קוֹלָם וַיִּבְכּוּ וגו'. אַלֶע יוּדֶען הָאבֶען גְעוֵויינְט אִין דִי נַאכְט, מִיר דַארְפֶען וִויסֶען וָואס אִיז גְעוֶוען דָאס וֵויינֶען אִיצְט מֶעהר ווִיא פְרִיעֶר, וָוען דִיא יוּדֶען זֶענֶען נָאךְ אִין מִצְרַיִם גְעוֶוען הָאט מֹשֶׁה זֵיי גְעזָאגְט אַז אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל זֶענֶען דָא זִיבֶּען פֶעלְקֶער גְעוִוים וֶועט מֶען דַארְפֶען מִיט זֵייא הָאבֶען אַמִלְחָמָה, אונ דִיא יוּדֶען זֶענֶען אוֹיף דֶעם בֶּעשְׁטַאנֶען פַאר וָואס הָאבֶען זֵיי אִיצְט מוֹרָא גְעהַאט אונ הָאבֶען גְעוֵויינְט, נָאר דֶער עִנְיָן אִיז לְמָשָׁל אַשְׁדָּכָן הָאט

אוֹ בַּמִּדְבָּר הַזֶּה לוּ־מָתְנוּ׃ ג וְלָמָה
יְהוָה מֵבִיא אֹתָנוּ אֶל־הָאָרֶץ הַזֹּאת
לִנְפֹּל בַּחֶרֶב נָשֵׁינוּ וְטַפֵּנוּ יִהְיוּ לָבַז
הֲלוֹא טוֹב לָנוּ שׁוּב מִצְרָיְמָה׃
ד וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו נִתְּנָה רֹאשׁ

אונקלוס

בְּמַדְבְּרָא הָדֵין לְוַי דְמִתְנָא׃ ג וּלְמָא יְיָ מָעֵל יָתָנָא לְאַרְעָא הָדָא לְמִפַּל בְּחַרְבָּא נְשָׁנָא וְטַפְלָנָא יְהוֹן לְבִזָּא הֲלָא טַב לָנָא דְנִתוּב לְמִצְרָיִם׃ ד וַאֲמָרוּ גְּבַר לַאֲחוּהִי נְמַנֵּי רֵישָׁא וּנְתוּב

בעל הטורים

הלל, וזהו ויושביה כחגבים שישבו בה כחגבים: (ג) לנפל. ב׳ במס׳, לנפל בחרב. דמה דמיתני לנפל. אשר התחילות לנפל לפניו. ונם בבל לנפל חללי ישראל. שבעון זאת הבכיה דחוני שגרמו לי עתה נפילה דכתיב ושגריכם אתם יפלו במדבר ודמיתני לנפל לדורות שגרמו שחרב הבית ונפלו ביד בבל והיינו גם בבל לנפול חללי ישראל וכן בימי המן שכתבו שהכה על בוני הבית ולא הניחו לבנותו: (ד) נתנה ראש. זהו ע״ז וכן בעגל אשר ילכו לפנינו אשר אותיות ראש, ומה התם אחר מ׳ יום אף כאן אחר מ׳ יום:

רש״י

הלואי מו ומתנו: (ד) נתנה ראש. כתרגומו נמני רישא

שפתי חכמים

האמית בני נח אבל הכא כתיב ושב ראינו את הנפילים וקשה למה קורהן נפילים אלא משום שהם בני שמחזאי ועזאל וא״כ קשה למה קורהן בני ענק אלא ודאי משום שמעניקין כו׳ (עיין בתוס׳ דנדה דף כב): ם פי׳ לו ל׳ אלו כמו לו יש חרב בידי,

ענין בביית העם

יושביה היא, ב) על העם כי עז ומזק הוא אנשי מדות וענקים אשר מי יעמוד לפניהם, והנה לא יוכלו או כל דבריהם אמת או לפחות הדבר השני כי מוחש הוא גבורת אנשים כמאמר מרע״ה עם גדול ורב ורם וגו׳ מי יעמוד לפני בני ענק, והנה לעומת זה נראים כחולקים על ה׳ המעלה אותם לארץ, ע״כ הראו בלשונם כי כל תלונתם רק על משה ואהרן ולא על ה׳. ואקרו היטב ודרשו במה חטאו, אם חטאו עודם במצרים אשר עבדו עם גלולי מצרים, אם כזה אמתנו חייבים לו מתנו בארץ מצרים, ואם חייבים אנחנו בחטא העגל אשר עשינו במדבר, או במדבר הזה לו מתנו, ולמה ה׳ מביא אותנו אל הארץ הזאת להרגנו שמה דוקא, ועוד הלא כשינו אשר לא חטאו במצרים כי לדקיות היו, וגם טפינו לא חטאו, וכמון העגל ג״כ לא חטאו

פירוש לתורת אלהים

הַלְוַאי מָתְנוּ וואלטין מיר גישטארבין אין דעם לאנד מִצְרַיִם אוֹ אָדער הַלְוַאי וואלטין מיר גישטארבין אין דער מִדְבָּר׃ (ג) וְלָמָה אונ ווארום וויל גאט אונז ברענגען אֶל הָאָרֶץ הַזֹּאת צו דעם לאנד לִנְפּוֹל צו מאכין פאלין אונז בַּחֶרֶב מיט דער שווערד נָשֵׁינוּ אונזערע ווייבער וְטַפֵּנוּ אונ אונזערע קליינע קינדער יִהְיוּ לָבַז וועלין זיין צו רויב כלומר מען וועט זיי אוועק נעמען פון אונז הֲלֹא פאר וואר טוֹב לָנוּ עס איז בעסער צו אונז שׁוּב מיר זאלין זיך אום קערין אין מִצְרַיִם׃ (ד) וַיֹּאמְרוּ אונ זיי האבין גיזאגט

ליקוטים על התורה

(ד) נִתְּנָה ראשׁ וְנָשׁוּבָה מִצְרָיְמָה. דיא יודין האבין געגלויבט די מרגלים אויף אספק, זיי האבין גיזאגט אפילו עס איז נאר אספק טאמער זאגין די מרגלים אמת, דארף מען ניט איין שטעלין אין אסכנה אזוי פיל מענטשין, עס קען זיין משה אליין האט אונז ארויס גענומען פון מצרים, ווארום מיר האבין דאך געדארפט זיין אין מצרים ביז פיר הונדערט יאהר, דריבער וועלין מיר איצט מאכין א עלצטין, ערשטינס דעם עלצטין וואס מיר וועלין מאכין וועט ער אונז טאהן וואס מיר וועלין פון איהם פערלאנגען, צווייטענס וועלין מיר האבין נאר איין עלצטין ניט וויא משה מיט אהרן צוויא ברידער קענען שטענדיג טראכטין עצות אויף אונז, און מיר וועלין גיין צוריק אין מצרים:

משלי חכמים

געזאגט צו א בחור איך האב פאר דיר א שידוך מיט א טאכטער וואס איז זייער שיין, אונ איר פאטער איז א גרויסער גביר אונ א יחסן, הט דער בחור גיענטפערט מען דארף פארען אין דיא שטאט וואו דיא כלה איז אונ מען דארף זיא זעהן. פון דיא אנטווארט וואס דער בחור האט גיענטפערט ווייסען מיר דעם עיקר מיינונג וואס ער האט געמיינט מיט דעם שידוך ווארום דער שדכן האט אים גיזאגט דרייא מעלות, איין מעלה איהר פאטער איז א גרויסער יחסן, וועגען דיא מעלה דארף מען ניט פארען, דאס קען מען אין דערהיים אויך וויסען, ווארום דיא יחסנים האבען א נאמען אויף דר וועלט, וועגען די מעלה פון רייכקייט דארף מען אויך ניט פארען דאס קען מען אויך וויסען אין דערהיים ווארום דיא גבירים האבען אויך א נאמען אויף דער וועלט. דריבער אז דער בחור האט גיזאגט איך וויל פארען זיא זעהן ווייסען מיר אז דער עיקר איז ביי דם בחור אויב דיא כלה איז שיין, אונ אויב זיא איז ניט שיין אפילו זיא איז רייך אונ איז א מיוחסת וועט ער זיא אויך ניט נעמען פאר א ווייב, דאס זעלבינע איז געוועזן ביי ארץ ישראל, דיא לאנד ארץ ישראל האט געהאט דריי מעלות איין מעלה פאר דעם גוף זיא האט געקענט שפייזען דיא מענטשין מיט אלע ערליי פערגעניגען וויא דיא תורה זאגט לא תחסר כל בה עס פעלט אין דיא לאנד גאר ניט, דיא צווייטע מעלה איז פאר דיא נשמה די היילינקייט פון דיא לאנד האט געגעבן א לעבונג אין די נשמה. א דריטע מעלה איז געווען וואס די שכינה האט גערוהט אין דעם לאנד, וויא דער פסוק זאגט ארץ אשר וגו׳ תמיד עיני ה׳ אלהיך בה וגו׳. ארץ ישראל איז אזו א לאנד וואס דיא אויגען פון גאט קוקען אויף איהר שטענדיג, וועלכע מעלה איז געוועזן דער עיקר ביי דיא יודען דאס קענען מיר וויסען פון דיא מרגלים, דיא מרגלים האבען אין זייערע רייד ניט דערמאנט דיא היילינקייט פון ארץ ישראל אונ ניט וואס דיא שכינה האט אויף זייא גערוהט אונ זענען מיט פרידען דורך געגאנגען די לאנד מיט די השגחה פון הקב״ה, זיי האבן נאר געוויזען דיא פירות פון ארץ ישראל ווייל דיא מרגלים האבען געוואוסט אז ביי דיא יודען איז דער עיקר דיא פירות פון ארץ ישראל, דריבער אז די מרגלים האבען גיזאגט צוא דיא יודין מען וועט ניט קענען אריין קומען אין ארץ ישראל האבען זייא געזאגט וואס דארפין מיר ארץ ישראל מצרים

וְנָשׁוּבָה מִצְרָיְמָה׃ ה וַיִּפֹּל מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן עַל־פְּנֵיהֶם לִפְנֵי כָּל־קְהַל
עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ ו וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן
וְכָלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה מִן־הַתָּרִים אֶת־
הָאָרֶץ קָרְעוּ בִּגְדֵיהֶם׃ ז וַיֹּאמְרוּ אֶל־
כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאָרֶץ
אֲשֶׁר עָבַרְנוּ בָהּ לָתוּר אֹתָהּ טוֹבָה
הָאָרֶץ מְאֹד מְאֹד׃ שלישי ח אִם־חָפֵץ
בָּנוּ יְהוָה וְהֵבִיא אֹתָנוּ אֶל־הָאָרֶץ
הַזֹּאת וּנְתָנָהּ לָנוּ אֶרֶץ אֲשֶׁר־הִוא

אונקלוס

לְמִצְרָיִם׃ ה וּנְפַל מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן עַל אַפֵּיהוֹן קֳדָם
כָּל קְהַל כְּנִשְׁתָּא דִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל׃ ו וִיהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן
וְכָלֵב בַּר יְפֻנֶּה מִן מְאַלְלֵי
יָת אַרְעָא בְּזָעוּ
לְבוּשֵׁיהוֹן׃ ז וַאֲמַרוּ
לְכָל כְּנִשְׁתָּא דִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר אַרְעָא דִי
עֲבַרְנָא בַהּ לְאַלָּלָא יָתַהּ
טָבָא אַרְעָא לַחֲדָא
לַחֲדָא׃ ח אִם רַעֲוָא בְנָא
קֳדָם יְיָ וְיָעֵיל יָתָנָא
לְאַרְעָא הָדָא וְיִתְּנִינַהּ
לָנָא אַרְעָא דִי הִיא

ת"א ויפל משה ואהרן. תענית יד: ויהושע בן נון וכלב בן יפנה. שם י:

ענין בבית העם

נשים והטף מדוע יהיו הם לבז, ואולי עודנה לא שלם עון האמרי. ולא נשאנה במצרים זמן עבודתינו, הלא טוב לנו שוב מצרים מהלך לארץ כנען לנפול שם בחרב האומות, והנה בדבריהם האחרונים דבקו השומעים ויאמרו איש אל אחיו נתנה ראש ונשובה מצריעה, ואמרו הנה כל זמן שהראשים שלנו הם משה ואהרן לא נוכל לשוב מצרימה, וזה לב' סבות, א) אם אנחנו היינו הממנים אותם ראשים עלינו היו חופשים פן נשבירם מהגדולה ולא היו עוברין רצוננו כדרך כל ראש המתמנה על הצבור שנושא פנים לאשר מנה אותו, ב) כי הם שני ראשים מתיעצים זה עם זה ומה גם היותם אחים בלב אחד ואיש אל אחיו יאמר חזק, אבל אם לא יהיה רק ראש אחד כשיעברו רצונו יחת ויירא ולא יתום מעשות הסכמתו לדבר דבר, ע"כ אמרו נעשה זאת נתנה ראש, שאנו ניתן עלינו ראש, ויהיה ראש אחד ולא שנים, ובזה נשובה מצרימה כי לא ימרה את פינו, ובאשר משה ואהרן נפלו על פניהם, כי לא ידעו מה לענות אותם על זה, ויכלו

פירוש לתורת אלהים

איינער צום אנדערין נִתְּנָה ראש מיר וועלין איבער אונז מאכין איין עלצטין וְנָשׁוּבָה אונ מיר וועלין זיך אום קערין אין מִצְרַיִם׃ (ה) וַיִּפֹּל אונ משה מיט אַהֲרֹן זענען גיפאלען אויף זייער פָּנִים פאר אַלע יודין׃ (ו) וִיהוֹשֻׁעַ אונ יְהוֹשֻׁעַ דער זוהן פון נון אונ כָּלֵב דער זוהן פון יְפֻנֶּה מִן הַתָּרִים אֶת הָאָרֶץ וואס זייא זענען גיוועזען פון דיא אוים זעהערס פון דעם לאנד קָרְעוּ בִּגְדֵיהֶם האבין צוריסען זייערע קליידער׃ (ז) וַיֹּאמְרוּ אונ זיי האבין גיזאגט צו אַלע יודין הָאָרֶץ דאס לאנד אֲשֶׁר וואס מיר זענען גיוועזען צו אום זעהן זיא טוֹבָה דאס לאנד איז זייער גוט׃ (ח) אִם אז גאט וועט אין אונז בגערין וְהֵבִיא אֹתָנוּ וועט ער אונז ברענגען אֶל הָאָרֶץ הַזֹּאת צו דעם לאנד וּנְתָנָהּ לָנוּ אונ ער וועט זיא אונז געבין אֶרֶץ דאס איז אזויא אלאנד זָבַת חָלָב וואס פון דיא בהמות רינען מילך

ליקוטים על התורה

(ו) וִיהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן וְכָלֵב בֶּן יְפֻנֶּה וגו' קָרְעוּ בִּגְדֵיהֶם. יְהוֹשֻׁעַ אונ כָּלֵב וואס זייא האבין גיהערט אזעלכע שלעכטע רייד פון דיא מענטשין וואס האבין אויסגיזעהן דיא לאנד אונ זייא האבין געוואוסט אז אלץ וואס די מרגלים זאגין איז ליגען אונ זייא לעסטערין גאט, זייא זאגין אז גאט וועט גאר ניט קענען אריין ברייגען דיא יודין אין דם לאנד כנען, ווייל די פעלקער וואס וואהנען אין דיא לאנד זענען שטארקער אפילו וויא הקב"ה האבין זייא צוריסען זייערע קליידער, וויא דער דין איז די מענטשין וואס הערין אז מען לעסטערט גאט דארפין זייא רייסין די קליידער דריבער האבין יְהוֹשֻׁעַ אונ כָּלֵב צו דיא מרגלים גאר ניט גיוואלט ריידין, ווארום וואס וועלין זייא ריידין מיט אזעלכע רשעים, דריבער האבין זייא זיך גיקערט צוא דיא יודין אונ האבין צוא דיא יודין גירעט, דיא מרגלים זאגין דיא לאנד פארלענדט איהרע איינוואהנער דאס איז ליגען ווארום מאדאך דיא מענטשין וואס וואהנען דארט קענן ניט פארטראגין דם לופט פון די לאנד, דארף דאך אפרעמדער מענטש געוויס ניט קענען פארטראגין דעם לופט פון דיא לאנד אונ דארף באלד שטארבן. פאר וואס זענען מיר גיוועזען אין די לאנד אונ מיר זענען געזונד אונ לעבעדיג אהיים געקומען, אונ וואס איהר זאגט מיר וועלין ניט קענען איין נעמען דיא לאנד לאמיר גאר זיין צדיקים אונ גאט זאל אונז גאר וועלין וועט ער שוין געבין די לאנד אונז אין די הענט׃

משלי חכמים

איז אויך אנוטע לאנד וועלען מיר גיין צוריק אין מִצְרַיִם, איצט האבען דיא יודען אנגעהויבען וויינען אונ קריגען מיט משה אונ מיט אַהֲרֹן פאר וואס מען האט זייא ארויס גענומען פון מִצְרַיִם׃

זבת חלב ודבש: ט אך ביהוה אל־
תמרדו ואתם אל־תיראו את־עם
הארץ כי לחמנו הם סר צלם
מעליהם ויהוה אתנו אל־תיראם:
י ויאמרו כל־העדה לרגום אתם
באבנים וכבוד יהוה נראה באהל
מועד אל־כל־בני ישראל: פ יא ויאמר
יהוה אל־משה עד־אנה ינאצני
העם הזה ועד־אנה לא־יאמינו בי
בכל האתות אשר עשיתי בקרבו:

עבדא חלב ודבש:
ט ברם במימרא דיי לא
תמרדון ואתון לא
תדחלון מן עמא דארעא
ארי בידנא מסירין אינון
עדא תוקפיהון מנהון
ומימרא דיי בסעדנא לא
תדחלון מנהון: י ואמרו
כל כנשתא למרגם
יתהון באבניא ויקרא
דיי אתגלי במשכן זמנא
לכל בני ישראל:
יא ואמר יי למשה עד
אימתי יהון מרגזין קדמי
עמא הדין ועד אימתי
לא יהמנון במימרי בכל
אתיא דיעבדית ביניהון:

ת"א לחמנו הם. עקדה שער מח: ויאמרו כל העדה לרגום. מוסף לס: עד אנה. מגלה לא:

רשב"ם

(ט) סר צלם מעליהם. אין להם מחסה לחסות בו כי כבר נמוגו כל יושבי ארץ מכנינו. בשעה שהוביש מי סוף כמו שאמרה רחב הזונה. וכדכתיב נמוגו כל

בעל הטורים

היה אל אחיו נתנה ראש ונשובה מצרימה. כ"ה בנימ' ע"ז: (ט) לחמנו. ד' במס', כי לחמנו הם, לסמנו לאכל, זה לחמנו חם הצטיידנו, בנפשנו נביא לחמנו. אם בה' אל תמרודו לחמנו הם ונאכלם כלחם, אבל לאחר שעברו את פי ה' ויכוס

שפתי חכמים

לו מכמו ומפני שפי' כלומר כמו מי יתן שהוא דבוק עם ו' שאחריו כמו מי יתן והיה לבבם לכן הוצרך להוסיף ו' ומתנו שהוא כמו מי יתן ומתנו: י תיקון כזה שלא תאמר ב' דברים הם אלא האחד כמשך מחבירו כלומר שאם לא תמרודו בהקב"ה שוב אין אתם צריכים לירא: כ כאלו אמר כלחמנו הם: ל מפני שהמגן לאדם עושה לו צל לכך נקרא המגן צל: מ לא את משה ואת אהרן כי הם לא דברו כלום: נ לקבל אלים ובליספראות, רצונו לתקן הרי כבוד ה' שוכן עליהם תמיד על הכפרת מבין הכרובים: ס עד

רש"י

נשים עלינו מלך ודבותינו פירשו לשון ע"א: (ט) אל תמרדו. ושוב אתם י אל תיראו: כי לחמנו הם. נאכלם כ כלחם: סר צלם. מגנם וחוזקם ל כשרים שבהם מתו איוב שהיה מגין עליהם (סוטה לה) ד"א צל של מקו' סר מעליהם: (י) לרגום אותם. את יהושע מ וכלב: וכבוד ה'. (במדבר רבה) הענן נ ירד שם: (יא) עד אנה. עד ס היכן: ינאצני. ירגיזוני: בכל האתות.

ענין בביית העם

וירא ויחרדו מפניהם מפני הבכיות והקולות של כל העם כיחד עם הנשים והטף, ויהושע בן נון וכלב בן יפנה ג"כ לא ידעו מה לדבר להם ולהשתיקם מבכיתם, ע"כ קרעו בגדיהם מרוב צער, ואחר זה כאשר שב רוחם אליהם התחילו לדבר לפניהם דברים רכים, אך כאשר הזכירו יהושע וכלב ואמרו לעם אך בה' אל תמרודו, הרה אף העם עמד עליהם, ואמרו לרגום אותם באבנים, מדוע יהושע וכלב נתנו אותם למורדים בה', כי הם התלוננו על משה ואהרן, אך לא על ה', זה היה לפי דעתם, ולא ידעו כי התלונה על משה חולק על השכינה, כי השכינה ומענה ה' מדברת מתוך גרונו של משה:

(יא) ויאמר ה' אל משה עד אנה ינאצוני העם הזה וגו'. הנה בכיות העם במצרים רעים וחטאים היה להם התלונות שהמקום היה גורם, ולכן הוצאתי אותם משם ואבאתי אוליכם תחת כנפי וידבקו בי, וכשחטאו על הים היה להם ג"כ התלונות שלהיותם נעדרים מאתיהם, ע"כ היו חוטאים ובלתי מאמינים, ואמרתי אביא אותם אל הר סיני וקדושת המקום

פירוש לתורת אלהים

ודבש און פון דיא טייטלין ריגען האניק: (ט) אך גייערט אין גאט אל תמרודו זאלט איהר ניט ווידער שפעניגען ואתם וועט איהר זיך ניט פארכטין פאר דעם פאלק פון דעם לאנד כי לחמנו ווארום זייא זענען אונזער ברויט כלומר מיר וועלין זייא אויף עסין אזוי וויא ברויט סר ער האט זיך אפ גיטאהן צלם זייער שאטען מעליהם פון זיי ויי אתנו און גאט איז מיט אונז אל תיראם איהר זאלט זיך ניט פארכטין פאר זיי (עיין רש"י): (י) ויאמרו און זייא האבין גיזאגט כל העדה גאר די עדה לרגום צו פאר שטיינען יהושע מיט כלב באבנים מיט שטיינער וכבוד יי און דער כבוד פון גאט כלומר דיא שכינה נראה האט זיך באוויזין אין אהל מועד אל כל בני ישראל צו אלע יודין: (יא) ויאמר האט גאט גיזאגט צו משה עד אנה ביז וויא לאנג נאך ינאצני וועלין מיך דאס פאלק דער צערנין ועד אנה און ביז וויא לאנג נאך וועלין זייא ניט גלייבען אין מיר בכל האוהות מיט אלע צייכען כלומר פון וועגען אלע נסים וואס איך

יב אכנו בדבר ואורשנו ואעשה
אתך לגוי־גדול ועצום ממנו: יג ויאמר
משה אל־יהוה ושמעו מצרים כי־
העלית בכחך את־העם הזה

יב אמחינון במותא
ואשיצינון ואעביד יתך
לעם רב ותקיף מנהון:
יג ואמר משה קדם יי
וישמעון מצראי ארי
אסיקתא בחילך ית עמא
הדין מביניהון:

ת״א ושמעו מלרים. מקרים מ״ד פ׳ מז:

בעל הטורים

זיכפום וזהו בנפשנו כיא לחטנו מפני הרב סמדבר ור״ל לפס סדרך מאד שסלכו מ׳ שנה במדבר: (יג) סעלית. ג׳ במס׳. פי׳

רש״י

בשביל כל הנסים שעשיתי להם היה להם להאמין שהיכולת בידי לקיים הבטחתי: (יב) ואורשנו. כתרגומו לשון תרוכין ע ואם תאמר מה אעשה פ לשבועת אבות. ואעשה אתך לגוי גדול. שאתה מזרעם (במדבר רבה): (יג) ושמעו צ מצרים. ושמעו את אשר תהרגם: כי העלית. כי משמש בל׳ אשר והם ראו אשר העלית בכחך הגדול אותם מקרבם וכשישמעו שאתה הורגם לא יאמרו שחטאו לך אלא יאמרו שכנגדם יכולת להלחם אבל

שפתי חכמים

אנס עד היכן לא עד איזה מקום הפירוש אנה בכ״מ: ע פירוש הכרתם מן העולם ולא ל׳ ירושה וכן פי׳ למטה מזה: פ דאל״כ מה ענין זה לכאן וכי תנאי עשה עמו שאם יכיחנו להמית ישעו לגוי גדול, ויש מקשים גבי עגל נמי כי תשא כתיב נמי ואעשה אותך לגוי גדול ופירש שם אם כשאר של רגלים כו׳. וי״ל דהכא קשה לרש״י למה כתיב עלום ממנו אלא כדי לסלק טענת של כסא של ג׳ רגלים כלומר שלזרעך יהיה כסא של ד׳ רגלים כיון שאתה מזרע האבות יהיה להם ג׳ רגלים ובזכותך יהיה רגל ד׳ אף כמי ממנו של אל אברהם שסוא תחלת היחוס ואז יהיה לזרעך ד׳ רגלים אבל לעיל לא כתיב ממנו דמשמע דתחלת יחוס יתחיל ממרע״ה כלומר שיקראו בני משה ולא בני אברהם יצחק ויעקב בזה אמר אם כסא של ג׳ רגלים כו׳, ודוק היטב כי בזה יתורצו כמה קושיות: צ לא ושמעו את אשר העליתם כמובן מפשוטו של

עונש המרגלים והעם

יפסרם, אמ״כ כשמפאו במדבר אמרתי שהמקום היה גורם לסיוטו אכן מדבר והוהו יליל ישימון, ואמרתי להכיאם אל ארץ כושבת ויאמינו בי, ועתה ברלותי שבמצרים חטאו ועל הים מרו ובמדבר ינאלוני ובבואם אל הארץ לא יאמינו בי אנה אוליכם

פירוש לתורת אלהים

האב צו זייא גיטאן וואלטען זייא מיר געדארפט גלייבען אז איך האב בכח מיט מיין שטארקע מאכט מקיים צו זיין מיין הבטחה אונ זייא האבין דאך אלע די ניסים גיזעהן אונ גלייבען פארט ניט: (יב) דרום זאג איך דיר משה אכנו איך וועל שלאגין דאס פאלק בדבר מיט מארד ואורישנו אונ איך וועל זייא פאר טרייבען פון דער וועלט אונ אז דוא משה וועסט מיך וועלין פרעגין וואס וועל איך טאהן צו דער שבועה וואס איך האב גישווארין צו דיא אבות אז זייערע קינדער וועלין זיין צו אגרוים פאלק כלומר וויא אזוי וועל איך מקיים זיין מיין שבועה. זאג איך דיר ואעשה איך וועל דיך מאכין צו אגרוים פאלק אונ דוא ביסט דאך אויך פון זייער זרע ועצום ממנו אונ דוא וועסט זיין שטארקער פון דעם איצטיגען פאלק: (יג) ויאמר משה אונ משה האט גיזאגט צו גאט ושמעו אז די מצרים וועלין הערין אז דוא וועסט זייא הארגענין אונ דאס האבין זייא גיזעהן כי אז דוא האסט אויף גיבראכט מיט דיין כח את העם דאס פאלק ישראל פון זייא אונ היינט אז זייא וועלין הערין אז דוא וועסט זייא הארגענין וועלין זייא ניט זאגין אז דריבער הארגסטו זייא מחמת זייא האבין צו דיר געזינדיגט נאר זיי וועלין זאגין אקעגען אונז האט יא גאט גיקאנט מלחמה האלטין אבער אקעגען די וואהערעם פון דעם לאנד קאן ער ניט מלחמה

משלי חכמים

(יב) אכנו בדבר ואורישנו וגו׳. הקב״ה האט גיזאגט צו משה איך וועל שלאגען דיא יודען מיט אמגפה אונ וועל זיי פארטרייבען פון דער וועלט, אונ משה האט גיזאגט צוא הקב״ה אז די מצריים וועלען הערען דו האסט געהרגעט דיא יודען אין דער מדבר וועלען זייא זאגען ווייל דו האסט ניט געקענט אריין ברייגגען די יודען אין ארץ ישראל וויא דיא מרגלים זאגען) דריבער האסטו זייא געשאכטען אין דר מדבר וועט דאך ניט שיין זיין פאר דיר דריבער סלח נא לעון העם הזה, זאלסטו מוחל זיין דעם פאלק (די יודען) זייער זינד וואס זייא האבען איצט געזינדיגט, דער מדרש זאגט משה האט געזאגט צו הקב״ה דו זאגסט אכנו בדבר, איך וועל די יודין הרגענען מיט אמגפה אונ איך זאג סלח נא דו זאלסט די יודען מוחל זיין. איז די וואג שאל גלייך, דו זאגסט אזוי אונ איך זאג אזוי, וועלען מיר זעהן וועמעס רייד עס וועט בלייבען, מיינע רייד אדער דיינע רייד. האט הקב״ה געזאגט צו משה עס בלייבען דיינע רייד, איך בין מוחל די יודען אזוי ווי דו האסט גירעט, דיא טענות וואס זענען געווען צווישען הקב״ה אונ משה וועלען מיר פארשטיין למשל ראובן איז אריין געקומען צו שמעון אין שטוב האט ער געהערט ווי שמעון קריגט מיט זיין ווייב האט שמעון געזאגט צוא ראובן זייא דו אונזער דיין עס איז שוין צעהן מאהל געוועזן וואס מיין ווייב האט מיך פארשעמט צווישען מענטשין, אונ ביז איצט האב איך איהר געשוויגען, איצט איז ביי מיר געבליבען איך זאל זיא גטין, ווייל איך קען שוין ניט מעהר פארטראגען, זאג מיר דעם אמת בין איך גירעכט מיט דעם גט אדער ניין. האט ראובן געזאגט צו שמעון דיין איצטיגער משפט איז ניט ריכטיג, ווענען דאס איינע מאהל וואס זיא האט דיך איצט פארשעמט דארפסטו זיא ניט גטין, ניין מאהל האט זיא דיך פארשעמט האסטו געקענט פארטראגען, אונ איצט דאס איינע מאהל די צעהנטע קענסטו שוין ניט פארטראגען אזוי ווי דו

מִקִּרְבּוֹ׃ יד וְאָמְרוּ אֶל־יוֹשֵׁב הָאָרֶץ
הַזֹּאת שָׁמְעוּ כִּי־אַתָּה יְהוָה בְּקֶרֶב
הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר־עַיִן בְּעַיִן נִרְאָה ׀
אַתָּה יְהוָה וַעֲנָנְךָ עֹמֵד עֲלֵהֶם
וּבְעַמֻּד עָנָן אַתָּה הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם
וּבְעַמּוּד אֵשׁ לָיְלָה׃ טו וְהֵמַתָּה אֶת־
הָעָם הַזֶּה כְּאִישׁ אֶחָד וְאָמְרוּ הַגּוֹיִם

יד וְיֵימְרוּן לְיָתֵב אַרְעָא
הָדָא דִשְׁמַעוּ אֲרֵי אַתְּ יְיָ
דִשְׁכִינְתָּךְ שַׁרְיָא בְּגוֹ
עַמָּא הָדֵין דִי בְעֵינֵיהוֹן
חָזַן שְׁכִינַת יְקָרָא דַייָ
וַעֲנָנָךְ מַטִּיל עֲלֵיהוֹן
וּבְעַמּוּדָא דַעֲנָנָא אַתְּ
מְדַבַּר קֳדָמֵיהוֹן בִּימָמָא
וּבְעַמּוּדָא דְאֶשָּׁתָא
בְּלֵילְיָא׃ טו וּתְקַטֵּיל יָת
עַמָּא הָדֵין כְּגַבְרָא חַד
וְיֵימְרוּן עַמְמַיָא דִי שְׁמַעוּ

ת"א והמתה את העם הזה. מקירם פעל לד:

רשב"ם

יושבי כנען: (יד) ואמרו אל יושב הארץ הזאת, ואמרו מצרים על יושבי ארץ כנען כמו שמפורש לפנינו שיאמרו מצרים מבלתי יכולת וגו'. אבל עכשיו מפרש תחלה למה יאמרו מצרים כן. כי שמעו שאתה הוצאתם בכח גדול ובעמוד אש ובעמוד ענן הכל דרך אהבה יתירה וחבה. ולבסוף יהרגם כאיש אחד. ואמרו מצרים לא כתוך שנאה

בעל הטורים

מ"ט בפרשה כי תשא: (יד) עין בעין. ג' במס', אשר עין בעין נראה אתה ה', כי עין בעין יראו בשוב ה' ציון, ואידך עין בעין שן בשן. בעוה"ז ע"י גלאום בשכינה, כדכתיב לא יראני האדם וחי, וזה הוא שכתב כאן אשר עין בעין נראה וסמיך ליה וסמתה, אבל לעתיד לבא יראו ומחידין לומר זה ה' קוינו לו. וכן רמז למה שדרשו עין בעין ממון כדכתיב הכא עין בעין וסמיך ליה וסמתה פי' אם יהיה עין בעין ממש (פירוש) שמא ימות,

שפתי חכמים

קרא אלא שישמעו ההריגה ומלת כי פה הוא במקום אשר כאלו אמר ושמעו המצריים אשר הענין בכחך את העם הזה מקרבו ורואו המיתה הגדולה שאי אפשר להתבטל לא יאמרו שמטעו רק

רש"י

כנגד יושבי הארץ לא יכולת להלחם. וזו היא (יד) ואמרו אל יושב הארץ הזאת. כמו על יושב הארץ הזאת ומה יאמרו אליהם מה שאמור בסוף הענין מבלתי יכולת ה' בשביל ששמעו כי אתה ה' שוכן בקרבם ועין בעין אתה ה' נראה להם והכל בדרך חבה ולא הכירו בך שנתקה אהבתך מהם עד הנה: (טו) והמתה את העם הזה כאיש אחד. פתאום ומתוך כך יאמרו הגוים אשר שמעו את

עונש המרגלים והעם

נפייסיבו תכונתם שמה, וז"ש עד אנה ינאצוני, ר"ל עד איזה מקום ואכן אחרת נלך שלא ינאצוני העם הזה ויאמינו בי, כי

ליקוטים על התורה

(טו) וְהֵמַתָּה אֶת הָעָם הַזֶּה כְּאִישׁ אֶחָד וגו'. מִיר גֶעפִינֶען
וָוען דִיא יוּדִין הָאבִּין גֶעמַאכְט דֶעם עֵגֶל הָאט
מֹשֶׁה גִיבֶּעטִין פַאר דִיא יוּדִין, גָאט זָאל מוֹחֵל זַיין דִיא יִידִין
זַייעֶר זִינְד אוּנ עֶר זָאל זַייא נִיט פַארְלֶעגְדִין אוּנ גָאט הָאט אַזוֹי
גִיטָאן, אָבֶּער דָא בַּיי דִי זִינְד פוּן דִי מְרַגְּלִים הָאט מֹשֶׁה פַאר
דִיא יוּדִין גָאר נִיט גִיבֶּעטִ'ן עֶר הָאט נָאר גִיזָארְגְט עֶס וֶועט
נִיט שֵׁיין זַיין פַאר גָאט מֶען וֶועט זָאגִין אַז גָאט קֶען נִיט אַרַיין
בְּרֵיינְגֶען דִי יוּדִין אִין לַאנְד כְּנַעַן, אַזוֹי וִוי דִיא מְרַגְּלִים הָאבִּין
גִיזָאגְט, וֶוען וֶועט מֶען אַזוֹי זָאגִין אַז גָאט וֶועט הַרְגְּנֶן אַלֶע
יוּדִין מִיט אֵיין מָאהל וֶועלִין דִי גַאנְצֶע וֶועלְט וִויסֶען אַז גָאט
הָאט גֶעהַרְגֶעט אַלֶע יוּדִין מִיט אֵיין מָאהל אוּנ עֶס אִיז שׁוֹין
נִיטָא וֶועמֶען אַרַיין צוּ בְּרֵיינְגֶען אִין כְּנַעַן דֶרִיבֶּער אִיז גִיוֶוען
דִיא עֵצָה פוּן מֹשֶׁה דִיא יוּדִין זָאלִין שְׁטַארְבִּין בִּיסְלַאכְוַויְיז,
דֶער וַוייל וֶועלִין אוֹיפְוַואקְסִין קִינְדֶער, אוּנ דִי אַלֶע מֶענְטְשִׁין
וָואס זֶענֶען אַרוֹיס גֶעגַאנְגֶען פוּן מִצְרַיִם וֶועלִין שְׁטַארְבִּין אוּנ
עֶס וֶועט נִיט זַיין צוּ דֶערְקֶענֶען דִי פֶעלְקֶר וֶועלִין נִיט וִויסֶען,
אוּנ דִי אִיצְטִיגֶע גֶעבָּארְנֶע וֶועלִין אַרַיין קוּמֶען אִין לַאנְד כְּנַעַן
אוּנ דֶרִיבֶּר אִיז נִגְזַר גִיוָוארִין אוֹיף מֹשֶׁה עֶר זָאל אוֹיךְ שְׁטַארְבִּין
אִין דֶער מִדְבָּר:

פירוש לתורת אלהים

הַאלְטִין וָוארוּם זַייא זֶענֶען שְׁטַארְקֶער פוּן אוּנְז:
(יד) וְאָמְרוּ דִי מִצְרִים וֶועלִין זָאגִין אֶל יוֹשֵׁב הָאָרֶץ אוֹיף
דִי מְלָכִים וָואס וואהְנִין אִין דֶעם לַאנְד דָאס וָואס
וַוייטֶער וֶועט שְׁטֵיין מִבִּלְתִּי יְכוֹלֶת וגו' אוּנ פַאר וָואס
וֶועלִין זֵיי דָאס אַזוֹי זָאגִין וָוארוּם שָׁמְעוּ זֵיי הָאבִּין
גִיהֶערְט כִּי אַז דוּא גָאט בִּיסְט גִיוֶוען צְוִוישִׁין זֵייא
כְּלוֹמֶר דוּא הָאסְט גִימַאכְט רוּהֶען דַיין שְׁכִינָה
צְוִוישִׁין דִי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר וָואס דוּא גָאט הָאסְט דִיךְ
אָפֶּענְבַּאר בַּוויזִין צוּא זֵייא אוּנ אַלֶץ מִיט גְרוֹיס
לִיבְּשַׁאפְט אוּנ זֵיי הָאבִּין גָאר נִיט גִיזֶעהְן אִין דִיר
בִּיז אַהֶער אַז דַיין אַהֲבָה זָאל אָפְּגִיטָאהְן וֶוערִין
פוּן זֵיי וַעֲנָנְךָ אוּנ דַיין וָואלְקֶען שְׁטֵייט אִיבֶּער זֵיי
וּבְעַמּוּד עָנָן אוּנ מִיט דֶער וָואלְקֶענְדִיגֶע זַייל גֵייסְטוּ
פַאר זַייא בַּייא טָאג וּבְעַמּוּד אֵשׁ לָיְלָה אוּנ מִיט דֶער
פַייעֶרְדִיגֶע זַייל בַּייא נַאכְט: (טו) וְהֵמַתָּה אֶת הָעָם הַזֶּה
אוּנ דוּא ווילְסְט טֵייטִין דָאס פָאלְק יִשְׂרָאֵל כְּאִישׁ

משלי חכמים

הָאסְט פַארְטְרָאגֶען דִיא זִינְד פוּן דַיין וַוייבּ אֵיין מָאהל, אַזוֹי
זָאלְסְטוּ פַארְטְרָאגֶען דָאס צֶעהְנְטֶע מָאהל אוֹיךְ, דָאס זֶעלְבִּיגֶע
הָאט גֶעזָאגְט מֹשֶׁה צוּ הַקָּבָּ"ה, הַקָּבָּ"ה הָאט גֶעזָאגְט צוּ מֹשֶׁה
בִּיז וִוי לַאנְג וֶועלֶען דִיא יוּדִין מִיךְ דֶרְצֶערְנֶען, זַייא הָאבֶּען
מִיךְ שׁוֹין גֶעפְּרוּבְּט צֶעהְן מָאהל, הָאט מֹשֶׁה גֶעזָאגְט צוּ הַקָּבָּ"ה
וַוייל דִי יוּדִין הָאבֶּען דִיךְ שׁוֹין צֶעהְן מָאהל דֶערְצֶערְנְט אוּנ

יח ישראל...

אונקלוס: ית שמע גבורתך למימר: טו מדלית יוכלא קדם יי לאעלא ית עמא הדין לארעא דקיים להון וקטלינון במדברא: יז וכען סגי כען חילא מן קדם יי כמא דמליל תא למימר: יח יי מרחיק רגז ומסגי למעבד טבון (וקשוט)

תורה: אשר־שמעו את־שמעך לאמר: טז מבלתי יכלת יהוה להביא את־העם הזה אל־הארץ אשר־נשבע להם וישחטם במדבר: יז ועתה יגדל־נא כח אדני כאשר דברת לאמר: יח יהוה ארך אפים ורב־חסד

ת"א ועתה יגדל נא כח ה'. סנה פט סנהדרין קיא עקידה שער ו:

בעל הטורים

ס"י רבתי

ע"כ פירושו ממון: (טז) מבלתי ב' במס', מבלתי יכולת ה', ואידך ומזי גם אל בני אסור מבלתי שבעתך בענין הוטבו' יכולתי' כביכול שעונות ישראל עושין ליד חזקה שאין בה יכולה: וישחטם במדבר סמי"ת שבוכה, לומר שעברו על התורה שכתה עליה שמנה כיתות בכלל ושמנה כיתות בפרט, ועל כן נהן כהות למלאכי חבלה לפרוע על חטאתם: (יז) ועתה יגדל נא כח

רשב"ם

עשה להם כך אלא מבלתי יכולת להלחם עם שלשים ואחד מלכים. ועתה שוב מחרון אפך. למען שמך שלא יתחלל: (יז) יגדל נא כח, להאריך אפך. כדכתיב טוב

רש"י

שמעך וגו': (טז) מבלתי יכלת וגו'. לפי שיושבי הארץ חזקים וגבורים (ברכות לב) ואינו דומה פרעה לשלשים ואחד מלכים זאת יאמרו על יושב הארץ הזאת: מבלתי יכלת. מתוך שלא היה יכולת בידו להביאם שחטם. יכלת. שם דבר הוא: (יז) יגדל נא כח ה'. לעשות דבורך: כאשר דברת לאמר. ומהו הדבור (יח) ה' ארך אפים. לצדיקים ולרשעים. כשעלה משה למרום מצאו משה להקב"ה שהי' יושב וכותב ה' ארך אפים

שפתי חכמים

מבלתי יכולת כו': קולא פועל לנקבה אבל מסר לפ"ד כאלו אמר יכולת לה': ר שלא בקש ממנו מדשום רק לקיים מאמרו וכו

דעת זקנים מבעלי התוספות

(טז) מבלתי יכולת ה' ויאמרו לא מחמת שנאה המיתם שהרי ראינו שהיה מתכבן בהיות אשר עין בעין וגו' אלא מבלתי יכולת ה' היה: (יז) ועתה יגדל נא כח ה' וגו' שתכבוש כעסך כמו שאמז"ל. איזהו גבור הכובש את יצרו שנאמר טוב ארך אפים מגבור: כאשר דברת לאמר כשאמרתי לפניך הודיעני נא את דרכיך באיזה מדה אתה דן את הבריות ועברת על פני וקראת ה' ארך אפים ולכך לא הזכיר כאן ה' שפעם כ"ל מדת רחמים ומדת

עונש המרגלים והעם

אין מקום שלא ינאצוני שלא יכפרו שם באמונתי אחרי כל רבוי האותות אשר עשיתי בקרבו שהם מוספים חזקים על האמונה, ולפי שהעם בתלונתם אמרו לו מתנו בארץ מצרים או במדבר הזה לו מתנו, ע"כ אמר ית' אכנו בדבר ואורישנו מן העולם, כלו' אתן להם שאלתם ובקשתם שימותו במדבר אבל לא בחרב האויבי' אלא במגפה שהיא יד ה' וכזה הדרך הורישנו ואגרשנו מהצלחתם מעל פני האדמה, וכדי שלא יקשה משה בשבועה השבות כמו

פירוש לתורת אלהים

אחד אזוי וויא מען טייט איין מענטש כלומר אז דו וועסט זייא פלוצלונג אום הארגענן ואמרו הגוים וועלין זאגין די פעלקער וואס זייא האבין גיהערט דיין נאמען לאמר אזוי צו זאגין: (טז) מבלתי נאט קען ניט להביא ברענגען דאס פאלק אל הארץ צו דעם לאנד וואס ער האט גישווארין ער זאל געבין צו זיי אונ מחמת דעם וישחטם האט ער זיי גישאכטין אין דער מדבר: (יז) ועתה אונ אצונדערט יגדל זאל גרויס ווערין כח יי דער קראפט פון גאט כאשר דברת לאמר אזוי וויא דוא האסט גירעט צו זאגין: (יח) יי גאט ארך אפים ער דער לייננערט זיין צארין כלומר ער האלט אויף זיין צארין אונ ברענגט ניט גיך דיא פורענות אויף דיא וואס זינדיגין נוארום טאמער וועלין זייא תשובה טאהן אדער אזוי איז דער פשט עס גיווערט לאנג איידער מען

משלי חכמים

דו האסט זיי שוין די צעהן מאהל מוחל געוועזן, איז דאס שיין פאר דיר מען זאל זאגען אז איצט ביזטו מיד געווארען מוחל צו זיין. וכאשר נשאתה לעם הזה ממצרים ועד הנה, אזוי ווי דו האסט מוחל געוועזן דיא יודין אלע זינד וואס זיי האבען געמאהן פון דער צייט וואס זייא זענען ארויס געגאנגען פון מצרים ביז היינט, אזוי זאלסטו זיי די איין עבירה אויך מוחל זיין ווייל דוא האסט שוין צעהן מאהל מוחל געוועזן, האסט הקב"ה געזאגט צו משה איך האב זייא מוחל געוועזן, אזוי ווי דיינע רייד וואס דו האסט גערעט פאר מיר:

(יח) ה' ארך אפים וגו', די גמרא זאגט עס שטייט אין פסוק ארך אפים, אונ עס שטייט ניט ארך אף, אף איז איין כעס אונ אפים איז צוויי מאהל כעס נאר הקב"ה האלט איין דעם כעס פון די רשעים אונ פון די צדיקים דערווייטערט ער זייער טובה, למשל עס האט אמאהל געטראפען אגביר וואס הט געהאט אגרויסען האנדל איז ער ניט געוועזן דעם יום טוב סוכות אין דערהיים, אונ חול המועד סוכות האט זיך געענדיגט דיא צייט פון זיין משרת, האט דאס ווייב אפגיזאגט דעם משרת פון געשעפט אונ האט גענומען איין אנדער משרת. אין עטליכע וואכען נאך סוכות איז דער גביר געקומען אהיים אונ האט געטראפען אנייעם משרת אין זיין געשעפט, איז דער אלטער משרת געקומען צום גביר אונ האט געוויינט אונ געבעטן ביי איהם ער זאל איהם צוריק נעמען אין זיין גישעפט האט דער גביר געזאגט צום משרת קום צוא מיר אין אחודש שפעטער, דער משרת האט געווארט אחודש אונ איז געקומען צום גביר, האט דער גביר געזאגט צום משרת ווארט נאך צוויי וואכען, אונ אזוי האט דער גביר געשטויסען דעם משרת פון וואך צו וואך אונ פון אחודש צו אחודש, האבען מענטשין

נעזאגט

נֹשֵׂא עָוֺן וָפֶשַׁע וְנַקֵּה לֹא יְנַקֶּה פֹּקֵד עֲוֺן אָבוֹת עַל־בָּנִים עַל־שִׁלֵּשִׁים

שָׁבֵיק לַעֲוָיָן וְלִמְרוֹד וּלְהוֹבִין סָלַח לִדְתָיְבִין לְאוֹרַיְתֵיהּ וּדְלָא תַיְבִין לָא מְזַכֵּי מַסְעַר חוֹבֵי

שפתי חכמים

כאשר דברת: ש ואע"ג דהכי פסוק זה נ"כ כתיב בפ' כי תשא וגם שם פירשו רש"י. וי"ל דשם דפי' כאן לכד על ונקה לק כדי שלא תקשה לרש"י מה שפי' לעיל ארך אפים לצדיקים ולרשעים והכי כתיב ונקה פי' לצדיקים ולא ינקה פי' לרשעים לכך פרש"י

רש"י

א"ל לצדיקים אמר לו הקב"ה אף לרשעים אמר לו רשעים יאבדו אמר לו הקב"ה הייך שאתה צריך לדבר כשחטאו ישראל בעגל ובמרגלים התפלל משה לפניו בארך אפים אמר לו הקב"ה והלא אמרת לי לצדיקים אמר לו והלא אמרת לי אף לרשעים: (יח) ונקה. ש לשבים: לא ינקה. לשאינן

עונש המרגלים והעם

שבשעת תפלת העגל אמר ית' כאן שלא יעביר בזה על השבועה שנשבע להאבות לתת ירושת הארץ לזרעם כי היה יעשה לזרעו של משה גוי גדול ועצום מישראל בזמן מועט ולא היה זה שוחד למשה אלא שהגלגלות מענין שבועת האבות:

דעת זקנים מבעלי התוספות

כדין וכאן לא סולרך להזכיר כ"א מדת רחמים. ואל נמי לא הזכיר כאן שמבמעט ל' דיין על' ואת אילי הארץ לקח וגם אלהים לא תקלל מתרגם דייכא לא תלוט, וגם רחום וחנון לא כתיב כאן שאין ל' רחום נופל אלא גם עם חנון וחנינה נתינה היא שנא' ולדיק חונן ונותן וכאן לא היה מבקש כ"א לסלוח בלא נתינה. אבל ה' בהוא מדת רחמים וארך אפים שמאריך אפו אל בריותיו ואינו מגלה אותם מיד שייכי שפיר הכא ורב חסד ישמור בה חסדו עם בריותיו ואינו מבלה להם תגמולם. ואמת לא הזכיר כאן דאדרבה לא היה רוצה לאמת מה שאמר אכנו בדבר ואורישנו. נוצר נמי לא שייך בשה לא עשו חסד אלא (ששמו) נושא עון ופשע. וחטאה לא הזכיר כאן שאין חטא אלא שוגג, כדכתיב והשאה בשגגה והלא מורדין היו שנאמר אך בה' אל תמרודו: (יח) ונקה לא ינקה. שאינו מבטל הפושעים מן העולם והוא כמו ויסרתיך למשפט ונקה לא אנקך: פוקד עון אבות על בנים. וזו היא מדת רחמים שאינו נפרע עד דור רביעי. ובפ' כי תשא בנא למנות כל המדות כתיב על בני בנים, אבל לא חשש להאריך כ"כ. וגם מכאן משה למד דנקה לא ינקה מדת רחמים מדמשיב

משלי חכמים

געזאגט צום גביר פאר וואס שלעפסטו אזוי דעם משרת פון אזוי אלאנגע צייט מיר ווייסען דאך אז דיין הארץ איז אנגעפילט מיט רחמנות, אזוי ווייסען דאך אז דיין הארץ איז אנגעטע טוה איינם פון די ביידע, אדער נעם דעם אלטען משרת צוריק אין דיין געשעפט אדער זאג איהם איין מאהל ניין דו וועסט איהם ניט צוריק נעמען אבער ניט שלעפען אמענטש פון טאג צו טאג. האט דער גביר געענפערט איך וויל דעם משרת צוריק נעמען, איך קען אבער ניט אפשאפען דעם נייעם משרת אין מיטען ווינטער, אז איך וועל טאהן אטובה דעם אלטען משרת וועל איך דאך מוזען טאהן אךעה דעם נייעם משרת, אונ איהם ארויס טרייבען פון געשעפט אין מיטען ווינטער, אונ טאהן איינם אטובה אונ דעם אנדערען ארעה דאס קען איך ניט, אונ אז איך וועל זאגען דעם אלטען משרת מיט איין מאהל ער מוז ווארטען ביז פסח וועט זיין צער זיין זייער גרויס דריבער גיב איך איהם אלע מאהל אביסול האפענונג, אויף צוויי וואכען, אויף אחודש, אונ וועל דערציהען די צייט ביז פסח דאמאלס מעג איך שוין אפשאפען דעם נייעם משרת אונ וועל צוריק נעמען דעם אלטען משרת, דאס זעלביגע איז ביי הקב"ה אז איינער זינדיגט אונ נאט קען דעם מענטש קיין טובה טאהן ווייל ער איז ארשע אונ ער וויל איהם ניט שטראפען ווייל די מאס פון זיינע עבירות זענען נאך ניט דערפילט געווארען, אונ דער רשע האט קינדער וואס זענען צדיקים אונ גאט וויל זיי טאהן טובות, מען קען זיי אבער קיין טובות טאהן, ווייל פון די טובות וועט דער רשע אויך הנאה האבען, אונ הקב"ה וויל ניט דער רשע זאל הנאה האבען פון זיינע טובות, דריבער ווייל הקב"ה האלט איין זיין כעס פון דעם רשע אונ הרגעת אים ניט זענען זיינע קינדער די צדיקים ארעם, זעהט אוים ווי הקב"ה שטראפט די צדיקים אויך. ווייל ער האלט איין דעם כעס פון די רשעים, דריבער קען ער ניט טאהן דעם ווילען פון די צדיקים:

פירוש לתורת אלהים

דערצערנט איהם. רש"י שרייבט אז משה איז ארויף געגאנגען אויף דעם הימעל האט ער געזעהן אז הקב"ה איז געזעסען אונ האט געשריבען יי ארך אפים דאס איז טייטש גאט האלט איין דעם צארין האט משה גיפרעגט צו הקב"ה האלסטו איין דיין צארין נאר צו די צדיקים אבער ניט צו די רשעים האט הקב"ה איהם געענפערט איך האלט איין מיין צארין צו די רשעים אויך האט משה ווידער געזאגט וואס דארפסטו איין האלטין דיין צארין צו רשעים לאזין די רשעים פאר לארין ווערין האט גאט געענפערט צו משה חייך אזוי ווי עס איז אמת אז דוא לעבסט היינט אזוי איז אמת אז דו וועסט אליין בדארפין צו דער זאך כלומר דוא אליין וועסט מיך בעטין אז איך זאל זיין איין ארך אפים צוא דיא רשעים אויך אונ עס איז טאקי אזוי געווען אז דיא ישראל האבין געזינדיגט אונ האבין גימאכט דאס עגל אונ אז זייא האבין געזינדיגט מיט דיא מרגלים האט הקב"ה זייא גיוואלט אום ברענגען דאס משה מתפלל געווען פאר הקב"ה אונ האט גיזאגט רבונו של עולם דו האסט דאך געשריבען אין דער תורה אז דוא ביסט איין ארך אפים האט גאט געענפערט צו משה דוא האסט דאך גיזאגט איך זאל ניט זיין איין ארך אפים צו דיא רשעים האט משה גיזאגט צוא הקב"ה דוא האסט דאך אבער גיזאגט אז דוא ביסט איין ארך אפים צו די רשעים אויך, דריבער שטייט דא אין פסוק יגדל נא כח יי כאשר דברת אין טייטש עס זאל גרויס ווערין דיין כח אזוי ווי דו האסט גירעט אבער ניט אזוי ווי איך האב גזאגט ורב חסד אונ ער איז פיל מיט גינאד נושא עון ער פאר טראגט זינד ופשע אונ מיסטאט ונקה אונ ליידיג לאזין לא ינקה לאזט ער ניט ליידיג כלומר אפילו עס שטייט פריער אז גאט פאר טראגט די זינד אבער ער שיינקט ניט דעם עון אין גאנצין נאר ער שטראפט ביסלעך וייז. אדער אזוי איז דער

אֲבָהָן עַל בְּנִין מָרְדִין עַל דָר תְּלִיתָאֵי וְעַל דָר רְבִיעָאֵי : יט שְׁבוֹק כְּעַן לְחוֹבָא עַמָּא הָדֵין כִּסְגִיאוּת טַבְוָתָךְ וּכְמָא דִי שְׁבַקְתָּא לְעַמָּא הָדֵין מִמִּצְרַיִם וְעַד כְּעַן : כ וַאֲמַר יְיָ שְׁבַקִית

וְעַל־רִבֵּעִים : יט סְלַח־נָא לַעֲוֹן הָעָם הַזֶּה כְּגֹדֶל חַסְדֶּךָ וְכַאֲשֶׁר נָשָׂאתָה לָעָם הַזֶּה מִמִּצְרַיִם וְעַד־הֵנָּה :

יום ו תורה

כדי להשלים כל הסדרה שנים מקרא ואחד תרגום הצגנו תשלום כל הסדרה והתרגום והפטרה:

כ וַיֹּאמֶר יְהוָה סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ :

ת"א ויאמר ה'. ברכות לב :

בעל הטורים

יגדל יו"ד גדולה, אמר אם נסוך עשר פעמים בי' נסיונות זכור נסם לדקת אביהם שנכים אותו בעשר נסיונות : (יט) כגדל. ב'

רשב"ם

ארך אפים מגבור ומושל ברוחו מלוכד עיר : (כ) סלחתי. סולח אני עכשיו. כמו נתתי כסף השדה : כדברך. שלא

רש"י

לשאינן שבים : (כ) כדברך. בשביל מה שאמרת ת פן

שפתי חכמים

ונקה לשבים ולא ינקה לשאינן שבים: ת לא בשביל דהריך שאתה מתפלל בעדם ואמרת סלח נא וגו' דא"כ מאי כדברך בסלחתי

דעת זקנים מבעלי התוספות

ליה הכא: (כ) ויאמר ה'. על שטינו שנסרלה הקב"ה לישראל ביה"כ ואמר לו סלחתי כדברך, ולכך קוקבע אותו יום למחילה ולכפרה לדורות. מקשים העולם היכן מלינו שאמר לו הקב"ה למשה סלחתי כדברך במעשה העגל אלא כאן במרגלים. וי"ל דהאי קרא אדלעיל קאי וה"ק כאשר נשאת לעם הזה ממצרים ועד הנה ואז אמרת סלחתי כדברך, וכן סלח נא לעמך. ועי"ל כדברי משמע כאשר בקשת ממני שאסלח להם עתה כמו שנשאתי להם ביציאת מצרים בעבירת העגל, וא"כ גם שם אמר

ליקוטים על התורה

(כ) וַיֹּאמֶר ה' סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶיךָ. גאט האט געזאגט צו משה איך האב מוחל געוועזן אבער נאר וויא דו האסט גירעט איך זאל ניט הרגנען אלע יודין מיט איין מאהל, נאר ביסלאכוויין די פעלקער זאלין ניט פארשעמען מיין נאמען, אדער דער פשט איז סלחתי כדבריך הקב"ה האט געזאגט צוא משה איביג פון דער צייט וואס יודין זענען ארויס געגאנגען פון מצרים ביז היינט האב איך מוחל געוועזן דיא יודין זייערע עבירות אזוי וויא דו האסט גירעט וויא דו האסט געבעטין פון זייערטוועגין, ווייל ביז יעצט איז געוועזן דער זכות פון אברהם אבינו, דיא יודין האבין מיך געפרובט צעהן מאהל אונ האבין ניט געוואלט הערין מיין שטימע, איך האב געפרובט אברהמען צעהן מאהל אונ ער האט יוא געהערט מיין שטימע, איז אפ גירעכונט געווארין צעהן פאר צעהן. אבער היינט אז דאס איז שוין דאס עלפטע מאהל געגין היינט איז שוין נישא קיין זכות קען איך זייא שוין ניט מוחל זיין (כלי יקר) :

פירוש לתורת אלהים

פשט ונקה אונ ער לאזט לעדיג דאס הייסט ער איז מוחל די זינד צו דעם וואס טוהט תשובה לא ינקה אבער ער איז ניט מוחל דיא זינד צו דעם וואס טוהט קיין תשובה פוקד ער גידענקט עון אבות די זינד פון די פעטער על בנים אויף די קינדער על שלשים אויף דריט גבירט ביז דעם דריטען דור ועל רבעים אונ אויף פערט גבירט כלומר אז די קינדער טוהען אויך אזעלכע שלעכטע מעשים ווי זייערע פעטער שטראפט זיי הקב"ה פאר זייערע פעטער אויך: (יט) סלח פאר גיב לעון די זינד פון דעם פאלק כגודל חסדך אזוי וויא דאס גרויסקייט פון דיין חסד וכאשר אונ אזוי ווי דוא האסט פאר טראגין די זינד פון דעם פאלק ממצרים פון דער צייט וואס זיי זענען ארויס געגאנגען פון מצרים ועד הנה אונ ביז אהער אזוי זאלסטו זייא היינט אויך פאר געבין זייערע זינד: (כ) ויאמר יי האט גאט געזאגט סלחתי איך האב פאר געבין כדברך אזוי ווי דיינע רייד כלומר מחמת דעם וואס דו זאגסט אז איך וועל זייא היכף אום

משלי חכמים

(יט) סְלַח נָא לַעֲוֹן הָעָם הַזֶּה וגו'. דער ילקוט ראובני זאגט ווען משה רבינו האט געזאגט סלח נא לעון העם הזה, ווען ער וואלט דאמאלס געבעטין גאט זאל מוחל זיין אלע עבירות אפילו פון דיא מענטשין וואס וועלין גיבארין ווערין ביז סוף וועלט וואלט גאט אזוי גיטאהן, האט הקב"ה געזאגט צו משה ווייל דו האסט ניט געבעטין אונ עס איז ביי דיר רעכט געוועזן זיי זאלען שטארבין אין דר מדבר דריבער מוזטו אויך שטארבין אין דער מדבר ווי עס שטייט דער משל אין מדרש, ווען משה האט געבעטין ער וויל אריין גיין אין ארץ ישראל האט מען צוא איהם געזאגט, למשל א פאסטוך האט געפיטערט פרעמדע שעפסען אין פעלד, זענען געקומען חיות פון וואלד אונ האבין געהרגת בעני אלע שעפסין אונ דער פאסטוך האט זייא געקענט ראטעווען אונ האט זיי ניט געראטעוועט, אויף מארגין האט דער פאסטוך געוואלט אריין גיין צום בעל הבית בעטין ער זאל איהם געבין דיא איבריגע ביסעל שעפסין צו פיטערין, האט דער קנעכט פון בעל הבית געזאגט צום פאסטוך ווי אזוי שעמסטו דיך ניט אריין צוא גיין צום בעל הבית, ווא זענען אזוי פיהל שעפסין וואס דיא האסט פון בעל הבית גענומען אונ האסט געקענט זייא ראטעווען אונ האסט זיי ניט געראטעוועט דו ביי ווא דו האסט די געהרגתע שעפסין געלאזין, אונ די איבריגע שעפסין וועט שוין איין אנדערער פיטערין, אזוי איז געוועזן מיט משה גאט האט געזאגט צוא משה דוא ווילסט איך זאל דיר געבען דיא איבריגע יודען דו זאלסט זיי אריין פירען אין ארץ ישראל ווא זענען די אלע יודען וואס דו האסט ארויס גענומען פון

כא וְאוּלָם חַי־אָנִי וְיִמָּלֵא כְבוֹד־יְהֹוָה

כִּפְתְגָמָךְ : כא וּבְרַם קַיָּים אֲנָא וּמַלְיָא יְקָרָא

רשב"ם

אבנו בדבר בפעם אחת אלא אאריך להם עד ארבעים שנה: (כא) ואולם. ואלא:

בעל הטורים

במס', כנגל הסדך. כנגל זרועך הוהר כני חמומס. זהו שאמרו שני פרנסים עובים עמדו לישראל משה ודוד בידעו להתפלל

שפתי חכמים

סני: א בי"ם גורסין חי אני ל' שבועה כסם שאני חי וכבודי מלא כל הארץ כך אקיים להם כי כל האנשים וגו' ואין גורסין אח"כ אם יראו את הארץ וכבודי ימלא את כל הארץ שלא יתהלל שמי במגפה כו' כי הם פירשו וימלא כבוד ה' וגו' וכאשר ימלא כבודי את כל הארץ כמו שפי' רא"ב"ע ולפי פירוש זה א"ל לסרס המקרא, אבל לפי מ"ש בספרים שלפנינו אם יראו הרי זה מקרא מסורס חי אני כי כל האנשים וגו' כי הם מפרסים וימלא כבוד ה' וגו' שהוא ל' עתיד כמו שפי' רא"ב"ע בל' שני לכן לריכים לסרס המקרא ולפרש וכבודי ימלא כל הארץ שלא יתהלל שמי

רש"י

יאמרו מבלתי יכולת ה': (כא) ואולם. כמו אבל זאת אעשה להם: חי אני. לשון שבועה כשם שאני חי וכבודי ימלא את כל הארץ א כך אקיים להם כי כל האנשים הרואים וגו' אם יראו את הארץ הרי זה מקרא מסורס חי אני כי כל האנשים אם יראו את הארץ וכבודי ימלא את כל הארץ שלא יתהלל שמי במגפה הזאת לאמר מבלתי יכולת

דעת זקנים מבעלי התוספות

סלחתי: (כא) ואולם חי אני. ל' שבועה ולא פי' מה היא השבועה אלא אמר וימלא כבוד ה' את כל הארץ כלומר אם

ליקוטים על התורה

(כא) וְאוּלָם חַי אָנִי וְיִמָּלֵא כְבוֹד ה'. הקב"ה האט גיזאגט צוא משה דוא זאלסט ניט מיינן ווייל איך האב מאקי מורא געהאט פאר מיין כבוד וויא דו האסט גיזאגט דריבער האב איך אנגענומען דיין תפלה, איך שווער ביי מיר אזוי וויא איך לעב אז איך זאל ווערין ווערט פול מיין כבוד

פירוש לתורת אלהים

ברענגען וועלין דיא מצרים זאגין אז איך קען ניט אריין ברענגען זיי אין דעם לאנד: (כא) ואולם אונ פאר וואר דאס וועל איך זיי טאן חי אני דא שווער איך אזוי ווי איך לעב וימלא אונ אזוי ווי מיין כבוד

משלי חכמים

מצרים, פאר וואס האסטו זיי ניט געראטעוועט פון די מרגלים פאר וואס האסטו ניט גיבעטין פון זייערטוועגין, דריבער מוסטו שטארבען נעבין זייא אונ זייערע קינדר וועל איך שוין געבין צו איין אנדערין צו יהושע:

(כא) ואולם חי אני וגו'. הקב"ה האט גישווארען אזוי וויא עס איז אמת אז איך לעב אייביג, אזוי איז אמת אז דיא אלע מענטשען וואס זענען ארויס געגאנגען פון מצרים אונ האבען געזעהן מיין כבוד אונ האבען געזעהן אלע נסים וואס איך האב געטאהן פון זייערטוועגען אין מצרים אונ אין דער מדבר אונ פון דעסטוועגען ווילען זייא ניט הערען מיין שטימע, זייא וועלען ניט זעהן דיא לאנד וואס איך האב געשווארען צו זייערע עלטערין, איז דאך אקשיא דיא יודין האבען דאך געטאהן תשובה זייא האבען געזאגט חטאנו, מיר האבען געזינדיגט אונ פון דעסטוועגען איז אויף זייא נגזר געווארען זייא זאלען ניט אריין קומען אין ארץ ישראל, פאר וואס. מיר ווייסען דאך אז תשובה העלפט צוא אלע עבירות. נאר דעם ענין וועלין מיר זעהן למשל עס איז אמאהל איינער קראנק געווארען אויף אמאגען קראנקייט האט ער געשיקט רופען צוא זיך אהיים אדאקטאר, דער דאקטאר האט איהם גוט בעטראכט אונ האט געזאגט צוא איהם דוא זאלסט פאר דיין קראנקייט גאר קיין מורא האבען ווארום דיינער אגוטער פריינד איז אויך קראנק געווען אויף דיא זעלבינע קראנקייט וואס דוא ביזט קראנק אונ דורך מיר איז ער געזונד געווארען וועסטו אויך געזונד ווערען דורך מיר. נאר איך וועל דיר געבען אמעדעצין וועסטו שטארק איינשלאפין, דאמאלט וועל איך קענען טאהן מיינע אלע זאכען וואס איך דארף צו דיין היילונג, האט דער קראנקער געזאגט צום דאקטאר זאג מיר מיט וואס וועסטו מיך היילען ווען איך וועל איינשלאפין, האט דער דאקטאר געזאגט צום קראנקען צו וואס דארפסטו דאס וויסען. האט דער קראנקער געזאגט צום דאקטאר אויב דו וועסט מיר ניט זאגען וועל איך גיין צו מיין גוטען פריינד אונ וועל איהם בעטען וועט ער מיר זאגען וואס דוא האסט מיט איהם גיטאהן צוא זיין קראנקייט, האט דער דאקטאר געזאגט צום קראנקען אויב דו גלויבסט מיר ניט אז איך וועל דיך אויסהיילען פון דיין קראנקייט נאר דו וועסט גיין פרעגען ביי דיין גוטען פריינד, שווער איך דיר אז דו וועסט שטארבען פון דיא קראנקייט, אונ דער דאקטאר איז אוועק געגאנגען פון דעם קראנקען מיט כעס, אגוטער פריינד פון דעם קראנקען האט געזאגט צום דאקטאר. ווייל דער קראנקער האט געזאגט ער וועט פרעגען זיין גוטען פריינד מיט וואס דו האסט איהם געהיילט ביזטו שוין ביין געווארען אונ האסט געשווארען אז ער וועט שטארבען פון די קראנקייט. האט דער דאקטאר געזאגט צום גוטען פריינד איך וועל דיר זאגען מיט וואס איך האב געהיילט יענעם קראנקען איך האב איהם געגעבען א מעדעצין צום שלאפען. וויא ער איז שטארק איינגעשלאפען האב איך איהם אויפגעשניטען דעם בויך אונ האב ארויס גענומען אלץ פון איניווייניג אונ האב ריין געמאכט אונ גלייך געלייגט אונ צוריק פארנייט דעם בויך, אונ ער איז געזונד געווארען, דעם קראנקען דארף מען אויך אזוי טאהן, ביי מיר איז געווים אז ער וועט פרעגען ביי יענעם קראנקען אונ ער וועט וויסען פריער וואס איך וויל איהם טאהן וועט ער ניט בעשטיין אויף די רעפעראציע אונ אז ער וועט ניט בשטיין אויף דיא רעפעראציע וועט ער מוזין שטארבען, אבער ניט ווייל איך בין ביין וועט ער שטארבען, ער וועט שטארבען ווייל ער וועט ניט געהיילט ווערען פון דיא קראנקייט. ביי דיא יודין איז אויך אזוי געווען, אין ארץ ישראל זענען געווען גרויסע גבורים אונ דיא ריזען וואס באמת האבען דיא יודין ניט געקענט באשטיין געגען זיי, דיא מלחמה האט קיינער געקענט איין נעמען נאר הקב"ה אליין אונ אז די יודין וואלטען דאס גלויבען אז ניט מיט זייער כח וועלען זייא איין נעמען ארץ ישראל. אונ מיט דעם כח פון הקב"ה וועלען זייא יוא איין נעמען ארץ ישראל וואלט טאקי אזוי געוועז, הקב"ה וואלט געהרגת דיא פעלקער מיט אמגפה אדער מיט איין אנדער טויט אונ די יודען וואלטען אריין גיין אין ארץ ישראל. אבער אז די יודין האבען ניט געגלויבט אין דם כח פון הקב"ה זייא האבען געוואלט איין נעמען ארץ ישראל מיט זייער אייגענעם כח דם הקב"ה געוואכסט באלד ווי די יודען וועלען נאר דערזעהן די גבורים פון די פעלקער וועלען זיי דרשראקען

ווערין

את־כל־הארץ: כב כי כל־האנשים הראים את־כבדי ואת־אתתי אשר־עשיתי במצרים ובמדבר וינסו אתי זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי: כג אם־יראו את־הארץ אשר נשבעתי לאבתם וכל־מנאצי לא יראוה: כד ועבדי כלב עקב היתה רוח אחרת עמו וימלא

דיי ית כל ארעא: כב ארי כל גבריא דחזו ית יקרי וית אתותי די עבדית במצרים ובמדברא ונסיאו קדמי דנן עשר זמנין ולא קבילו במימרי: כג אם יחזון ית ארעא די קיימית לאבהתהון וכל דארגיזו קדמי לא יחזונה: כד ועבדי כלב חלף דהוה רוחא אוחרי עמיה ואשלים בתר

ת"א וינסו אתי. אבות יא ערכין טו: ועבדי כלב. סוטה לד:

רשב"ם

(כב) עשר פעמים. הרבה. כמו עשרת מונים. ואפו עשר נשים. עשר פעמים תכלימוני:

רש"י

ה' להביאם שלא אמיתם פתאום כאיש אחד אלא באיחור מ' שנה מעט מעט: (כב) וינסו. כמשמעו: זה עשר פעמים. שנים בים ושנים במן ושנים ב בשליו וכו' כדאיתא במס' ערכין: (כג) אם יראו. לא ג יראו: לא יראוה. לא יראו את הארץ: (כד) רוח אחרת. (במדבר רבה) שתי רוחות אחת בפה ואחת בלב ד למרגלים אמר אני עמכם בעצה ובלבו היה לומר האמת ועל ידי כן היה בו כח להשתיקם כמו שנא' ויהס כלב שהיו סבורים שיאמר כמותם זה שנ' בספר (יהושע יד) ואשיב אותו דבר כאשר עם לבבי ה ולא כאשר עם פי: וימלא אחרי. וימלא

שפתי חכמים

במגפה הזאת שהוא ל' עתיד ולפי פי' זה לריך למחוק למעל' וכבודי ימלא כל הארץ וכן לריך לגרוס כשם שאני חי כך אני מקיים להם כו', ודו"ק ותמלא. והרא"ם כתב הרי זה מקרא מסורס שוימלא כבוד ה' לריך להיות אחר סיום כל הפסוקים שאלה שהם דבקים עם השבועה כבא אח"כ אמר ולמה אני מאריך להם כדי שימלא כבוד ה' ולא יתחלל במי בעכו"ם לחשוב עלי מבלתי יכולת, עכ"ל. והוא הוא שפירש לפי הספרים שלפנינו: ב וז"ל הגמרא בפ' אלו נערכין תניא עשר נסיונות נסו אבותינו להקב"ה שנים בים, שנים במן, שנים בשליו, שנים במים, אחד בעגל, ואחד במדבר פארן. פי' שנים בים אחת בירידה דכתיב המבלי אין קברים במצרים, ואחת בעלייה דכתיב וימרו על ים בים סוף מלמד שהיו ישראל ממרים באותה שעה ואמרו כשם שאנו עולים מלד זה כן המצריים עולים מלד אחר כו', שנים במים במרה דכתי' ויבאו מרתה וגו' וילן העם על משה. ברפידים דכתיב ויחנו ברפידים ולא היה מים לעם לשתות וירב העם עם משה, שנים במן דכתיב אל תלאו וילאו, ואל תותירו ויותירו. שנים בשליו ראשון בבכתנו על סיר הבשר, שני והאספסף אשר בקרבו. בעגל כדכתיב, במדבר פארן פרש"י היינו מרגלים: ג (ג"א) דודאי לא יראו כי אין ספק לפני הקב"ה: ד משום דקשה וכי לכלב לבד היה רוח אחרת והא אף ליהושע היה רוח אחרת משל מרגלים, וע"ז פירש שתי רוחות כו': ה לכן לריך רש"י להביא מנביאים שלא תקשה מנ"ל שהיה אחד בפה ואחד בלב דלמא רוח אחרת היה לו בפה ובלב שהיה אומר אני עמכם בעלה. לכן פי' רש"י וזהו שנאמר בספר יהושע ואשיב אותו דבר כאשר עם לבבי.

פירוש להורת אלהים

זיין פול דיא גאנצע וועלט: (כב) כי אז דיא אלע מענטשין הראים וואס זייא האבין גיזעהן מיין כבוד ואת אותתי אונ מיינע צייכין אשר עשיתי וואס איך האב גיטאהן אין מצרים אונ אין דער מדבר וינסו אונ זייא האבין מיך געפרובט זה דאס דאזיגע איז שוין עשר פעמים צעהן מאהל ולא שמעו אונ זיי פאלגין מיך ניט: (כג) אם יראו אויב זיי וועלין זעהן דאס לאנד אשר נשבעתי וואס איך האב גישווארין צו זייערע עלטערין אז איך זאל זייא געבין דאס לאנד וכל מנאצי אונ אלע די וואס דער צערנען מיך לא יראוה וועלין זיא ניט זעהן [עיין רש"י]: (כד) ועבדי כלב אונ מיין קנעכט כלב. עקב היתה רוח ווייל עס איז גיוועזן מיט איהם איין אנדערע

ליקוטים על התורה

אין די גאנצע וועלט איז איין סגוט, נאר וועלכין שאדין קען איך דען האבין אז די יודין וועלין ניט שטארבין אין איין מאל אז אטענטש וויל טאהן אנקמה אין זיין שונא איילט ער זיך דורך צוויי זאכין, ערשטענס טאמער וועט ער דערווייל שטארבין וועט ער ניט זעהן דיא נקמה, צווייטענס טאמער וועט דער שונא שטארבין אדער ער וועט אנטלויפין וועט ער ניט קענען טאהן אין איהם אנקמה. זאגט הקב"ה ביא מיר זענען ביידע זאכין ניטא. איך לעב אייביג, קען זיך אייביג טאהן אנקמה אין מיין שונא, אונ אז איך וויל וועט מיין שונא אויך לעבען אזוי לאנג ביז איך וועל אין איהם טאהן מיין נקמה, אונ טאמער וועט דער שונא אנטלויפין, ווא הין וועט ער פון מיר אנטלויפין אז מיין כבוד איז פוהל אויף דיא גאנצע וועלט. אונ צו וואס דארף איך דעם כבוד פון דיא גאנצע וועלט זעהט דאך די אלע מענטשין וואס זענען ארוים גנאנגען פון מצרים אונ האבין גיזעהן מיין כבוד אונ האבין

משלי חכמים

גיווען אונ וועלען ניט גיין אין ארץ ישראל. ווארום זיי ווייסען אז זייער כח איז שוואך געגען אזעלכע גבורים דריבער האט הקב"ה געקענט שווערען אז דיא יודין וועלען ניט אבין קומען אין ארץ ישראל:

אַחֲרָיו וַהֲבִיאֹתִיו אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־
בָּא שָׁמָּה וְזַרְעוֹ יוֹרִשֶׁנָּה׃ כה וְהָעֲמָלֵקִי
וְהַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב בָּעֵמֶק מָחָר פְּנוּ וּסְעוּ
לָכֶם הַמִּדְבָּר דֶּרֶךְ יַם־סוּף׃ פ רביעי
כו וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן
לֵאמֹר׃ כז עַד־מָתַי לָעֵדָה הָרָעָה
הַזֹּאת אֲשֶׁר הֵמָּה מַלִּינִים עָלָי אֶת־
תְּלֻנּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵמָּה

אונקלוס

דַחֲלָתִי וְאַעֲלִינֵיהּ
לְאַרְעָא דִי עָל לְתַמָּן
וּבְנוֹהִי יְתָרְכִינַהּ׃
כה וַעֲמַלְקָאָה וּכְנַעֲנָאָה
יָתִיב בְּמֵישְׁרָא מְחַר
אִתְפְּנוּ וְטוּלוּ לְכוֹן
לְמַדְבְּרָא אוֹרַח יַמָּא
דְסוּף׃ כו וּמַלִּיל יְיָ עִם
מֹשֶׁה וְעִם אַהֲרֹן לְמֵימָר׃
כז עַד אֵימָתַי לִכְנִשְׁתָּא
בִּישְׁתָּא הָדָא דִי אִינוּן
מִתְרַעֲמִין עֲלַי יָת
תּוּרְעֲמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִי
אִינוּן מִתְרַעֲמִין עֲלַי

ת"א עד מתי. מגילה כג: גא. גיטין מו סנהדרין ב:

בעל הטורים

מליאה: (כד) יורישנה. ב', וזרעו יורישנה. הנה אדני יורישנה. שלא

רש"י

את לבו אחרי וזה מקרא קצר: אשר בא שמה. חברון ז תנתן לו: יורשנה. כתרגומו יתרכינה יורישו את הענקים ואת העם אשר בה ואין לתרגמו ירתינה אלא במקום יירשנה: (כה) והעמלקי וגו'. אם תלכו שם יהרגו אתכם מאחר ח שאיני עמכם: מחר פנו. לאחוריכם וסעו לכם וגו': (כז) לעדה הרעה וגו'. אלו המרגלים ט מכאן לעדה י שהיא עשרה: אשר המה מלינים. את ישראל כ עלי: את תלונות בני ישראל אשר המה.

שפתי חכמים

ולא כאשר עם פי: ו שאמר מלות את לבי, דאל"כ מאי וימלא אחרי שהם דקאמר וגלה כפיו היה עם המרגלים ולא כלב: ז פי' וחיבואיו שנאמר בקרא סוף כמו ונסתיו ופי' אל הארץ אל חברון ופי' אשר בא שמה כבאו לרגל את הארץ לא שיביאנו לארץ לאפוקי שלא ימות במדבר כמובן מן הקרא: ח הודיענו שהם סמיכות מאמר פנו עם והעמלקי שקודם לו והוסיף לומר לאחוריכם שבזולת זה היה כלאם שתי דרכים. היו ליכנס לארץ ישראל אחד דרך העמק ואחד במדבר דרך ים סוף ואין הדבר כן שהרי דרך המדבר ים סוף הוא לאחוריכם וכבר הלכו אותו ובאו אל הישוב ופי' לאחוריכם שהש"י היה מפן לכניסה אל הארץ שהש"י מאן שבמדבר יתמו: ט אבל לא כל ישראל שהרי מלינים עלי את תלונות בני ישראל כתיב דמשמע שנורפים לישראל ש"לונו: י שהרי המרגלים היו י"ב הוצא משן יהושע וכלב שלא היו בעלה מעשה נשארו עשרה וקראם עדה: כ סיפיה מלת ישראל בין מלינים ועלי כדי שלא תפרש מלת מלינים על המרגלים וזה אינ

דעת זקנים מבעלי התוספות

אפשר שלא יתחלל שמי בגוים לומר מבלתי יכולת ה' כי סוף כוף אתן להם הארץ אבל זאת אעשה להם אם ירצו וגו': (כה) והעמלקי. יש מקשים וכי בעמק היו יושבי' והרי כתיב בסמוך וירד העמלקי והכנעני היושב בהר. אלא כך אמר הקב"ה עלם עמוקה היא זאת שיפנו דרך המדבר ולא ילחמו כי לא יכלוהו ואף ע"פ שהם רשעים כי אינני עמה במלחמה. ולפי הפשט ודאי בעמק הם יושבים, אלא כיון ששמעו ישראל באו לקראתם דרך האתרים אלו בהר וארבו להם ונבי מה"ב שייך לשון ישיבה כדכתיב ישב בארבע מלכים:

ליקוטים על התורה

גיזעהן מיינע וואונדער וואס איך האב געטאהן אין מצרים אונ אין דער מדבר פון דעסטוועגין האבין זיי מיך גיפרובט שוין צעהן מאהל אונ ווילען נים גלויבין אין מיר, דריבער איז ביי מיר געבליבען אלע מענשין וואס האבין מיך דערצערונט וועלין דיא לאנד בכלל נים זעהן:

(כה) וְהָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי יושב בָּעֵמֶק. דער אלשיך שרייבט ווען דיא יודין זענען זינדיג קענען זייא נים בעשטיין געגין א מלחמה מיט די פעלקער, דריבער האט הקב"ה גיזאגט צו די יודין ווייל איר זענט איצט זינדיג אונ עמלק מיט דעם כנעני זענען נאנט פון אייך וועלין זייא געווים מלחמה האלטין מיט אייך, וועט איר פאלין פאר זיי אין די מלחמה דריבער איז בעסער איהר זאלט גיין צוריק אין דער מדבר אין דיא וועג וואס גייט צום ים סוף:

פירוש להורת אלהים

מחשבה וימלא אחרי אונ ער האט זיין הארץ דער פילט נאך מיר כלומר פאר די מרגלים האט ער גיזאגט איך בין מיט אייך אין איין עצה אונ איך וועל אויך ריידין לשון הרע אויף דעם לאנד אונ אין הארצין האט ער אין זין גיהאט צו זאגין דעם אמת והביאותיו דרום וועל איך איהם בריינגען אל הארץ צו דעם לאנד וואס ער איז דארטין גיקומען דאס מיינט מען חברון וזרעו אונ זיינע קינדער יורישנה וועלין פאר טרייבין דיא ריזין אונ דאס פאלק וואס זיצין דארטין: (כה) זאגט גאט ב"ה והעמלקי אונ עמלק והכנעני אונ דער כנעני יושב ער זיצט בעמק אין טאל אונ אז איהר וועט דארט גיין וועלין זיי אייך הרגנן נוארום איך בין נים צווישין אייך דרום זאג איך אייך פנו קערט אייך צוריק וסעו אונ ציהט אין דער מדבר דרך ים סוף אין וועג ים סוף: (כו) וידבר יי אונ גאט האט גירעט צו משה אונ צו אהרן אזוי צו זאגין: (כז) עד מתי ביז ווי לאנג נאך וועט דאס זיין צו דער שלעכטער עדה דאס מיינט מען די מרגלים אשר וואס

מַלִּינִים עָלַי שָׁמָעְתִּי: כח אֱמֹר אֲלֵהֶם
חַי־אָנִי נְאֻם־יְהוָה אִם־לֹא כַּאֲשֶׁר
דִּבַּרְתֶּם בְּאָזְנָי כֵּן אֶעֱשֶׂה לָכֶם:
כט בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִפְּלוּ פִגְרֵיכֶם וְכָל־
פְּקֻדֵיכֶם לְכָל־מִסְפַּרְכֶם מִבֶּן
עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמָעְלָה אֲשֶׁר הֲלִינֹתֶם
עָלָי: ל אִם־אַתֶּם תָּבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר נָשָׂאתִי אֶת־יָדִי לְשַׁכֵּן אֶתְכֶם
בָּהּ כִּי אִם־כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה וִיהוֹשֻׁעַ
בִּן־נוּן: לא וְטַפְּכֶם אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם
לָבַז יִהְיֶה וְהֵבֵיאתִי אֹתָם וְיָדְעוּ
אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר מְאַסְתֶּם בָּהּ:

שְׁמִיעַ קֳדָמָי: כח אֱמַר
לְהוֹן קַיָּם אֲנָא אֲמַר יְיָ
אִם לָא כְּמָא דִי מַלֵּילְתּוּן
קֳדָמַי כֵּן אַעֲבֵיד לְכוֹן:
כט בְּמַדְבְּרָא הָדֵין יִפְּלוּן
פִּגְרֵיכוֹן וְכָל מִנְיָנֵיכוֹן
לְכָל חוּשְׁבַּנְכוֹן מִבַּר
עַשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵילָּא דִי
אִתְרַעַמְתּוּן עֲלָי: ל אִם
אַתּוּן תֵּיעֲלוּן לְאַרְעָא דִי
קַיֵּימִית בְּמֵימְרִי
לְאַשְׁרָאָה יָתְכוֹן בַּהּ
אֱלָהֵן כָּלֵב בַּר יְפֻנֶּה
וִיהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן:
לא וְטַפְלְכוֹן דִי אֲמַרְתּוּן
לְבִיזָא יְהֵי וְאָעֵיל יָתְהוֹן
וְיִדְעוּן יָת אַרְעָא דִי
קְצַתּוּן בַּהּ: לב וּפִגְרֵיכוֹן

ת"א במדבר ס"ס. כתרא קלה: מבן עשרים שנה. שם:

בעל הטורים

אלא היה יכול להורישם אלמלא שם' שרים מפניו: (לא) והביאתי י' יתירה, שהביא אותם אל הארץ שנתקדשה בעשר קדושות:

רש"י

המרגלים מלינים אותם עלי. שמעתי: (כח) חי אני. לשון שבועה: אם לא כן אעשה. ל כביכול איני חי: כאשר דברתם. שבקשתם ממני או במדבר הזה לו מתנו: (כט) וכל פקדיכם לכל מספרכם. כל הנמנה לכל מספר שאתם נמנין בו כגון לצאת לצבא ולתת שקלים כל המנויים לכל אותן מספרות ימותו ואלו הן מבן כ' שנה וגו' להוציא שבטו של לוי שאין פקודיהם מבן עשרים:

שפתי חכמים

קאי אמרגלים הוציאו דבה על ארץ ישראל וישראל היו המלינים: ל כאלו אמר אם לא אעשה לכם כאשר דברתם שיפלו פגריכם וגו' איני חי ולא נכתב איני חי שכבוד אלהים הסתר וסמך על הענין ממה שאמר בלשונה חי אני, דאם ל"כ חי אני נאם ה' כאשר ופגריכם

פירוש לתורת אלהים

ווייל מאכין קריגין די ישראל אויף מיר את תלונות די קריג פון די קינדר ישראל וואס די מרגלים מאכין קריגין אויף מיר שמעתי האב איך פאר נומען: (כח) אמור אליהם דוא משה זאג צו זיי חי אני דא שווער איך אזוי ווי איך לעב נאם יי זאגט גאט אם לא אויב ניט כאשר אזוי ווי איהר האט גירעט אין מיינע אויערין אזוי וויא איהר האט גיבעטין פון מיר אז איהר זאלט שטארבין אין דער מדבר כן אזוי וועל איך אייך טאהן: (כט) במדבר הזה אין דער מדבר יפלו וועלין פאלין פגריכם אייערע קערפער וכל פקודיכם לכל מספרכם אלע מענטשין וואס וועררין גיצייהלט צו איטליכער זאך וואס מען דארף ציילין דהיינו ווען זיי גייען ארויס אין דער מלחמה אדער זיי קומען פון דער מלחמה אדער זיי דארפין געבין שקלים אזעלכע מענטשין וואס זיי ווערין גיצייהלט צו די אלע זאכין וועלין זייא אלע שטארבין אין דער מדבר אונ וועלכע מענטשין ווערין דער צו גיציילט זאגט דער פסוק מבן עשרים וגו' פון אזעלכע וואס זענען אלט צוואנציג יאהר אונ העכער אשר וואס איהר האט גיקריגט אויף מיר: (ל) אם אויב איהר וועט קומען כלומר איהר וועט ניט קומען אל הארץ צו דעם לאנד אשר נשאתי וואס איך האב אויף גיהויבין מיין האנד אונ האב גישווארין לשכן אז איך וועל אייך מאכין רוהען אין איהר כי אם נייערט כלב בן יפנה כלב דער זון פון יפונה אונ יהושע דער זוהן פון נון זיי וועלין יוא קומען אין דעם לאנד: (לא) וטפכם אונ אייערע קליינע קינדער אשר אמרתם וואס איהר האט גיזאגט לבז זיי וועלין זיין צו רויב והבאתי נ' על איך זיי יוא ברייגען אין דעם לאנד וידעו אונ זיי

לב וּפִגְרֵיכֶם אַתֶּם יִפְּלוּ בַּמִּדְבָּר הַזֶּה׃
לג וּבְנֵיכֶם יִהְיוּ רֹעִים בַּמִּדְבָּר
אַרְבָּעִים שָׁנָה וְנָשְׂאוּ אֶת־זְנוּתֵיכֶם
עַד־תֹּם פִּגְרֵיכֶם בַּמִּדְבָּר׃ לד בְּמִסְפַּר
הַיָּמִים אֲשֶׁר־תַּרְתֶּם אֶת־הָאָרֶץ
אַרְבָּעִים יוֹם יוֹם לַשָּׁנָה יוֹם לַשָּׁנָה
תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֺנֹתֵיכֶם אַרְבָּעִים שָׁנָה
וִידַעְתֶּם אֶת־תְּנוּאָתִי׃ לה אֲנִי יְהוָה
דִּבַּרְתִּי אִם־לֹא ׀ זֹאת אֶעֱשֶׂה לְכָל־
הָעֵדָה הָרָעָה הַזֹּאת הַנּוֹעָדִים עָלָי

דִּילְכוֹן יִפְּלוּן בְּמַדְבְּרָא
הָדֵין׃ לג וּבְנֵיכוֹן יְהוֹן
מְאַחֲרִין בְּמַדְבְּרָא
אַרְבְּעִין שְׁנִין וִיקַבְּלוּן
יָת חוֹבֵיכוֹן עַד דִּיסוּפוּן
פִּגְרֵיכוֹן בְּמַדְבְּרָא׃
לד בְּמִנְיַן יוֹמַיָּא דִּי
אַלֵּילְתּוּן יָת אַרְעָא
אַרְבְּעִין יוֹמִין יוֹמָא
לְשַׁתָּא יוֹמָא לְשַׁתָּא
תְּקַבְּלוּן יָת חוֹבֵיכוֹן
אַרְבְּעִין שְׁנִין וְתִידְעוּן יָת
דְּאִתְרַעַמְתּוּן עֲלָי׃
לה אֲנָא יְיָ גְּזָרִית בְּמֵימְרִי
אִם לָא דָא אַעֲבֵיד לְכָל
כְּנִשְׁתָּא בִּישְׁתָּא הָדָא
דְּאִזְדַּמְּנוּ עֲלַי בְּמַדְבְּרָא

ת"א במספר הימים לבה. חגיגה ה:

רשב"ם

(לג) רעים במדבר. מתפרנסים כעין מרעה הצאן שהולכים הנה והנה כלומר שיטלטלו במדבר לכאן ולכאן. כך נראה בעיני:

בעל הטורים

(לב) ופגריכם אתם. פי' כאשר אתם בבריאותיכם כן תשכיבו

שפתי חכמים

דבריהם כאומר כן אעשה לכם מבע"ל: מ פי' דבר על הבנים בסיפור זה להכניסם לארץ ואלו ימותו ז"ל ואתם להבדילם זה מזה: נ פירוש לא נגזרה גזירה אלא על אותן שהיו בני עשרים ועמדו במדבר מ' שנה נמצא שהיו בני ס' שנה שאם נקנסה עליהם מיתה בני כרת לא היו: ס כלומר ושנה ראשונה מן המנין היתה בכלל כו': ע כלומר מקצת אנשים שנמנו לאחר מעשה העגל שנאהל המנין הראשון נעשו בני כ' אבל אם בתחלה היו בני י"ט שנה ובשלוח מרגלים היו בני כ' שנה אותם היו בכלל ההכן וזהו שאמר וכשנכנסו לשנת ס' מתו היינו אותן של שנת כ', בשם מהרי"ן: פ קרא הסרת לבב מששם ססרת השם מהם

רש"י

(לב) ופגריכם אתם. כתרגומו (דילכון) לפי שדבר על הבנים להכניסם לארץ מ ובקש לומר ואתם תמותו נופל לשון זה כאן לומר אתם: (לג) ארבעים שנה. לא מת אחד מהם פחות מבן ששים נ לכך נגזר ארבעים כדי שיהיו אותם של בני עשרים מגיעין לכלל ששים ושנה ראשונה היתה בכלל ס ואע"פ שקדמה לשלוח המרגלים לפי שמשעשו את העגל עלתה גזירה זו במחשבה אלא שהמתין להם עד שתתמלא סאתם וזהו שנאמר (שמות לב) וביום פקדי במרגלים ופקדתי עליהם חטאתם. ואף כאן נאמר תשאו את עונותיכם ולא עונכם שתי עונות של עגל ושל תלונה וחשב להם במנין חייהם מקצת שנה ככולה ע וכשנכנסו לשנת ששים מתו אותם של בני עשרים: ונשאו את זנותיכם. כתרגומו ויקבלון ית חוביכון: (לד) את תנואתי. שהניאותם את לבבכם פ מאחרי. תנואה לשון

פירוש לתורת אלהים

ווֶעלִין וויסֶען אֶת הָאָרֶץ דָאס לַאנְד אֲשֶׁר מְאַסְתֶּם וואס
אִיהר הָאט זיא פַאר מְיאוּסֶת: (לב) וּפִגְרֵיכֶם אִיהר
אַלֶע וואס אִיהר זֶענְט אַלְט פוּן צְוואנְצִיג יָאהר
אוּנ הֶעכֶער יִפְּלוּ ווֶעלִין פַאלִין אִין דֶער מִדְבָּר דָאס
הֵייסְט אִיהר ווֶעט אַלֶע שְׁטַארְבִּין: (לג) וּבְנֵיכֶם אוּנ
אַייֶערֶע קִינְדֶער יִהְיוּ רֹעִים ווֶעלִין זִיךְ פַאשֶׁען אִין
דֶער מִדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה פֶערְצִיג יָאהר וְנָשְׂאוּ אוּנ זֵיי
ווֶעלֶען לַיידֶען אֶת זְנוּתֵיכֶם אַייֶערֶע זִינְד עַד תֹּם בִּיז
אִיהר ווֶעט אַלֶע שְׁטַארְבֶּן אִין דֶר מִדְבָּר: (לד) בְּמִסְפַּר
אִין צָאל פוּן דִי טֶעג אֲשֶׁר תַּרְתֶּם ווָס אִיהר הָט אוּיס
גִיזֶעהֶן דָאס לַאנְד אַרְבָּעִים יוֹם פֶערְצִיג טָאג יוֹם לַשָּׁנָה
אַטָאג צוּ אַיָאהר תִּשְׂאוּ זָאלְט אִיר לַיידֶן אֶת עֲוֺנֹתֵיכֶם
אַייֶערֶע זִינְד כְּלוֹמַר פַאר אִיטְלִיכֶען טָאג זָאלְט
אִיהר לַיידֶען אַיָאהר אַרְבָּעִים שָׁנָה דָאס זָאל גְדוֶערֶען
פֶערְצִיג יָאהר אֵיידֶער אִיהר ווֶעט אַלֶע שְׁטַארְבֶּען
אִין הֶער מִדְבָּר. רַשִׁ"י שְׁרַייבְּט עֶס אִיז אֲפִילוּ
אֵיינֶער פוּן זֵייא נִיט גֶעשְׁטָארְבֶּען ווָאס אִיז אַלְט
גִיוֶועְן ווֵייניגֶער פוּן זֶעכְצִיג יָאהר דוּרְךְ דֶעם
הָאט גָאט גוֹזֵר גִיוֶועְן אַז עֶס זָאל גְדוֶערֶען
פֶערְצִיג יָאהר כְּדֵי דִיא ווָאס זֶענֶען בִּשְׁעַת גְזֵירָה
גָאר אַלְט גִיוֶועְן צְוַואנְצִיג יָאהר זָאלֶען אַלְט ווֶערֶן
זֶעכְצִיג יָאהר וִידַעְתֶּם אוּנ אִיהר זָאלְט ווִיסֶען אֶת
תְּנוּאָתִי מַיין אָפְּקֶערוּנְג כְּלוֹמַר אִיהר ווֶעט ווִיסֶען
אַז אִיהר הָאט זִיךְ פוּן מִיר אָפְּגֶעקֶערְט: (לה) אֲנִי
יְיָ אִיךְ בִּין גָאט דִּבַּרְתִּי אִיךְ רֵייד דָאס אִם לֹא אוֹיבּ
נִיט דָאס ווֶעל אִיךְ טָאהן לְכָל הָעֵדָה הָרָעָה צוּ דֶער
שְׁלֶעכְטֶער עֵדָה הַנּוֹעָדִים עָלָי ווָאס זֵייא הָאבֶּען זִיךְ
איין

בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִתַּמּוּ וְשָׁם יָמֻתוּ׃
לו וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־שָׁלַח מֹשֶׁה לָתוּר
אֶת־הָאָרֶץ וַיָּשֻׁבוּ וַיַּלִּונוּ עָלָיו אֶת־
כָּל־הָעֵדָה לְהוֹצִיא דִבָּה עַל־הָאָרֶץ׃
לז וַיָּמֻתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצִאֵי דִבַּת־
הָאָרֶץ רָעָה בַּמַּגֵּפָה לִפְנֵי יְהוָה׃
לח וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן וְכָלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה חָיוּ
מִן־הָאֲנָשִׁים הָהֵם הַהֹלְכִים לָתוּר
אֶת־הָאָרֶץ׃ לט וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת־

ויליני קרי

הָדֵין יְסוּפוּן וְתַמָּן יְמוּתוּן׃
לו וְגֻבְרַיָּא דִּי שְׁלַח מֹשֶׁה
לְאַלָּלָא יָת אַרְעָא וְתָבוּ
וְאַרְעִימוּ עֲלוֹהִי יָת כָּל
כְּנִשְׁתָּא לְאַפָּקָא שׁוּם
בִּישׁ עַל אַרְעָא׃
לז וּמִיתוּ גֻּבְרַיָּא דְּאַפִּיקוּ
שׁוּם בִּישׁ עַל אַרְעָא
בְּמוֹתָנָא קֳדָם יְיָ׃
לח וִיהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן וְכָלֵב
בַּר יְפֻנֶּה אִתְקַיָּמוּ מִן
גֻּבְרַיָּא הָאִינוּן דַּאֲזַלוּ
לְאַלָּלָא יָת אַרְעָא׃
לט וּמַלִּיל מֹשֶׁה יָת

ת"א במדבר הזה יתמו. סנהדרין קח קי: ויהושע בן נון. בתרא קיח:

בעל הטורים

עלמכם ותמותו: (לח) חיו. בא"ת ב"ש סמ"ך שהוא בגימטריא

רשב"ם

(לו) והאנשים אשר שלח משה. אחר ששלחם וישובו מארץ ישראל ואחרי כן וילינו אחרי שובם ככתוב למעלה. עתה וימותו וגו': דבה. מן דובב שפתי ישנים. כמו

רש"י

הסרה כמו (במדבר ל) כי הניא אביה אותה: (לו) וישבו וילינו עליו. וכששבו מתור הארץ הרעימו עליו את כל העדה בהוצאת דבה אותם האנשים וימתו. כל הוצאת דבה לשון חינוך דברים שמלקיחים לשונם לאדם לדבר בו כמו (שיר ז) דובב שפתי ישנים ויכנה לטובה ויכנה לרעה לכך נאמר כאן מוצאי דבת הארץ רעה שיש דבה שהיא טובה: דבה פרליר"ן בלעז: (לז) במגפה לפני ה'. באותה מיתה ההגונה להם מדה כנגד מדה הם חטאו בלשון ונשתרבב לשונם עד טבורם ותולעים יוצאים מלשונם ובאין לתוך טבורם לכך נא' במגפה ולא במגפה וזהו לפני ה' באותה הראויה להם על פי מדותיו של הקב"ה שהוא מודד מדה כנגד מדה: (לח) ויהושע וכלב חיו. מה ת"ל צ חיו

שפתי חכמים

מפני שכיון שסופר לכם מהפס הוסר הפס מהם: צ ר"ל והא כתיב קרא אחרינא ולא נותר מהם איש כ"א כלב בן יפנה ויהושע

פירוש להורת אלהים

אין געזאמעלט צו קריגען אויף מיר במדבר הזה אין דער מדבר זאלען זייא צוא גיין ושם ימותו אונ דארטען זאלען זייא שטארבען: (לו) והאנשים אונ די מענטשין אשר שלח משה וואס משה האט געשיקט לתור את הארץ אוים זעהן דאס לאנד וישובו אונ זייא האבן ווידער גיקערט ויליטו אונ זיי האבן געמאכט קריגען אויף איהם גאר דיא עדה להוציא דבה צוא אוים ציהען לשון הרע אויף דעם לאנד: (לז) וימותו האנשים זענען דיא מענטשין געשטארבען מוציאי דיא וואס האבען אוים געצויגען שלעכטע רייד אויף דעם לאנד זענען זייא געשטארבען במגפה אין דעם מארד לפני יי פאר גאט. רש"י שרייבט זייא זענען געשטארבען מיט דער מיתה וואס זיא איז ראוי גיוועזן צו זיי כלומר מדה כנגד מדה, זייא האבען געזינדיגט מיט זייער צונג אונ האבין גירעט לשון הרע אויף דעם לאנד, אזוי האט זייא הקב"ה געשטראפט אז זייער צונג איז גרוים געווארען אונ איז אוים געוואקסען ביז זייער נאפל אונ עס איז ארוים געקראכען ווערים פון זייער צונג אונ זענען אריין געקראכען אין זייער נאפל אונ דער פון זענין זייא געשטארבען דרום שטייט דא לפני יי דאס איז טייטש פאר גאט כלומר זייא זענען געשטארבען מיט דער מדה וואס קומט זיי נאך דער מדה פון הקב"ה וואס ער צאלט מדה כנגד מדה: (לח) ויהושע אונ יהושע מיט כלב דער זון פון יפונה חיו זייא זענען געבליבען לעבען פון האנשים ההם פון דיא וועלכינע לייט ההולכים לתור וואס זענען געגאנגען אוים זעהן דאס לאנד: (לט) וידבר

ליקוטים על התורה

(לח) ויהושע בן נון וכלב בן יפונה חיו וגו'. דר אור החיים שרייבט עס איז דאך א קשיא דער פסוק זאגט פריער אז יהושע אונ כלב וועלין אריין קומען אין ארץ ישראל ווייסען מיר דאך אז זיי זענען געבליבען לעבין צו וואס זאגט איצט דער פסוק אז יהושע אונ כלב זענען געבליבען לעבין, נאר דיא תורה זאגט אונז אטעם פאר וואס יהושע אונ כלב זענען געבליבען לעבין, ווייל זיי זענען אויך גיוועזן מרגלים אונ האבין געזאגט דעם אמת אונ זענען נים גיוועזן אין עצה מיט יענע מרגלים, וועגין דעם זכות זענען זיי געבליבען לעבין, אבער ווען זייא וואלטין נים געהאט דעם זכות וואלטין זייא אויך גישטארבין אין דער מדבר אונ וואלטין אויך גיוועזן אין דער גזרה:

הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וַיִּתְאַבְּלוּ הָעָם מְאֹד׃ מ וַיַּשְׁכִּמוּ
בַבֹּקֶר וַיַּעֲלוּ אֶל־רֹאשׁ־הָהָר לֵאמֹר
הִנֶּנּוּ וְעָלִינוּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־אָמַר
יְהוָה כִּי חָטָאנוּ׃ מא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
לָמָּה זֶּה אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־פִּי יְהוָה
וְהִוא לֹא תִצְלָח׃ מב אַל־תַּעֲלוּ כִּי אֵין
יְהוָה בְּקִרְבְּכֶם וְלֹא תִּנָּגְפוּ לִפְנֵי
אֹיְבֵיכֶם׃ מג כִּי הָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי
שָׁם לִפְנֵיכֶם וּנְפַלְתֶּם בֶּחָרֶב כִּי־עַל־
כֵּן שַׁבְתֶּם מֵאַחֲרֵי יְהוָה וְלֹא־יִהְיֶה

אונקלוס

פִּתְגָמַיָא הָאִלֵּין לְכָל בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְאִתְאַבָּלוּ עַמָּא
לַחֲדָא׃ מ וְאַקְדִּימוּ
בְצַפְרָא וּסְלִיקוּ לְרֵישׁ
טוּרָא לְמֵימַר הָא אֲנַחְנָא
סָלְקִין לְאַתְרָא דִי אֲמַר יְיָ
אֲרֵי חַבְנָא׃ מא וַאֲמַר
מֹשֶׁה לְמָא דְנָן אַתּוּן
עָבְרִין עַל גְּזֵירַת מֵימְרָא
דַייָ וְהִיא לָא תַצְלַח׃
מב לָא תִסְקוּן אֲרֵי לֵית
שְׁכִינְתָּא דַייָ בֵּינֵיכוֹן וְלָא
תִתַּבְּרוּן קֳדָם בַּעֲלֵי
דְבָבֵיכוֹן׃ מג אֲרֵי
עֲמַלְקָאָה וּכְנַעֲנָאָה תַּמָּן
קֳדָמֵיכוֹן וְתִפְּלוּן בְּחַרְבָּא
אֲרֵי עַל כֵּן תַּבְתּוּן מִבָּתַר
פּוּלְחָנָא דַייָ וְלָא יְהֵי
מֵימְרָא דַייָ בְּסַעְדְּכוֹן׃

רשב״ם

מן באבוד רשעים רנה, רננת רשעים מקרוב. וכן כי היתה סבה מעם ה', מן סובב, סבה: (מ) אל המקום אשר אמר ה', וצונו ללכת שם לירש את הארץ: כי חטאנו. באשר האמינו לעצת המרגלים: (מא) והוא, דרך זה לא תצלח:

בעל הטורים

בחלקם שמיו בחלקם: (מ) ועלינו. ב', הננו ועלינו, ואם כה יאמרו עלו עלינו ועלינו. זהו שנאמר כי אין לה' מעצור להושיע ברב או במעט אלו היו שהיה ליבוא ונפלו ויהונתן לא היה אלא (מג) כי על כן אשר שבתם. כמו וכל יש לו נתן בידו.

שפתי חכמים

וגו': קומלת והיא שבה אל הפעולה ופעולה ל' נקבה כאלו אמר זאת הפעולה אשר אתם עושים לא תצלח: ד שפי' על כן הוא כמו הואיל ספירושו על אשר ומפני שאין טעם לומר הואיל ועכשו לכן הוסיף פל מלת כי על כן סועל שתפול עליו הסיבה

רש״י

מן החטאים ההם אלא מלמד שנטלו (ב״ב קיז) הלקם של מרגלים בארץ וקמו תחתיהם לחיים: (מ) אל ראש ההר. הוא הדרך העול' לארץ ישראל: הננו ועלינו אל המקום. לארץ ישראל: אשר אמר ה'. לתתה לנו שם נעלה: כי חטאנו. על אשר אמרנו הלא טוב לנו שוב מצרימה: (מא) והיא לא תצלח. זו שאתם עושין ק לא תצלח: (מג) כי על כן שבתם. כלו' כי זאת תבא לכם על ר אשר שבתם

פירוש לתורת אלהים

משה אונ משה האט גירעט דיא אלע רייד אֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל צו אלע יודין וואס גאט האט אויף זייא גוזר גיוועזן זיי זאלען אלע אויס שטארבען אין דער מִדְבָּר וַיִּתְאַבְּלוּ האבען דס פאלק געטרויערט: (מ) וַיַּשְׁכִּמוּ בַבֹּקֶר אונ זיי זענען אויפגעשטאנען אין דער פריא וַיַּעֲלוּ אונ זענען ארויף גענאנגען אֶל רֹאשׁ הָהָר צום שפיץ בארג רש״י שרייבט דער וועג וואס איז געגאנגען אויף דעם בארג איז דאס דער וועג וואס גייט צוא ארץ ישראל לֵאמֹר אונ האבען אזוי גיזאגט הִנֶּנּוּ דא זענען מיר כלומר מיר זענען אן גיברייט וְעָלִינוּ אונ מיר וועלען אויף גיין אֶל הַמָּקוֹם צו דעם ארט וואס גאט האט אונז צו געזאגט צו געבען כִּי חָטָאנוּ וואָרום מיר האבען געזינדיגט דער מיט וואס מיר האבען געזאגט עס איז בעסער מיר זאלען זיך אומקערען צוא מִצְרַיִם אונ מיר האבען דרוף חַרָטָה אונ מיר ווילען בעסער גיין צוא ארץ ישראל: (מא) וַיֹּאמֶר משֶׁה האט משה צוא זייא געזאגט לָמָּה זֶּה וואָרום ווילט אידר מיט פאלגין דיא רייד פון גאט וואָרום גאט הייסט אייך ניט גיין צו ארץ ישראל אונ איר זענט געגאנגען אויף דעם בארג אונ ווילט גיין צו ארץ ישראל וְהִיא לֹא תִצְלָח אונ דאס וועט ניט בגליקען: (מב) דרום זאג איך צו אייך אַל תַּעֲלוּ איר זאלט ניט אויף גיין כִּי אֵין יְיָ וואָרום גאט איז ניט צווישען אייך וְלֹא תִנָּגְפוּ אונ איהר זאלט ניט גיפארד ווערען פאר אייערע פיינט: (מג) כִּי הָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי שָׁם לִפְנֵיכֶם וואָרום עמלק מיט דעם כנעני איז דארטען פאר אייך כלומר זיי זיצען אויף דעם וועג וואו איהר דארפט גיין דארט ארום וּנְפַלְתֶּם וועט איהר פאלען אין דער שווערד כלומר

יְהוָה עִמָּכֶם: מד וַיַּעְפִּלוּ לַעֲלוֹת אֶל־
רֹאשׁ הָהָר וַאֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה וּמֹשֶׁה
לֹא־מָשׁוּ מִקֶּרֶב הַמַּחֲנֶה: מה וַיֵּרֶד
הָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב בָּהָר הַהוּא
וַיַּכּוּם וַיַּכְּתוּם עַד־הַחָרְמָה: פ
טו א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:
ב דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם
כִּי תָבֹאוּ אֶל־אֶרֶץ מוֹשְׁבֹתֵיכֶם אֲשֶׁר
אֲנִי נֹתֵן לָכֶם: ג וַעֲשִׂיתֶם אִשֶּׁה

מד וְאַרְשִׁיעוּ לְמִסַּק לְרֵישׁ
טוּרָא וַאֲרוֹן קְיָמָא דַיְיָ
וּמשֶׁה לָא עֲדוֹ מִגּוֹ
מַשְׁרִיתָא: מה וּנְחַת
עֲמָלְקָאָה וּכְנַעֲנָאָה
דְּיָתֵיב בְּטוּרָא הַהוּא
וּמְחוֹנוּן וּטְרָדִינוּן עַד
חָרְמָה: טו א וּמַלֵּיל יְיָ
עִם משֶׁה לְמֵימָר:
ב מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְתֵימַר לְהוֹן אֲרֵי תֵיעֲלוּן
לַאֲרַע מוֹתְבָנֵיכוֹן דִּי
אֲנָא יָהֵיב לְכוֹן:
ג וְתַעְבְּדוּן קוּרְבָּנָא קֳדָם

ת"א ויעפילו. שבת לו: כי תבאו אל. זבחים קיח: ועשיתם אשה. מנחות ל לה:

בעל הטורים

סוף וכעבדי וגלאו: (מד) ויעפילו. בגימ' ללפתד דאיכא מ"ד מן המעפילים היה: (ג) ועשיתם אשה לה'. סמך פרשת נסכים למלחמה וכן בסנהר אשר יצא לפניהם סמך מיד פרשת קרבנות שבזכות

רש"י

שבתם וגו': (מד) ויעפלו. לשון חוזק וכן (חבקוק ב) הנה עפלה. אינגרי"ש בלעז לשון עזות וכן (מיכה ד) עופל בת ציון (ישעיה לב) עופל ובחן. ומדרש תנחומא מפרשו לשון אופל הלכו חשכים שלא ברשות: (מה) ויכתום. כמו (דברים ט) ואכות אותו טחון מכה אחר מכה: עד החרמה. שם המקום נקרא ע"ש המאורע: (ב) כי תבאו. בשר להם שיכנסו לארץ: (ג) ועשיתם אשה.

שפתי חכמים

סופ"ל ומשיבם כך. כלומר שבתכם מאחרי השם יתברך: ש פי'

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ב) כי תבאו אל ארץ מושבותיכם. למה נסמכה פרשה זו לפר' מרגלים, לפי כששמעו ישראל גזרתו של הקב"ה אמרו אוי לנו לעולם לא נכנס לארץ כי לסוף ארבעים שנה נמי אם אנו חוטאין יגזור גזרה אחרת וא"כ אין לדבר סוף. אמר להם הק' ב"ה בודאי לאחר מ' שנה תבאו אל הארץ:

סמיכת הקרבנות למרגלים

(ב) כי תבואו אל ארץ מושבותיכם וגו'. למה נסמכה פרשה א אחר ענין המרגלים, לפי שמשה רע"ה כשראה את אנשי המדבר שבכניסה יבואו אל הארץ ויירשוה, והם היו פוחדים ואומרים ומי יודע מה יהיה אחר ארבעים שנה אולי יחטאו גם הבנים, לכך רצה ית' לנחמם ולדבר על לבם ולבשרם מלות הארץ כדי שידעו שגלוי לפניו ית' שיבואו אל הארץ, ולזה לזה

פירוש לתורת אלהים

זיי וועלן אייך הרגנן. אונ פר וואס וועט דס אזו זיין כי ווייל איהר האט אפ גיקערט פון גאט ולא דרום וועט גאט ניט זיין מיט אייך: (מד) ויעפלו אונ זיי האבן זיך גישטארקט לעלות אונ זיי זענין ארויף גינאנגען אויף דעם בארג וא־ון אונ דער ארון פון גאט ומשה אונ משה לא משו זייא האבין זיך ניט אפ גיטאהן מקרב המחנה פון דער מחנה: (מח) וירד אונ ער האט גנידערט העמלקי דער עמלק אונ דער כנעני היושב וואס ער איז גיזעסין בהר ההוא אויף דעם בארג ויכום אונ ער האט גישלאגין זייא ויכתום אונ ער האט צו שטויסען זייא עד החרמה ביז דעם ארט וואס מען רופט חרמה: (א) וידבר יי אונ גאט האט גירעט צו משה: (ב) דבר רייד צו די קינדער ישראל ואמרת אונ דוא זאלסט צו זייא אזוי זאגין כי תבואו אז איהר וועט קומען אל ארץ מושבותיכם צו דעם לאנד וואס איז אייער בזיצונג אשר וואס איך גיב אייך: (ג) ועשיתם אונ איהר וועט וועלין מקריב

ליקוטים על התורה

(מח) וירד העמלקי והכנעני וגו'. עמלק אונ כנען ביידע צו זאמען האבין אטענה געגין די יודין אז ארץ ישראל גיהער צו זיי, עמלק האט אטענה אויף אחלק פון ארץ ישראל אונ כנעני האט אטענה אויף גאנץ ארץ ישראל, כנען טענת ווען נח מיט זיינע קינדער זענען ארויס גענאנגען פון דר תבת איז דאמאלס דיא וועלט צו טיילט גיווארין אין דריי טהייל, צו שם חם יפת. שם האט גענומען איין דריטיל וועלט, חם די צווייטע דריטיל, יפת די דריטע דריטיל, איז אויס גיקומען ארץ ישראל וואס איז די מיטעלסטע דריטיל האט גיקערט צו חם. אונ כנען איז גיוועין דער זוהן פון חם האט ער געירשת ארץ ישראל, אבער ווי קומען די יודין צו דילאנד. אונ עמלק טענת ווייל נח האט געפלוכט זיין זוהן חם אונ ער האט גיזאגט כנען זאל זיין אקנעכט צוא זיינע ברידער, איז כנען גיווארין אקנעכט צוא שם אונ וואס דער קנעכט האט גיהער צו זיין בעל הבית, גיהער ארץ ישראל צו שם, אברהם האט געירשת ארץ ישראל פון שם, אונ האט אוועק גיגעבין ארץ ישראל צו זיין זוהן יצחק, יצחק הט אוועק גיגעבין די לאנד צו עשו אונ יעקב, אונ עמלק איז דאך פון עשו קומט דאך צוא איהם אחלק אין ארץ ישראל, דריבער עמלק מיט כנען האבין געמאכט שותפות צו מאכין אמלחמה מיט דיא יודין וועגין ארץ ישראל:

לַיהוָה עֹלָה אוֹ־זֶבַח לְפַלֵּא־נֶדֶר אוֹ
בִנְדָבָה אוֹ בְּמֹעֲדֵיכֶם לַעֲשׂוֹת רֵיחַ
נִיחֹחַ לַיהוָה מִן־הַבָּקָר אוֹ מִן
הַצֹּאן׃ ד וְהִקְרִיב הַמַּקְרִיב קָרְבָּנוֹ
לַיהוָה מִנְחָה סֹלֶת עִשָּׂרוֹן בָּלוּל
בִּרְבִעִית הַהִין שָׁמֶן׃ ה וְיַיִן לַנֶּסֶךְ
רְבִיעִית הַהִין תַּעֲשֶׂה עַל־הָעֹלָה
אוֹ לַזָּבַח לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד׃ ו אוֹ לָאַיִל
תַּעֲשֶׂה מִנְחָה סֹלֶת שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים
בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן שְׁלִשִׁית הַהִין׃ ז וְיַיִן
לַנֶּסֶךְ שְׁלִשִׁית הַהִין תַּקְרִיב רֵיחַ־

יי עלתא או נכסת
קודשיא לאפרשא נדרא
או בנדבתא או
במועדיכון למעבד
לאתקבלא ברעוא קדם
יי מן תורי או מן
ענא׃ ד ויקריב דמקריב
קורבניה קדם יי מנחתא
סולתא עשרונא דפילא
ברבעות הינא משחא׃
ה וחמרא לנסכא רבעות
הינא תעביד על עלתא
או לנכסת קודשיא
לאמרא חד׃ ו או
לדכרא תעביד מנחתא
סולתא תרין עשרונין
דפילא במשח תלתות
הינא׃ ז וחמרא לנסכא
תלתות הינא תקריב

ת"א עלה או זבח. שם: לפלא נדר. שם: במועדיכם. שם לא: וסקריב. זבחים מז:
לכבש האחד. מנחות לא: או לאיל. שם לא חולין כג:

רש"י

אין זה נוי אלא כשתבאו שם ותעלה על לבבכם ת לעשות אשה לה': ריח ניחח. שיהיה נחת רוח א לפני: לפלא נדר או בנדבה וגו'. או שתעשו האשה בשביל חובת מועדיכם ב שחייבתי אתכם לעשות במועד: (ד) והקריב המקריב. תקריבו נסכים ומנחה לכל בהמה ג המנחה כליל והשמן נבלל בתוכה ד והיין לספלים ה כמו ששנינו במס' סוכה (סוכה נה): לכבש האחד. על כל האמור למעלה הוא מוסב על המנחה ועל השמן ועל היין: (ו) או לאיל. ואם ו איל הוא (מנחות צא) ורבותינו דרשו או

שפתי חכמים

בדרך נבואה אי מרע"ה כתבם ככה כשכתב התורה בסוף מ' שנה שאז נקרא כבר שם המקום ההוא הכנס: ת פי' דאם זה נוי הוא אין נופל עליו לומר לפלא נדר או נדבה דנדבה אינו נוי ולכך פירש ותעלה על לבבכם וכו': א לא שהוא יתברך מקבל נחת רוח מהקרבן שהרי כתיב אם ארעב לא אומר לך כדלעיל פרשת תלוס והא דפירש ריח ניחח קודם או במועדיכם מפני שפירש ועשיתם אשה שאינו לאו דוקא כשהעלה על לבבכם לעשות אשה בעבור ריח ניחח אגב זה פירש גם כן ריח ניחח קודם במועדיכם: ב הולרך לפרש או שתעשו וכו' שלא תפרש לפלא נדר או לפלא נדבה או לפלא במועדיכם וזה אינו כי קרבן המועדו' חובה הם דהיכן תלויין ביד המפלא: ג ר"ל אף ע"פ שאמרתי לעיל ועשיתם אשה וגו' וזה אינו חובה כדפירשית לעיל מ"מ אם הקריבו נדר או נדבה או חובת מועדיכם חובה עליכם שתקריבו עליהם נסכים ומנחה: ד פי' שאין הכהנים אוכלין ממנה כשאר מנחות הכתובות בויקרא אלא כולה כליל והשמן נבלל בתוכה ואינו בא בפ"ע: ה פי' ב' ספלים של כסף היו שם על המזבח ומנוקבים והכהן היה מערה היין והמים בפי הספלים והנסכים מקלחים ויורדין על גבי המזבח ובמזבח היה נקב שבו המים והיין יורדין לשיתין של מזבח שהיו חלולין ומעוקין מאד: ו פי' או תעשה מנחתו

פירוש לתורת אלהים

זיין קרבנות צו גאט עולה זיהר ווערט ווערין מקריב זיין איין עולה או אדער זבח אשעכטונג דאס מיינט מען אקרבן שלמים לפלא צו ארוים ריידען אדער צו אפ שיידען נדר אנדר או בנדבה אדער מיט אבוויליגונג כלומר איהר וועט געבין אנדר אדער אנדבה אקרבן או במועדיכם אדער איהר וועט ברענגען די קרבנות וואס איך האב אייך גהייסין מקריב זיין אין אייערע ימים טובים לעשות צוא מאכין ריח אגישמאקען ריח צו גאט מן הבקר זייא איהר וועט ברענגען דעם קרבן פון רינדער או מן הצאן אדער פון דיא שאף: (ד) והקריב אונ ער זאל מקריב זיין המקריב דער וואס איז מקריב זיין קרבן צו גאט מנחה אמנחה סולת פון פיינע מעהל עשרון

אצעהנטעל פון איין איפה בלול עס זאל זיין גמישט ברביעית ההין אפערט חלק פון איין עמיר שמן איל: (ה) ויין אונ וויין זאל ער ברענגען לנסך צו גיסען אויף דעם מזבח רביעית אפערטיל פון איין עמיר תעשה דוא זאלסט מאכין כלומר אזוי אמנחה מיט אזעלבע נסכים זאלט איהר מקריב זיין על העולה צו אקרבן עולה או לזבח צו איין שעכטונג פון שלמים לכבש האחד וואס איהר וועט מקריב זיין פון איין שאף: (ו) או לאיל אדער אז דער קרבן איז אווידער תעשה זאלסטו מקריב זיין מנחה אמנחה צו פיינע מעהל צוויא צענטיל בלולה אונ די מנחה זאל זיין אוים גמישט מיט אדריט חלק עמיר איל: (ז) ויין

לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ: ח וַאֲרֵי תַעְבֵּיד בַּר תּוֹרֵי עֲלָתָא אוֹ נִכְסַת קוּדְשַׁיָא לְפָרָשָׁא נִדְרָא אוֹ נִכְסַת קוּדְשַׁיָא קֳדָם יְיָ: ט וִיקָרֵיב עַל בַּר תּוֹרֵי מִנְחָתָא סוּלְתָּא תְּלָתָא עֶשְׂרוֹנִין דְּפִילָא בִּמְשַׁח פַּלְגוּת הִינָא: י וְחַמְרָא תְּקָרֵיב לְנִסְכָּא פַּלְגוּת הִינָא קוּרְבַּן דְּמִתְקַבַּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ: יא כְּדֵין יִתְעֲבֵיד לְתוֹרָא חַד אוֹ לְדִכְרָא חַד אוֹ לְאִימַּר בְּאִימְּרַיָּא אוֹ בְעִזַּיָּא: יב כְּמִנְיָן דִּי תַעְבְּדוּן כְּדֵין תַּעְבְּדוּן לְחַד כְּמִנְיָנֵיהוֹן: יג כָּל יַצִּיבָא יַעֲבֵיד כְּדֵין יָת אִלֵּין לְקָרָבָא קוּרְבַּן דְּמִתְקַבַּל

נִיחֹחַ לַיהוָה: חמישי ח וְכִי־תַעֲשֶׂה בֶן־בָּקָר עֹלָה אוֹ־זָבַח לְפַלֵּא־נֶדֶר אוֹ־שְׁלָמִים לַיהוָה: ט וְהִקְרִיב עַל־בֶּן־הַבָּקָר מִנְחָה סֹלֶת שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים בָּלוּל בַּשֶּׁמֶן חֲצִי הַהִין: י וְיַיִן תַּקְרִיב לַנֶּסֶךְ חֲצִי הַהִין אִשֵּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה: יא כָּכָה יֵעָשֶׂה לַשּׁוֹר הָאֶחָד אוֹ לָאַיִל הָאֶחָד אוֹ־לַשֶּׂה בַכְּבָשִׂים אוֹ בָעִזִּים: יב כַּמִּסְפָּר אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ כָּכָה תַּעֲשׂוּ לָאֶחָד כְּמִסְפָּרָם: יג כָּל־הָאֶזְרָח יַעֲשֶׂה־כָּכָה אֶת־אֵלֶּה לְהַקְרִיב אִשֵּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה:

ת"א וכי תעשה בן בקר. מנחות ל: ככה יעשה. זבחים מה מנחות לא: כל האזרח. זבחים מה לא מנחות עג קד קו תמורה ג: לה'. תמורה שם:

רש"י

לרבות ז את הפלגס לנסכי איל (חולין כג): (י) אשה ריח. אינו מוסב אלא על המנחה והשמן אבל היין אינו אשה שאינו ניתן על האש: (יא) או לשה. בין שהוא בכבשים בין שהוא בעזים. כבש ושה קרוים בתוך שנתם: איל. בן שלשה עשר חדש ויום אחד: (יב) כמספר אשר תעשו. כמספר הבהמות אשר תקריבו לקרבן ח ככה תעשו נסכים לכל אחד מהם: כמספרם. של בהמות

שפתי חכמים

מנחתו שני עשרונים במקום שהיה לכבש עשרון אחד ויין ושמן שלישית ההין במקום שהיה לכבש רביעית ההין שמעשה לאיל יותר מלכבש וכיורם של אי סוף אם ולא או כמבמשו ולומר שיהא כבש ואיל שוים: ז ר"ל עד י"ב חדשים נקרא כבש ומשבא לי"ג חדשי' ואילך נקרא איל אם כן מי"ב חדשי' ועד י"ג חדשים ויום א' איני יודע אם איל היא או כבש לענין הנסכים כלו' אם לריך נסכים של כבש או נסכים של איל והוא נקרא פלגס לכך דרשו רז"ל מאו לרבות שלריך לנסכי איל ופלגס הוא כמו שתי מלות פלג גס כלומר שהוא חלוק מהיות גדול הנקרא איל. (כה"י) כל הפרשה מבוארת בספק בשתי מדות ד' ל"א וכמדומ' לי שהרא"ם לא ידע את מקומה:

ח מפני שהקרא שזה סתם וכתב כמספר ולא פירש באיזה מספר של בהמות או של נסכים ועוד שכפל וכתב ב"פ תעשו לכן פירש

סמיכת הקרבנות למרגלים

אותם בנסכים שבמדבר לא נתחייבו בהם, כמו שאמרו בספרי, ועוד טעם אחר נוכל לומר על מה שאמר משה לדור הזה שלא יבואו לארץ כל דיני הארץ היכף אחר הגזרה, כי ידוע מאמר חז"ל חישב אדם לעשות מלוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכ' כאילו עשאה, וכל דור המדבר מחמת שלא יבואו לארץ ולא יוכלו לקיים כל המלות התלויות בארץ, ע"כ למד משה עמהם כל מלות הארץ והם יחשבו אילו גם אנחנו באנו לארץ היינו ג"כ מקיימים המלות האלו וילמדו ע"ז ויהיה נחשב להם כאילו קיימום:

פירוש לתורת אלהים

און נייין זאל מען ברענגען אדריט חלק פון איין עמיר צו גיסען אויף דעם מזבח: (ח) וכי תעשה און אז דוא וועסט מאכין איונגע רינד פאר איין עולה אדער פאר אקרבן שלמים לפלא וגו': (יא) ככה אזוי זאל ער טאן כלומר אזוי אמנחה און נסכים וויא פריער איז געשטאנען זאל מען מקריב זיין לשור האחד צו זיין אקס או אדער צו אווידער או לשה אדער צו אשעפס פון שעפסין או בעזים אדער סייא עס איז אציג פון ציגען דארף מען אלין דער צוא ברענגען די מנחה מיט די נסכים: (יב) כמספר אין דער צאל אשר תעשו ווס איהר וועט מאכין כלומר וויפיל קרבנות איהר וועט מקריב זיין ככה אזוי פיל מנחות מיט נסכים זאל זיין צו איטליכען באזונדער כמספרם אזוי וויא די צאל פון די בהמות אזוי זאל זיין די צאל פון די נסכים: (יג) כל האזרח איטליכער גיבארענער יוד יעשה ככה זאל אזוי טאן את אלה דיא דאזיגע כלומר אז איהר וועט וועלין ברענגען אזעלכע קרבנות ווי פריער איז געשטאנין זאל ער ברענגען די מנחה מיט נסכים וואס גיהער

דער

יד וְכִי־יָגוּר אִתְּכֶם גֵּר אוֹ אֲשֶׁר־
בְּתוֹכְכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם וְעָשָׂה אִשֵּׁה
רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה כַּאֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ כֵּן
יַעֲשֶׂה׃ טו הַקָּהָל חֻקָּה אַחַת לָכֶם
וְלַגֵּר הַגָּר חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם
כָּכֶם כַּגֵּר יִהְיֶה לִפְנֵי יְהוָה׃ טז תּוֹרָה
אַחַת וּמִשְׁפָּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם וְלַגֵּר
הַגָּר אִתְּכֶם׃ פ ששי יז וַיְדַבֵּר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ יח דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם בְּבֹאֲכֶם
אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא אֶתְכֶם
שָׁמָּה׃ יט וְהָיָה בַּאֲכָלְכֶם מִלֶּחֶם
הָאָרֶץ תָּרִימוּ תְרוּמָה לַיהוָה׃

אונקלוס

בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ׃ יד וַאֲרֵי
יִתְגַּיַּר עִמְּכוֹן גִּיּוֹרָא אוֹ
דִי בֵינֵיכוֹן לְדָרֵיכוֹן
וְיַעְבֵּיד קֻרְבַּן דְּמִתְקַבַּל
בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ כְּמָא דִי
תַעְבְּדוּן כֵּן יַעְבֵּיד׃
טו קְהָלָא קְיָמָא חַד לְכוֹן
וּלְגִיּוֹרַיָּא דְיִתְגַּיְּרוּן קְיָם
עָלַם לְדָרֵיכוֹן כְּוָתְכוֹן
כְּגִיּוֹרָא יְהֵי קֳדָם יְיָ׃
טז אוֹרַיְתָא חֲדָא וְדִינָא
חַד יְהֵי לְכוֹן וּלְגִיּוֹרַיָּא
דְיִתְגַּיְּרוּן עִמְּכוֹן׃ יז וּמַלֵּיל
יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃
יח מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְתֵימַר לְהוֹן בְּמֵיעַלְכוֹן
לְאַרְעָא דִי אֲנָא מָעֵיל
יָתְכוֹן לְתַמָּן׃ יט וִיהֵי
בְּמֵיכַלְכוֹן מִלַּחְמָא
דְאַרְעָא תַּפְרְשׁוּן
אַפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ׃

ת"א וכי יגור אתכם גר. כריתות ט: כאשר תעשו כן יעשה. שם ח: הקהל חקה אחת לכם. קדושין מג: ככם כגר. כריתות שם: יהיה. מנחות קז: בבאכם. כתובות כה נדה מז: והיה באכלכם. סוכה לה פסחים לח ספר הזוהר פ' דברים: מלחם. פסחים לו מנחות ס:

רש"י

מספרם של נסכים: (טו) ככם כגר. כמותכם כן גר וכן דרך ל' עברית (בראשית יג) כגן ה' כארץ מצרים כן ארץ מצרים. (מ"א כב) כמוני כמוך כעמי כעמך: (יח) בבאכם אל הארץ. משונה ביאה זו מכל ביאות שבתורה שבכולן נאמר כי תבא כי תבאו לפיכך כולן למדו' זו מזו וכיון שפרט לך הכתוב באחת מהן שאינה אלא לאחר ירושה וישיבה אף כולן כן אבל זו נאמר בה בבואכם משנכנסו

שפתי חכמים

כמספר קאי אהבהמות ותעשו ראשון קאי על הקרבנות ותעשו שני קאי על הנסכים ופי' לאחד לכל אחד ואחד ופירש כמספרם השני

פירוש לתורת אלהים

דֶער צוּ׃ (יד) וְכִי יָגוּר אוּנ אַז עֶס וֶועט וואהְנֶען צְווִישֶׁען אַייךְ אַגֵר או אָדֶער אֲשֶׁר בְּתוֹכְכֶם וֶוער עֶס וֶועט זַיין צְווִישֶׁין אַייךְ לְדוֹרוֹתֵיכֶם צוּ אַייֶער גְבוּרְט יְעָשָׂה אוּנ עֶר וֶועט וֶועלִין מאַכִין אִשֵּׁה אַיין פַייֶער אָפֶּער עֶר וֶועט וֶועלִין מַקְרִיב זַיין אַיין קָרְבָּן רֵיחַ עֶס זָאל זַיין אַנִישְׁמאֶקֶער רֵיחַ פאַר גָאט כַּאֲשֶׁר אַזוֹי וִויא אִיהר וֶועט טָאהְן כֵּן אַזוֹי זָאל עֶר אוֹיךְ טָאהְן כְּלוֹמַר דִיא דִינִים וָואס אִיהר זֶענְט זִיךְ נוֹהֵג בַּייא אַייֶערֶע קָרְבָּנוֹת דִי אַיינִיגֶע דִינִים זָאל עֶר זִיךְ נוֹהֵג זַיין בַּייא זַיינֶע קָרְבָּנוֹת׃ (טו) הַקָּהָל דָאס אַיין זַאמְלוּנג פוּן דִיא יִשְׂרָאֵל חֻקָּה אַחַת אַיין גִיזֶעץ זָאל זַיין צוּ אַייךְ אוּנ צוּ אַגֵר וָואס וואהְנְט צְווִישֶׁען אַייךְ׃ (יז) וַיְדַבֵּר יְיָ אוּנ גָאט הָאט גִירֶעט צוּ מֹשֶׁה אַזוֹי צוּ זָאגִין׃ (יח) דַּבֵּר רֵייד צוּ דִי קִינְדֶער יִשְׂרָאֵל אוּנ זָאלְסְט זֵייא אַזוֹי זָאגִין בְּבֹאֲכֶם אַז אִיהר וֶועט קוּמֶען צוּ דֶעם לַאנְד אֲשֶׁר אֲנִי וָואס אִיךְ וֶועל אַייךְ אַהִין בְּרֶענְגֶען. רש"י שְׁרַייבְּט וָוא עֶס שְׁטֵייט אִין דֶער תּוֹרָה כִּי תָבֹאוּ אָדֶער כִּי תָבֹא לֶערְנֶען מִיר אָפּ אֵיינְס פוּן דֶעם אַנְדֶערֶען אַז דִי יִשְׂרָאֵל זֶענֶען נִיט מְחוּיָב צוּא הַאלְטֶען דִיא מִצְוָה נָאר נָאךְ דֶעם אַז זֵייא הָאבִּין זִיךְ בַּאזֶעצְט אִין דֶעם לַאנְד אָבֶּער דָא בַּייא דֶער מִצְוָה פוּן חַלָּה שְׁטֵייט דָאס לָשׁוֹן בְּבוֹאֲכֶם דָאס וַוייזְט מִיר אֲפִילוּ דִיא יִשְׂרָאֵל הָאבִּין זִיךְ נָאךְ נִיט בַּזֶעצְט אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נָאר זֵייא הָאבִּין גִינֶעסִין פוּן דֶעם בְּרוֹיט פוּן דֶעם לַאנְד זֶענֶען זֵייא שׁוֹין תֵּיכֶף מְחוּיָב חַלָּה דֶער פוּן צוּ נֶעמֶען׃ (יט) וְהָיָה אוּנ עֶס וֶועט זַיין בַּאֲכָלְכֶם אַז אִיהר וֶועט עֶסִין מִלֶּחֶם פוּן בְּרוֹיט פוּן לַאנְד תָּרִימוּ זָאלְט

כ רֵישׁ אַצְוָתְכוֹן חַלְתָא תַּפְרְשׁוּן אַפְרָשׁוּתָא כְּמָא דְּמַפְרְשִׁין מִן אִדְּרָא כֵּן תַּפְרְשׁוּן יָתַהּ: כא מֵרֵישׁ אַצְוָתְכוֹן תִּתְּנוּן קֳדָם יְיָ אַפְרָשׁוּתָא לְדָרֵיכוֹן: כב וַאֲרֵי תִשְׁתְּלוּן וְלָא תַעְבְּדוּן יָת כָּל פִּקּוֹדַיָּא

כ רֵאשִׁית֙ עֲרִסֹ֣תֵכֶ֔ם חַלָּ֖ה תָּרִ֣ימוּ תְרוּמָ֑ה כִּתְרוּמַ֣ת גֹּ֔רֶן כֵּ֖ן תָּרִ֥ימוּ אֹתָֽהּ: כא מֵרֵאשִׁית֙ עֲרִסֹ֣תֵיכֶ֔ם תִּתְּנ֥וּ לַיהוָ֖ה תְּרוּמָ֑ה לְדֹרֹתֵיכֶֽם: ס כב וְכִ֣י תִשְׁגּ֔וּ וְלֹ֣א תַעֲשׂ֔וּ אֵ֥ת כָּל־

ת"א ראשית. עירובין סג פסחים לח מנחות ע סז חולין קלה מעילה טו: מראשית. מנחות סז: לדרתיכם. בכורות יב: וכי תשגו. שבת סט הוריות ח:

בעל הטורים

שבזכות שקרבנות היו נוצחים במלחמה: (כ) חלה. תגין על ח"א, ח' דברים הייבים בחלה חמשת רבעים קמח מחוייבים: (כא) מראשית עריסותיכם. הפסוק מתחיל במ"ם ומסיים במ"ם

רשב"ם

שהוא כמו וכל אשר יש לו: (כ) כתרומת גורן, שהיא ראשית דגנך, אף זו מראשית עריסותיכם. וכן שנינו במס' ע"ג ובשבת: (כב) וכי תשגו. בעובד ע"ג בשוגג

רש"י

שנכנסו בה ואכלו מלחמה נתחייבו בחלה: (כ) ראשית עריסותכם. כשתלושו כדי עריסותיכם שאתם רגילין ללוש במדבר וכמה היא (שמות טז) וימודו בעומר עומר לגלגלת (ושיעורו מ"ג ביצים וחומש ביצה) תרימו מראשיתה כלומר קודם שתאכלו ממנה ראשית תלקח חלה אחת תרומה לשם ה': חלה. טורטי"ל בלעז: כתרומת גורן. שלא נאמר בה שיעור ט ולא כתרומת מעשר שנא' בה שיעור י אבל חכמים נתנו שיעור לבעל הבית אחד מעשרים וארבעה ולנחתום אחד מארבעים ושמונה: (כא) מראשית ערסתיכם (שם יח) למה נאמר לפי שנאמר ראשית עריסותיכם שומע אני ראשונה שבעיסות ב ת"ל מראשית מקצתה ולא כולה. תתנו לה' תרומה. (ספרי) לפי שלא שמענו שיעור לחלה נאמר תתנו שיהא בה כדי נתינה: (כב) וכי תשגו ולא תעשו. ע"א היתה בכלל כל המצות שהצבור מביאין עליהן פר והרי הכתוב

שפתי חכמים

על שיווי מספר הבהמות לנסכים: ט פי' כי תטה אחת פוטרת הכרי לפי שנאמר שהם ראשית דגנך: י תרומת מעשר יש בו שיעור שהוא אחת מי' שהין: כ כלומר אם היו לו י' עיסות לריך ליתן הראשונה כולה חלה ת"ל כו'. וא"ת אם כן למה לי ראשית עריסותיכם, וי"ל דאם לא נאמר רק מראשית עריסותיכם ה"א דאם היו לו י' עיסות לריך ליתן מקלת מן הראשונה אבל שאחרים פטורים לכך כתיב ראשית עריסותיכם שלריך ליתן מכל עיסה מקלת. הקשה הרא"ם מ"ש הכא דדרשינן מראשית מקלתה ולא כולה ומ"ש דגבי בכורים דדרשינן מראשית ולא כל ראשית שאין כל הפירות חייבין בבכורים אלא שבעה מינים בלבד כמו שפירש הרמב"ם וכן פרש"י בפרשת כי תבא ולמה לא דרשינן נמי כמו

פירוש לתורת אלהים

איהר אָפּ שֵׁיידֶען תְּרוּמָה אַיין אָפּ שֵׁיידוּנְג לַיְי צוּ גָאט: (כ) רֵאשִׁית דָאס עֶרְשְׁטֶע עֲרִיסוֹתֵיכֶם פוּן אֵייעֶר טֵייג חַלָּה אַיין קוּבֶען תָּרִימוּ זָאלְט אִיהר אָפּ שֵׁיידֶען תְּרוּמָה אַיין אָפּ שֵׁיידוּנְג כְּלוֹמַר אַז אִיהר וֶועט קְנֶעטֶען אַזוֹיא פִיל טֵייג וָואס עֶס וֶועט זַיין אַיין שִׁיעוּר חַלָּה אִיז אַיין חִיּוּב אַז אֵיידֶער מֶען עֶסְט דֶער פוּן זָאל מֶען צוּם עֶרְשְׁטֶען אָפּ שֵׁיידִין חַלָּה פוּן גָאטְס וֶועגִין כִּתְרוּמַת אַזוֹי וִויא דִי תְּרוּמָה וָואס מֶען שֵׁייד אָפּ פוּן שַׁיֶיער הָאט דָאךְ דִי תּוֹרָה דֶער בַּיי נִיט גִישְׁטֶעלְט קַיין שִׁיעוּר נָאר מֶען מֶעג אָפּ שֵׁיידִין וִוי פִיל מֶען ווִיל כֵּן תָּרִימוּ אַזוֹ זָאלְט אִיר דִי חַלָּה אוֹיךְ אָפּ שֵׁיידִין וִויפִיל מֶען וִויל אוּנ עֶס הָאט קַיין שִׁיעוּר נִיט נָאר אוּנְזֶערֶע חֲכָמִים הָאבִין גִישְׁטֶעלְט דֶער בַּיי אַיין שִׁיעוּר דְהַיְינוּ אַז אַיין בַּעַל הַבַּיִת קְנֶעט טֵייג פוּן זַיינֶעט־וֶועגִין זָאל עֶר אָפּ שֵׁיידִין חַלָּה אַפִיר אוּנ צְוַואנְצִיגְסְט חֵלֶק פוּן דֶעם טֵייג וָוס עֶר הָט גִיקְנֶעטִין אוּנ אוֹיבּ אַיין בֶּעקֶער קְנֶעט טֵייג צוּ פַאר קוֹיפִין זָאל עֶר אָפּ שֵׁיידִין חַלָּה אַיין אַכְט אוּנ פֶערְצִיגְסְט חֵלֶק: (כא) מֵרֵאשִׁית דִי עֶרְשְׁטֶע שְׁטִיקוּל טֵייג פוּן יֶעדֶער טֵייג תִּתְּנוּ זָאלְט אִיהר גֶעבִּין צוּ גָאט אַיין אָפּ שֵׁיידוּנְג לְדוֹרוֹתֵיכֶם צוּ אַיֶיער גִיבּוּרְט: (כב) וְכִי תִשְׁגּוּ אוּנ אַז אִיהר וֶועט זִינְדִיגֶען בְּשׁוֹגֵג וְלֹא תַעֲשׂוּ אוּנ אִיהר וֶועט נִיט טְאהן אֵת כָּל הַמִּצְוֹת דִי אַלֶע מִצְוֹת

מצות השם

(כ — כא) [פסה] (עשה קנג) להפריש חלה מכל עיסה וליתנה לכהן שנאמר ראשית עריסותיכם חלה וגו' תתנו לה' תרימה:

רֵאשִׁית עֲרִיסוֹתֵיכֶם וגו' (דָאס אִיז אַמִּצְוַת עֲשֵׂה) אַז מֶען קְנֶעט אַטֵייג זָאל מֶען נֶעמֶען אַשְׁטִיקוּל פוּן דֶעם טֵייג אוּנ גֶעבִּין דֶעם כֹּהֵן, דָאס רוּפְט מֶען חַלָּה דָאס אִיז גִיוֶועזֶען וֶוען דִי יוּדִין זֶענֶען גִיוֶועזֶען אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אוּנ הַיינְט אַז דִי יוּדִין זֶענֶען אוֹיסֶער אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נֶעמְט מֶען דִיא שְׁטִיקוּל טֵייג אוּנ מֶען לֵייגְט אַרַיין אִין פַייעֶר זִיא זָאל פַארְבְּרֶענְט וֶוערִין, אוּנ עֶסִין טָאר מֶען זִיא נִיט אֲפִילוּ אַכֹּהֵן אוֹיךְ נִיט נָאר דִיא טֵייג וָואס מֶען פַארְקְנֶעט הָאט אַשִׁיעוּר וִויא גְרוֹיס זִיא זָאל זַיין דְהַיְינוּ מֶען זָאל גֶעמֶען אַנְרוֹיסֶען טָאפּ פוּל וַואסֶער אוּנ דֶעם טָאפּ וַואסֶער אַרַיין שְׁטֶעלִין אִין אַגְרוֹיסֶע שִׁיסוּל, אוּנ אַרַיין לֵייגִין אִין טָאפּ דְרַיי אוּנ פֶערְצִיג אֵייעֶר וֶועט אַרוֹיס רִינֶען דִי וַואסֶער פוּן טָאפּ אִין שִׁיסוּל, זָאל מֶען אָפְּמֶעסְטִין וִויא פִיהל טָאס עֶס פַאר נֶעמְט דִי וַואסֶער, לְמָשָׁל צְוֵויי קְוָוארְט אָדֶער דְרַיי קְוָוארְט, אַז מֶען פַארְקְנֶעט אַטֵייג פוּן אַזוֹי פִיל מֶעהל דַארְף מֶען גֶעבִּין חַלָּה פוּן דִיא טֵייג)

הַמִּצְוֺת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה׃ כג אֵת כָּל־אֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֲלֵיכֶם בְּיַד־מֹשֶׁה מִן־הַיּוֹם
אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וָהָלְאָה לְדֹרֹתֵיכֶם׃
כד וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה נֶעֶשְׂתָה
לִשְׁגָגָה וְעָשׂוּ כָל־הָעֵדָה פַּר בֶּן־
בָּקָר אֶחָד לְעֹלָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ
לַיהוָה וּמִנְחָתוֹ וְנִסְכּוֹ כַּמִּשְׁפָּט

אונקלוס

הָאִלֵּין דִּי מַלֵּיל יְיָ עִם
מֹשֶׁה׃ כג יָת כָּל דִּי פַקֵּיד
יְיָ לְוָתְכוֹן בִּידָא דְמֹשֶׁה
מִן יוֹמָא דִּי פַקֵּיד יְיָ
וּלְהָלָא לְדָרֵיכוֹן׃ כד וִיהֵי
אִם מֵעֵינֵי כְנִשְׁתָּא
אִתְעֲבִידַת לְשָׁלוּ וְיַעְבְּדוּן
כָּל כְּנִשְׁתָּא תּוֹר בַּר
תּוֹרֵי חַד לַעֲלָתָא
לְאִתְקַבָּלָא בְרַעֲוָא קֳדָם
יְיָ וּמִנְחָתֵיהּ וְנִסְכֵּיהּ

ת"א אשר לוה ה'. הוריות ח: מן היום אשר. קידושין לא הוריות ח: והיה אם. תענית כד בפרק ד הוריות ה ז ח: כמשפט. הוריות יג זבחים כ:

רשב"ם

פירשו חכמים. ופרשת העלם דבר שבויקרא בשאר מצות של כרת: (כג) את כל אשר צוה ה' אליכם ביד משה. את הכל יעברו בשוגג. וזהו ע"ג שהעובדה כופר בכל המצות: מן היום אשר צוה ה' והלאה. כל המצות כולן נצטוו אחר אנכי ולא יהיה לך כי הם ראשונות:

שפתי חכמים

הכא באין כל הפירות שבאילן שבכללו חייבים בבכורים אלא שבכול א' או גרגיר א', והניח בקושיא לפי' הרמב"ם וכן לפרש"י דלקמן. וי"ל דגבי חלה יש עוד מיעוט דכתיב והיה באכלכם מלחם הארץ וגו' דקשה הארץ ל"ל הא כתיב לעיל מיניה והיה בבואכם אל הארץ וגו' אלא ע"כ למדרש אתא דאינו חייב בחלה אלא משבאו א"י דהיינו ה' מיני דגן וא"כ אייתר מראשית למדרש שאין כל עיסה חייבת אלא מקצתה מאה"כ התם דאין שם יתור ודו"ק כ"ל: ל ולא פר לחטאת כשגגת כל המצות למדנו שאין שגגת עו"ג בכלל שאר שגגות כלומר אי לאו פרשה זו היה עולה על הדעת שעו"ג היה בכלל שאר שגגות שבמצות אבל מפרשה זו למדנו שאינה בכלל: מ דכתיב נעשתה משמע עבירה אחת: נ דורש באגדות של דופי כגון לא הי"ל לכתוב נמשה אלא ואחות לוטן תמנע: ס מדכתיב אשר דבר ה' אל משה וכתיב את כל אשר צוה ה' את משה דמשמע שצוה ע"י משה וכתיב אשר דבר ה' דמשמע שהוא הדבור של הקב"ה כלומר ששמעו ישראל מפיו כשדבר לשם איזה מצוה שהיתה בדבור של הקב"ה והיתה גם ע"י משה בכ"מ כגון לא תשתחוה לאל אחר שלא שמעו אלא מפי משה הוי אומר זו דאנכי ולא יהיה לך מפי כו': ע מדכתיב בפ' ויקרא ונעלם דבר משמע דבר ולא כל הגוף שידעו שאסור לעבוד ע"א רק שלא ידעו שאסור עבודה זו, או ילפינן דבר דבר מכי

רש"י

מוליכה כאן מכללן לידון בפר לעולה ל ושעיר לחטאת: וכי תשגו וגו'. (שם) בע"א הכתוב מדבר או אינו אלא באחת מכל המצות ת"ל את כל המצות האלה מצוה אחת שהיא ככל המצות מ מה העובר על כל המצות (כריתות ז) פורק עול ומפר ברית ומגלה פנים נ אף מצוה זו פורק בה עול ומפר ברית ומגלה פנים ואיזו זו ע"א: אשר דבר ה' אל משה. (הוריות ח) אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה ס שמענום (תהלים סב) אחת דבר אלהים שתים זו שמעתי: (כג) כל אשר צוה וגו'. (ספרי) מגיד שכל המודה בע"א ככופר בכל התורה כולה ובכל מה שנתנבאו הנביאים שנא' למן היום אשר צוה ה' והלאה: (כד) אם מעיני העדה נעשתה לשגגה. אם מפי עיני העדה נעשתה עבירה זו ע"י שוגג כגון שטגגו והורו על אחת מן העבודות ע שהיא מותרת לעבוד ע"א בכך: לחטת. (הוריות יג זבחים ג) חסר א' שאינו כשאר חטאות שבכל חטאות שבתורה הבאות עם עולה החטאת קודמת לעולה

פירוש להורת אלהים

אֲשֶׁר דִּבֶּר וואס גאט האט גירעט צו מֹשֶׁה. דער פסוק שמועסט אז מען דינט בשוגג עבודת כוכבים ומזלות אונ דרום שטייט ולא תעשו ווארום אז מען דינט כוכבים ומזלות איז גלייך ווי מען איז עובר אויף אלע מצות וואס שטייט אין דער תורה: (כג) את כל אשר צוה יי אלע מצות וואס גאט האט גיבאטין צו אייך דורך משה מן היום פון דעם טאג וואס גאט האט גיבאטין והלאה אונ ווייטער לדורותיכם צו אייער גיבירט [עיין רש"י]: (כד) והיה אונ עס וועט זיין אם מעיני העדה אויב פון די אויגין פון דער עדה נעשתה לשגגה וועט דאס גיטאהן ווערין בשוגג רש"י שרייבט עיני העדה מיינט מען דאס בית דין ווארום זיי הייסין די אויגין פון דער עדה ווארום אזוי ווי דורך אויגין זעהט דער מענטש וויא ער זאל גיין אזוי דורך דעם בית דין ווייסט דער מענטש וואס ער מעג טאהן אונ וואס ער טאר ניט טאהן אונ אזוי איז דער פשט אז דיא עבירה איז גיטאהן גיווארין דורך דעם מויל פון דער עיני העדה בשוגג כלומר דאס בית דין זענען גיוועזן אשוגג זיי האבין זיך טועה גיוועזן אונ האבין גיפסקנט אויף איין זאך אז עס איז מותר דער מיט כוכבים ומזלות צו דינען אונ דורך דעם האבין די עדה גידינט כוכבים ומזלות ועשו זאלין נאר די עדה מקריב זיין איין פר וואס ער איז איונגע רינד פאר איין עולה אונ זיינע מנחות אונ זיינע נסכים זאלין זייא ברייגנען אזוי ווי דער

כדחזי וצפיר בר עזי חד
לחטאתא: כה ויכפר
כהנא על כל כנשתא
דבני ישראל וישתביק
להון ארי שלותא היא
ואינון איתיאו ית
קורבנהון קורבנא קדם
יי וחובתהון קדם יי על
שלותהון: כו וישתביק
לכל כנשתא דבני
ישראל ולגיוריא
דיתגירון ביניהון ארי
לכל עמא בשלותא:
כז ואם אנש חד ייחוב
בשלו ויקריב עזא בת
שתה לחטאתא:
כח ויכפר כהנא על
אנש דאשתלי במחביה
בשלו קדם יי לכפרא
עלוהי וישתביק ליה:
כט יציבא בבני ישראל
ולגיוריא דיתגיירון

ושעיר עזים אחד לחטת: כה וכפר
הכהן על כל עדת בני ישראל
ונסלח להם כי שגגה הוא והם
הביאו את קרבנם אשה ליהוה
וחטאתם לפני יהוה על שגגתם:
כו ונסלח לכל עדת בני ישראל
ולגר הגר בתוכם כי לכל העם
בשגגה: ס שביעי כז ואם נפש אחת
תחטא בשגגה והקריבה עז בת
שנתה לחטאת: כח וכפר הכהן על
הנפש השגגת בחטאה בשגגה
לפני יהוה לכפר עליו ונסלח לו:
כט האזרח בבני ישראל ולגר הגר

ת"א והם הביאו את קרבנם. זבחים מח: כי לכל העם. הוריות ה: ואם נפש אחת. יבמות ט: וכפר הכהן. הוריות ז מנחות עד קט: °לחטאת קרי

רש"י

שנאמר (ויקרא ה) ואת השני יעשה עולה וזו עולה קודמת לחטאת: (כה) הביאו את קרבנם אשה לה'. (ספרי יבמות ט) זה האמור בפרשה הוא פר העולה פ שנאמר אשה לה': וחטאתם. זה השעיר: (כז) התחטא בשגגה. צ כע"א: עז בת שנתה. שאר עבירות יחיד מביא

שפתי חכמים

יפלא ממך וגו' שמכמעו ולא כל הגוף: פ בלא תפרש הקרא הביאו את קרבנם זה עולה וחטאה והא דכתיב והטאתם הוא פר חטאת האמור בויקרא ובא הכא הכי לומר שחין מפר העולה והשעיר לחטאת האמורים בפ' זו מביאים עוד את פר החטאת האמור בויקרא לכן פירש וזה פר העולה שנא' בו אשה לה' לאפוקי חטאת אינו אשה לה' רק עולה הוא אשה לה': צ דוי"ו ואם נפש

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כז) ואם נפש אחת. פירשנו לעיל בפ' ויקרא בתולה החטא בנשמה יותר מבגוף:

פירוש לתורה אלהים

דין איז פון איין פר ווי פריער איז גישטאנען אונ אציקעלע פון ציגען זאלין זיי ברייננגען פאר איין קרבן חטאת: (כה) וכפר הכהן אונ דער כהן זאל פאר געבין אויף אלע יודין דאס הייסט דער כהן זאל מקריב זיין די קרבנות אונ דורך די קרבנות ונסלח להם וועט פאר געבין ווערין צו זיי די עבירה כי שגגה הוא ווארום דאס איז אשוגג ווען דאס בית דין וואלט נית מתיר זיין וואלטין זיי דאס נית גיטאהן והם הביאו אונ זיי האבין דאך גיבראכט זייער קרבן עולה אשה ליי אפייער אפער צו גאט וחטאתם אונ זייער קרבן חטאת דאס איז דער שעיר עזים האבין זייא גיבראכט לפני יי פאר גאט על שגגתם אויף זייער שוגג: (כו) ונסלח אונ עס וועט פאר געבין ווערין לכל עדת צו אלע יודין ולגר הגר בתוכם אונ צו דעם פרעמדין וואס וואהנט צווישין זיי כי לכל העם בשגגה ווארום נאר דעם פאלק איז גיוועין איין שוגג: (כז) ואם נפש אחת אונ או אמענטש וועט זינדיגען אום גערין כלומר ער וועט דינען עבודת כוכבים בשוגג והקריבה זאל ער מקריב זיין עז איין ציג בת שנתה וואס איז אלט איאהר לחטאת פאר אקרבן חטאת: (כח) וכפר הכהן אונ דער כהן זאל פאר געבין על הנפש השוגגת אויף דעם לייב וואס איז גיוועין אשוגג בחטאה בשגגה וואס זיא האט געזינדיגט בשוגג לפני יי פאר גאט לכפר עליו צו פאר געבין אויף איהם ונסלח לו אונ דורך דעם קרבן וועט פאר געבין ווערין די זינד וואס ער הט גיטאן בשוגג: (כט) האזרח דער גיבארנער בבני

בְּתוֹכָם תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם לָעֹשֶׂה בִּשְׁגָגָה׃ ל וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר־תַּעֲשֶׂה בְּיָד רָמָה מִן־הָאֶזְרָח וּמִן־הַגֵּר אֶת־יְהוָה הוּא מְגַדֵּף וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמָּהּ׃ לא כִּי דְבַר־יְהוָה בָּזָה וְאֶת־מִצְוָתוֹ הֵפַר הִכָּרֵת תִּכָּרֵת הַנֶּפֶשׁ הַהִוא עֲוֺנָה בָהּ׃ פ לב וַיִּהְיוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר

בֵּינֵיהוֹן אוֹרַיְתָא חֲדָא יְהֵי לְכוֹן לְדְיַעְבֵיד בְּשָׁלוּ׃ ל וֶאֱנָשׁ דְּיַעְבֵיד בְּרֵישׁ גְּלֵי מִן יַצִּיבַיָּא וּמִן גִּיּוֹרַיָּא קֳדָם יְיָ הוּא מַרְגִּיז וְיִשְׁתֵּיצֵי אֱנָשָׁא הַהוּא מִגּוֹ עַמֵּיהּ׃ לא אֲרֵי עַל פִּתְגָמָא דַּיְיָ בְּסַר וְיָת פִּקּוּדוֹהִי אַשְׁנִי אִשְׁתֵּיצָאָה יִשְׁתֵּיצֵי אֱנָשָׁא הַהוּא חוֹבֵיהּ בֵּיהּ׃ לב וַהֲווֹ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמַדְבְּרָא

ת״א תורה אחת. שבת סח קנג יבמות ט הוריות ח כריתות ז ג: והנפש אשר תעשה. שבת סח סט קיב יבמות ט סנהדרין כט כריתות ג הוריות ח: את ה' הוא מגדף. סנהדרין סד: כי דבר ה' בזה. ברכות לד סנהדרין לח שבועות ג: הכרת תכרת. יומא לו סנהדרין סד: : כה. כריתות כה: ויהיו בני ישראל. שבת לו ס' המוסר מאלה הס' עלמה:

רשב״ם

(ל) ביד רמה, מגדף. זו ע"ג לפי הפשט:

בעל הטורים

לומר לך שעין יפה אחד ממ': (לא) הכרת תכרת. בגי' שדברה התורה כל' בני אדם. סמך מקושש למגדף, לומר לך שהזמן אחד היו כדאיתא בחולין בפ"ק ומפני ששבת חמור כע"ז סמך לפ' ציצית שהקולה ג"כ ככל המצות דכתיב וזכרתם את כל מצות ה':

שפתי חכמים

מוסיף על ענין לאמון שבע"א הוא מדבר: ק פי' גם זו לאיש שפרשה זו מיירי בשגגת ע"א דהא קרבן שגגת יחיד בפ' ויקרא הוא כשבה או שעירה וכא' זו דוקא שעירה: ר ס"פ ועוד דלו' אדע דל' קללה היא שהרי דרשו רז"ל מכאן כרת למברך את השם כשאין עדים והתראה והוא כמזיד ואם לא היה ל' זה ל' קללה מה יוכלו לדרוש רבותינו מכאן למברך השם שהוא בכרת אלא ודאי כדפרישית: ש פי' כי ל' דבר ה' בזה לא קמיירי אלא בע"א שהיא דבור אחד מי' דברות ששמעו אותו ישראל מפי הגבורה מה"כ שאר מצות שלא שמעוה רק מפי משה אף שגם הם דבר ה' ואע"פ שרש"י ז"ל פי' שהמגדף במברך השם קמיירי ולא בע"א מאמר כי דבר ה' בזה בע"א מיירי וכאלו אמר את ה' הוא מגדף ונכרתה וגו' וכי דבר ה' בזה ואם מליצי הספר הכרת תכרת וגו': ת וכאלו אמר כשעונה בה והוכרח לפרש כן מפני שא"א לפרש עונה בה כרת דומיא דעונה תמלא האמור בפרשת לו

רש״י

כשבה או שעיר'ק ובזו קבע לה שעירה: (ל) ביד רמה. במזיד: מגדף. מחרף כמו (יחזקאל ה) והיתה חרפה וגדופה (ישעיה לו) אשר גדפו נערי מלך אשור. ועוד ר דרשו רבותינו מכאן למברך את השם שהוא בכרת (סנהדרין ל): (לא) דבר ה'. אזהרת ע"א מפי הגבורה ש והשאר מפי משה: עונה בה. בזמן שעונה בה ת שלא עשה תשובה: (לב) ויהיו בני ישראל במדבר וימצאו.

ליקוטים על התורה

(לב) וַיִּהְיוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר וגו'. די יודין זענען געוועןאין דער מִדְבָּר, דער אהל יַעֲקֹב פְרעגט מיר ווייסען דאך אז דיא יודין זענען געוועןאין דער מִדְבָּר, צוא וואס זאגט דא דער פסוק דיא יודין זענען געוועןאין דער מִדְבָּר, נאר די גְמָרָא זאגט דיא עֲבֵירָה פון דעם מענטש איז געוועןער האט געקליבען האלץ אום שַׁבָּת אונ ער האט גיטראגין די האלץ פיר איילין אין דער מִדְבָּר, אונ אז מען טראגט שַׁבָּת פיר איילן נייט אין גאס קוממט מִיתָה, אונ ווען דיא יודין זענען געוועןאין דער מִדְבָּר איז געוועןדער מִדְבָּר אזוי וויא אגאס, דריבער זאגט פריער דער פסוק די יודין זענען געוועןאין דער מִדְבָּר. איז דער מִדְבָּר איצט געוועןאזוי ווי אגאס דריבער אז מען האט געפונען אמענטש וואס קלויבט האלץ אום שַׁבָּת אונ בראנגט נייא פיר איילין אין דער מִדְבָּר האט

פירוש לתורת אלהים

יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגָּר אונ צו דעם פרעמדין וואס וואהנט צווישין זיי תּוֹרָה אַחַת איין לערנונג זאל צו אייך זיין לָעֹשֶׂה צו דעם וואס טוהט בְּשׁוֹגֵג כְּלוֹמַר סיי איין יִשְׂרָאֵל אונ סיי אפרעמדער אז ער דינט עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בְּשׁוֹגֵג זאל ער אלץ ברייגגן אזוי אקרבן ווי פריער איז געשטאנען: (ל) וְהַנֶּפֶשׁ אונ דער מענטש אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה וואס וועט טאהן בְּיָד רָמָה ער וועט דינען עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בְּמֵזִיד (מוהטווילליג) מִן הָאֶזְרָח וּמִן הַגֵּר סיי אגיבארענער יוד אונ סיי אפרעמדער וואס וועט דינען עבודת כוכבים במזיד אֶת יְיָ ער טוהט אהן אחרפה צו הקב"ה כִּבְיָכוֹל וְנִכְרְתָה אונ עס וועט פאר שניטין ווערין דאס לייב פון צווישין איהר פאלק כְּלוֹמַר ער איז חַיָּיב כָּרֵת: (לא) כִּי וואַרום ער האט מְבַזֶּה געוועןנאטס רייד כְּלוֹמַר גאט אליין מיט זיין מויל האט געזאגט מען זאל קיין עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים דינען אונ ער האט עובר געוועןאונ האט יוא געדינט הייסט דס ער האט מְבַזֶּה געוועןגאטס רייד וְאֶת מִצְוָתוֹ אונ זיינע מִצְוֹת האט ער פאר שטערט הִכָּרֵת פאר שניטען תִּכָּרֵת ער וועט פאר שניטען ווערין הַנֶּפֶשׁ הַהִיא דאס זעלביגע לייב עֲוֹנָה בָהּ אז ער האט נאך קיין תְּשׁוּבָה געטאהן: (לב) וַיִּהְיוּ אונ אז די קינדער יִשְׂרָאֵל זענען געוועןאין דער מִדְבָּר וַיִּמְצְאוּ האבין

וַיִּמְצְאוּ אִישׁ מְקֹשֵׁשׁ עֵצִים בְּיוֹם
הַשַּׁבָּת: לג וַיַּקְרִיבוּ אֹתוֹ הַמֹּצְאִים
אֹתוֹ מְקֹשֵׁשׁ עֵצִים אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־
אַהֲרֹן וְאֶל כָּל־הָעֵדָה: לד וַיַּנִּיחוּ אֹתוֹ
בַּמִּשְׁמָר כִּי לֹא פֹרַשׁ מַה־יֵּעָשֶׂה לוֹ:
ס לה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה מוֹת יוּמַת
הָאִישׁ רָגוֹם אֹתוֹ בָאֲבָנִים כָּל־
הָעֵדָה מִחוּץ לַמַּחֲנֶה: לו וַיֹּצִיאוּ אֹתוֹ

אונקלוס

וְאַשְׁכָּחוּ גַּבְרָא כַּד מְגַבֵּב
אָעִין בְּיוֹמָא דְשַׁבְּתָא:
לג וְקָרִיבוּ יָתֵיהּ דְּאַשְׁכָּחוּ
יָתֵיהּ כַּד מְגַבֵּב אָעִין
לְוָת מֹשֶׁה וּלְוָת אַהֲרֹן
וּלְוָת כָּל כְּנִשְׁתָּא:
לד וַאֲסָרוּ יָתֵיהּ בְּבֵית
מַטְרָא אֲרֵי לָא אִתְפְּרֵשׁ
לְהוֹן מַה דְּיַעְבְּדוּן לֵיהּ:
לה נַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה
אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵיל גַּבְרָא
רְגוּמוּ יָתֵיהּ בְּאַבְנַיָּא כָּל
כְּנִשְׁתָּא מִבָּרָא
לְמַשְׁרִיתָא: לו וְאַפִּיקוּ

ת"א המלאים אתו. סנהדרין מא: כי לא פרש. שם מח:

רשב"ם (לד) כי לא פרש. באיזה מיתה:

רש"י

(כריתות ז) בגנותן של ישראל דבר הכתוב א שלא שמרו אלא שבת ראשונה ובשניה בא זה וחללה: (לג) המצאים אתו מקושש. (ספרי) שהתרו בו ולא הניח מלקושש ב אף משמצאוהו והתרו בו: (לד) כי לא פרש מה יעשה לו. (ספרי סנהדרין עח) לא היו יודעים באיזו מיתה ימות אבל יודעים היו שהמחלל ג שבת במיתה: (לה) רגום. פשט"ע בלעז וכן הלוך אלכ"ע וכן זכור ד ושמור: (לו) ויוציאו אתו. מכאן שבית הסקילה חוץ ורחוק מב"ד

שפתי חכמים

מפני שבכר כתב כה הכרת בפי': א פי' דאל"כ במדבר ל"ל הלא ללמד מיד שבאו למדבר חלל זה את השבת ולא קודם לכן, והא דאמרינן בפרק כל כתבי (דף קיח) אלמלי שמרו ישראל שבת ראשונה לא שלטה בהם אומה ולשון, י"ל דמדרשות חלוקים הם. והא דאמר רב יהודה אמר רב לאחר לוך שבת ודינים במרה אפקוד ש"מ שלא היה שבת ראשונה, וכמו שהקשו התוס'. י"ל דרש"י נזכר מקושיא זו בפ' בשלח שם שם לו במרה נתן להם מקצת פרשיות שיתעסקו בהם שבת ופרה אדומה ודינים משמע שהידיעה החוקים ההם ולימד אותם כי עתיד הקב"ה לצות אתכם בכך כמו שפי' הרמב"ן שם בפ' בשלח ואם כן לא נצטוו עדיין משמירת מלאכת שבת כ"א ללמוד מצות השבת: ב המוצאים אותו מקושש עליו לא נאמר אלא מקושש לאמר שראוהו ומצאוהו היה מקושש ומה טעם תלוי בכך אלא שהתרו בו ועדיין היה מקושש כך ל' רש"י בסנהדרין (דף מא). והרא"ם פי' דאם ל"כ המוצאים אותו מקושש ל"ל הא פשיטא הוא דהא כתיב ויקריבו אותו המוצאים אלא ויקריבו אותו המוצאים אותו ועוד מקושש ולא הניח מלקושש: ג מדכתיב כי לא פרש מה יעשה לו משמע שהיו יודעין שחייב מיתה שנאמר מחלליה מות יומת אבל לא פירש באיזה מיתה אבל במקלל בפ' אמור הוא אומר לפרוש להם משמע שאינם יודעים אם חייב מיתה אם לאו. וא"ת הא סתם מיתה שבתורה הוא חנק כדפרש"י בפ' אמור וגבי שבת נ"כ כתיב סתם מיתה דכתיב מחלליה מות יומת, י"ל מש"ה מספקא להו לפי שהמחלל שבת כעובד ע"א והעובד ע"א בסקילה לכך מספקא להו: ד פי' הוא ל' הוה אע"פ שאינו נוהג תמיד אלא בהוה עם שמחלל השבת כיון דקאי על כל מקושש שיהיה או שמחלל שבת

דעת זקנים מבעלי התוספות

(לב) ויהיו בני ישראל במדבר. אמרו רז"ל אלמלי שמרו ישראל שבת שניה לא שלטה בהן כל אומה ולשון ומנא להו בזה היה בשבת שניה מדכתיב ויהיו וימצאו דתכף להויה שנלטוו במצות שבת מצאו מקושש, ומנא לן דמקושש זה צלפחד מדכתיב מקושש ... כיום השבת עלי"ס עם ב' דביו"ס עול' כג"מ' צלפח"ד. ולמה

ענני המקושש

(לב) ויהיו בני ישראל במדבר וימצאו איש וגו'. הלא ידוע כי כל ענין המרגלים ומקושש ומעשה קרח הכל במדבר היה ומה טעם הזכירו בכאן ויהיו בני ישראל במדבר, ונוכל לומר כי הכ' בא להפליג גודל חטאו של המקושש ולכך הולך להזכיר במדבר ולומר כי במדבר היו ישראל והמן יורד בו בכל יום לבד

פירוש לתורת אלהים

זיי געפונען איין מענש האט געקליבען האלץ אום שבת: (לג) ויקריבו אותו המוצאים אונד די מענטשין וואס האבען איהם געפונען ער האט געקליבען דאס האלץ. רש"י שרייבט אזוי איז דער פשט ויקריבו אותו אז זייא האבען איהם שוין געפונען קלויבען אונד האבען איהם געזאגט מען טאר אום שבת ניט קלויבען האט ער דער נאך פארט געקליבען האבען זייא איהם געבריינגט צוא משה אונ צו אהרן אונ צו גאר דער עדה: (לד) ויניחו אונ זייא האבען איהם געלייגט אדער גילאזט במשמר אין דער תפיסה כי ווארום עס איז ניט ווא ע בשייד מה וואס מען זאל איהם טאן. רש"י שרייבט זייא האבען געוואוסט אז ער איז חיב מיתה נאר זייא האבען ניט געוואוסט וואס פאר איין מיתה מען זאל איהם טאהן: (לה) ויאמר יי האט גאט געזאגט צו משה מות יומת דער מענש זאל ווערען גיטייט אונ מיט וואס זאל מען איהם טייטען רגום אותו גאר דיא עדה זאל איהם פאר שטיינגען מיט שטיינער אל מחוץ למחנה אויסער דיא מחנה: (לו) ויוציאו האבען איהם גאר דיא עדה ארויס גע־

ליקוטים על התורה

מען איהם געהרגט. דער ילקוט ראובני זאגט הקב"ה האט גיזאגט צוא משה פאר וואס האט דער מענטש מחלל שבת גיוועז האט משה גיזאגט רבונו של עולם איך ווייס ניט. האט משה גיזאגט צו גאט אין אוואכעדיגען טאג טראגט איוד

כל העדה אל מחוץ למחנה וירגמו אתו באבנים וימת כאשר צוה יהוה את משה: פ מפטיר לז ויאמר יהוה אל משה לאמר: לח דבר אל בני ישראל ואמרת אלהם ועשו להם ציצת על כנפי בגדיהם לדרתם ונתנו על ציצת הכנף פתיל תכלת:

אונקלוס: יתיה כל כנשתא למברא למשריתא ורגמו יתיה באבניא ומית כמא דפקיד יי ית משה: לז ואמר יי למשה למימר: לח מליל עם בני ישראל ותימר להון ויעבדון להון כרוספדין על כנפי כסותהון לדריהון ויתנון על כרוספדא דכנפא חוטא

ת"א דבר אל בני. ברכות יד מנחות מג: ועשו להם. ברכות יב סוכה ט: על כנפי. שם מב חולין קלו: הכנף פתיל. ברכות כו שבת כז יבמות ד נזיר נח מנחות לח:

רשב"ם

(לח) ציצת כמו בציצת ראשי, קבוצת פתילים תלויין

בעל הטורים

(לח) ועשו להם ציצית. אמר הקב"ה אני רוצה שתהיו מעוטפים במצותיכם כנגד הבגדים כאשר ראיהם אותי מעוטף לכן גוס

שפתי חכמים

שייך לי הוה כי תמיד מיעל עליהם לרגום את האיש שעבר עבירה בזאת: ח דלטעם דאמין קשה הל"ל ועשו להם פתילים על שם שנא' פתיל תכלת, לכן אמר ד"א, ולפי ד"א קשה הל"ל מצילין מאי ציצית, לכן פי' גם טעם דאמין דכתיב ויקחני בציצית ראשי: ו והוא דנ העולם מן היה אמת לעצמים שנה ומראיתו דומה ליה

רש"י

(סנהדרין מב): (לח) ועשו להם ציצת. על שם הפתילים התלוים בה כמו (יחזקאל ח) ויקחני בציצת ראשי. ד"א ציצית על שם ורחיתם ה אותו כמו (שיר ב) מציץ מן החרכים: תכלת. (מנחות מג) צבע ירוק של ו

עניני המקושש

בשבת לא היה יודע הטן שהוא מן הגנים המפורסמים הסמורים על מידות העולם שם נמלא מקושש זה לחלל שבת ולבא כנגד המדות, לפיכך היה עונשו גדול לחייבו מיתה:

(לח) ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם וגו'. הנה עיקר מצוה זאת באה להזכיר ולעורר את האדם על תכליתו וסופו, כי אם האדם מרחיק את עצמו מתענוגי עולם הזה ע"כ לומר שהוא מאמין שיש עולם אחר שמה יתענג עבור מניעת התענוג זה תענוג היותר נפלא, ומתי יהיה התענוג הזה, אחר מותו בעולם הנשמות, וע"כ הוא מאמין בהשארת הנפש אחר מותו, ומאמין שהנשמה היא היא אף בלי הגוף, ויש להנשמה שכר בקיום המצות, וכמו שיש שכר בקיום המצות כן יש עונש על העבירות,

דעת זקנים מבעלי התוספות

נסמכה פרשת מקושש לפרשת ציצית לפי שכשעה שחלל המקושש את השבת אמר משה לפני הקב"ה רבון העולמים כתוב בתפילין למען תהיה תורת ה' בפיך ולויחם שלא נגהם בשבת ואלו היה זה נוהגם היה זוכר ולא הלל את השבת אמר הקב"ה הריני קובע להם מצוה אחת שעל ידה יהו נזכרין מן המצות כמו במצוה תפילין ותהיה נוהגת בשבת וזו היא מצות ציצית:

(לח) על ציצית הכנף פתיל. צריך לפותלו. ואמרו רז"ל נמי ציצית שלש גדיל ושני שלישי ענף. והטעם כדאמרינן במדרש דשמונה חוטין של ציצית כנגד שמונה דברים שהלב, פ"ל שמונה שמות יש ללב והלב הוא מנוי בשלש גופי של אדם ולכך סוי חוטין מתחילין משליש לאמין ונמשכים עד שני שלישים כמו שיש

פירוש להורת אלהים

פירט פון דער מחנה ויתמו אונ זייא האבין אים פאר שטיינט מיט שטיינער וימות אונ ער איז גע־שטארבען כאשר צוה אזוי וויא גאט האט גיבאטען צו משה כלומר מען האט אים גיטייט מיט דער מיתה וואס גאט הט געבאטען צו משה: (לז) דבר אל בני ישראל רייד צוא דיא יודין אונ זאלסט זייא אזוי זאגען ועשו להם ציצית זייא זאלען זיך מאכען ציצית על כנפי בגדיהם אויף דיא עקין פון זייערע קליידער כלומר אזוי אקלייד וואס האט אין זיך פיר עקין זאלען זייא אין איטליכען עק מאכען ציצית לדורותם צוא זייערע געבירט כלומר דיא דורות וואס וועלען זיין נאך זייא זאלען זייא אויך האלטען דיא מצוה ציצית ונתנו אונ זייא דיא ציצית וואס זייא וועלען מאכען ביי דעם עק פון דעם קלייד זאלען זיי געבען פתיל תכלת איין פאדעם פון בלאע וואל דער פאדעם זאל זיין געפארבט מיט דעם בלוט פון אזוי אווארעם וואס הייסט חלזון דאס הייסט תכלת אונ אז

מצות השם

(לח) [תסו] (עשה קכד) להטיל ציצית בבגד שיש לו ד' כנפים או יותר שנאמר ועשו להם ציצית וגו':

ועשו להם ציצית וגו'. דאס איז א מצות עשה דער יוד וואס האט אקלייד וואס ער גייט אין איהר ביי טאג אונ אין דער קלייד איז דא פיר עקין אדער מער וויא פיר עקין דארף ער מאכין פיר ציצית, אין פיר עקין אין יעדער עק איין ציצה נים מער, אונ אפילו קליינע קינדער זכרים אז דאס קינד ווייס גאר וואס איז ציצית זאל מען אים אנטאהן אזוי אקלייד וואס האט פיר עקין אונ מען זאל מאכין אין דעם קלייד פיר ציצית די רבנן זאגין די מצוה ציצית איז אגרויסע מצוה, דער יוד וואס איז מקיים די מצוה ציצית אזוי דער דין איז, איז ער זוכה צו זעהן דיא שכינה, אונ עס איז גלייך ווי ער וואלט מקיים גיוועזן די גאנצע תורה, נאך זאגט די גמרא ווען הקב"ה האט גיזאגט צו משה דיא שלש עשרה מדות האט ער זיך איין גיוויקעלט אין אטלית מיט ציצית אונ האט גיזאגט צו משה ווען דיא יודין וועלין אזוי טאהן זייא וועלין זיך איין וויקלען אין אטלית מיט ציצית אונ וועלין זאגין די שלש עשרה מדות וועל איך זיי מוחל זיין זייערע זינד, די מצוה ציצית איז אייביג סיי מען האט תכלת סיי מען האט נים תכלת, אין ארץ ישראל אונ אין חוץ לארץ אונ נאר ביי זכרים:

לט והיה לכם לציצת וראיתם אתו וזכרתם את־כל־מצות יהוה ועשיתם אתם ולא־תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר־אתם

דתכלתא: לט ויהון לכון לכרוספדין ותחזון יתיה ותדכרון ית כל פקודיא דיי ותעבדון יתהון ולא תטעון בתר הרהור לבכון ובתר חיזו עיניכון די אתון

ה"א וראיתם אתו. ברכות יב שבת כז זבחים יח ס' הזוהר פרשת תרומה: ולא תתורו. נדרים כ: אחרי לבבכם. ברכות יג:

בעל הטורים

בתכלת שדומה לרקיע ולכסא הכבוד: ציצית. בא"ת ב"ש בגימ' עולם כסאי: ציצית. בגימ' לדקות ובגימ' כשרים לומר מי שהוא זהיר במצות ציצית זוכה ורואה פני השכינה דכתיב אני בצדק אחזה פניך וזוכה למה שנאמר ולא תשכב על כנפי נשרים: (לט) וראיתם. בגימ' ציצית ביום: וזכרתם. כתיב זכירה בציצית לכן צוה לעשות ד' ציצית שארבע כנפות בגדיו של"ע שיפנה יזכור. וכל א' ה' קשרים כדי שיזכור לחמשה חומשי תורה. ויש בכל א' שמונה חוטין שימנע מלעשות עבירה בשמונה איברים שמרגילין את האדם לעבירה. ואלו הן, אזנים, עינים, פה, חוטם, ידים, רגלים, הערוה, והלב. ואם שמר עצמו מעבירות זוכה לעלות למעלה מח' רקיעים דכתי' והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים, ואם עבר בהן עבירה נידון בשמונה דינין בהבוש הקבר וכו' מדורות של גיהנם: ציצית. עולה ת"ר וח' חוטין וה' קשרים תרי"ג לומר לך שבקיום מצות ציצית ככל התורה כולה. בכל עת יהיו בגדיך לבנים, בגימ' זה ציצית לבגדיכם: כל מצות ה'. עולה תרי"ב אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמעום:

רשב"ם

בשער הראש: (לט) והיה לכם לציצת. הציצית הזה יהיה לכם לראיה שתראו אותו כמו מציץ מן החרכים. וכן מצאתי בספרי: פתיל הכלת. פירשו רבותינו לפי שהתכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע לכסא הכבוד:

רש"י

חלזון: (נט) וזכרתם את כל מצות ה'. שמנין גימטריא של ציצית ת"ר שמונה חוטים וחמשה קשרים הרי תרי"ג: ולא תתורו אחרי לבבכם. כמו מתור הארץ. הלב והעינים הם מרגלים לגוף ומסרסרים לו את העבירות

שפתי חכמים

ולבנו כי פתיל של צמר שנותנים בציצית: ז הרא"ם כתב והנראה בעיני פירושו שהוא אליבא דמ"ד יש אם למקרא וכיון שהוא מקרא מלא כאלו הוא מלא יו"ד עכ"ל: ח פי' לא שכוונת התורה לזה הטעם דהא י"א שיכול לעשות ט"ז חוטין וכן הקשרים דמה"ת א"צ שיהיה רק קשר אחד בכד ועוד יכול לעשות יותר רק שכוונת

דעת זקנים מבעלי התוספות

מן הלב עד סוף גופו של אדם שני חלקים, מהר"ם: (לט) וראיתם אותו. פרש לכסות ציצה או אינו אלא פרש לכסות סומא כשהוא אומר וזכרתם כתן ראיה וזכירה ראיה למי שרואה וזכירה למי שאינו רואה. ד"א וראיתם אותו שאם עשית כן נעשה כמי שאתה רואה כסא הכבוד שדומה לתכלת כדא"ר מאיר מה נשתנה תכלת מכל מיני צבעונין לפי שהתכלת דומה לרקיע ורקיע דומה לכסא הכבוד שנא' ויראו את אלהי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וספיר קריסא"ל בלע"ז דומה לרקיע וכתיב וראיתם זסרר וזכרתם והדר ועשיתם מלמד שהראיה מביא לידי זכירה וזכירה מביאה לידי עשיה: וזכרתם את כל מצות ה'. פרש"י לפי שציצית כתיב. חסר יו"ד שניה וי"ל דג' ציצית כתיב וחד מנייהו

עניני מצות ציצית

ומ"כ אמר ית' וצוה לעשות ציצית על כנפי הבגד, על סוף הבגד, לרמוז שהאדם יקח מוסר לעצמו וידע שבעה"ז הוא לובש כמה מיני מלבושים זה על זה, כנס שהם בעוקר הרכס מן משי ורקמה וכל יום מחליף אותם וסופו בקבר הוא לובש מלבוש אחד וגזול וזה ישאר אלו לדורי דורות שלא יחליפנו, וז"ש ועשו להם ציצית ל' הבטה מל' מציץ מן החרכים, ר"ל שיעשו סבסה להביט על כנפי בגדיהם, כלומר על סוף ואחרית הבגדים שלהם מה יהיו ומה ערכם ומה חשיבותם ואיך יהנהגו בהן והוא רמז על בגד הקבר שהוא סוף ואחרית כל הבגדים שלו, ועל הבטה זו יתן ע"ד הבטה אחרת שהוא הפתיל תכלת, תכלת הוא מל' תכלה וסוף, וכאשר האדם ידע כאלה הדברים בטח יכניע היצר הרע ויגביר

פירוש לתורת אלהים

עס איז ניט פאר האנדען תכלת מוז מען מאכען ציצית אן תכלת: (לט) והיה אונ עס זאל זיין צוא אייך צוא ציצית וראיתם אותו אונ איר זאלט זעהן דיא ציצית וזכרתם אונ איר זאלט גידענקען את כל מצות יי' אלע מצות פון גאט. רש"י שרייבט דאס ווארט ציצית טרעפט אן זעקס הונדערט אונ אויך איז פאר האנדען אין דיא ציצית אכט פעדים אונ פינף קניפען איז דרייצען סך הכל איז זעקס הונדערט מיט דרייצען דאס הייסט תרי"ג אונ אלע מצות פון דער תורה טרעפען אויך אן אין דער צאל תרי"ג. דרום אז איהר וועט זעהן דיא ציצית וועט איר גידענקען אז מען דארף מקיים זיין תרי"ג מצות ועשיתם אונ איר זאלט זייא טאהן כלומר איר זאלט מקיים זיין מיינע מצות ולא תתורו אונ איר זאלט ניט נאך זעהן נאך אייער הארץ

ליקוטים על התורה

תפילין אויף זיין האנט אונ אויף זיין קאפ. אז ער דערזעהט די תפלין דערמאנט ער זיך אין גאט אונ זינדיגט ניט, אבער שבת לייגט מען ניט תפלין דריבער האט ער פארגעסין אונ האט געזינדיגט, האט גאט גיזאגט צו משה גיי גיב די יודין א מצוה וואס זאלין זיא טאהן שבת אונ יום טוב אויך דאס איז דיא מצוה ציצית:

(לט) ועשיתם אותם ולא תתורו וגו'. דער ילקוט ראובני שרייבט דער זוהר זאגט דער מענטש וואס

מצות השם

(לט) [שסז] (לאו רנג) שלא לתור אחר מחשבות הרעות שהלב מחשב הפך מה שהתורה מחייבת, ולא אחרי ראות העין שרואה וחומד תאות גשמיות שנאמר ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם:

ולא תתורו אחרי לבבכם וגו'. ודאס איז א מצות לא תעשה. א מענטש טאר ניט טראכטין אין הארצין א שלעכטע טראכטונג צו לייקנען אין די מצות פון דיא תורה אונ אפילו

אין איין מצוה טאר מען אויך ניט לייקענען, אונ א מענטש טאר ניט קוקען מיט זייגע אויגין אויף ווייבער ער זאל מיט זיי מזנה זיין, אונ מען טאר ניט זוכען צו האבין פערגעניגען פון תאות עולם הזה, אונ אפילו דער מענטש וואס הקב"ה האט איהם גיבענטשט מיט עשירות אונ ער האט פערגעניגען, זאל דאס פערגעניגען זיין מיט יראת שמים אונ פרומקייט, ער זאל ניט קומען צו א עבירה דורך די פרומקייט:

זֹנִים אַחֲרֵיהֶם׃ מ לְמַעַן תִּזְכְּרוּ
וַעֲשִׂיתֶם אֶת־כָּל־מִצְוֺתָי וִהְיִיתֶם
קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם׃ מא אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים
אֲנִי

אונקלוס

טָעַן בָּתְרֵיהוֹן׃ מ בְּדִיל
דְּתִדְכְּרוּן וְתַעְבְּדוּן יָת
כָּל פִּקּוֹדַי וּתְהוֹן קַדִּישִׁין
קֳדָם אֱלָהֲכוֹן׃ מא אֲנָא
יְיָ אֱלָהֲכוֹן דִּי אַפֵּיקִית
יָתְכוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם
לְמֶהֱוֵי לְכוֹן לֶאֱלָהָא

ת״א אני ה׳. מנחות מג: אשר הוצאתי. ברכות יג: אתכם מאליהן. שם יב:

רש״י

העין רואה והלב חומד והגוף עושה את העבירות: (מא) אני ה׳. נאמן לשלם שכר: אלהיכם. נאמן להפרע: אשר הוצאתי אתכם. על מנת כן פדיתי אתכם שתקבלו עליכם גזרותי: אני ה׳ אלהיכם. עוד למה נאמר כדי שלא יאמרו ישראל מפני מה אמר המקום המצו׳ לא שנעשה ונטול שכר אנו לא עושים ולא נוטלים שכר (שבת עה) על כרחכם אני מלככם וכן הוא אומר (יחזקאל כ) אם לא ביד חזקה וגו׳ אמלוך עליכם. ד״א למה נאמר יציאת מצרים אני הוא שהבחנתי במצרים בין טפה של בכור לשאינה של בכור אני הוא עתיד להבחין ולהפרע מן התולה קלא אילן בבגדו ואומר תכלת היא (ב״מ סא) ומיסודו של רבי משה הדרשן העתקתי למה נסמכה פרשת מקושש לפ׳ ע״א (חולין ה) לומר שהמחלל את השבת כעובד ע״א שאף היא שקולה בכל המצות וכן הוא אומר בעזרא (נחמיה ט) ועל הר סיני ירדת ותתן לעמך תורה ומצות ואת שבת קדשך הודעת להם. ואף פרש׳ ציצית לכך נסמכה לאלו לפי שאף היא שקולה כנגד כל המצות שנא׳ ועשיתם את כל מצותי: על כנפי בגדיהם. כנגד (שמות יט) ואשא אתכם על כנפי נשרים. על ארבע כנפות ולא בעלת שלש ולא בעלת ה׳ חמש כנגד ד׳ לשונות של גאולה שנאמר במצרים (שמות ו) והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי: פתיל תכלת.

שפתי חכמים

התקנה שתקנו המשה קשרים לא פחות ולא יותר היתה למצאות ההבין שיתכן בזכירות כל המצוה יותר בראיית הציצית והקשרי׳ מב״ה פרש״י הקרא כאחר התקנה ולא כפי קודם התקנה: ט פי׳ אלהים בגימ׳ זה דיין כלומר בהוא מדת הדין: י לא להיות אלהים דיין כך וכן כן אלהים היא אבל קבלת הגזירות בהזרתו כיוני הכיכם תנוי בתנאי שלוגא שפדאם מבית עבדים לא נתחייבו לקבל הגזירות כמו שאר אומות: כ כי לפי טעם ראשון קשה והא כתיב נמי להיות להם לאלהים שמשמע בעל כרחכם אני אמלוך עליכם, לכן אמר ד״א כו׳. ולפי ד״ה קשה לא הל״ל רק אני ה׳ דהא גבי מכת בכורות לא כתיב כ״א וה׳ הכה וגו׳ אלהים דכתיב בקרא נ״ל, לכן צריך גם לטעם הראשון על כרחכם כו׳: ל פרש״י לבע הדומה לתכלת והמגיה אמר שתיל תכלת ותכלת היא לבוע בדם חלזון ולאסריך קרא לעבור עליו מבעת תלויה כמו שכתבו התוס׳ (ב״מ דף סא): מ סעטם כדפרש״י בחולין (דף ס׳) דהעובד ע״א כופר בהקב״ה והמחלל את השבת כופר במעשיו ומעיד שקר שלא שבת הקב״ה במעשה בראשית עכ״ל. וכן כתבו תוספות בסנהדרין (דף עח): נ פי׳ שיתן ציצית על כל חמש כנפות אבל בד׳ כנפות חייב להטיל ציצית אף שהיא בעלת ה׳ כנפות דבכלל מאתים מנה איתא דכ״ע דס״ל הכי. ולא כהרא״ם שפירש בפטור לגמרי בעלת ה׳ ורש״י הכיא דברי רבי משה הדרשן וליה לא ס״ל כר״מ הדרשן וק״ל. כ״ל. (נח״י) ס״פ בתחלה כתב הדג על כנפי שאמול פה ונתן טעם למה דוקא על הכנף ואח״כ כתב על ארבע כנפות

ענייני מצות ציצית

עצמו על תאותיו, וירחיק עצמו שלא יתור אחרי מראית עיניו ואחרי שרירות לבו, כי יעלם כל חמודי תבל ותענוגי הגוף, ואך אל הכנסת הנשמה יביט ויזכור כל מצות ה׳ לעשותם ולקיימם ואף מעותד לו ירחיק עצמו ויכנים בלבו אהבת הקב״ה ויהיה קדוש בתכלית הקדושה עד שתתחבר נשמתו בגנזי מרומים ויהיה צרורה בצרור החיים תחת כסא כבודו יתברך להתענג מזיו שכינתו עדי עד:

דעת זקנים מבעלי התוספות

כתיב בציצית והגמ״ד מבלמת שבלם יודי״ן החסרות. ועוד שמספר שיש שעושין תוליות וכריכות עד שתולין כל התוליות והכריכות והחוטין והקשרים מן כל ארבע ציציות תרי״ג. ובשיעור התוליה שיהא בפרק התכלת כדי שיכרוך ויכבה ויכבב וכל הפוחת לא יפחות מז׳ כנגד שבעה רקיעים והמוסיף לא יוסיף על בלם עשרה כנגד שבעה רקיעים ושבעה אוירים שביניהם: ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם. כדאמר מר ליבא ועינא תרי סרסורי דחטאה:

ליקוטים על התורה

ניט אנגיטאהן מיט ציצית, רופין אוים מלאכים פאר דעם מענטש ניט כבוד צו דעם מענטש ווארום ער איז דער זוהן פון מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא. נאך זאגט דר זוהר ווען דער מענטש איז איין געוויקולט מיט זיין קלייד וואס איז מיט ציצית אונ ער קומט צו דיא טיר פון זיין וואהנונג נעבין דיא מוזה, האט הקב״ה אשמחה מיט דעם מענטש אונ דער מלאך המשחית גייט אוועק פון איהם אונ דער מענטש ווערט ניראטעט פון אלע שאדינם אונ פון אלע משחיתים, רבי יהודאי זאגט איך זאג עדות דער מענטש וואס גייט ארוים אין דער פריה פון זיין שטוב אנגיטאהן אין טלית מיט כשרה ציצית אונ מיט תפילין אויף זיין האנט אונ אויף זיין קאפ אונ גייט אזוי אין שוהל קומט צו איהם די שכינה מיט צוייא מלאכים אונ באלייטין איהם ביז אין שוהל אונ בענטשין איהם אונ איין הקרנג גייט איינטער איהם אונ ער מוז ענטפערין אמן אויף דיא ברכה:

פירוש לתורת אלהים

וואס אייער הארץ גלוסט איין עבירה צוא טאהן ואחרי עיניכם אונ נאך דעם וואס אייערע אויגען זעהן אשר אתם זונים אחריהם וס איר קערט זיך נאך זיי. רש״י שרייבט ווארום דאס הארץ אונ די אויגן זענען צוויי מעקלירס אונ ריידען אן דעם גוף צו דר עבירה כלומר די אויגין זעהן אונ דס הארץ גלוסט אונ דער גוף טוהט די עבירה דרום שטייט אחרי לבבכם ואחרי עיניכם: (מ) למען דרום אז איהר וועט זעהן די ציצית תזכרו זאלט איהר גידענקען ועשיתם אונ איר זאלט טאהן את כל מצותי מיינע אלע מצות והייתם אונ איהר זאלט זיין הייליג צו אייער גאט: (מא) אני יי איך בין אייער גאט כלומר איך בין באגלייבט צו צאלין אגוטין שכר אז איהר

אֲנָא יְיָ אֱלָהָכוֹן: פ פ פ
ת"א אני ה'. שם יד מנחות מד:

אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: פ פ פ

ק"ע. פל"ם סימן: ומפטירין וישלח יהושע ביהושע סימן ב':

רש"י

על שם שכול בכורות תרגום של שכול תכלא. ומכתם היתה בלילה וכן לבע התכלת דומה לרקיע המשחיר לעת ערב ושמונה חוטים שבה כנגד שמונה ימים ששהו ישראל משילאו ממצרים עד שאמרו ם שירה על הים:

חסלת פרשת שלח

שפתי חכמים

שאמור בפ' כי הלא ופי' בו ולא בעלת ג' כו' ע"ש: ס וא"ת והא בפ' בשלח פרש"י שאמרו שירה ביום שביעי של פסח. וי"ל שהוא סובר שהלילה הולך אחר היום שעבר כמו קרבנות שכתוב ביום זבחכם יאכל והנותר ממנו עד הבוקר באש ישרף ולמה לריך לשרוף בבוקר שהרי אף מיד בלילה הוא מחויב לשרוף שהרי כתיב ביום זבחכם יאכל אלא ודאי שגם בלילה הוא מותר לאכול שהלילה הולך אחר יום שעבר, והתחלת יליאה נחשבת מיד שאחנו ספסח ולאו ואכלו אותו ומהתחלת היליאה יוסים שמנה ימים ומהתחלה האמיתית שהיה ביום ט"ו שהיה יליאה האמיתית יהיה שבעה שהרי ביום השביעי הוי מזו הלילה אמרו שירה ורבי משה הדרשן נמי ס"ל הכי ודלא כהרא"ם שפי' כי אלה הדברים שאמורים פה הם דברי ר"מ הדרשן אבל רש"י ז"ל לא ס"ל הכי, (וע' בנח"י) כי שם סותר דברי הרא"ם ואמר שאלה הם דברי סרב ולא דברי ר"מ הדרשן רק מ"ש למה נסמכה פרשת מקושש כו' הם דברי ר"מ הדרשן ולא יותר:

פירוש לתורת אלהים

וועט מקיים זיין מיינע מצות אֱלֹהֵיכֶם איך בין אייער ריין כלומר איך וועל אייך שטראפין אז איר וועט עובר זיין מיינע מצות אֲשֶׁר וואס איך האב אייך אויס גיצויגין פון דעם לאנד מִצְרַיִם אויף דעם תנאי איהר זאלט מקיים זיין מיינע מצות לִהְיוֹת איך זאל זיין צו אייך אגאט אֲנִי איך בין אייער גאט, רש"י שרייבט דרום שטייט נאך אמאהל אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם עס וויל מיר ווייזין די יִשְׂרָאֵל זאלין ניט זאגין צוא וואס האט דען גאט אונז גיהייסין מקיים זיין די מצות מיר זאלין מקבל זיין שכר מיר ווילין ניט מקיים זיין די מצות אונ מיר ווילין ניט שכר דרום שטייט נאך אמאהל אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם צו ווייזין אז גאט זאגט אונז אן איהר זאלט וויסין אז איך בין אייער גאט אונ האב גוזר גיוועזן אויף אייך אז איהר מוזט האלטין מיינע מצות אפילו איר ווילט ניט ווארום איך בין מיט גוואלט איבער אייך אמלך:

מרגלי יהושע

(זה המאמר שייך לקמן לפסוק י"ב) וְעַתָּה הִשָּׁבְעוּ נָא וגו', רָחָב האט גיזאגט צו די מרגלים איך בעט פון אייך איהר זאלט שווערין ביי גאט אזוי ווי איך האב מיט אייך גיטאהן חֶסֶד אזוי זאלט איר טאהן מיט דיא פאמיליע פון מיין פאטער חֶסֶד אונ איהר זאלט מיר געבען אצייכין אז איר וועט מיט מיר טאהן אֱמֶת, פאר וואס האט רָחָב גערופין די טובה וואס זיא האט גיטאהן צו די מרגלים מיט דעם נאמען חֶסֶד, אונ די טובה וואס די מרגלים זאלין

הפטרת שלח

א וַיִּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן מִן־הַשִּׁטִּים שְׁנַיִם אֲנָשִׁים
מְרַגְּלִים חֶרֶשׁ לֵאמֹר לְכוּ רְאוּ אֶת־הָאָרֶץ וְאֶת־יְרִיחוֹ
וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ בֵּית־אִשָּׁה זוֹנָה וּשְׁמָהּ רָחָב וַיִּשְׁכְּבוּ־
שָׁמָּה: ב וַיֵּאָמַר לְמֶלֶךְ יְרִיחוֹ לֵאמֹר הִנֵּה אֲנָשִׁים בָּאוּ
הֵנָּה הַלַּיְלָה מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַחְפֹּר אֶת־הָאָרֶץ: ג וַיִּשְׁלַח
מֶלֶךְ יְרִיחוֹ אֶל־רָחָב לֵאמֹר הוֹצִיאִי הָאֲנָשִׁים הַבָּאִים
אֵלַיִךְ אֲשֶׁר־בָּאוּ לְבֵיתֵךְ כִּי לַחְפֹּר אֶת־כָּל־הָאָרֶץ
בָּאוּ: ד וַתִּקַּח הָאִשָּׁה אֶת־שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים וַתִּצְפְּנוֹ

פירוש ע"ט

(א) וַיִּשְׁלַח אונ יְהוֹשֻׁעַ דער זוהן פון נון האט גשיקט פון דער שטאט שִׁטִּים צוויי קעסטליכע מאנען אויס זעהרם חֶרֶשׁ טויבע כלומר ער האט זיי גיזאגט איהר זאלט זיך מאכין גלייך וויא איהר זענט טויבע כדי די לייט פון דעם לאנד זאלין זיך פאר אייך ניט היטען צו ריידין וועט איהר קאנען גיוואר ווערין וויא ארום מען קאן דאס לאנד איין נעמען לֵאמֹר אונ ער האט זיי אזוי גיזאגט לְכוּ גייט אונ זעהט דאס לאנד וויא אזוי מען קאן זיא איין נעמען וְאֶת יְרִיחוֹ אונ די שטאט יְרִיחוֹ זאלט איהר אויך אויס זעהן ווארום יְרִיחוֹ איז אזוי שווער גיוועז איין צו נעמען אזוי וויא דאס גאנצע לאנד ויא איז גישפאנען אויף דעם עק לאנד וַיֵּלְכוּ אונ זייא זענען גיגאנגען אונ זייא זענען גיקומען בֵּית אִשָּׁה זוֹנָה אין איין הויז פון איין אִשָּׁה וואס זיא פאר קויפט שפייזען אדער אִשָּׁה זוֹנָה זיא איז גיוועזן איין זונה וּשְׁמָהּ אונ איהר נאמען איז גיוועזן רָחָב וַיִּשְׁכְּבוּ שָׁמָּה אונ זייא האבין זיך דארטען גלייגט: (ב) וַיֵּאָמַר אונ עס איז ווארין גיזאגט צום מֶלֶךְ פון יְרִיחוֹ אזוי צו זאגין הִנֵּה אֲנָשִׁים בָּאוּ מענטשין זענען אהער גיקומען פון דיא יודין אויס צו זעהן דאס לאנד: (ג) וַיִּשְׁלַח אונ דער מֶלֶךְ פון יְרִיחוֹ האט גשיקט צו רָחָב אזוי צו זאגין הוֹצִיאִי גיב ארויס די מענטשין וואס זענען צו דיר גיקומען ווארום זייא זענען גיקומען אויס זעהן דאס גאנצע לאנד: (ד) וַתִּקַּח

ותאמר כן באו אלי האנשים ולא ידעתי מאין
המה: ה ויהי השער לסגור בחשך והאנשים
יצאו לא ידעתי אנה הלכו האנשים רדפו
מהר אחריהם כי תשיגום: ו והיא העלתם הגגה
ותטמנם בפשתי העץ הערכות לה על־הגג:
ז והאנשים רדפו אחריהם דרך הירדן על המעברות
והשער סגרו אחרי כאשר יצאו הרדפים אחריהם:
ח והמה טרם ישכבון והיא עלתה עליהם על־הגג:
ט ותאמר אל־האנשים ידעתי כי־נתן יהוה לכם
את־הארץ וכי־נפלה אימתכם עלינו וכי נמגו כל־
ישבי הארץ מפניכם: י כי שמענו את אשר־
הוביש יהוה את־מי ים־סוף מפניכם בצאתכם
ממצרים ואשר עשיתם לשני מלכי האמרי אשר
בעבר הירדן לסיחן ולעוג אשר החרמתם אותם:
יא ונשמע וימס לבבנו ולא־קמה עוד רוח באיש
מפניכם כי יהוה אלהיכם הוא אלהים בשמים
ממעל ועל־הארץ מתחת: יב ועתה השבעו־נא לי
ביהוה כי־עשיתי עמכם חסד ועשיתם גם־אתם
עם־בית אבי חסד ונתתם לי אות אמת: יג והחיתם

טאהן מיט איהר פאטערס פאמיליע האט זיא איך גערופען חסד, אונ דיא סכנה וואס דיא מרגלים זאלין טאהן מיט איהר אליין האט זיא גערופען אמת, גאר לכשל אסוהר איז אמאהל געפארין אין וועג צוא זיין האנדיל, בייא נאכט האט ער גינעכטיגט אין אקרעטשמע האבין גנבים ביי איהם אוועק גענגבת זיין גאנצע געלט אונ ער האט שוין ניט געהאט מיט וואס צוא האנדלען, ער האט גיוואלט פארין אהיים האט ער ניט געהאט אויף הוצאות אהיים צו פארין, האבין איהם מענטשין א עצה גיגעבין ער זאל אריין גיין צום גביר פון שטאט אונ זאל איהם דערציילען זיין אומגליק וואס איהם האט געטראפין טאמער וועט ער איהם בארגין אויף דער הוצאה אהיים צוא קומען, דער סוחר האט אזוי גיטאהן אונ איז אריין געגאנגען צום גביר אונ האט איהם אלין דערציילט אונ דער גביר האט איהם באלד גיגעבין הונדערט רובל, דער סוחר איז געקומען אהיים אונ האט באלד מיט די פאסט אפגעשיקט דעם גביר די הונדערט רובל. אין צוויי יאהרין האט גיטראפין דער גביר איז געקומען אין דיא שטאט ווא דער סוחר האט געוואהנט אונ דעם גביר האט פארפאלט געלט, איז ער געקומען

פירוש ע״ט

(ד) ותקח האשה אונ די אשה האט גינומען די צוויי מענטשין ותצפנו אונ זיא האט בהאלטען איטליכען בזונדער אויף אנדער ארט זיא האט גזאגט צו דעם שליח פון דעם מלך כן עס איז אזוי כלומר דאס איז אמת אז דיא מענטשין זענען צו מיר גיקומען אונ איך האב ניט גוואוסט פון וואנען זיי זענען: (ה) ויהי אונ אז עס איז גיקומען די צייט צו פאר שליסען דעם טויער אז עס איז פינצטער גיווארין זענען דיא מענטשין ארויס גיגאנגען איך וויס ניט ווא הין די מענטשין זענען גיגאנגען יאגט זייא גיך נאך כי תשיגום אזוי וועט איהר זייא גרייכען: (ו) והיא אונ זיא האט זייא ארויף גיבראכט צום דאך אונ זיא האט זייא בעהאלטין צווישען די שטענגליך פון פלאקס וואס איז אן גיגרייט צו איהר אויף דעם באך: (ז) והאנשים אונ דיא מענטשין פון דעם מלך יריחו האבין נאך גיאגט זייא מיט דעם וועג וויא מען גייט צום ירדן אויף דעם איבער פאר אונ דעם טויער האבין דיא היטער פאר שלאסין אחרי דער נאך אז זייא זענען ארויס גיגאנגען די וואס האבין זייא נאך גיאגט: (ח) והמה אונ דיא מרגלים איידער זייא האבין זיך גלייגט שלאפין והיא אונ זיא רחב איז אויף גיגאנגען צו זיי אויף דעם דאך:

(ט) ותאמר אונ זי האט גיזאגט צו די מענטשין ידעתי איך וויס וואהל אז גאט האט אייך גיגעבין דאס לאנד וכי נפלה אונ עס איז גיפאלין אייער פארכט אויף אונז אונ זענען צו גאנגין דיא הערצער פון אלע ויציר פון דעם לאנד פאר אייך: (י) כי שמענו ווארום מיר האבין גיהערט וואס גאט האט גימאכט טרוקען די וואסער פון דעם ים סוף פאר אייך ווען איהר זענט ארויס גינאנגען פון מצרים אונ דאס האבין מיר אויך גיהערט וואס איהר האט גיטאהן צו דיא צווייא מלכים פון אמורי וואס זייא זענען אויף יענער זייט ירדן צו סיחון אונ צו עוג וואס איהר האט זייא פאר וויסט: (יא) ונשמע אונ אז מיר האבין דאס דער הערט איז צו גאנגען אונזער הארץ אונ עס איז ניט געבליבען איין אטום אין אמענטש פאר אייך כי ה׳ אלהיכם ווארום אייער גאט ער איז אגאט אויף דעם הימעל אויבען אונ אויף דער ערד אונטען: (יב) ועתה אונ אצונד השבעו שווערט מיר בייא דעם נאמען פון גאט אז איהר זאלט מיך לאזין לעבין מיט מיין פאטערס הויז גזינד ווארום איך האב מיט אייך גיטאן חסד אונ האב אייך בהאלטען פאר דיא מענטשין פון דעם מלך יריחו זאלט איהר מיט מיין פאטערס הויז

את־אבי ואת־אמי ואת־אחי ואת־אחותי° ואת כל־
אשר להם והצלתם את־נפשתינו ממות: יד ויאמרו
לה האנשים נפשנו תחתיכם למות אם לא תגידו
את־דברנו זה והיה בתת יהוה לנו את־הארץ
ועשינו עמך חסד ואמת: טו ותורדם בחבל בעד
החלון כי ביתה בקיר החומה ובחומה היא יושבת:
טז ותאמר להם ההרה לכו פן־יפגעו בכם הרדפים
ונחבתם שמה שלשת ימים עד שוב הרדפים
ואחר תלכו לדרככם: יז ויאמרו אליה האנשים
נקים אנחנו משבעתך הזה אשר השבעתנו:
יח הנה אנחנו באים בארץ את־תקות חוט השני
הזה תקשרי בחלון אשר הורדתנו בו ואת־אביך
ואת־אמך ואת־אחיך ואת כל־בית אביך תאספי
אליך הביתה: יט והיה כל אשר־יצא מדלתי ביתך
החוצה דמו בראשו ואנחנו נקים וכל אשר יהיה
אתך בבית דמו בראשנו אם־יד תהיה־בו:
כ ואם־תגידי את־דברנו זה והיינו נקים משבעתך

°אחיותי קרי

צו דעם סוחר האט דער סוחר איהם געבארגט געלט, איצט וועלן מיר זעהן וועמעס טובה איז געוועזן גרעסער פון דעם סוחר אדער פון דם גביר, געוויס איז דיא טובה פון גביר צום סוחר געוועזן זייער גרויס, ווארום דער גביר האט דעם סוחר גאר ניט געקענט אונ האט ניט געוואוסט אויב דער סוחר זאגט אמת אדער ניין, אונ אויב דער סוחר וועט איהם דאס געלט צוריק געבין אדער ניין, דריבער איז ער גאר ניט מחויב געוועזן ער זאל טאהן א טובה דעם סוחר, דריבער ווערט דיא טובה גערופין חסד, אבער דער סוחר איז שוין מחויב געוועזן צו טאהן א טובה דעם גביר אונ ער האט שוין געקענט דם גביר אונ ער האט געוואוסט זיכער אז דער גביר וועט איהם זיין געלט צוריק געבין, די טובה פון סוחר צום גביר ווערט גערופין אמת, ווי איז אבער עס זאל טרעפין אז א אייניקל פון גביר איז געקומען אין די שטאט פון סוחר אונ איז געקומען צום סוחר ער זאל איהם בארגין געלט ווייל ער איז אין אומגליק, אונ דער סוחר האט אים געטאהן אזוי א טובה זוי דער גביר האט אמאהל געטאהן דעם סוחר, די טובה וועט שוין אויך

פירוש עברי טייטש

גזינד אויך טאהן חסד איהר זאלט מיר געבין דרויף א אמתין צייכען כדי איהר זאלט דער קענען דעם צייכען: (יג) והחייתם אונ איהר זאלט לאזין לעבען מיין פאטער אונ מיין מוטער אונ מיינע ברידער אונ מיינע שוועסטער אונ אלץ וואס צו זייא געהער והצלתם אונ איהר זאלט אונז רעטטין פון דעם טויט: (יד) ויאמרו האבין דיא מענטשין געזאגט צו איהר מיר וועלין געבין אונזער לעבין פון אייערטוועגין אויב מען וועט אייך וועלין הרגנן זאל מען אונז הרגנן אויף אייער ארט נאר אויף דעם תנאי זאגין מיר דאס דיר צו אז דוא וועסט ניט אויס זאגין פאר קיינעם דעם צייכען וואס מיר וועלין דיר געבין ווארום אז דוא וועסט יא אויס זאגין וועלין די אנדערע לייט אויך טאהן דעם צייכען והיה בתת אונ עס וועט זיין אז גאט וועט אונז געבין דאס לאנד וועלין מיר מיט דיר טאהן חסד מיט אמת: (טו) ותורדם אונ זיא האט אראפ גענידערט די מרגלים פון איהר מויער מיט א שטריק דורך דעם פענסטער ווארום איהר שטוב איז געווען אין דער וואנט פון דער מויער פון דער שטאט אונ זיא איז געזעסין אין דער מויער: (טז) ותאמר להם אונ זיא האט געזאגט צו זייא גייט צום בארג ווארום אז איהר וועט גיין גלייך מיט דעם וועג טאמע וועלין אייך בגעגינען די וואס האבין אייך נאך געיאגט אונ דארטין בייא דעם בארג זאלט איך זיך בהאלטען דריי טאג ביז דיא נאך יאגער וועלין זיך אום קערין אונ דער נאך וועט איהר גיין צו אייער וועג: (יז) ויאמרו האבין דיא מענטשין צו איהר געזאגט נקים אנחנו מיר וועלין זיין ריין פון דער שבועה וואס דוא האסט אונז בשווארין: (יח) הנה אנחנו אז מיר וועלין אריין קומען אין לאנד את תקות דעם דאזיגען שנור דעם רויטען פארים זאלסטו אן קניפען אין דעם פענצ־טער וואס דו האסט אונז געמאכט אראפ נידערין דורך איהם ואת אביך אונ דיין פאטער אונ דיינע ברידער אונ גאר דיין פאטערס הויז געזינד זאלסטו איין זאמלען צו דיר אין הויז: (יט) והיה אונ עס וועט זיין דער וואס וועט ארויס גיין פון דיין הויז דמו זיין שולד בלוט איז אויף זיין קאפ אז מען וועט איהם הרגנן איז ער אליין שולדיג ווארום ער האט דאך דעם טויט אויף זיך אליין געברייגנט אונ מיר וועלין זיין ריין דאס הייסט מיר וועלין ניט שולדיג זיין אונ דער וואס וועט זיין מיט דיר אין הויז איז זיין בלוט אויף אונזער קאפ אז א האנט וועט זיין אין איהם כלומר אז מען וועט איהם הרגנן: (כ) ואם תגידי אונ אז דוא וועסט אויס זאגין אונזערע רייד פאר די שטאט לייט וועלין מיר

אֲשֶׁר הִשְׁבַּעְתָּנוּ׃ כא וַתֹּאמֶר כְּדִבְרֵיכֶם כֶּן־הוּא
וַתְּשַׁלְּחֵם וַיֵּלֵכוּ וַתִּקְשֹׁר אֶת־תִּקְוַת הַשָּׁנִי בַּחַלּוֹן׃
כב וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ הָהָרָה וַיֵּשְׁבוּ שָׁם שְׁלֹשֶׁת יָמִים עַד־
שָׁבוּ הָרֹדְפִים וַיְבַקְשׁוּ הָרֹדְפִים בְּכָל־הַדֶּרֶךְ וְלֹא
מָצָאוּ׃ כג וַיָּשֻׁבוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים וַיֵּרְדוּ מֵהָהָר וַיַּעַבְרוּ
וַיָּבֹאוּ אֶל־יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן וַיְסַפְּרוּ־לוֹ אֵת כָּל־הַמֹּצְאוֹת
אוֹתָם׃ כד וַיֹּאמְרוּ אֶל־יְהוֹשֻׁעַ כִּי־נָתַן יְהוָה בְּיָדֵנוּ
אֶת־כָּל־הָאָרֶץ וְגַם־נָמֹגוּ כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפָּנֵינוּ׃

חייסען חסד, ווארום דער איינִיקול פון גביר מיט דעם סוחר זענען דאך צוויא פרעמדע מענטשען. דער איינִיקול פון גביר האט דאך קיין מאהל קיין טובה גיטאהן צום סוחר וואס דער סוחר זאל איהם דארפין צוריק טאהן אטובה. דאס האט גיזאגט רחב צוא די מרגלים, איהר זאלט שווערין ביי גאט אז איר זאלט מיר טאהן וואס איך וויל אייך בעטין ווארום איך האב אייך קיין מאהל נעקענט אונ איהר האט מיר קיין מאהל קיין טובה גיטאהן אונ איך האב אייך גיטאהן אטובה איך האב אייך גירעטעט פון טויט וואס דאס איז אחסד דריבער זאלט איהר אויך טאהן חסד מיט מיין פאטערס פאמיליע, אפילו איר קענט זיי גיט אונ זיי האבין אייך קיין מאהל קיין טובה גיטאהן פון דעסטוועגין זאלט איהר זיי לאזין לעבין, איהר זאלט טאהן מיט זיי אזוי וויא איך האב גיטאהן מיט אייך, אבער וואס איר וועט מיך לאזין לעבין דאס איז קיין חסד נאר אמת, ווארום צוא מיר זענט איהר שולדיג איר זאלט מיך לאזין לעבין ווארום איך האב דאך אייך אויך גילאזט לעבין׃

פירוש עברי טייטש

זיין ריין פון דיין שבועה וואס דוא האסט אונז בשווארין׃ (כא) וַתֹּאמֶר האט זיא גיזאגט אזוי וויא אייערע רייד אזוי זאל בלייבען וַתְּשַׁלְּחֵם אונ זיא האט זייא אוועק גשיקט אונ זייא זענען אוועק גינאנגען וַתִּקְשֹׁר אונ זיא האט אן געקניפט דעם רויטין שנור ביא דעם פענצטער׃ (כב) וַיֵּלְכוּ אונ זייא זענען גינאנגען אונ זייא זענען גיקומען צום בארג אונ זענען דארטין גיזעסין דרייא טעג ביז די נאך יאגער האבין זיך אום גיקערט וַיְבַקְשׁוּ אונ די נאך יאגער האבין זיי גזוכט אויף דעם גאנצין וועג אונ זייא האבין זייא ניט גיפונען׃ (כג) וַיָּשֻׁבוּ אונ די צוויי מענטשין האבין אראפ גנידערט פון דעם בארג אונ זענען איבער גיפארין דעם ירדן אונ זענען גיקומען צו יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן אונ האבין איהם דער צייילט אלץ וואס איז זייא גינאנגען דאס הייסט וויא אזוי עס האט זיך מיט זייא גפירט׃ (כד) וַיֹּאמְרוּ אונ זייא האבין גיזאגט צוא יְהוֹשֻׁעַ דו זאלסט וויסין אז גאט האט דאס לאנד גיגעבין אין אונזערע הענט וְגַם אונ אויך עס איז צוא גאנגען דאס הארץ פון אלע דיא זיצער פון פאר אונז׃

אחר קריאת פרשת השבוע שנים מקרא ואחד תרגום והפטרה ומזמור ה׳ מלך גאות לבש או מזמור שיר ליום השבת וה׳ מלך יגל״ח דכרו משנה והלכה מסדר טהרות שהוא נגד היסוד בחינת היום:

ברטנורא משנה אהלות פרק יא עיקר תוי״ט

הבית שנסדק. גג הבית שנחלק על פני כולו לשני חלקים: טומאה בחוץ. לצד החילון שכו הפתח: כלים שבפנים טהורים. שאין דרך טומאה ליכנס אלא לצאת: וב״ה אומרים כל שהוא. בתוספתא מפרש כל שהוא דב״ה וכלבד שיהא כחוט המשקולת (א) והלכה כב״ה: ב אכסדרה שנסדקה. תקרת האכסדרה שנחלקה לשנים:

הבית שנסדק. טומאה בחוץ, כלים שבפנים טהורין. טומאה בפנים, כלים שבחוץ בית שמאי אומרים עד שיהא בסדק ד״ט. בה״א כל שהוא. רבי יוסי אומר משום בית הלל פותח טפח: ב [א] אכסדרה שנסדקה, טומאה בצד זה.

(א) נ״ל דס״י נקבל מטויכם כינונים דלפי יכול לקבל לפי׳ סככות ופרעות מביאים טומאה לרכנן דפ״ח מ״ב. ופ׳ תוי״ט: [א] אכסדרה כו׳. כל אכסדרה סיא פרולה מרוח ד׳

פרק יא א הַבַּיִת שֶׁנִּסְדַּק אשטוב וואס דער דאך איז צו שפאלטין גיווארין אויף צווייא טיילין טוּמְאָה בַּחוּץ אויב אטומאה ליגט אין שטוב אונטער דעם האלבין דאך וואס צו אויסווייניג, צו די טיר כֵּלִים שֶׁבִּפְנִים טְהוֹרִים די כלים וואס ליגין אין שטוב אונטער דעם האלבין דאך וואס צוא אינווייניג זענען טהור טוּמְאָה בִּפְנִים אויב די טומאה ליגט אין שטוב אונטער דעם האלבין דאך וואס צו אינווייניג כֵּלִים שֶׁבַּחוּץ די כלים וואס ליגען אונטער דעם האלבין דאך וואס צו אויסווייניג, בית שמאי זאגין עַד שֶׁיְּהֵא בַסֶּדֶק אַרְבָּעָה טְפָחִים אויב די ברייט פון שפאלט דאס הייסט אויב איין האלבער דאך איז ווייט פון אנדערין פיר טפחים] זענען די כלים טהור, אונ בית הלל זאגין כָּל שֶׁהוּא אפילו עס איז נאר אביסול אפ גירוקט איין האלבער דאך פון דעם אנדערין ווערט אויך ניט טמא, רבי יוסי זאגט פון בית הלל'ס וועגין פוֹתֵחַ טֶפַח עס דארף זיין אפגערוקט אטפח איין האלבער דאך פון דעם אנדערין עס זאל ניט טמא ווערין די כלים וואס ליגען אונטער דעם אויסווייניגסטן האלבין דאך: ב אַכְסַדְרָה שֶׁנִּסְדְּקָה דריי ווענט אונ דיא פערטע זייט איז אפין אונ אויבען אדאך דאס הייסט אכסדרה,

כלים שמצד שני טהורים. שאויר הסדק מפסיק וגורם שאין הטומאה עוברת לצד הב': עירב את הטומאה. לפי שנסתם האויר: בארץ. ברצפת האכסדרה כנגד הסדק שבתקר': ג סגום. בגד צמר עב מאד: וכופת. קורה עבה אע"פ שגובה עביו יותר מטפח: אינן מביאין את הטומאה. אם נתון בארץ כנגד הסדק שבתקרת האכסדרה אא"כ יש תחתיהן חלל טפח: קפולין. כמו טלית מקופלת בגדים הרבה מקופלים זו על זו: עד שתהיה העליונה גבוהה מן הארץ טפח. ואע"פ שהבגדים נתונים תהיה העליונה מביאה את הטומאה הואיל וגבוה מן הארץ טפח: היה אדם נתון שם. בארץ כנגד הסדק: חלול. חלל הגוף נחשב חלל אע"פ שבני מעיו לתוכו: ד והאהיל על קוברי המת. היינו שהאהיל על המת: ב"ש אומרים אינו מביא את הטומאה. ב"ש לטעמייהו דחלל גופו לא חשיב חלל הלכך אין מביא את הטומאה לבית ובית הלל לטעמייהו דחשבי ליה חלל הלכך אע"פ שגופו דבוק בחלון לצד עליון שבו מביא את הטומאה לבית דהא איכא חלל גופו דהוי טפח: ומודים. ב"ש

כלים שבצד השני טהורין. [ג] נתן את רגלו, או קנה מלמעלן, עירב את הטומאה. נתן את הקנה בארץ, אינו מביא את הטומאה, עד שיהיה גבוה מן הארץ פותח [ג] טפח: ג סגום עבה וכופת עבה, אינן מביאין את הטומאה עד שיהיו גבוהים מן הארץ פותח טפח, קפולים זו על גבי זו, אינן מביאות את הטומאה עד שתהא העליונה גבוהה מן הארץ פותח טפח. היה אדם נתון שם. בש"א אינו מביא את הטומאה. ובה"א אדם חלול הוא והצד העליון מביא את הטומאה: ד הי' [ד] משקיף בעד החלון והאהיל על קוברי המת. בש"א אינו מביא את הטומאה, ובה"א מביא את הטומאה. ומודים שאם היה לבוש בכליו או שהיו שנים זה על

ופתוח מג' רוחות והסדק שהקרה מהיות הפתח עד הכותל הפנימי, כ"מ ועתוי"ט: [ג] נתן כו'. נראה דקאי נמי אכיס דמ"ע: [ג] טפח. דאי גבוה טפח אמרינן גוד אסיק הקנה בסדק ועירב הטומאה אבל שבחה ה"ל טומאה רצוצה, מהר"ס: [ד] משקיף בעד החלון. פי' היה אדם מביט מן

אויב דער דאך פון די אכסדרה איז צו שפאלטין געווארין טומאה בצד זה אויב א טומאה ליגט אין דער אכסדרה אונטער דעם האלבין דאך כלים שבצד השני טהורים די כלים וואס ליגין אין דער אכסדרה אונטער דעם אנדערין האלבין דאך זענען טהור נתן את רגלו או קנה מלמעלן אויב ער האט געשטעלט די פוס אדער געלייגט א שטעקיל אויף דעם שפאלט פון אויבין עירב את הטומאה האט ער צו מישט די טומאה איבער די גאנצע אכסדרה [ודער זעלביגער דין איז אין משנה א בייא א שטוב אויך] נתן את הקנה בארץ אויב ער האט געלייגט דעם שטעקיל אויף די ערד געגין דעם שפאלט וואס אין דאך אינו מביא את הטומאה ברענגט דאס ניט די טומאה פון אונטער איין האלבין דאך צו אונטער דעם אנדערין האלבין דאך עד שיהיה גבוה מן הארץ פותח טפח סיידין דער שטעקיל איז אויף געהויבין פון דער ערד א טפח, איז גלייך ווי דער שטעקיל וואלט אויבין געוועזן, אונ וואלט פאר מאכט דעם שפאלט, גייט שוין די טומאה איבער די גאנצע אכסדרה: ג סגום עבה א וואלענע קלייד וואס איז גראב א טפח וכופת עבה אונ א בריט וואס איז גראב א טפח, אויב זיי ליגען אויף די ערד געגין דעם שפאלט וואס איז אין דאך אינן מביאין את הטומאה קענען זיי ניט ברייינגען די טומאה אין די גאנצע אכסדרה אונ ניט אין גאנצין שטוב עד שיהיו גבוהים מן הארץ פותח טפח סיידין זיי זענען אויף געהויבין פון די ערד א טפח איז גלייך ווי זיי וואלטין אויבין געוועזן אונ וואלטין פאר מאכט דעם שפאלט גייט שוין די טומאה איבער די גאנצע אכסדרה קפולים זו על גבי זו אויב עטליכע קליידער זענען צו זאמען געלייגט אונ ליגען איינס אויף דאס אנדערע אינן מביאות את הטומאה ברייינגען זיי ניט די טומאה אין די גאנצע אכסדרה אונ ניט אין די גאנצע שטוב עד שתהא העליונה גבוהה מן הארץ פותח טפח סיידין די אויבערשטע קלייד איז הויך פון די ערד א טפח איז גלייך ווי זיא וואלט אויבין געוועזן אונ וואלט פאר מאכט דעם שפאלט גייט שוין די טומאה איבער די גאנצע אכסדרה היה אדם נתון שם אויב א מענטש איז געלעגין אויף די ערד געגין דעם שפאלט פון דאך, בית שמאי זאגין אינו מביא את הטומאה דער מענטש קען ניט ברייינגען די טומאה אין די גאנצע אכסדרה אונ ניט אין די שטוב, אונ בית הלל זאגין אדם חלול הוא א מענטש איז אינווייניג הויל (ליידיג) והצד העליון אונ די אויבערשטע זייט פון דעם מענטש ווייל זיא איז הויך פון די ערד א טפח מביא את הטומאה קען ער ברייינגען די טומאה אין די גאנצע אכסדרה אונ אין די גאנצע שטוב: ד היה משקיף בעד החלון א מענטש האט ארויס געשטעקט זיין קאפ דורך דעם פענסטער והאהיל על קוברי המת אונ האט זיך אריבער געבויגין איבער דעם מת וואס אונטין איז געוועזן בגראבין, בית שמאי זאגין אינו מביא את הטומאה דער מענטש קען ניט ברייינגען דיא טומאה אין שטוב אריין, ווייל ער איז מיט זיין גוף אנגעשפארט אויף דעם פענסטער צו טיילט דער פענסטער דעם גוף אין צווייען, אונ דער פענסטער מאכט א צווישין שייד פון דעם האלבין גוף וואס אין שטוב אונ דעם האלבין גוף וואס אין גאס. אונ ב"ה זאגין מביא את הטומאה ער ברייינגט די טומאה אין שטוב אריין, ווייל דיא אויבערשטע זייט פון גוף איז אפ געטיילט פון די אונטערשטע זייט, ברייינגט די אויבערשטע זייט די טומאה אין שטוב אריין ומודים אונ בית שמאי זענען מודה צו בית הלל שאם היה לבוש בכליו אויב ער איז געוועזן

באדם לבוש: ה היה מוטל על האסקופה. מקצתו בתוך הבית ומקצתו חוץ לבית: אין מביא את הטומאה. דאין כאן אהל: ו והאהילו עליו טהורים. על מקצת גופו שבחוץ: ב"ש מטהרין. דאין באה תהיו טומאה שבבית דאין כאן אהל: ובה"ה מטמאין. דסברי אדם חלול הוא ובאה תחתיו טומאה ואותן שהאהילו עליו בחוץ נטמאו: ז ומת הכלב. דאלו חי אפי' כולו בבית טהור דטומאה בלועה בבעלי חיים אינה מטמאה: ומוטל על האסקופה. ואוירו לפנים: אם יש בצוארו פותח טפח. רוחב האויר טפח ומשערין אותו ע"י חוט המקיף את האויר דכל שיש ברחבו טפח יש בהקפו שלשה טפחים: מביא את הטומאה. דגד העליון שבו מאהיל על הטומאה (ב) וממשיך את הטומאה לבית: ואם לאו. דאינו פותח טפח: אינו מביא את הטומאה. דלענין הבאת טומאה בעינן פותח טפח: ר"י אומר רואים את הטומאה. בודקים בגופו של כלב את מקום הטומאה אם הוא מן המשקוף ולפנים הבית טמא אע"פ שאין בצוארו רוחב טפח דטומאה טמונה בוקעת ועולה ונמצא שהבית האהיל על הטומאה, והלכה כר"י: פיו לפנים. ונקב זנבו מבחוץ: הבית טהור. אם טומאה מבחוץ (ג) דמשום המשכה לא מטמאינן ליה שאין דרך מאכל לצאת דרך פיו אלא דרך נקב בית הרעי: פיו לחוץ. ושוליו לפנים: הבית טמא. שהרי דרך פתח קטן זה היה סופה לצאת: בין כך ובין כך. בין פיו לפנים בין פיו לחוץ בין טומאה מכנגד המשקוף ולפנים בין טומאה לחוץ בין יש בצוארו טפח בין אין בצוארו טפח בכל ענין: הבית טמא. דטומאה יוצאה בין דרך כניסתה בין דרך יציאתה: כמה תשהה. בשר

על גבי זה שהם מביאין את הטומאה: ה היה מוטל על האסקופה והאהילו עליו קוברי המת. בש"א אינו [ה] מביא את הטומאה, ובה"א [ו] מביא את הטומאה: ו הטומאה בבית והאהילו עליו טהורין. ב"ש מטהרין, ובה"ה מטמאין: ז כלב שאכל בשר המת ומת הכלב ומוטל על האסקופה. ר"מ אומר אם יש בצוארו פותח טפח מביא את הטומאה, ואם לאו אינו מביא את הטומאה. ר"י אומר רואין את הטומאה מכנגד המשקוף ולפנים הבית טמא. מכנגד המשקוף ולחוץ הבית טהור. ר"א אומר פיו לפנים הבית טהור, פיו לחוץ הבית טמא. שהטומאה יוצאת דרך שוליו. ר' יהודה בן בתירא אומר בין כך ובין כך הבית טמא. ובמה תשהה

במעיו

האלון ולמטה: [ס] אינו כו'. ול"א כיון דטומאה ע"ג אינו מפסיק בין הטומאה וכאם טומאה שתחתיו דאדם אינו נעש' אהל לטהר ויביא הטומאה לבית נא אמרינן כן דהלל גופו לא חביר חלל, מהר"מ: [ו] מביא כו'. דכיון במאהילה טומאה עליו ה"ז כמאהיל עליה, הר"מ: (ב) ואע"ג שאין לו אהל שהגלו טפח סבר ר"מ דממשיך הואיל ויש בו טפח, הב"י. א"נ ר"מ למעמיה דס"ל תוקקין לפנים, תוס': (ג) כדי לעמע כמתלוקת כ"כ דאי טומאה בפנים מודה לר"י

אנגיטאהן אין זיינע קליידער או שהיו שנים זה על גבי זה אדער צוויי מענטשין זעגען גילעגין איינער אויף דעם אנדערין שהם מביאים את הטומאה זייא ברייננען די טומאה אין שטוב אריין: ה היה מוטל על האסקופה אמענטש איז גילעגין אויף אשוועל, אביסול אין שטוב אונ אביסול אין גאס והאהילו עליו קוברי המת אונ די וואס האבין באגראבין דעם מת האבין גיהאלטין דעם מת איבער דעם מענטש בית שמאי זאגין אינו מביא את הטומאה ער ברייננט ניט די טומאה אויף איין אנדער זאך, נאר דער מענטש אליין איז טמא, אונ בית הלל זאגין מביא את הטומאה ער ברייננט אטומאה אויף איין אנדער זאך: ו הטומאה בבית אטומאה ליגט אין אשטוב, אונ אויף דעם שוועל פון שטוב ליגט אמענטש אביסול פון דעם מענטש ליגט אינווייניג אין שטוב אונ אביסול פון דעם מענטש ליגט אויס־ווייניג אין גאס והאהילו עליו טהורים אונ מענטשין וואס זענען טהור זענען אריבער גיגאנגין איבער דעם מענטש וואס ליגט אויף די שוועל, אויף די העלפט וואס איז אין גאס בית שמאי מטהרין בית שמאי זאגין די מענטשין זענען טהור ובית הלל מטמאים אונ בית הלל זאגין דיא מענטשין זענען טמא: ז כלב שאכל בשר המת אהונט האט גיגעסין פלייש פון אטויטין מענטש ומת הכלב אונ דער הונט איז גיפיגערט ומוטל על האסקופה אונ דער הונט ליגט אויף די שוועל פון שטוב, אונ דיא האלז איז אין שטוב, אונ איבער די שוועל איז ניטא אבעליק נאר עס איז אפין, רבי מאיר זאגט אם יש בצוארו פותח טפח אויב די האלז פון הונט איז ברייט אטפח מביא את הטומאה ברייננט אריין דיא האלז די טומאה אין שטוב ואם לאו אונ אויב דיא האלז איז ניט ברייט אטפח אינו מביא את הטומאת ברייננט ניט די האלז אטומאה אין שטוב, רבי יוסי זאגט רואין את הטומאה מען זעהט אויף וועלכין ארט די טומאה ליגט אין דעם הונט מכנגד המשקוף ולפנים אויב די טומאה ליגט אויף די שוועל אויף דער האלבער זייט וואס צו אינווייניג הבית טמא איז אלץ וואס אין שטוב טמא, אפילו דיא האלז איז ניט ברייט אטפח מכנגד המשקוף ולחוץ אונ אויב די טומאה ליגט אויף די האלבע זייט וואס צוא אויסווייניג הבית טהור איז אלץ וואס אין שטוב טהור רבי אליעזר זאגט פיו לפנים אויב די מויל פון הונט איז צו אינווייניג, אונ דער הינטערשטע(?) ...

במעיו

המת: במעיו. של כלב קודם שימות הכלב ושוב לא יטמא מפני שהיה חשוב כמעוכל: שלשה ימים מעת לעת. משעה שאכלה כדאמרינן גלוי וידוע לפני הקב"ה שמזונותיו של כלב מועטין לפיכך משהה אכילתו בתוך מעיו ג' ימים: בעופות ובדגים. אם אכלו בשר המת כדי שתפול לאור ותשרף: רבי יהודה בן בתירא אומר וכו'. והלכה כר"י בן בתירא: ח החדות. כמו הדות והיינו בור והיינו דות אלא שבור בחפירה ודות בבנין: ומנורה בתוכו. בתוך הדות: והפרח. של מנורה יוצא: וכפישה נתונה עליו. גרסינן כלומר על הפרח ופרח הוא הרחב שבראש המנורה שהנר יושב עליו: וכפישה. סל גדול שכובשים בו את הזיתים לכומרן: ע"פ החדות. שאינה נופלת לתוכה: טהור. דנצול עם דופני האהל כדאמרינן לעיל פרק ה': והמנורה טמאה. מפני הפרח היוצא מן הדות ואין הכפישה מגלת עליו. ואם תאמר כיון דמנורה טמאה היאך הדות טהור והלא היא מטמאה כמת עצמו דחרב הרי הוא כחלל, י"ל דמיירי כגון דליכא מת בבית (ד) אלא חרב שנגע במת ועל ידו נטמא הבית והמנורה וקי"ל דאין כלי עושה כלי אחר כיוצא בו כדפרישנא בפ"ק: אף המנורה טהורה. דבתר דידה אזלינן ולא בתר פרחה והיא בתוך הדות קיימא ונצולת עם הדות: הכל טמא. בין הדות בין המנורה כיון דאם תנטל מנורה כפישה נופלת לתוך הדות: ט טומאה שם. בתוך הדות אע"פ שהכפישה על גביו: הבית טמא. דאין למיד פתיל לטומאה (ה): טומאה בבית. השתא מיירי בדות פתוח שאין עליו כפישה (ו): טהורים. הכלים כיון שיש

במעיו, ג' ימים מעת לעת. בעופות ובדגים כדי שתפול לאור ותשרף. דברי ר"ש, רבי יהודה בן בתירא אומר בעופו' ובדגים מעת לעת: ח החדות שבבית ומנורה בתוכו והפרח שלה [ז] יוצא וכפישה נתונה עליו שאם תנטל המנורה וכפישה עומדת ע"פ החדות. בש"א [ח] החדות טהור, ומנורה טמאה. בה"א [ט] אף המנורה טהורה. ומודים שאם תנטל המנורה וכפישה נופלת, הכל טמא: ט כלים שבין שפתי [י] כפישה לבין שפתי החדות, אפילו עד התהום טהורים. טומאה שם הבית טמא, טומאה בבית כלים שבכותלי החדות אם יש במקומן טפח על רום טפח טהורין

לר"י. ועתוי"ט: [ז] יוצא. ומכס' פי' החדות, הר"ש: [ח] החדות. פי' כל מה שבחדות: (ד) א"כ במנורה של חוליות דלא הוי חבור מדאורייתא אלא דרבנן גזרו, ולכך ניחא טעמא דב"ה דלא מייתי לה הפרח טומאה דיש יד להכלים והואיל כיון דשל פרקים הוא לא גזור בהם"ג כשהיא בחדות, מהר"מ. ולהר"מ בלא"ה ניק"מ דס"ל דבגדים שנגעו במת אינן כמת לטמא באהל וכמשא אלא לטמא ז' במגע ונתן טעם שהטמא במת עצמו אינו מפורש ובאהל כתיב הדם: [ט] אף כו'. אע"פ בכלאים בין הכסוי והחדות, הר"ש: [י] כפישה. פי' שהכפישה מכסה חלל החדות ושפתו מכסה עובי הכתלים, ובהא קאמר דכלים שבעל עובי הכותל או שבעובי כתליו עד התהום טהורין וקמ"ל דאע"ג דאין בהם טע"ט במקום שמונחים שכלים ל"א דהוי כביב באין בו פותח טפח דשאני הכא כיון שיש טפח בדות וטהור הינהו כמי בטלי לגבי דות וטהורים ולהכי לא תני סתמא טהורים דס"ד דוקא כלים שבכתליו טהורים דהכתלים בטלי לגבי חלל הדות אבל כלים שתחת הכותל שאינן כנגד חללו יהיו טמאים דטומאה בוקעת עד התהום כו' קמ"ל כיון דאינה בוקעת בכותל אינה בוקעת תחתיו, מהר"מ: (ה) פי' שאין למיד פתיל מליל מהטומאה שלא הלא אבל ק' מה ענין ל"ס לכאן ול' הר"מ שאין האהל שבתוך הבית מונע הטומאה, ועתוי"ט: (ו) ומהר"מ פי' במכוסה בכפישה ואפ"ה כלים שבכותל הדות טמאים ול"ד למגדל בתוך הבית דטומאה בבית כלים שבתוכו

במעיו ווי לאנג זאל זיין די טויטע פלייש ביי דעם הונט אין בויך אז דער נאך פיינערט דער הונט זאל שוין ניט מטמא זיין שלשה ימים מעת לעת אויב עס איז גילעגין די טויטע פלייש ביי דעם הונט אין בויך דריי מאהל פיר אונ צוואנציג שעה [צוויי אונ זיבעציג שעה] דער נאך איז דער הונט גיפיי-נערט, איז שוין ניט מטמא בעופות ובדגים אויב אעוף אדער פיש האבין איין גישלונגען אשטיקול פלייש פון אמת. אויב עס איז גילעגין ביי זיי אין בויך אזוי אקליינע צייט כדי שתפול לאור ותשרף אז די שטיקול טויטע פלייש וואלט אריין גיפאלין אין פייער וואלט זי שוין גיוועזן פאר ברענט, דער נאך איז דר עוף אדער דער פיש גיפיינערט, איז שוין ניט מטמא דברי רבי שמעון אזוי זאגט רבי שמעון, רבי יהודה בן בתירא זאגט בעופות ובדגים מעת לעת ביי עופות אונ ביי פיש איז די צייט אמעת לעת ופון דער צייט וואס ער האט גיגעסין ביז ער איז גיפיינערט: ח החדות שבבית אויב אין שטוב איז אויף גיבאהט פון ציגעל אדער פון האלץ אזוי ווי אגרוב ומנורה בתוכו אונ אמנורה שטייט אין דעם דות והפרח שלה יוצא אונ די רערול וואס די ליכט שטייט אין דעם איז העכער ווי דער דות, אונ אין שטוב ליגט אמת וכפישה נתונה עליו אונ אקארב איז צו גידעקט אויף די מנורה וואס אין דות שאם תנטל

המנורה אויב די מנורה וואלט צו גינומען גיווארין הכפישה עומדת על פי החדות וועט די קארב בלייבען שטיין אויף די ווענט פון דות, בית שמאי זאגין החדות טהור אלץ וואס ליגט אין דעם דות איז טהור ווייל זיא איז צו גידעקט ומנורה טמאה אונ די מנורה איז טמא ווייל זיא איז העכער ווי דער דות, אונ בית הלל זאגין אף המנורה טהורה די מנורה איז אויך טהור ומודים אונ בית הלל זענען מודה צו בית שמאי שאם תנטל המנורה אויב מען וועט צו נעמען די מנורה וכפישה נופלת וועט די קארב אראפ פאלין אין דות הכל טמא איז אלץ טמא: ט כלים שבין שפתי כפישה לבין שפתי החדות די כלים וואס ליגען אויף די וואנט פון דות צווישען די קארב אונ דעם דות אפילו עד התהום אפילו זייא ליגען אויף דיא ערד אונטער די וואנט פון דות ביז צום אבגרונד טהורים זענען זיי טהור טומאה שם אויב אטומאה ליגט אין דות אפילו זיא איז צו גידעקט מיט דעם קארב פון דעסטוועגין הבית טמא אלץ וואס אין שטוב ליגט איז טמא טומאה בבית אונ אויב דיא טומאה ליגט אין שטוב אונ דער דות איז אפין כלים שבכותלי החדות די כלים וואס זענען אין דיא ווענט פון דות אם יש במקומן אויב אין דעם ארט וואו די כלים ליגען איז ליידיג טפח על טפח על רום טפח אטפח די ברייט אונ אטפח די לייג אונ

במקומן טפח על טפח ברום טפח דגלולין שם כבית שהוא קמור תחת הבית דתנן לעיל בפ"ג טומאה בבית מה שבתוכו טהור: רחבים משל בית. כגון שחלל דות מרחיב והולך תחת כותל הבית וכותל הדות בנוי מחוץ לכותל הבית והכלים שם: בין כך ובין כך. דאפילו דאין במקומם טפח על טפח ברום טפח טהורים:

ואם לאו טמאין. אם היו כותלי החדרות רחבים משל בית. בין כך ובין כך טהורים:

ושבכתליו טהורים פ"ס דכותלי הדות הן קרקע הבית ולקרקעים שבכתליו טמאים כמו כלים שהם שאל קרקעית הבית שאין במקומן טפח על טפח:

אטפח דיא היך טהורים זענען די כלים טהור ואם לאו און אויב אין דעם לידיגען ארט איז ניטא אטפח די ברייט טמאים זענען די כלים טמא אם היו כותלי החדרות רחבים משל בית אויב די גרוב פון דות איז געוועזן גיגראבין אונטער די וואנט פון שטוב און די וואנט פון דות איז געוועזן צו גיבאהט פון אויסוועייניג צו די שטוב, זעגן דאך די ווענט פון דות ברייטער ווי די ווענט פון שטוב, און די כלים ליגען אין די ווענט פון דעם אויסוויינגסטען דות בין כך ובין כך סיי אזוי און סיי אזוי, סיי דער ארט וואו די כלים ליגען איז ברייט אטפח, און סיי עס איז גיט ברייט אטפח טהורים זענען די כלים טהור:

רש"י

דם יבש. כגון שילא מגופה חתיכה של דם יבש: זוב דמה. משמע לח שהרי אין דרכו לזוב אלא לח: לח ונעשה יבש. דהא דקתני מטמאים יבשים בנפל דם לח על הבגד ויבש ואח"כ נגע הדם בטהרות דומיא דיבש בשר המת דיבש מעיקרא בשר המת ליכא: אם נמוחו טמאין. דדם הוא אלמא אע"ג דכי חזיתיה יבש הי' כעפר: בריה בפני עצמה

גמרא נדה דף כב ע"א

בעא מיניה ר' יוסי בר' חנינא מר"א דם יבש מהו. כי יזוב זוב דמה אמר רחמנא עד דמידב דייב ליה לח אין יבש לא או דלמא האי כי יזוב זוב דמה אורחא דמלתא היא ולעולם אפילו יבש נמי. א"ל תניתוה דם הנדה ובשר המת מטמאין לחים ויבשים. א"ל לח ונעשה יבש לא קמבעיא לי כי מבעיא לי יבש מעיקרא. הא נמי תניתוה המפלת כמין קליפה כמין שערה כמין עפר כמין יבחושין אדומין תטיל למים אם נמוחו טמאה. אי הכי בלא נמוחו נמי. אמר רבה כי לא נמוחו בריה בפני עצמה

תוספות

אם נמוחו טמאה. וא"ת והא לא מיקרי יבש דהא הנך דתנן בפרק דם הנדה (דף נד) דמטמאין לחים ואין מטמאין יבשים היינו היכא דאין יכולים לשרות ולחזור לכמות שהיו מטמאין כדאמר התם. וי"ל דמ"מ פשיטא שפיר דלא אמר כי יזוב דמה דמידב דייב, א"כ התם איירי בלחים ונתייבשו והכי אף ע"ג דנתייבשו כיון שיכולין לחזור לכמות שהיו מטמאין, אבל הכא בלחים ונתייבשו לא קמיבעיא ליה אלא היבש מעיקרו ואפי' אם יכול להיות נימוח במים:

בעא מניה רבי יוסי ברבי חנינא מרבי אלעזר רבי יוסי ברבי חנינא האט גיפרעגט פון רבי אלעזר דם יבש מהו אויב עס איז ארויס גיגאנגען פון אאשה אשטיקעל טרוקענע בלוט, וויא איז דער דין איז די אשה טמא אדער ניין כי יזוב זוב דמה אמר רחמנא עד דמידב דייב ליה אין די תורה שטייט אויב עס וועט רינען בלוט פון די אשה זאל זיין טמא, מוז מען האבין דיא בלוט זאל רינען פון איהר לח אין אויב די בלוט איז נאס און עס רינט פון איהר איז זיא טמא יבש לא אבער אז דיא בלוט איז טרוקען איז זיא ניט טמא או דילמא האי כי יזוב זוב דמה אורחא דמילתא היא אדער דיא תורה שמועסט וויא דער נאטור פון אאשה איז, איהר נאטור איז אז דיא בלוט זאל פון איהר רינען ולעולם אפילו יבש נמי און אויב עס טרעפט אמאהל די בלוט איז טרוקען איז זיא אויך טמא אמר ליה האט רבי אלעזר גיזאגט צו רבי יוסי תניתוה מיר האבין דאס גילערנט דם הנדה ובשר המת מטמאין לחים ויבשים די בלוט פון אנדה און אשטיקעל פלייש פון אמת זענען מטמא סיי זיא זענען פייכט און סיי זיא זענען טרוקין אמר ליה האט רבי יוסי גיזאגט צו רבי אלעזר לח ונעשה יבש לא קמבעיא לי אויב פון די אשה איז ארויס גיגאנגען נאסע בלוט און נאכדעם איז דיא בלוט טרוקען געווארין און ווען די בלוט איז שוין גיוועזן טרוקען האט זיא אנגערירט אזאך וואס איז גיוועזן טהור, איז ביא מיר גיוויס אז די זאך איז גיווארין טמא כי מבעיא לי יבש מעיקרא אויף וואס דען פרעג איך אויב די בלוט איז ארויס געפאלין פון די אשה טרוקען, איז די אשה טמא אדער טהור, האט רבי אליעזר גיזאגט הא נמי תניתוה דאס האבין מיר אויך גילערינט המפלת כמין קליפה כמין שערה כמין עפר כמין יבחושין אדומים תטיל למים אם נמוחו טמאה אויב עס איז ארויס געפאלין פון אאשה אשטיק וואס זעהט אויס וויא אשאלאכץ, אדער עס נעהט אויס וויא אהאר, אדער עס זעהט אויס וויא ערד, אדער עס זעהט אויס וויא רויטע ווערעמליך, זאל מען דאס אריין לייגין אין וואסער, אויב דאס צוגייט אין וואסער און עס ווערט בלוט איז זיא טמא, זעהן מיר אפילו ווען עס איז ארויס געפאלין פון דיא אשה איז דאס גיוועזן טרוקען פון דעסטוועגין איז זיא טמא. פרעגט דיא גמרא אי הכי בלא נמוחו נמי אויב די אשה ווערט טמא אפילו דורך טרוקענע בלוט, דארף דאך זיין אפילו דיא בלוט איז ניט צוגאנגען אין וואסער זאל אויך זיין די אשה טמא אמר רבה כי לא נמוחו בריה בפני עצמה היא האט רבה גיזאגט אויב דאס צוגייט ניט אין וואסער איז דאס

רש"י

ולא דס: כי האי גוונא. מפלת כמין שערות וקליפות: מטבעין. שם העיר: קליפות. גלדי המכה: וא"ל שומא כו'. דרך שומא להיות בה שער: ובפושרין. דאי בדק בגונן ולא נימוח לא מטהרינן לה בהכי דדלמא אי הוה בפושרין הוה נימוח:

גמרא

עצמה היא. ומי איכא כי האי גוונא אין והתניא אר"א בר' צדוק שני מעשים העלה [אבא מטבעין ליבנה מעשה באשה שהיתה מפלת כמין קליפות אדומות ובאו ושאלו את אבא ואבא שאל לחכמים וחכמים שאלו לרופאים אמרו להם אשה זו מכה יש לה בתוך מעיה שממנה מפלת כמין קליפות ותטיל למים אם נמוחו טמאה, ושוב מעשה באשה שהיתה מפלת כמין שערו' אדומות ובאה ושאלה את אבא ואבא שאל לחכמים וחכמים לרופאים ואמרו להם שומא יש לה בתוך מעיה שממנה מפלת כמין שערות אדומות תטיל למים אם נמוחו טמאה, אמר ר"ל ובפושרין:

נאר איין אנדער זאך, עפעס אבעשעפעניש, און דאס איז קיין בלוט, פרעגט די גמרא ומי איכא כי האי גונא טרעפט דען אזעלכעס אז אאשה זאל מפיל זיין אזוי ווי שאלאכץ אדער אזוי וויא האר, ענטפערט די גמרא אין יא עס טרעפט והתניא און מיר האבין אויך אזוי גילערנט אמר רבי אלעזר ברבי צדוק רבי אלעזר בברבי צדוק האט גיזאגט שני מעשים העלה אבא מטבעין ליבנה צוויא טרעפונג האט מיין פאטער געברייננט פון די שטאט טבעין אין די שטאט יבנה ווען מיין פאטער איז געקומען אין יבנה האט ער דערציילט צוויא זאכין האט גיטראפין אין די שטאט טבעין] מעשה באשה שהיתה מפלת כמין קליפות אדומות עס האט גיטראפין אאשה האט מפיל גיוועזן אזוי וויא רויטע שאלאכץ ובאו ושאלו את אבא איז מען געקומען צוא מיין פאטער פרעגין אויב די אשה איז טמא אדער טהור ואבא שאל לחכמים מיין פאטער האט גיפרעגט בייא דיא חכמים וחכמים שאלו לרופאים און די חכמים האבין גיפרעגט בייא דאקטורים אמרו להם די דאקטורים האבין גיזאגט צו די חכמים אשה זו מכה יש לה בתוך מעיה שממנה מפלת כמין קליפות עס קען זיין די אשה האט אמכה אין בויך און פון דיא מכה פאלט ארוים שטיקלאך אזוי ווי שאלאכץ תטיל למים זאל מען דיא שטיקלאך שאלאכץ אריין לייגין אין וואסער אם נמוחו טמאה אויב דאס ועט צוגיין און עס ועט ווערין בלוט, איז דאס ניט פון די מכה נאר דאס איז בלוט פון נדות איז זיא טמא [און אויב עס ועט ניט צוגיין איז דאס פון די מכה איז זיא טהור] ושוב מעשה באשה שהיתה מפלת כמין שערות אדומות נאך האט גיטראפין בייא אאשה וואס זיא האט מפיל גיוועזן אזוי וויא האר רויטע ובאה ושאלה את אבא איז זיא געקומען צו מיין פאטער פרעגין אויב זיא איז טמא אדער טהור ואבא שאל לחכמים און מיין פאטער האט גיפרעגט בייא די חכמים וחכמים לרופאים דיא חכמים האבין גיפרעגט בייא דאקטורים ואמרו להם די דאקטורים האבין גיזאגט צו די חכמים שומא יש לה בתוך מעיה שממנה מפלת כמין שערות אדומות עס קען זיין זיא האט אין בויך אבראדעווקע ואווארצילן אויף דיא בראדעווקע וואקסט האר און דיא האר פאלין פון איהר ארוים און זענען רויט תטיל למים זאל מען דיא האר אריין ווארפין אין וואסער אם נמוחו טמאה אויב דם איז צו גאנגען אין וואסער איז דאך דאס ניט האר נאר בלוט פון נדות איז זיא טמא, און אויב דאס איז ניט צו גאנגען איז דאס האר פון די מכה איז זיא טהור אמר ריש לקיש ובפושרין ריש לקיש זאגט דיא ארוים געפאלענע שטיקלאך דארף מען לייגין אין ווארעמע וואסער, ניט אין קאלטע:

זוהר ויקהל דף רג ע"א

ת"ח כיומא שתיתאה כד מטא זמנא דערב דליג לגו ההוא נהורא (מדורא) דאשא וסלקא לעילא לעילא גו גוונין. כדין מתתקנין ישראל לתתא ומסדרין סעודתין ומתקנין פתורין כל חד וחד פתוריה כדין חד שלהובא נפיק ובטש בההוא מדורא כיון דבטש ביה מתגלגלין ההוא שלהובא וההוא מדורא ועאלין בנוקבא דתהומא רבא ואתטמרן ויתבא תמן וההוא שלהובא איהו מסטרא דימינא וכגין דהוא מסטרא דימינא אעבר לההוא מדורא ואעיל ליה לנוקבא דתהומא רבא ויתיב תמן עד דנפיק שבתא כיון דנפיק שבתא אצטריך להו לעמא דישראל לברכא על אשא ונפקת ההוא שלהובא בברכתא דלתתא ושליט על ההוא מדורא כל ההוא ליליא ואתכפיא ההוא מדורא:

מוסר　　יוסף לחק　　הלכה פסוקה

מספר חסידים סימן פ' פ"א.

בשתשאל על אדם אשר תרצה להתחבר עמו שאל מי רעהו כי האדם עושה כמעשה רעהו, על כן כשתאיס בתוך

הרמב"ם הלכות שבת פרק ח.

(א) המתיך א' ממיני מתכות כ"ש או המחמם את המתכות עד שתעשה גחלת ה"ז תולדת מבשל.

בשתשאל על אדם אשר תרצה להתחבר עמו אויב דוא וועסט וועלין זיין מחבר מיט איינעם און דוא וועסט וועלין אויף איהם פרעגין שאל מי רעהו פרעג ווער איז זיין חבר ביז איצט כי האדם עושה כמעשה רעהו ווארום יעדער מענטש טוהט ווי

(א) המתיך אחד ממיני מתכות כל שהוא אז איינער שמעלצט אום שבת אשטיקעל מאט־רעיאל [צין, מעש קופער אייזין און נאך אזעלכע זאכין] אפילו נאר אקליינע שטיקעל או המחמם את המתכת עד שתעשה גחלת אדער ער האט גווארעמט

זכן הממסס את הדונג או את החלב או את הזפת והכופר והגפרית וכיוצא בהם ה"ז תולדות מבשל וחייב. וכן המבשל כלי אדמה עד שיעשה חרס חייב משום מבשל. כללו של דבר בין שריפה גוף קשה באש או שהקשה גוף רך הרי זה חייב משום מבשל: (ב) הגוזז צמר או שער בין מן הבהמה בין מן החיה בין מן החי בין מן המת אפילו מן השלח שלהן חייב. כמה שיעורו כדי לטוות ממנו חוט שארכו כרוחב הסיט כפול. וכמה רוחב הסיט כדי למתוח מן בוהן של יד עד האצבע הראשונה כשיפתח ביניהן בכל כחו והוא קרוב לשני שלישי זרת. התולש כנף מן העוף הרי זה תולדת גוזז. הטוה את הצמר מן החי פטור. שאין דרך

עם תתרועע לטוב ואל תתרועע לרע פן תרע כמוהו. וכן אמרו אם דרך איש לך נסתרה הבט וראה עם מי עושה חברה כי כל עורב למינו קרב וטמא טמא יקרא. כשתדבר בלילה השפל קולך, וכשתדבר ביום הבט סביבותיך והזהר בדבריך מן הכותל שאחריך כי ימות אדם בכשלון לשונו ואל ימות בכשלון רגליו כי בכשלון לשונו יסיר את ראשו ובכשלון רגליו ירפא לזמן מועט:
כשתתירא מן החרטה אמור לאו קודם הן כי לאו אחר הן

אמאטעריאל ביז עס איז געווארן [אנגעברענט וויא אקויל] הרי זה תולדות מבשל איז מען חייב אזוי וויא מען וואלט געקאכט אום שבת וכן הממסס את הדונג או את החלב או את הזפת והכופר והגפרית וכיוצא בהם הרי זה תולדות מבשל וחייב און אז איינער צוא שמעלצט אום שבת וואקס אדער חלב אדער פעך אדער שוועבעל אדער אנדערע נאכין אזעלכע איז גלייך וויא מען וואלט גיקאכט אום שבת און מען איז חייב [אחטאת אדער כרת אדער מיתה דורך בית דין] וכן המבשל כלי אדמה עד שיעשה חרס חייב משום מבשל און אז איינער קאכט אום שבת אערדענע כלי עס זאל ווערין הארט וויא אשארבין, איז ער חייב ווייל ער האט גיקאכט כללו של דבר בין שריפה גוף קשה באש או שהקשה גוף רך דער כלל פון דער זאך סייא ער האט אום שבת ווייך געמאכט אויף דעם פייער אהארטע זאך און סייא ער האט אויף דעם פייער הארט געמאכט אווייכע זאך חייב משום מבשל איז ער חייב ווייל ער האט גיקאכט אום שבת: (ב) הגוזז צמר או שער בין מן הבהמה בין מן החיה בין מן החי בין מן המת אפילו מן השלח שלהן חייב אז איינער שערט אום שבת וואל אדער האר סיי פון אבהמה סיי פון אחיה סיי פון אלעבעדיגען סיי פון אטויטין אפילו ער שערט די וואל אדער די האר פון זייערע אפעל איז ער חייב כמה שיעורו ווי פיל וואל זאל ער שערין ער זאל חייב זיין כדי לטוות ממנו חוט שארכו כרוחב הסיט כפול ער זאל קענען שפינען פון די וואל אזוי אשטיקעל פאדים וואס ער איז לאנג וויא אטאפעלער סיט וכמה רוחב הסיט וויפיל איז אטאפעלער סיט כדי למתוח מן בוהן של יד עד האצבע הראשונה כשיפתח ביניהן בכל כחו וויפיל מען קען אויסציהען פון גראבין פינגער פון האנט ביז צום ערשטין פינגער אז ער וועט צו שפרייטין די פינגער מיט זיין גאנצין כח והוא קרוב לשני שלישי זרת דאס איז נאנט צו צוויא דריטיל פון אהאלב איל התולש כנף מן העוף הרי זה תולדת גוזז אז איינער רייסט אויס אפעדער פון אעוף אום שבת איז אזוי וויא מען שערט וואל אדער האר פון אבהמה אום שבת הטוה את הצמר מן החי פטור אז ער שפינט אום שבת די וואל ווען די וואל איז נאך בהעפט אויף דעם לעבעדיגען שעפס איז ער פטור שאין דרך טויה

זיין חבר טוהט על כן כשתהיה בתוך עם תתרועע לטוב ואל תתרועע לרע פן תרע כמוהו דריבער ווען דו וועסט זיין צווישען מענטשין זאלסטו זיין אחבר צוא אגוטען מענטש און זאלסט ניט זיין אחבר צוא אשלעכטין, טאמער וועסטו אויך ווערין שלעכט אזוי וויא ער איז וכך אמרו אם דרך איש לך נסתרה אזוי האט מען גיזאגט אויב דוא ווייסט ניט דעם פירונג פון אמענטש הבט וראה עם מי עשה חברה זאלסטו אכטונג געבין מיט וועמען דער מענטש בהעפט זיך ווער איז זיין חבר כי כל עורב למינו קרב יעדערע קראה גייט צו איהר גלייכין וטמא טמא יקרא איין טמא רופט צו זיך דעם אנדערין טמא כשתדבר בלילה אז דוא וועסט מיט איינעם ריידין [אויף די נאס] בייא נאכט השפל קולך זאלסטו נידעריג מאכין דיין שטימע, זאלסטו ריידין שטיל. ווארום אז דו וועסט ריידין הויך קענסטו ניט וויסען אין דער פינסטער ווער עס הערט דיינע רייד וכשתדבר ביום און אז דוא וועסט וועלין ריידין בייא טאג הבט סביבותיך זאלסטו דיך פריער ארומקוקען ווער עס איז נאנט פון דיר והזהר בדבריך מן הכותל שאחריך דו זאלסט דיך היטען מיט דיינע רייד פאר דיא וואנט וואס אינטער דיר. ווארום דוא ווייסט ניט ווער עס שטייט אינטער די וואנט און הערט דיינע רייד כי ימות אדם בכשלון לשונו ווארום אז דער צונג מאכט אפעלער מיט זיין ריידין ער האט שלעכט גירעט פון דעם קען אמענטש שטארבין ואל ימות בכשלון רגליו אבער אז די פיס האבין גימאכט אפעלער מיט זייער גיין, ער איז שלעכט גיגאנגען, פון דעם וועט ער ניט שטארבין כי בכשלון לשונו יסיר את ראשו ווארום אז זיין צונג האט שלעכט גירעט קען מען איהם דעם קאפ אראפ נעמען ובכשלון רגליו ירפא לזמן מועט אבער אז זיינע פיס האבין זיך געשטרויכעלט און ער האט זיך גיטאהן אשאדין אין אפוס, קען ער געהיילט ווערין, וועט ער ניט קענען לויפין וועט ער גיין פאמעליך כשתתירא מן החרטה אויב דוא האסט מורא טאמער וועסט דוא דארפין חרטה האבין פון דיינע רייד וואס דוא האסט צו גיזאגט צו דיין חבר אמור לאו קודם הן ווען דער חבר בעט בייא דיר אזאך זאלסטו איהם באלד זאגין ניין

מגונה מאד. וכאשר תאמר הן סבול וקיים מה שאמרת : דרך גזיזה בכך ואין דרך נפוץ בכך ואין דרך טוית בכך:

דוא וועסט דיא זאך ניט טאהן, נאכדעם אז דוא וועסט זעהן דוא קענסט דיא זאך טאהן זאלסטו חרטה האבין פון דעם נדר אונ זאלסט טאהן דיא זאך, וועט דאס זיין שיין פאר דיר, אבער אז דוא וועסט צו זאגין דעם חבר צו טאהן די זאך וואס

בכך ואין דרך נפוץ בכך ואין דרך טויה בכך ווארום אזוי שערט מען ניט אונ אזוי בערשט מען ניט אונ אזוי שפינט מען ניט, דריבער איז ניטא פאר וואס ער זאל חייב זיין :

ער בעט בייא דיר, אונ נאכדעם וועסטו חרטה האבין אונ וועסט ניט טאהן. וועט ניט שיין זיין כי לאו אחר הן מגונה מאד ווארום זאגין זיין נאכדעם וויא מען האט גיזאגט יא איז זייער מיאוס וכאשר תאמר הן אז דוא האסט איין מאהל גיזאגט יא סבול וקיים מה שאמרת זאלסטו ליידין אונ זאלסט מקיים זיין וואס דוא האסט גיזאגט :

אמוסר מען זאל טאהן טובות איינער דעם אנדערין

ויקח קרח בן יצהר וגו', פון דער פרשה לערנען מיר אמוסר אז יעדער מענטש דארף זוכין צוא טאהן טובות צו אנדערע מענטשין אונ דאס איז געוויס אז ער דארף זיך היטען ער זאל קיינעם קיין שאדין טאהן, ווארום גאט בצאהלט יעדער מענטש אזוי ווי ער טוהט צו אנדערע מענטשן. דריבער אז ער וועט טאהן טובות צו מענטשין, וועט גאט איהם אויך טאהן טובות, אונ אז ער וועט טאהן שלעכטס צו מענטשין וועט גאט אים אויך טאן שלעכטס, דאס הייסט גאט וועט אויף איהם ברייננען אזעלכע מענטשין וואס וועלין איהם שלעכטס טאהן, וויא דער תנא זאגט אין דער משנה איינער האט גיזעהן אקאפ שווימט אין וואסער, האט ער גיזאגט צו דיא קאפ פאר וואס ביסטו גישטראפט גיווארין דוא זאלסט דערטרונקען ווערין, געוויס ווייל דוא האסט אמאהל איין אנדערין דערטרונקען, דריבער ביזטו דערטרונקען גיווארין, אונ דער סוף וועט זיין די וואס האבין דיך דערטרונקען וועלין אויך דערטרונקען ווערין, אונ אזוי ווייטער אונ ווייטער, ווי דער נביא מיכה האט גיזאגט (מיכה ו) הגיד לך אדם מה טוב, האט דיר אמאהל אמענטש געזאגט וואס גוט איז, ומה ה' דורש ממך אונ וואס גאט פארלאנגט פון דיר כי אם עשות משפט גאט פארלאנגט נאר יעדער מענטש זאל טאהן צו זיין חבר ווי דער משפט וואס גאט האט געפסקנת. דאס מיינט מען ער זאל קיינעם קיין שאדין טאן אונ אויב ער האט אומגעריז יענעם גיטאן אשאדין זאל ער איהם בצאהלין ווי עס שטייט אין דיא סדרה משפטים, אונ עס איז ניט גענוג וואס ער וועט יענעם קיין שאדין טאהן נאר ואהבת חסד ער זאל ליב האבין צו טאהן טובות צו מענטשין, והצנע לכת עם אלהיך אונ ער זאל בהאלטין זיינע מעשים טובים, ער זאל ניט טאהן טובות וועגין דעם וואס מענטשין זאלין איהם לויבין, ער זאל נאר טאהן די טובות ווייל גאט האט ליב דיא מענטשין זאלין טאהן טובות איינער מיט דעם אנדערין. נאך מער פערלאנגט הקב"ה פון דעם מענטש אז איינער זעהט זיין חבר דארף האבין אהילף, אונ ער קען איהם ניט העלפין, דהיינו ער זעהט אמענטש איז קראנק אונ ער קען אים ניט היילין, ער איז קיין דאקטאר, אדער דער מענטש דארף איין אנדער הילף אונ ער קען אים ניט העלפין, מוז ער וויינגסטינס טאהן די איינע זאך ער זאל מתפלל זיין צו הקב"ה פון זיינעט־וועגין הקב"ה זאל איהם העלפין, אונ ביי הקב"ה איז אזוי ליב די תפלה וואס איין מענטש בעט פאר זיין חבר, אויב דער מענטש דארף אויך די זעלביגע הילף ווערט ער פריער גיענפערט, (דהיינו שמעון איז קראנק אונ ראובן האט גבעטין פאר שמעון'ס וועגין הקב"ה זאל איהם געזונד מאכין, אונ ראובן אליין איז אויך קראנק, אונ ראובן האט פאר זיך גאר ניט גיבעטין, העלפט הקב"ה פריער צו ראובן אונ מאכט איהם געזונד נאכדעם מאכט ער געזונד צו שמעון) אונ דער מענטש וואס איז אצדיק אונ ער קען מתפלל זיין פאר אלע יודינם וועגין אונ ער איז ניט מתפלל, ווערט ער גישטראפט, ווי מיר געפינען אדין אין דער תורה אז איינער האט געהרגת אמענטש אומגעריז זאל ער אנטלויפין אין איין שטאט פון די ערי מקלט (ווי עס שטייט אין די סדרה מסעי) אונ ער זאל דארט זיצען ביז דער כהן גדול וועט שטארבין. פארשטייען מיר אז אלע רוצחים האבין גיבעטין אויף דעם כהן גדול ער זאל געשווינט

בשורה טובה

חק לישראל אין בעזונדערע פרשיות

מיר האָבען געדרוקט דעם באַרימטען

חק לישראל

מיט אלע מפרשים אויף עברי טייטש, תנ"ך, משניות, גמרא, מוסר, הלכה,
אלעם איבערזעצט אויף א לייכטע אידישע שפּראַך, מיט שיינע ליכטיגע
און קלאָרען דרוק

צום באַקומען אַ יעדער פרשה אין אַ באַזונדערן באַנד, מיט ווייכע דעקלעך, שטאַרק געבונדען, צו ערמעגליכען
מיט זיך צו פירען אויפן וועג צו דער אַרבעט אא"וו, כדי צו קענען מקיים זיין בשבתך בביתך ובלכתך בדרך

צו באַקומען פאַר אַ שטוינענד ביליגען פּרייז 75 סענט אַ ספר

אויך וועט זיין צו באַקומען איה"ש

אויף גאַנץ תורה אין צוויי צען פּראַכטפולע דע לוקס בענדער

פאַר א ביליגען פּרייז ביי

EMUNAH PUBLISHING COMPANY

171 TAYLOR ST., BROOKLYN, N. Y. 11211 **Tel. 388 - 8812**

מכתב המלצה מהגה"צ אב"ד משארמאש שליט"א

מלפנים זאת בישראל בדורות הקודמים ובימי אבותינו זי"ע, אשר כל או"א בין ת"ח בין איש המוני השתדלו להשלים חוקם בכל יום ויום בס׳ חק לישראל חק ולא יעבור, וכן נהגו הצדיקים הקדושים מדור דור כידוע, ומקור חוצבו ממקום קדוש עליון, יסדו ותקנו איש האלקי קודש הקדשים מרן רבינו האריז"ל, ללמוד בכל יום ויום בסדר הזה תורה נביאים וכתובים, משנה, תלמוד, זוה"ק, כמבואר בשער המצות פ׳ ואתחנן (דף מ"ו) עיי"ש. ואחריו קם הגה"ק איש האלקים מרן החיד"א זללה"ה, והוסיף מילואים לסדר הנ"ל, ללמוד בכל יום עניני מוסר ודינים מלוקטים מארבעה חלקי השו"ע והרמב"ם ז"ל כדי לצאת גם ידי חובת לימוד הלכה, ע"ד אמרם ז"ל כל השונה הלכות בכל יום כו׳, ועיין בשו"ע (סי׳ רל"ח) דאם לא השלים חק הקבוע לו ביום, ישלימנו בלילה מיד. ועיין בפתחי תשובה (יו"ד סי׳ רמ"ו) בשם משנת חכמים דדעתו נוטה דאם לא השלים בלילה מחוייב להשלים אף ליומא אוחרא, וצריך ללמוד דבר זה קודם שאר לימודו עיי"ש.

בעוה"ר בסיבת החורבן והגלות שאירע לעם ישראל בימינו אלה הרבה ממנהגי ישראל הטובים והישרים נדלדלו ונטשטשו, ולמיעוט מציאותם כמעט שנשכחו מלב ההמון, וככה אירע גם בלימוד החק לישראל, שהי׳ חק קבוע לכל בר ישראל מגדול ועד קטן להשלים חקו מידי יום ביומו כל ימי חייהם עד עולם, ועכשיו בעוה"ר נתמעטו לומדי׳ ועוסקי׳ וכמעט לא נמצאו, מי יתן איפוא להחזיר עטרה ליושנה שיקבעו כאו"א שיעור קבוע ללמוד בכל יום ויום כפי הסדר שיסדה רבינו האריז"ל עפ"י הסוד, וגם לקבוע שיעורין ברבים כמנהג אבותינו הק׳ בדור הקדום.

ע"כ באו ונחזיק טיבותא לגברא דמרא סייעא הרה"ח מוה"ר שלו׳ יודא גראָסס נ"י, אשר טוב עשה בעמיו והדפיס ספר חק לישראל בדפוס נאה ומשובח, באותיות מאירות עינים, גם חילק כל פרשה בכרך לבדנה, למען להקל ללומדי׳ להוליכם בחיקם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך באלה מסעי, והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו, ולא ימוש ספר התורה הזה מפיך, ועי"ז יהי׳ באפשרות גם להטרודים על המחי׳ ועל הכלכלה להשלים חקם בס׳ החק לישראל מידי יום ביומו. ואקו׳ בעזר השם שיתרבה גבולנו בתלמידים ויתרחב גבול הקדושה להגדיל תורה ולהאדירה. ומתאמרא משמי׳ דהקה"צ משינאווע זללה"ה, אשר לימוד החק לישראל מסוגל לפרנסה בנקל ובהרחבה, ונרמז באמרם ז"ל (ביצה ט"ז ע"א) דהאי חק לישנא דמזונא הוא, עכדה"ק ודפח"ת. ובזכות התוה"ק יוסיף הקב"ה ויגאלנו גאולת עולם במהרה דידן אכיה"ר.

הכ"ד הכותב לכבוד התוה"ק ולומדי׳

נפתלי הירצקא העניג

אבדק"ק שארמאש יצ"ו, ברוקלין, נ. י.